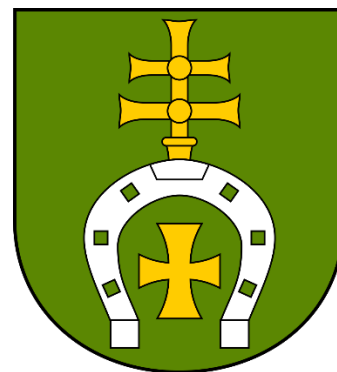

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SZUDZIAŁOWO NA LATA 2026-2035

 **Wielkopolska Akademia
Nauki i Rozwoju**

Opracowanie:

Urząd Gminy Szudziałowo

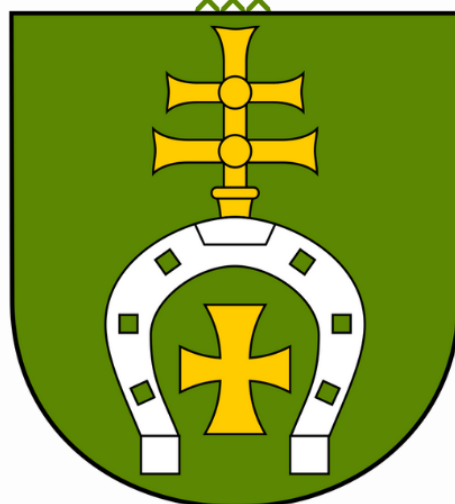
we współpracy z Wielkopolską Akademią Nauki i Rozwoju Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, Spółka komandytowa oraz Krajowym Instytutem Jakości.

Strategię Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 opracowano w oparciu o analizę materiałów źródłowych (aktualnych dokumentów planistycznych i sprawozdań) Urzędu Gminy Szudziałowo i gminnych jednostek organizacyjnych, dane statystyczne ujęte w formie wskaźników, wykresów i tabel porównawczych oraz informacje pozyskane w procesie partycypacji społecznej.

Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 zawiera najaktualniejsze dane w momencie opracowywania niniejszego dokumentu, a więc dane według stanu na 31 grudnia 2023 roku (o ile nie zaznaczono inaczej).

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	4
CZĘŚĆ I: STAN I WYZWANIA ROZWOJU GMINY SZUDZIAŁOWO	8
1. Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej	9
2. Wnioski z diagnozy sytuacji klimatyczno-środowiskowej.....	11
3. Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej	13
4. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej.....	14
5. Jakość życia w Gminie – wyniki badań ankietowych.....	17
5.1. Ocena sytuacji w Gminie	18
5.2. Pożądane priorytety rozwojowe	21
6. Analiza SWOT z uwzględnieniem elementów partycypacji społecznej	23
CZĘŚĆ II: STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY SZUDZIAŁOWO	27
1. Misja i wizja	28
2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia	29
3. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szudziałowo oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie Szudziałowo	41
4. Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań	54
5. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych	57
6. Ramy finansowe i źródła finansowania	59
Załącznik nr 1: Diagnoza sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Szudziałowo.....	62
Załącznik nr 2: Wzór ankiety	125
Załącznik nr 3: Tabela ewaluacyjna.....	131

WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 jest podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania Gminą. Określa ona strategiczne kierunki rozwoju Gminy w perspektywie do 2035 roku oraz pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości działania władz Gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Umożliwia ona również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: środowisko przyrodnicze i kulturowe, zasoby ludzkie, infrastrukturalne, czy środki finansowe oraz stanowi formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o finansowanie zadań ze źródeł zewnętrznych.

Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 jest dokumentem nadrzędnym względem innych dokumentów planistyczno-strategicznym obowiązującym w Gminie Szudziałowo, a także spójnym z dokumentami wyższego rzędu – Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030. Będzie ona wyznaczała również ramy dla planów i programów powstających w Gminie podczas jej obowiązywania. Dodatkowo, Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo będzie stanowiła ramy dla tworzenia planów i programów lokalnych, które będą realizowane w trakcie jej obowiązywania. Dzięki temu dokument ten będzie zawierał wytyczne i punkt odniesienia dla wszelkich inicjatyw i działań podejmowanych na poziomie lokalnym w Gminie Szudziałowo, mających na celu wspieranie rozwoju w okresie od 2026 do 2035 roku.

Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 została opracowana w sposób kompleksowy, wykorzystując różnorodne dane i dokumenty jako podstawę dla jej tworzenia. Dokument powstał w oparciu o aktualne dokumenty planistyczne, sprawozdania oraz dane statystyczne, co umożliwiło rzetelne i uzasadnione podejście do wyznaczenia celów i priorytetów rozwojowych dla Gminy Szudziałowo w określonym czasie. Kluczowym dokumentem prawnym, który był wykorzystywany w procesie przygotowania Strategii, była ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Ustawa ta stanowi podstawę prawną dla funkcjonowania samorządów lokalnych (w tym Gminy Szudziałowo) i określa ich zakres kompetencji oraz zasady działania. Wykorzystanie tego aktu prawnego pozwoliło na stworzenie strategii rozwoju uwzględniającej istniejące ramy prawne i możliwości działania Gminy w zakresie jej rozwoju na lata 2026-2035.

Dokument został sporządzony z uwzględnieniem zapisów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2025 poz. 198). Zgodnie z treścią w/w ustawy Strategia zawiera wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Szudziałowo. Pogłębiona Diagnoza stanu Gminy stanowi natomiast Załącznik nr 1 do niniejszej Strategii.

Prace nad Strategią rozpoczęto w grudniu 2024 roku, kiedy to Gmina Szudziałowo wyłoniła firmę zewnętrzną odpowiedzialną za przygotowanie dokumentu. Następnym etapem było podjęcie uchwały nr VII.60.2025 Rady Gminy Szudziałowo z dnia 28 marca 2025 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035, w tym trybu konsultacji. Proces tworzenia Strategii poprzedzono analizą sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Szudziałowo, którą pogłębiono podczas przeprowadzonego badania ankietowego. Diagnoza sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej pozwoliła na zdefiniowanie obszarów problemowych i najważniejszych wyzwań w zakresie powyższych sfer, a także silnych stron jednostki i jej szans. Zebrane informacje pogłębiono podczas warsztatów strategicznych, w którym udział wzięli urzędnicy, radni, mieszkańcy oraz władze Gminy. Podczas warsztatów opracowano również misję i wizję Gminy, a także założenia do celów i kierunków działań, których realizacja wpłynie na urzeczywistnienie

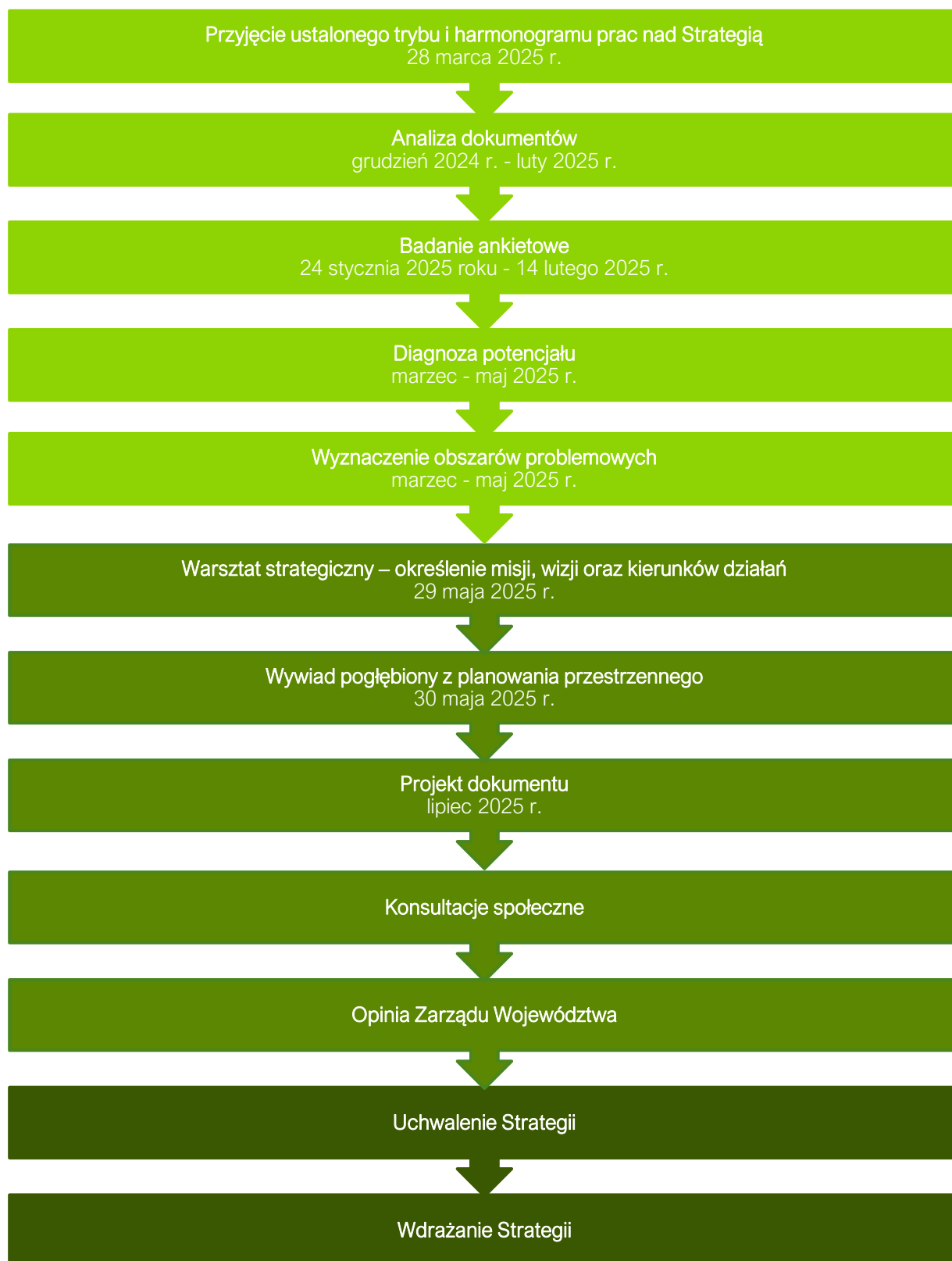
określonej na 2036 rok wizji. Warsztaty przeprowadzone zostały metodą *design thinking* polegającą na spojrzeniu na problem z wielu perspektyw oraz wyjściu poza utarte schematy. Efektem tej metody jest wypracowanie niestandardowych rozwiązań i innowacyjne podejście do obecnych wyzwań. Ustalenia oraz rekomendacje w zakresie prowadzenia gminnej polityki przestrzennej omówiono i zdefiniowano na wywiadzie pogłębionym z planowania przestrzennego, w którym wzięły udział osoby odpowiedzialne za inwestycje, ochronę środowiska oraz gospodarkę przestrzenną w Gminie Szudziałowo. Propozycje zapisów skonsultowano z przedstawicielami władz Gminy i w lipcu 2025 roku przygotowano projekt Strategii. Następnie został on poddany konsultacjom społecznym oraz przedłożony Zarządowi Województwa Podlaskiego do opiniowania.

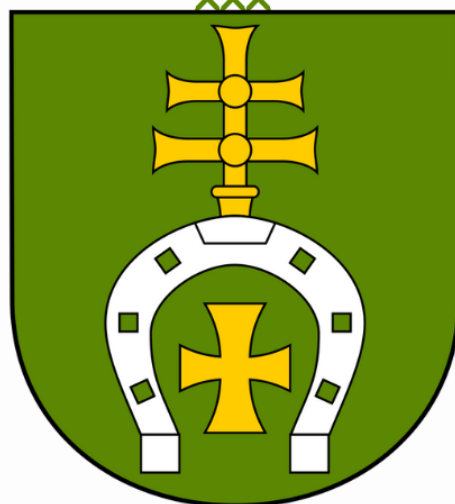
Powyższe działania miały na celu ewaluację trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji Strategii. Dokument został opracowany na podstawie aktualnych dokumentów planistycznych, sprawozdań oraz danych statystycznych. Podstawowym dokumentem prawnym wykorzystywanym podczas przygotowania Strategii była ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.

Urząd Gminy Szudziałowo wspierali eksperci z Wielkopolskiej Akademii Nauki i Rozwoju z Poznania, w składzie:

- **Irma Kuznetsova** – Dyrektor Działu strategii i rozwoju lokalnego (kierownik projektu),
- **Iwona Nowacka** – Zastępca Dyrektora Działu strategii i rozwoju lokalnego,
- **Aleksander Orbach** – Specjalista ds. strategii i rozwoju lokalnego (koordynator projektu),
- **Ewelina Mrozek** – Specjalista ds. strategii i rozwoju lokalnego,
- **Dominik Heydrych** – Młodszy specjalista ds. strategii i rozwoju lokalnego,
- **Bartosz Pluciński** – Młodszy specjalista ds. strategii i rozwoju lokalnego.

Poniżej przedstawiono poszczególne etapy procesu prac nad Strategią:

CZĘŚĆ I: STAN I WYZWANIA ROZWOJU GMINY SZUDZIAŁOWO

Na podstawie przeprowadzonej **Diagnozy sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej gospodarczej i społecznej Gminy Szudziałowo** zidentyfikowane zostały najważniejsze potencjały rozwojowe oraz problemy dotyczące Gminy i jej najbliższego otoczenia. Poniższe wyszczególnienie zawiera **wnioski w wymiarze przestrzennym, klimatyczno-środowiskowym, gospodarczym i społecznym** opracowane w oparciu o Diagnozę, która stanowi Załącznik nr 1. Wnioski stanowią jedną z podstaw do sporządzenia celów strategicznych i kierunków działań zaplanowanych do realizacji w ramach niniejszej Strategii.

1. Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej

Gmina Szudziałowo jest gminą wiejską położoną we wschodniej części województwa podlaskiego, w powiecie sokólskim. Gmina przylega do granicy państwowej z Białorusią, a tym samym do zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Gmina podzielona jest na 34 sołectwa, na które składają się 42 miejscowości. Głównym ośrodkiem wielofunkcyjnym badanej jednostki jest Szudziałowo, które położone jest w jej centralnej części. Zgodnie z Klasyfikacją funkcjonalną gmin Polski na potrzeby Monitoringu planowania przestrzennego Śleszyńskiego i Komornickiego, Gmina Szudziałowo zaliczona została do grupy gmin ekstensywnie zagospodarowanych (funkcje leśne, ochrony przyrody).

Położenie Gminy Szudziałowo przy granicy państwowej z Białorusią stanowi istotną determinantę rozwoju. Sąsiedztwo to ma wpływ na wiele aspektów jej funkcjonowania – od bezpieczeństwa i administracji, przez gospodarkę i infrastrukturę, aż po kwestie społeczne i kulturowe. Lokalizacja Gminy Szudziałowo sprawia, że pełni ona istotną rolę w systemie ochrony granic Unii Europejskiej, co wiąże się z obecnością służb mundurowych i koniecznością dostosowania infrastruktury do specyfiki obszaru przygranicznego. W wyniku kryzysu migracyjnego, który nasilił się w 2021 roku, przy wschodniej granicy państwowej powstała zaporą graniczna o wysokości 5,5 m i długości 186 km (w tym na terenie Gminy Szudziałowo). Jednym z kluczowych kierunków działań dla Gminy Szudziałowo w najbliższych latach będzie współpraca ze służbami mundurowymi (Straż Graniczna, Wojsko Polskie) oraz administracją państwową w celu ochrony granic oraz reagowanie na zmieniającą się sytuację geopolityczną w regionie.

Gmina Szudziałowo charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią drogową. Jej główne osie komunikacyjne stanowią drogi wojewódzkie nr 676 (relacji Krynki – Porosły) oraz nr 674 (relacji Krynki – Sokółka). Szlaki te stwarzają możliwości komunikacyjne w układzie całego regionu oraz powiatu sokólskiego. Sieć uzupełniają drogi powiatowe o łącznej długości ok. 150,7 km, drogi gminne o łącznej długości ok. 29,0 km, a także drogi wewnętrzne. Zauważalnym problemem w zakresie funkcjonowania infrastruktury drogowej na terenie Gminy Szudziałowo jest jednak zły stan nawierzchni części dróg, a także fragmentaryczne występowanie dróg o nawierzchni nieutwardzonej (ich łączna długość na terenie Gminy wynosi około 15 km). Ponadto, zidentyfikowano konieczność budowy chodnika wzdłuż drogi powiatowej w miejscowości Ostrów Północny. Gmina charakteryzuje się umiarkowanie korzystną dostępnością względem ośrodka wojewódzkiego (Białystok) i powiatowego (Sokółka). Średni czas dojazdu z centrum Gminy do Białegostoku wynosi 42 minuty, a do Sokółki – 17 minut.

Przez obszar Gminy Szudziałowo nie przebiega żadna linia kolejowa. Najbliższa stacja kolejowa, z której mogą korzystać mieszkańcy Gminy znajduje się w Sokółce przy ul. Kolejowej 25. Stacja ta obsługuje połączenia pasażerskie z Białymstokiem oraz Suwałkami. Na terenie Gminy

Szudziałowo organizowany jest autobusowy transport publiczny, który realizowany jest we współpracy z sąsiednimi gminami. Ponadto, Gminę obsługują prywatni przewoźnicy. Należy jednak zaznaczyć, że część miejscowości pozostaje wykluczona komunikacyjnie. Tym samym zauważa się konieczność podjęcia działań, które umożliwią rozwój lokalnego systemu transportu zbiorowego na terenie całej Gminy Szudziałowo.

Kluczowym elementem dla rozwoju jednostek samorządu terytorialnego w XXI wieku jest również dostęp do wysokiej jakości Internetu szerokopasmowego. W 2024 roku w Gminie Szudziałowo w zasięgu szerokopasmowego Internetu znajdowały się 1 582 punkty adresowe, natomiast 250 punktów pozostawało poza zasięgiem. Nierównomierna dostępność infrastruktury cyfrowej w układzie przestrzennym Gminy może ograniczać komfort życia mieszkańców niektórych sołectw. W związku z powyższym Gmina Szudziałowo będzie dążyć do rozwoju sieci Internetu szerokopasmowego na swoim terenie we współpracy z podmiotami zewnętrznymi.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (PZPWP) jest nadrzędnym dokumentem planistycznym, który reguluje zasady planowania przestrzennego w regionie. Zgodnie z jego zapisami Gmina Szudziałowo została uwzględniona w obszarze interwencji pn. **obszar przygraniczny**. Obszar ten charakteryzuje się znaczną zależnością sytuacji społeczno-gospodarczej od sytuacji politycznej, zwłaszcza między Polską a Białorusią, niewielkimi powiązaniami gospodarczymi i społecznymi z obszarami po drugiej stronie granicy, niekorzystną sytuacją społeczno-gospodarczą, w tym najniższym w kraju poziomem PKB, zaburzoną strukturą demograficzną, niskim poziomem urbanizacji, a także słabą dostępnością do regionalnych ośrodków rozwoju. Ponadto PZPWP wskazuje, że Gmina Szudziałowo stanowi część **Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego Białegostoku (MOFOWB)**. Oznacza to, że jej rozwój przestrzenny jest powiązany z procesami zachodzącymi w stolicy województwa, szczególnie w kontekście komunikacji, gospodarki oraz ochrony środowiska.

Aktem kierownictwa wewnętrznego, które reguluje politykę przestrzenną w Gminie Szudziałowo jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, które przyjęto na mocy uchwały nr XII.71.2011 Rady Gminy Szudziałowo z dnia 6 grudnia 2011 roku. Określa ono kierunki polityki przestrzennej dla rozwoju danej jednostki administracyjnej zgodne z obecnymi uwarunkowaniami, trendami rozwojowymi oraz ustaleniami wynikającymi z ponadlokalnych celów polityki przestrzennej. Należy jednak zaznaczyć, że w wyniku reformy systemu planowania przestrzennego w Polsce, Gmina Szudziałowo zobowiązana jest do opracowania Planu Ogólnego – nowego narzędzia planistycznego, które zastąpi dotychczasowe Studium i stanie się nadrzędnym dokumentem regulującym prowadzoną politykę przestrzenną. Na terenie Gminy Szudziałowo obowiązuje 7 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które obejmują łącznie 0,24% jej powierzchni. Tym samym polityka przestrzenna w Gminie prowadzona jest głównie w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy. W latach 2019–2023 liczba wydanych decyzji WZ wzrosła z 36 do 48, a wskaźnik liczby wydanych decyzji na 1 tys. mieszkańców wyniósł w 2023 r. 17,6, wielokrotnie przewyższając średnią powiatową. Z tego względu koniecznym jest opracowanie nowych i aktualizacja istniejących już miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Całkowita powierzchnia Gminy Szudziałowo wynosi 301,64 km², co stanowi ok. 14,7% powierzchni powiatu sokólskiego. W strukturze użytkowania terenu dominują lasy i grunty leśne, które zajmują ok. 50,5% powierzchni. Rozległe kompleksy leśne stanowią jednocześnie potencjał do rozwoju funkcji rekreacyjno-turystycznej, jak i barierą przestrzenną, ograniczającą możliwości rozwoju infrastrukturalnego i osadniczego. Gęsto zalesione obszary niejednokrotnie wymuszają budowę dróg o nieregularnym przebiegu i często zwiększają koszty inwestycji. Istotnym aspektem

jest również swoisty podział Gminy na części oddzielone rozległymi połaciami lasów, powodujące fragmentaryzację przestrzeni, co może wpływać na ograniczony dostęp do usług publicznych czy wydłużony czas dojazdu do głównych ośrodków administracyjnych i gospodarczych. Ze względu na znaczną lesistość Gminy, na jej terenie dominuje rozproszona zabudowa jednorodzinna. Zauważa się również, że struktura użytkowania terenu Gminy stanowi czynnik ograniczający jej zasób terenów inwestycyjnych, co zmniejsza potencjał lokalizacji nowych stref aktywności gospodarczej na wskazanym obszarze. Ponadto, na terenie Gminy zlokalizowana jest baza wojskowa, która również stanowi barierę dla jej rozwoju przestrzennego.

Znaczna część Gminy Szudziałowo objęta jest formami ochrony przyrody. Na jej terenie znajduje się m.in. Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej, który obejmuje 17,5% jej powierzchni, a także Obszar Chronionego Krajobrazu Wzgórza Sokólskie (18,4% powierzchni).

Gmina Szudziałowo posiada długą i bogatą historię, która nierozzerwalnie związana jest z dziedzictwem kulturowym Podlasia. Na jej terenie znajduje się kilkadziesiąt zabytków – w 2023 roku w gminnej ewidencji zabytków ujęto 31 obiektów, z których 5 zostało wpisanych do Rejestru zabytków nieruchomych województwa podlaskiego. Wśród zabytków, które uwzględniono w rejestrze znalazły się m.in.: Kościół pw. św. Wincentego Ferreriusza i Bartłomieja Apostoła w Szudziałowie oraz Cerkiew prawosławna par. pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Samogródzie. Na badanym obszarze zlokalizowany jest również pomnik ku czci Bohaterów Walk Powstańczych roku 1830 i 1863 w Szudziałowie, który został odsłonięty w 2000 roku. Unikatową atrakcją turystyczną Gminy Szudziałowo jest również Silvarium w Poczopku. Jest to leśny ogród edukacyjny, który łączy piękno przyrody Puszczy Knyszyńskiej z elementami dydaktyki. W Poczopku znajduje się również Ośrodek rehabilitacji dzikich zwierząt. Ponadto, Gmina posiada rozbudowaną sieć szlaków turystycznych. Ich obecność tworzy potencjał rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji przyrodniczej, jednak wymaga wsparcia odpowiednią infrastrukturą (miejsca postojowe, punkty informacji turystycznej, baza noclegowa). Na terenie Gminy Szudziałowo występuje również gwara podlaska, która stanowi istotny element kształtujący tożsamość lokalną.

2. Wnioski z diagnozy sytuacji klimatyczno-środowiskowej

Walory przyrodnicze wpływają w sposób znaczący na potencjał rozwojowy jednostek samorządu terytorialnego. Warunki atmosferyczne, ukształtowanie terenu, budowa geologiczna czy zbiorniki wodne stanowią czynniki mogące determinować atrakcyjność turystyczną, warunki do uprawy rolniczej czy eksploatację surowców mineralnych, a zatem definiować stan gospodarki lokalnej oraz wyznaczać kierunki jej rozwoju. Gmina Szudziałowo charakteryzuje się zróżnicowaną rzeźbą terenu, która mieści się w przedziale wysokościowym od 150 do 190 m n.p.m., z kulminacją w Górach Wojnowskich (238,5 m n. p. m.). W jej północno-wschodniej części występują wysokie wały morenowe i kemowe, które pokryte są lasami. Cechą charakterystyczną dla tego obszaru jest występowanie niewielkich zarastających jezior. Z kolei w południowej części Gminy dominuje wysoczyzna morenowa falista i pagórkowata, składająca się na Wysoczyznę Białostocką. Obszar ten porasta zwarty kompleks leśny Puszczy Knyszyńskiej.

Na terenie Gminy Szudziałowo występują gleby pseudobielicowe zlokalizowane przede wszystkim w jej środkowej i wschodniej części, gleby piaskowe różnych typów genetycznych oraz gleby brunatne wylugowane, które skupiają się przede wszystkim w jej zachodniej części. Ponadto znajdują się tam również dobre jakościowo gleby, w tym czarne ziemie, gleby murszowo

mineralne, a także gleby torfowe i murszowo-torfowe, które rozproszone są po całym obszarze Gminy. Zgodnie z zapisami zawartymi w PZPWP identyfikuje się konieczność ochrony powierzchni ziemi na obszarze Gminy Szudziałowo. Działania te powinny koncentrować się przede wszystkim na ograniczaniu procesów erozyjnych gleb.

Gmina Szudziałowo znajduje się w obszarze dwóch dorzeczy – Wisły i Niemna. Zachodnia część Gminy należy do zlewni Bugu, który jest prawobrzeżnym dopływem Wisły. Natomiast wschodnia część leży w zlewni Niemna, w systemie rzeki Szumna i jej dopływów. Na terenie Gminy Szudziałowo znajduje się 13 jednolitych części wód powierzchniowych oraz 2 jednolite części wód podziemnych. W południowej części Gminy występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią o prawdopodobieństwie przewyższenia 0,2%, 1% i 10%. Zgodnie z zapisami zawartymi w PZPWP kluczowym kierunkiem działań w sferze klimatyczno-środowiskowej dla Gminy Szudziałowo jest poprawa retencji wody poprzez budowę małych zbiorników, w tym zbiornika Harkowicze oraz zbiornika Nowinka-Boratyńszczyzna.

Gmina Szudziałowo charakteryzuje się dużym udziałem lasów (ponad 50% powierzchni) oraz obecnością unikatowych ekosystemów torfowiskowych, bagiennych i dolin rzecznych. Obszary te stanowią siedliska wielu chronionych gatunków roślin i zwierząt, w tym żubra, rysia, bociana czarnego i orlika krzykliwego, co podkreśla znaczenie działań ochronnych i edukacyjnych. Poziom lesistości gminy sprzyja retencji wody i stabilizacji warunków klimatycznych, jednocześnie ogranicza rozwój intensywnej produkcji rolnej i możliwości lokalizacji inwestycji w przemyśle i usługach.

Gmina Szudziałowo w dużym stopniu pokryta jest wielkoobszarowymi formami ochrony przyrody co sprawia, że miejscowa flora i fauna są wyjątkowo bogate i dobrze zachowane. Obszar ten charakteryzuje się dużą różnorodnością ekosystemów leśnych, torfowiskowych i łąkowych, które stanowią ostoję dla wielu rzadkich gatunków zwierząt i roślin. Na terenie Gminy Szudziałowo występuje 6 rezerwatów przyrody, park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, 2 obszary w ramach sieci Natura 2000, użytek ekologiczny, a także 11 pomników przyrody. Zajmują one łącznie około 75% powierzchni Gminy, co podkreśla ich znaczenie dla ochrony ekosystemów, krajobrazu i bioróżnorodności. Rekomenduje się zatem prowadzenie zrównoważonej polityki rozwoju na terenie Gminy Szudziałowo, co umożliwi zachowanie jej potencjału przyrodniczego.

Osiągnięcie neutralności klimatycznej stało się w ostatnich latach jednym z głównych wyzwań stojących przed samorządem. Prowadzi to do wzrostu znaczenia odnawialnych źródeł energii (OZE), będących technologiami umożliwiającymi generowanie prądu elektrycznego bez trwałego zużywania zasobów oraz emitowania zanieczyszczeń do atmosfery. Gmina Szudziałowo charakteryzuje się korzystnymi warunkami do lokalizowania na jej terenie siłowni wiatrowych oraz instalacji fotowoltaicznych. W związku z powyższym Gmina będzie dążyć do dywersyfikacji lokalnego miksu energetycznego poprzez inwestycje w OZE oraz termomodernizację budynków użyteczności publicznej.

Nowoczesna i rozwinięta infrastruktura techniczna jest jednym z podstawowych czynników warunkujących jakość życia mieszkańców oraz stan środowiska naturalnego. W 2023 roku udział korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Szudziałowo kształtował się na poziomie 60,4%. Wynik ten był znaczenie niższy od średniej dla gmin powiatu sokólskiego oraz województwa podlaskiego. W tym samym roku zaledwie 22,1% mieszkańców Gminy posiadało dostęp do sieci kanalizacyjnej. Należy zatem wnioskować, że ścieki bytowo-gospodarcze odprowadzane są przede wszystkim do zbiorników bezodpływowych. Gmina posiada na swoim terenie oczyszczalnię ścieków, jednak konieczna jest jej rozbudowa. Zauważa się zatem konieczność rozbudowy sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie badanej jednostki, aby zwiększyć

udział korzystających z niej osób. W 2023 roku Gmina Szudziałowo nie posiadała na swoim terenie sieci gazowej. Tym samym większość mieszkańców Gminy wykorzystywała paliwa konwencjonalne w celu produkcji energii cieplnej. Należy jednak zaznaczyć, że ze względu na rozproszoną zabudowę mieszkaniową oraz powierzchnię badanej jednostki, budowa sieci gazowej na jej terenie może być nieuzasadniona ekonomicznie. Gmina Szudziałowo będzie wspierać mieszkańców poprzez kontynuację i udział w programach umożliwiających wymianę przestarzałych źródeł ciepła.

3. Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej

Rozwój gospodarczy jest ściśle związany z poziomem przedsiębiorczości danej jednostki administracyjnej, który odzwierciedla m.in. liczba zarejestrowanych na jej terenie podmiotów gospodarczych. Głównymi ośrodkami gospodarczymi w powiecie sokólskim są: Sokółka i Dąbrowa Białostocka. W 2023 roku na terenie Gminy Szudziałowo zarejestrowanych było 171 przedsiębiorstw (3,8% wszystkich podmiotów gospodarczych w powiecie). Wynik ten był znacznie niższy w porównaniu z innymi gminami z powiatu sokólskiego. Niemniej jednak, w latach 2019–2023 dynamika wzrostu liczby podmiotów dla Gminy Szudziałowo wyniosła 114,8% i była wyższa niż średnia powiatowa (110,7%), co może wskazywać na poprawiające się warunki do prowadzenia działalności gospodarczej na jej terenie. Analizując strukturę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, na podstawie klasyfikacji PKD 2007 zaobserwowano, że w Gminie Szudziałowo dominują przedsiębiorstwa prowadzące przede wszystkim działalność rolniczą (15,8% wszystkich podmiotów), usługową (13,5%) i handlową (12,9%). Kształtująca się w ten sposób struktura wskazuje na niską dywersyfikację lokalnego rynku pracy, który nie zaspakaja potrzeb wszystkich mieszkańców Gminy, a w szczególności osób z wyższym wykształceniem oraz kobiet. Ponadto, Gmina Szudziałowo nie posiada w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych, przygotowanych dla większych inwestorów, co ogranicza jej konkurencyjność wobec gmin lepiej wyposażonych infrastrukturalnie. Jednym z kluczowych kierunków działań Gminy w najbliższych latach będzie aktywne przyciąganie inwestorów oraz tworzenie warunków do powstawania na jej terenie nowych podmiotów gospodarczych.

Rozwój gospodarczy jednostek samorządu terytorialnego jest ściśle powiązany z sytuacją na rynku pracy. W 2023 roku udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Szudziałowo kształtował się na poziomie 8,1%. Wynik ten przewyższał średnią dla gmin województwa podlaskiego oraz powiatu sokólskiego. Pomimo spadku bezrobocia od 2020 r. o 1,3 p.p., widoczny jest problem długotrwałego pozostawania bez pracy. Jest to sytuacja negatywna, która może świadczyć o tym, że lokalny rynek pracy nie zaspakaja potrzeb mieszkańców badanej jednostki. Należy zatem podejmować kompleksowe i zróżnicowane działania, które umożliwią poprawę lokalnej sytuacji gospodarczej Gminy Szudziałowo.

Gmina Szudziałowo cechuje się funkcją rolniczą o ekstensywnym charakterze, a 44,45% jej całkowitej powierzchni stanowią użytki rolne. Z tego względu koniecznym było uwzględnienie specyfiki znajdujących się na jej terenie gospodarstw rolnych. Zgodnie z danymi pochodzącymi z Powszechnego Spisu Rolnego 2020, na terenie Gminy Szudziałowo swoją działalność prowadziło 586 gospodarstw rolnych. Analizując strukturę wielkościową gospodarstw zaobserwowano, że dominują w niej gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha (31,6%), 5-10 ha (26,8%) oraz 15 ha i więcej (26,1%), a średnia wielkość gospodarstwa rolnego dla użytków rolnych wyniosła 17,6 ha. Wartości te były zbliżone do średniej dla gmin powiatu sokólskiego.

Znajdujące się na terenie Gminy Szudziałowo gleby zaliczają się przede wszystkim do gleb IV i V klasy bonitacyjnej – stanowią one ok. 82,1% wszystkich gruntów ornych na badanym obszarze. Znaczny udział w strukturze jakości gleb stanowią również gleby VI klasy bonitacyjnej (ok. 11,0%). Fragmentarycznie występują gleby III klasy bonitacyjnej, jednak ich udział w strukturze jest niewielki i stanowi ok. 6,8%. W Gminie Szudziałowo rolnictwo opiera się nie tylko na tradycyjnych uprawach roślinnych i hodowli zwierząt, ale także na dynamicznie rozwijających się plantacjach borówki amerykańskiej oraz czarnej porzeczki, które na stałe wpisały się w lokalny krajobraz. W związku z powyższym Gmina dążyć będzie do wspierania rozwoju nowoczesnego i ekologicznego rolnictwa na swoim terenie.

Sytuacja finansowa Gminy Szudziałowo oceniona została jako umiarkowanie korzystna. W latach 2019-2023 dochody budżetowe Gminy sukcesywnie rosły, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca przewyższały one średnią dla gmin powiatu sokólskiego i województwa podlaskiego. Wraz ze wzrostem dochodów odnotowano jednak wzrost wydatków ogółem, które w 2019, 2022 i 2023 roku przewyższyły dochody ogółem, prowadząc do wystąpienia deficytu budżetowego. Analizując strukturę dochodów Gminy dostrzec można, iż największy udział w ostatnich latach posiadały dotacje oraz subwencje, których stanowiły średnio ok. 65% wszystkich dochodów budżetowych. Analizując z kolei dochody podatkowe badanej jednostki zaobserwowano, że najważniejszymi źródłami jej dochodów były: podatek dochodowy od osób fizycznych PIT, podatek od nieruchomości, podatek rolny oraz podatek leśny. W latach 2019-2023 udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem Gminy Szudziałowo charakteryzował się dynamicznym wzrostem i przewyższał średnią dla gmin powiatu sokólskiego.

4. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej

Sytuacja demograficzna stanowi podstawowy czynnik kształtujący dynamikę oraz kierunek rozwoju społeczno-gospodarczego. Wzrost demograficzny wpływa zarówno na zasobność kapitału ludzkiego, a co za tym idzie na potencjał danego rynku pracy, jak i na ilość relacji międzyludzkich, które są szczególnie istotnym elementem pozwalającym budować silny kapitał społeczny. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2023 roku Gminę Szudziałowo zamieszkiwało 2 727 osób, co stanowiło około 4% wszystkich mieszkańców powiatu sokólskiego. W latach 2019-2023 Gmina charakteryzowała się powolnym spadkiem liczby mieszkańców. W analizowanym okresie ich liczba zmniejszyła się o 113 osób, a dynamika tego zjawiska wyniosła 99,0%. Należy jednak zaznaczyć, że trend ten był charakterystyczny dla wszystkich gmin powiatu sokólskiego. W 2023 roku gęstość zaludnienia na terenie Gminy Szudziałowo wyniosła 9 os./km² – był to wówczas najniższy wynik w powiecie, który wpływa na m.in. wysokie koszty utrzymania infrastruktury sieciowej i świadczenia usług publicznych.

W celu pogłębienia analizy sytuacji demograficznej Gminy Szudziałowo, wykorzystano również inne wskaźniki – udział mieszkańców w wieku kreatywnym oraz współczynnik senioralnego obciążenia demograficznego. Ludność w wieku 25-34 lat określana jest mianem „osób w wieku kreatywnym”. Osoby te najczęściej zakończyły już swoją edukację i wchodzi na rynek pracy. Na terenie Gminy Szudziałowo zaobserwowano spadek liczby osób w danej grupie wiekowej. Jednocześnie odnotowano wzrost wartości współczynnika senioralnego obciążenia demograficznego, czyli liczby osób starszych w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym. Należy zaznaczyć, że obserwowane na terenie Gminy Szudziałowo trendy demograficzne stanowią cechę charakterystyczną dla całego kraju związaną ze starzeniem się społeczeństwa.

Niemniej jednak, koniecznym jest podejmowanie działań, które przyczynią się do wzrostu atrakcyjności osiedleńczej badanej jednostki, a w szczególności kształtowania jej wizerunku jako miejsca atrakcyjnego dla osób młodych. Ponadto, zauważa się potrzeby związane z rozwojem oferty usług skierowanych do seniorów.

Rola żłobków oraz przedszkoli w lokalnej społeczności polega na umożliwieniu rodzicom szybszego powrotu na rynek pracy, w związku ze zwolnieniem ich z konieczności sprawowania opieki nad dziećmi, a także na ich wzajemnej integracji, co korzystnie wpływa na budowanie kapitału społecznego. Na terenie Gminy Szudziałowo nie funkcjonują miejsca opieki nad dziećmi do lat 3. Należy jednak zaznaczyć, że w momencie opracowywania niniejszej Strategii trwały prace nad utworzeniem klubu dziecięcego, który w przyszłości zapewni opiekę najmłodszym mieszkańcom Gminy. W 2024 roku na terenie Gminy Szudziałowo funkcjonowały 2 oddziały przedszkolne w Szudziałowie oraz Babikach, do których uczęszczało 56 dzieci. Zauważa się jednak konieczność wydłużenia czasu ich funkcjonowania oraz rozwój oferty zajęć w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby edukacyjne.

Jednym z podstawowych zadań samorządu gminnego jest zapewnienie dostępu do edukacji publicznej, a w szczególności edukacji na poziomie podstawowym. Dostęp do dobrej edukacji stanowi jeden z głównych filarów rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki. Jest to również czynnik szczególnie istotny dla rozwoju dzieci, a co za tym idzie – lokalnej społeczności. W roku szkolnym 2023/2024 na terenie Gminy Szudziałowo funkcjonowała Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Powstań Narodowych w Szudziałowie wraz z filią w Babikach. Największą placówką, pod względem liczby uczniów, była Szkoła Podstawowa w Szudziałowie, do której uczęszczało 105 dzieci, podzielonych na 8 oddziałów klasowych. Stan bazy dydaktycznej oceniono jako dobry – każda ze szkół zapewniała swoim podopiecznym dostęp do obiektów sportowych, komputerów, pracowni językowych, projektorów multimedialnych oraz szafek. Szkoły wyposażono również w parkingi dla kadry i rodziców. W każdej z placówek działała także świetlica oraz zapewniane jest wsparcie psychologa. Szkoły realizują również liczne projekty, których idea jest rozwijanie zainteresowań oraz pasji wśród młodzieży, a dla najzdolniejszych uczniów przyznawane są stypendia. Wysokiej jakości baza dydaktyczna wpływa na poziom nauczania, który można zmierzyć za pomocą sprawdzianów wewnętrznych i zewnętrznych. W latach 2022-2024 absolwenci szkół podstawowych z Gminy Szudziałowo osiągalni zbliżone wyniki z egzaminu ósmoklasisty od średniej dla szkół z powiatu sokólskiego oraz województwa podlaskiego. Sytuacja ta wskazuje na dobry poziom nauczania na terenie badanej jednostki. Ze względu na zmiany demograficzne oraz wzrost konkurencyjności placówek, koniecznym może jednak okazać się podjęcie dyskusji na temat optymalizacji gminnego systemu edukacji podstawowej. Zauważa się również potrzeby związane z dostosowaniem systemu dowozu dzieci do szkół poprzez zwiększenie liczby realizowanych kursów.

Dobrze rozwinięta oferta kulturalno-sportowa stanowi jeden z podstawowych czynników wpływających na jakość życia mieszkańców. Głównym podmiotem realizującym zadania z zakresu kultury na terenie Gminy Szudziałowo jest Gminny Ośrodek Animacji Kultury i Rekreacji w Szudziałowie. Do jego podstawowych zadań należą m.in.: prowadzenie wielokierunkowej działalności w zakresie edukacji kulturalnej i wychowania przez sztukę, praca dydaktyczno-wychowawcza zapewniająca podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej, prowadzenie spraw dotyczących bibliotek gminnych i szkolnych, a także prowadzenie spraw z zakresu sportu, rekreacji i wypoczynku. Wśród innych obiektów kulturalno-sportowych zlokalizowanych na terenie Gminy Szudziałowo na szczególną uwagę zasługują przede wszystkim Biblioteka Publiczna w Szudziałowie wraz z filiami, szerzące czytelnictwo i odpowiadające za zapewnianie powszechnego dostępu do wiedzy i kultury. Na terenie Gminy znajdują się również

3 świetlice wiejskie zlokalizowane w Szudziałowie, Wierchlesiu i Zubrzycy Wielkiej. Zauważa się jednak konieczność utworzenia miejsca spotkań dla młodzieży, które umożliwi im aktywne spędzanie wolnego czasu.

Za bezpieczeństwo przeciwpożarowe na terenie Gminy Szudziałowo odpowiadają strażacy z 3 jednostek ochotniczej straży pożarnej. Jednostki OSP w Szudziałowie i Zubrzycy ujęte zostały w Krajowym Systemem Ratowniczo-Gaśniczym. Ich obszarem chronionym jest cały powiat sokólski. W związku z powyższym zauważa się konieczność ciągłego doposażania gminnych jednostek OSP w nowoczesny sprzęt ratunkowo-gaśniczy, który umożliwi im efektywniejsze realizowanie zadań statutowych.

Ze względu na swoje położenie oraz zmieniające się uwarunkowania geopolityczne w regionie, rolą Gminy Szudziałowo jest zapewnienie bezpieczeństwa swoim mieszkańcom w przypadku wybuchu konfliktu zbrojnego lub wystąpienia zdarzeń nagłych, np. klęsk żywiołowych. W odpowiedzi na wskazane wyzwania Gmina Szudziałowo będzie podejmować współpracę z podmiotami zewnętrznymi oraz służbami mundurowymi na rzecz wdrażania rozwiązań infrastrukturalnych oraz systemowych z zakresu obrony cywilnej.

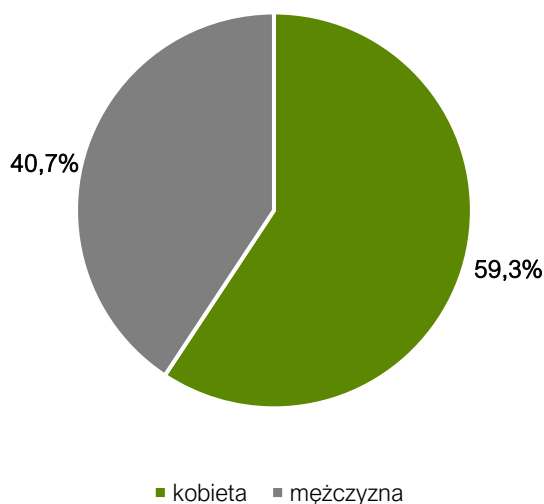
W Gminie Szudziałowo działa wiele organizacji pozarządowych, które angażują się, przede wszystkim w wymiarze społecznym, w życie lokalnej społeczności. Należy jednak sukcesywnie rozszerzać zakres powierzanych im zadań publicznych, aby rozwijać aktywność społeczną oraz umożliwić inicjowanie działań oddolnych, przeradzających się z czasem w działania zorganizowane w formie stowarzyszeń czy organizacji pozarządowych. Gmina Szudziałowo jest również członkiem 3 stowarzyszeń: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Szlak Tatarski”, Związek Gmin Wiejskich Województwa Podlaskiego oraz Partnerstwo Augustowsko-Biebrzańskiego Parku Turystycznego. Celem działalności stowarzyszeń jest m.in. wspieranie rozwoju lokalnego, integracja samorządu, a także promocja walorów turystycznych regionu. Gmina Szudziałowo będzie brać czynny udział w projektach realizowanych przez wskazane podmioty oraz współpracować z nimi w zakresie poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej na swoim terenie.

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za świadczenie pomocy społecznej w Gminie Szudziałowo jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, który realizuje zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Nadrzędnym celem działalności Ośrodka jest wsparcie osób i rodzin z terenu Gminy w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych. Jedną z form wsparcia oferowanych przez GOPS są usługi opiekuńcze, czyli świadczenia przeznaczone dla osób, które ze względu na wiek, stan zdrowia lub niepełnosprawność nie są w stanie samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. W latach 2019-2023 liczba osób objętych wsparciem w ramach usług opiekuńczych utrzymywała się na względnie stałym poziomie (5-6 osób). W analizowanym okresie zaobserwowano również spadek liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Zauważa się jednak problem związany z uzależnieniami wśród części mieszkańców Gminy. Należy zatem sukcesywnie wspierać działania podejmowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz rozszerzać zakres oferowanych usług dla mieszkańców.

5. Jakość życia w Gminie – wyniki badań ankietowych

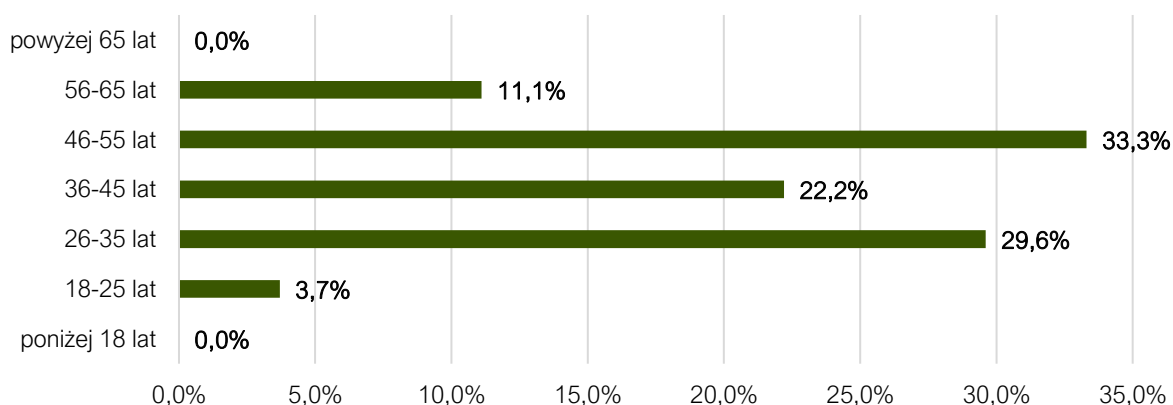
W celu zdiagnozowania stanu społeczno-gospodarczego Gminy Szudziałowo przeprowadzone zostało badanie ankietowe wśród mieszkańców. Odpowiedzi udzielać można było poprzez kwestionariusz dostępny on-line. Badanie było anonimowe, a udział dobrowolny dla wszystkich zainteresowanych. Celem badania było poznanie opinii mieszkańców oraz interesariuszy Gminy Szudziałowo na temat jakości życia w Gminie oraz określenie priorytetów rozwojowych na najbliższe lata. Ankietowani odpowiadali na pytania z zakresu kilku obszarów funkcjonowania Gminy, a poruszane tematy dotyczyły społeczeństwa, gospodarki, przestrzeni, środowiska, infrastruktury technicznej, turystyki, rekreacji, edukacji i kultury.

Respondenci składali odpowiedzi od 17 lutego 2025 roku do 14 marca 2025 roku. Łącznie zebrano 27 odpowiedzi. Większą część respondentów stanowiły kobiety (59,3%). Analizując strukturę wieku zaobserwowano, że największy udział wśród ankietowanych stanowiły osoby w wieku 46-55 lat (33,3%) oraz 26-35 lat (29,6%). Pod względem zatrudnienia, największy odsetek wśród respondentów stanowiły osoby pracujące, niebędące rolnikami lub przedsiębiorcami (77,8%).

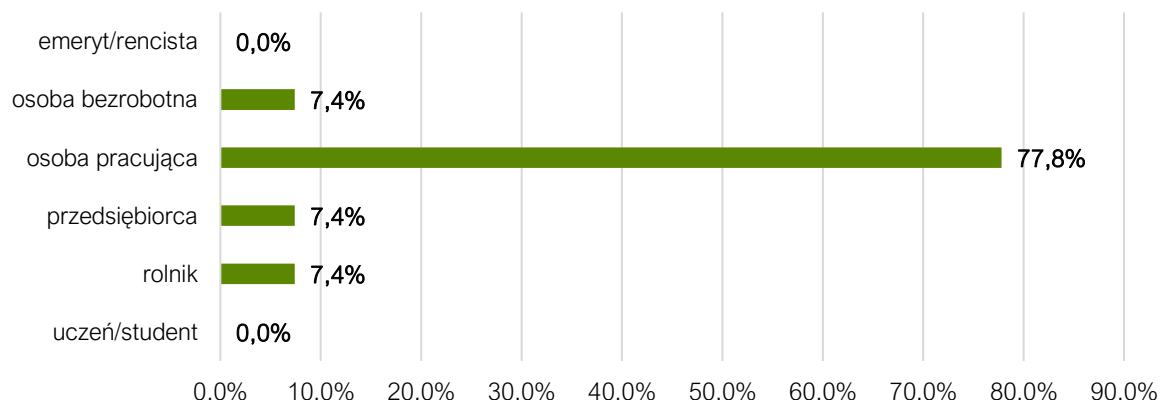
Ryc. 1. Metryczka – ankietowani według płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Ryc. 2. Metryczka – struktura wiekowa ankietowanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Ryc. 3. Metryczka – ankietowani według zatrudnienia

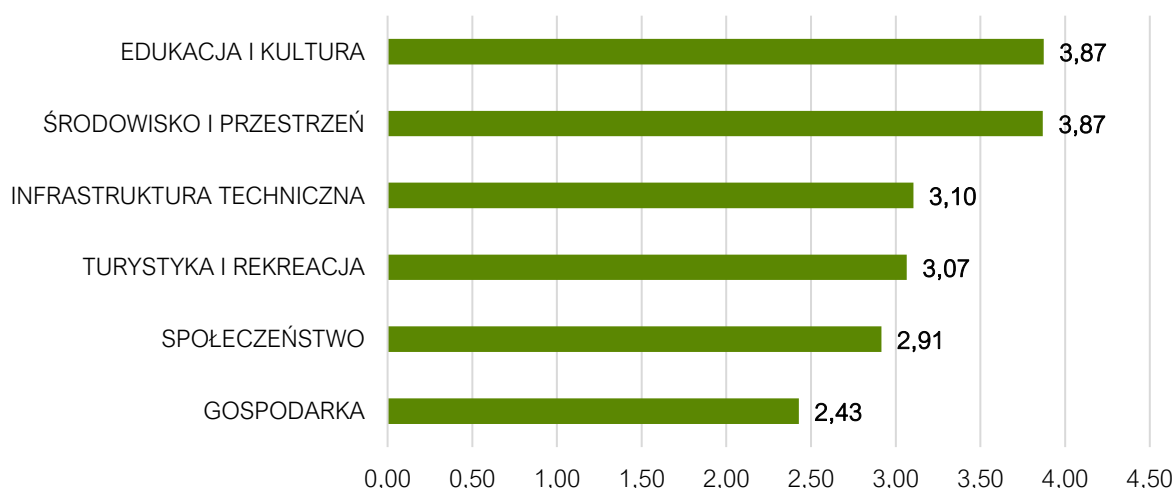
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

5.1. Ocena sytuacji w Gminie

W Gminie Szudziałowo w skali od 1 do 5, gdzie:

- 1 – oznacza „bardzo źle”,
- 2 – oznacza „źle”,
- 3 – oznacza „dostatecznie/zadawalająco/neutralnie”,
- 4 – oznacza „dobrze”,
- 5 – oznacza „bardzo dobrze”.

respondenci **najwyżej** ocenili obszar związany z **edukacją i kulturą**, dla którego średnia ocen wyniosła 3,87. Z kolei **najniżej** oceniony został obszar **gospodarki** – średnia ocena dla tego komponentu wyniosła 2,43. Natomiast średnia ocena dla wszystkich badanych obszarów wyniosła 3,21. Oznacza to, że niemalże wszystkie aspekty funkcjonowania Gminy Szudziałowo ocenione zostały dostatecznie lub zadawalająco.

Ryc. 4. Średnia ocena rozwoju poszczególnych obszarów według ankietowanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

W poniższej tabeli przedstawiono średnią ocenę poszczególnych komponentów, które wchodziły w skład przedstawionych powyżej obszarów rozwojowych. W przeprowadzonym badaniu ankietowym najwyżej oceniono: walory środowiska przyrodniczego (4,81), jakość powietrza (4,70), dostępność terenów zieleni (4,59), dostęp do edukacji w szkołach podstawowych (4,38), działalność Gminnego Ośrodka Animacji Kultury i Rekreacji (4,36), czystość wód

powierzchniowych i terenów przylegających (4,31), jakość edukacji w szkołach podstawowych (4,30), jakość edukacji przedszkolnej (4,29), atrakcyjność turystyczna (4,26), czystość terenów zieleni (4,23), jakość infrastruktury w szkołach podstawowych (4,22), organizację dowozu dzieci do szkół (4,19), jakość infrastruktury przedszkolnej (4,10), system odbioru odpadów (4,07), jakość sieci wodociągowej (4,04) oraz dostęp do edukacji przedszkolnej (4,00). Z kolei respondenci najniżej ocenili: dostępność sieci gazowej (1,17), dostęp do specjalistycznej opieki medycznej (1,71), połączenia komunikacyjne z innymi gminami i miastami (1,92), możliwość uzyskania zatrudnienia (1,93), funkcjonowanie transportu zbiorowego (1,96), poziom bazy gastronomicznej (2,00), możliwość zapewnienia dojazdu do specjalistycznej opieki medycznej poza teren Gminy (2,07), konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym (2,08), możliwości zawodowe dla osób z wyższym wykształceniem (2,12), jakość istniejących dróg rowerowych (2,16), system ścieżek rowerowych (2,25), dostępność usług (2,27) oraz dostęp do podstawowej opieki medycznej (2,36).

Tab. 1. Ocena poszczególnych komponentów w badanych obszarach rozwojowych w Gminie Szudziałowo

Edukacja i kultura	Ocena:
dostęp do edukacji w szkołach podstawowych	4,38
działalność Gminnego Ośrodka Animacji Kultury i Rekreacji	4,36
jakość edukacji w szkołach podstawowych	4,30
jakość edukacji przedszkolnej	4,29
jakość infrastruktury w szkołach podstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, inne)	4,22
organizację dowozu dzieci do szkół	4,19
jakość infrastruktury przedszkolnej	4,10
dostęp do edukacji przedszkolnej	4,00
dodatkową ofertą (kółka zainteresowań, dodatkowe zajęcia itp.) w szkołach	3,77
wsparcie dla uczniów zdolnych w szkołach	3,74
wsparcie dla uczniów z trudnościami w nauce w szkołach	3,70
jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych	3,52
dostęp do obiektów kulturalnych (godziny i dni otwarcia, itp.)	3,50
działalność świetlic wiejskich	3,38
dostęp do edukacji w szkołach ponadpodstawowych (w tym dojazd)	2,67
Środowisko i przestrzeń	Ocena:
walory środowiska przyrodniczego	4,81
jakość powietrza	4,70
dostępność terenów zieleni (parków, skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów)	4,59
czystość wód powierzchniowych i terenów przylegających	4,31
czystość terenów zieleni (parków, skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów)	4,23
system odbioru odpadów	4,07
estetyka (czystość na obszarach publicznych)	3,70
oferta w działaniach wspierających ochronę środowiska (np, dofinansowania do wymiany źródeł ciepła)	3,32
efektywność zagospodarowania przestrzeni (czy tereny są wykorzystywane optymalnie)	3,30

rozwój odnawialnych źródeł energii	3,27
świadomość ekologiczna mieszkańców	3,12
infrastruktura melioracji szczegółowej (rowy, sieć drenarska, przepusty itp.)	3,00
Infrastruktura techniczna	Ocena:
jakość sieci wodociągowej	4,04
jakość sieci kanalizacyjnej	3,71
dostęp do szerokopasmowego Internetu	3,54
bezpieczeństwo przy głównych drogach w związku z ruchem aut osobowych i ciężarowych	3,19
stan dróg	3,07
mała infrastruktura drogowa (chodniki, oświetlenie, przystanki, itp.)	3,00
dostępność sieci gazowej	1,17
Turystyka i rekreacja	Ocena:
atrakcyjność turystyczna	4,26
wyposażenie placów zabaw i siłowni zewnętrznych	3,69
poziom bazy sportowo-rekreacyjnej	3,67
oferta spędzania wolnego czasu dla seniorów	3,46
oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci	3,29
działania promocyjne władz, mające na celu pozyskanie potencjalnych turystów	3,19
poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (m.in. szlaki turystyczne, miejsca noclegowe)	3,15
oferta spędzania wolnego czasu dla dorosłych	3,11
oferta spędzania wolnego czasu dla młodzieży	2,88
jakość istniejących chodników	2,74
system ścieżek rowerowych (połączenia, ciągłość, możliwość traktowania ich jako alternatywę dla transportu samochodowego)	2,25
jakość istniejących dróg rowerowych	2,16
poziom bazy gastronomicznej	2,00
Spółeczeństwo	Ocena:
zadowolenie z usług świadczonych przez Urząd Gminy	3,88
dostępność budynków administracji publicznej	3,81
bezpieczeństwo publiczne	3,68
skuteczność działania pomocy społecznej	3,22
wsparcie osób starszych(DPS, Kluby Seniora)	2,95
wsparcie osób niesamodzielnych (m.in. opieka wytchnieniowa, usługi opiekuńcze, asystent rodziny)	2,85
aktywność mieszkańców na rzecz Gminy (np, wolontariat, partycypacja, inicjatywy oddolne)	2,62
dostęp do podstawowej opieki medycznej	2,36
możliwość zapewnienia dojazdu do specjalistycznej opieki medycznej poza teren Gminy	2,07
dostęp do specjalistycznej opieki medycznej	1,71

Gospodarka	Ocena:
atrakcyjność inwestycyjna	3,40
perspektywy rozwojowe działalności rolniczej	3,22
warunki prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej	2,96
dostępność usług (np, poczta, bank, fryzjer, sklepy spożywcze)	2,27
możliwości zawodowe dla osób z wyższym wykształceniem	2,12
konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym	2,08
funkcjonowanie transportu zbiorowego	1,96
możliwość uzyskania zatrudnienia	1,93
połączenia komunikacyjne z innymi gminami i miastami	1,92

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Celem podsumowania w tabeli poniżej zestawione zostały najlepiej i najgorzej ocenione elementy w każdym z przedstawionych obszarów.

Tab. 2. Najlepiej i najgorzej oceniane komponenty w poszczególnych obszarach według ankietowanych

Obszar	Najwyżej ocenione	Najniżej ocenione
Środowisko i przestrzeń	Walory środowiska przyrodniczego (4,81)	Infrastruktura melioracji szczegółowej (3,00)
Edukacja i kultura	Dostęp do edukacji w szkołach podstawowych (4,38)	Dostęp do edukacji w szkołach ponadpodstawowych (2,67)
Infrastruktura techniczna	Jakość sieci wodociągowej (4,04)	Dostępność sieci gazowej (1,17)
Społeczeństwo	Zadowolenie z usług świadczonych przez Urząd Gminy (3,88)	Dostęp do specjalistycznej opieki medycznej (1,71)
Turystyka i rekreacja	Atrakcyjność turystyczna (4,26)	Poziom bazy gastronomicznej (2,00)
Gospodarka	Atrakcyjność Inwestycyjna (3,40)	Połączenia komunikacyjne z innymi gminami i miastami (1,92)

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

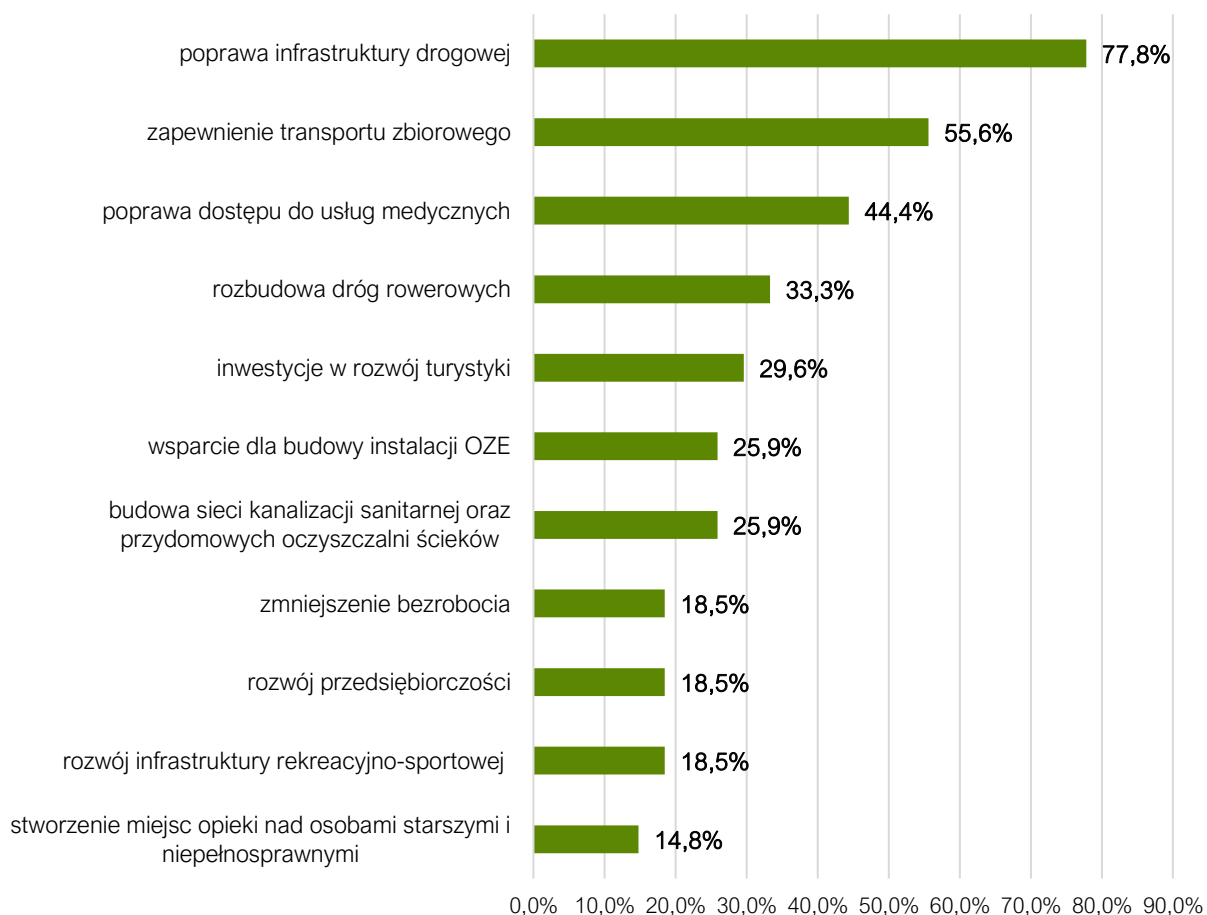
5.2. Pożądane priorytety rozwojowe

W ankiecie zapytano także, co według respondentów powinno być wizytówką Gminy Szudziałowo. Było to pytanie otwarte, a więc ankietowani mieli możliwość samodzielnie wpisać odpowiedź. Poniżej zestawiono najczęściej pojawiające się odpowiedzi:

- Unikatowe walory przyrodnicze Gminy Szudziałowo,
- Nowoczesne i ekologiczne rolnictwo,
- Rozwinięta baza turystyczna i wysokiej jakości infrastruktura.

W ankiecie należało również wskazać główne priorytety rozwojowe Gminy Szudziałowo w perspektywie do 2035 roku. Respondenci najczęściej wskazywali na konieczność poprawy infrastruktury drogowej (77,8%), zapewnienie transportu zbiorowego (55,6%), poprawę dostępu

do usług medycznych (44,4%), rozbudowę dróg rowerowych (33,3%), inwestycje w rozwój turystyki (29,6%), wspieranie budowy instalacji OZE (25,9%), budowę sieci kanalizacji sanitarnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków (25,9%), zmniejszenie bezrobocia (18,5%), rozwój przedsiębiorczości (18,5%), rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej (18,5%), a także stworzenie miejsc opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi (14,8%).

Ryc. 5. Udział najczęściej wskazywanych priorytetów rozwoju w Gminie Szudziałowo do 2035 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

6. Analiza SWOT z uwzględnieniem elementów partycypacji społecznej

Podstawowym elementem planowania strategicznego jest ustalenie długofalowych kierunków rozwoju, które pozwolą na wykorzystanie istniejących zasobów i czynników rozwoju. W celu identyfikacji tych zasobów oraz czynników wykorzystano macierz SWOT, będącą częścią analizy SWOT wykorzystywanej w zarządzaniu od lat 60. XX wieku, a obecnie powszechnie stosowanej m.in. w procesie sporządzania strategii rozwoju gmin. SWOT to akronim czterech następujących angielskich słów:

- **S (ang. strengths)** – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę, na które bezpośredni wpływ ma Gmina;
- **W (ang. weaknesses)** – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę, na które bezpośredni wpływ ma Gmina;
- **O (ang. opportunities)** – szanse: wszystko to, co stwarza szansę korzystnej zmiany, których występowanie jest uwarunkowane czynnikami leżącymi poza możliwościami bezpośredniego wpływu Gminy;
- **T (ang. threats)** – zagrożenia: wszystko to, co stwarza warunki dla niekorzystnej zmiany, których występowanie jest uwarunkowane czynnikami leżącymi poza możliwościami bezpośredniego wpływu Gminy.

Analizę SWOT dla Gminy Szudziałowo opracowano bazując na:

- 1) diagnozie sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Szudziałowo oraz zawartych w niej danych liczbowych, opisowych i przestrzennych pozyskanych z Urzędu Gminy Szudziałowo, gminnych jednostek organizacyjnych oraz źródeł zewnętrznych;
- 2) wynikach badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców Gminy oraz interesariuszy Strategii;
- 3) materiale wypracowanym podczas warsztatów strategicznych oraz spotkania z kierownictwem Urzędu Gminy Szudziałowo.

Analizę SWOT dla Gminy Szudziałowo przedstawia poniższa tabela.

Tab. 3. Analiza SWOT Gminy Szudziałowo

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
PRZESTRZEŃ	
<ul style="list-style-type: none">• Stacjonujące na terenie Gminy Szudziałowo oddziały Wojska Polskiego oraz Straży Granicznej wpływają na wysokie poczucie bezpieczeństwa wśród jej mieszkańców,• Gmina Szudziałowo charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią drogową, co pozytywnie wpływa na jej dostępność komunikacyjną,• Dobry stan nawierzchni większości dróg umożliwia bezpieczne przemieszczanie się po terenie Gminy Szudziałowo,• Położenie Gminy Szudziałowo pomiędzy dwoma miastami powiatowymi oraz	<ul style="list-style-type: none">• Przygraniczne położenie Gminy Szudziałowo wpływa na postrzeganie jej jako miejsca potencjalnie niebezpiecznego, a tym samym ogranicza napływ interesariuszy zewnętrznych,• Funkcjonujący na terenie Gminy Szudziałowo obiekt wojskowy uniemożliwia zagospodarowanie części jej terenów ze względu na konieczność zachowania strefy buforowej,• Rozporozkana zabudowa mieszkaniowa oraz rozległość Gminy Szudziałowo wpływają na wysokie koszty związane

<p>w bliskim sąsiedztwie ośrodka regionalnego korzystnie wpływa na dostępność usług wyższego rzędu dla mieszkańców,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na terenie Gminy Szudziałowo organizowany jest zbiorowy transport autobusowy, który realizowany jest we współpracy z gminami sąsiednimi, co przyczynia się do zwiększenia wewnętrznej spójności komunikacyjnej powiatu sokólskiego, • Ponad połowę powierzchni Gminy Szudziałowo stanowią lasy i grunty leśne, co pozytywnie wpływa na jej atrakcyjność osiedleńczą i rekreacyjno-turystyczną, • Gmina Szudziałowo charakteryzuje się długą i bogatą historią czego świadectwem są znajdujące się na jej terenie unikatowe obiekty zabytkowe. 	<p>z rozwojem infrastruktury sieciowej na jej terenie,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niski stopień pokrycia Gminy Szudziałowo miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego uniemożliwia racjonalne prowadzenie polityki przestrzennej, • Rozległe kompleksy leśne stanowią główną barierę rozwoju terenów inwestycyjnych na terenie Gminy Szudziałowo, • Na terenie Gminy fragmentarycznie występują odcinki dróg o nawierzchni nieutwardzonej, które negatywnie wpływają na bezpieczeństwo drogowe mieszkańców, • Część miejscowości gminnych nie objęta została systemem zbiorowego transportu autobusowego, co wpływa na ich wykluczenie transportowe, • Gmina Szudziałowo nie posiada spójnej sieci ścieżek pieszo-rowerowych, co ogranicza możliwości poruszania się po jej terenie alternatywnymi środkami transportu, • Występowanie barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej, • Znaczna część punktów adresowych w Gminie Szudziałowo znajduje się poza zasięgiem Internetu szerokopasmowego.
---	---

KLIMAT I ŚRODOWISKO

<ul style="list-style-type: none"> • Gmina Szudziałowo charakteryzuje się unikatowymi walorami przyrodniczymi, które stanowią ostoję dzikich gatunków roślin i zwierząt, • Miejscowa flora i fauna są dobrze zachowane ze względu na objęcie znacznej powierzchni Gminy Szudziałowo wielkoobszarowymi formami ochrony przyrody, • Wysoki udział lasów sprzyja naturalnej retencji wody i stabilizacji warunków klimatycznych, • Ekstensywny sposób zagospodarowania terenu Gminy Szudziałowo sprawia, że na jej terenie istnieją naturalne korytarze umożliwiające swobodny przepływ powietrza, a co za tym idzie wentylację terenu, • Gmina Szudziałowo charakteryzuje się korzystnymi warunkami do rozwoju OZE, w szczególności instalacji wykorzystujących energię wiatrową oraz słoneczną. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niska dostępność infrastruktury sieciowej, wynikająca z rozległości terenu Gminy Szudziałowo negatywnie wpływa na stan środowiska przyrodniczego, • Niski udział mieszkańców Gminy Szudziałowo posiadających przyłącze do sieci kanalizacyjnej warunkuje konieczność korzystania ze zbiorników bezodpływowych, które charakteryzują się drobnymi nieszczelnościami, • Gminna oczyszczalnia ścieków nie jest w pełni przepustowa i wymaga rozbudowy, • Wysoki udział indywidualnych źródeł ciepła opartych na paliwach stałych, które charakteryzują się wysoką emisyjnością zanieczyszczeń do atmosfery, • Niewystarczająco rozwinięty system melioracji szczegółowej na terenie Gminy Szudziałowo.
---	---

GOSPODARKA

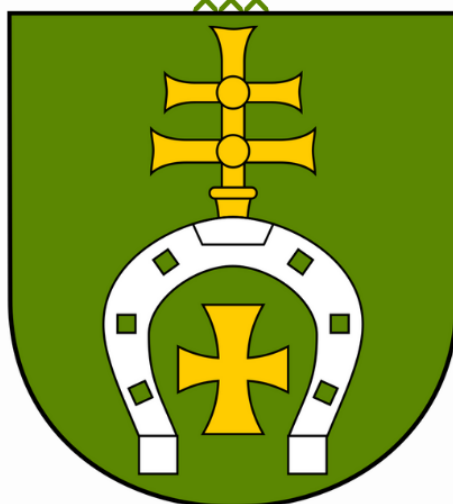
• Rozwijające się na terenie Gminy Szudziałowo plantacje owoców jagodowych stanowią jej produkt lokalny, • Unikatowe walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe Gminy Szudziałowo pozytywnie wpływają na jej atrakcyjność turystyczną, • Przez teren Gminy Szudziałowo przebiegają liczne szlaki turystyczne, które stanowią potencjał do rozwoju funkcji turystycznej, • Członkostwo Gminy Szudziałowo w LGD „Szlak Tatarski” umożliwia realizację wspólnych projektów na rzecz promocji i rozwoju turystyki, • Poprawiające się warunki do prowadzenia działalności gospodarczej, o czym świadczy zwiększająca się liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w Gminie.	• Ekstensywny sposób zagospodarowania oraz wysoki udział terenów cennych przyrodniczych ogranicza możliwości związane z tworzeniem terenów inwestycyjnych, • Wysoki poziom bezrobocia, który przewyższa średnią powiatową i wojewódzką, • Niska stopień dywersyfikacji lokalnego rynku pracy, który nie spełnia potrzeb wszystkich mieszkańców Gminy Szudziałowo, • Przeciętna jakość gleb, rozdrobnienie gospodarstw i zmiany społeczne wpływają na niską opłacalność produkcji rolnej, konieczność przebranżowienia i poszukiwania zatrudnienia poza sektorem rolniczym, co stanowi istotne wyzwanie społeczne i gospodarcze dla Gminy Szudziałowo.

SPOŁECZNOŚĆ

• Gmina Szudziałowo charakteryzuje się dobrze rozwiniętą bazą dydaktyczną w szkołach podstawowych, która korzystnie wpływa na poziom nauczania, • Działalność Gminnego Ośrodka Animacji Kultury i Rekreacji w Szudziałowie umożliwia kultywowanie lokalnych tradycji oraz rozpowszechnianie wiedzy o dziedzictwie regionu, • Gmina Szudziałowo posiada dobrze rozwiniętą bazę obiektów kulturalno-sportowych, która umożliwia aktywne spędzanie wolnego czasu, • Działalność organizacji pozarządowych na terenie Gminy Szudziałowo wpływa na aktywizację różnych grup społecznych oraz przyczynia się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, • Wysoka jakość usług społecznych świadczonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Szudziałowie pozytywnie wpływa na jakość życia mieszkańców znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, • Na terenie Gminy Szudziałowo zlokalizowany jest ośrodek zdrowia, który zapewnia dostęp do podstawowej opieki medycznej.	• Zmniejszająca się liczba mieszkańców, w tym osób młodych na terenie Gminy Szudziałowo, • Brak gminnej placówki świadczącej opiekę nad dziećmi do lat 3 na terenie Gminy Szudziałowo, co utrudnia młodym rodzicom szybszy powrót na rynek pracy, • Zmniejszająca się liczba dzieci i młodzieży stanowi wyzwanie dla efektywnego funkcjonowania gminnego systemu szkolnictwa podstawowego, • Niewystarczająca liczba realizowanych kursów przez autobusy szkolne uniemożliwia osobom młodym korzystanie z dodatkowej oferty zajęć w szkołach, • Problemy z uzależnieniami wśród części mieszkańców Gminy Szudziałowo, • Niska dostępność do lekarzy specjalistów negatywnie wpływa na jakość życia w Gminie Szudziałowo.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Przyjęcie Planu Ogólnego Gminy Szudziałowo jako nowego narzędzia planistycznego, które umożliwi prowadzenie stabilnej i konsekwentnej polityki przestrzennej, • Wzrost zainteresowania życiem poza miastem – szansa na napływ nowych mieszkańców i rozwój budownictwa mieszkaniowego, • Trendy związane z turystyką bliską naturze i lokalnością mogą sprzyjać rozwojowi bazy turystycznej oraz lokalnej przedsiębiorczości opartej na zasobach przyrodniczych i kulturowych Gminy Szudziałowo, • Członkostwo Gminy Szudziałowo w związkach i stowarzyszeniach międzygminnych dające możliwości współpracy, wymiany doświadczeń i rozwoju, • Napływ kapitału inwestycyjnego, który doprowadzi do powstania nowych miejsc pracy na terenie Gminy Szudziałowo, • Dalsza modernizacja dróg gminnych i powiatowych wraz z budową ścieżek pieszo-rowerowych w celu zwiększania spójności komunikacyjnej Gminy, • Stworzenie i promocja rozpoznawalnego w regionie produktu lokalnego Gminy Szudziałowo, • Wzrost roli NGO w rozwoju lokalnym stwarza szanse na lepsze wykorzystanie potencjału społecznego oraz realizację inicjatyw odpowiadających realnym potrzebom mieszkańców, • Zwiększająca się świadomość ekologiczna oraz dostępność dofinansowań na instalacje OZE stwarzają możliwości poprawy efektywności energetycznej i jakości środowiska, • Utworzenie na terenie Gminy Szudziałowo miejsca opieki nad dziećmi do lat 3, • Reforma finansów publicznych na poziomie krajowym, dająca gminom większą samodzielność finansową, • Nowa perspektywa finansowa Funduszy Europejskich dająca możliwości korzystania z dofinansowań do różnego rodzaju projektów inwestycyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagrożenia związane z sytuacją geopolityczną na granicy z Białorusią oraz eskalacją działań w regionie, • Postępująca depopulacja i starzenie się społeczeństwa ograniczające zasób kapitału ludzkiego, • Rosnąca rola społeczno-gospodarcza dużych ośrodków miejskich, która wpływa na odpływ ludzi młodych z terenów wiejskich, • Pogłębiające się zmiany klimatyczne wpływające na każdą dziedzinę życia mieszkańców (susze, intensywne opady) – zagrożenie dla rolnictwa i infrastruktury wodnej, • Wysoki udział środków zewnętrznych w dochodach budżetu ogranicza samodzielność finansową Gminy Szudziałowo i czyni ją wrażliwą na zmiany w polityce finansowej państwa, • Bogata oferta pomocy socjalnej powodująca, że korzystanie z pomocy staje się nawykiem i powoduje bierność zawodową wśród mieszkańców • Pogorszenie się sytuacji gospodarczej w kraju, wzrost cen energii i związana z tym inflacja stanowią zagrożenie dla stabilności finansowej gmin, • Degradacja zabytków i zaniedbanie dziedzictwa kulturowego może skutkować utratą ich wartości użytkowej i turystycznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Diagnozy sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Szudziałowo, wyników badania ankietowego oraz warsztatów strategicznych.

CZĘŚĆ II:

STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY SZUDZIAŁOWO

1. Misja i wizja

Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 jest kompleksowym dokumentem, podczas opracowywania którego dokładnie przeanalizowano aktualną sytuację Gminy. Badanie uwzględniło zarówno mocne strony, które stanowią fundament do wykorzystania, jak i obszary problemowe wymagające specjalnej uwagi i rozwiązania. Cały proces strategiczny miał na celu ustalenie ram rozwoju Gminy Szudziałowo na kolejne lata, gwarantując rozsądne działania i harmonijne wysiłki w dążeniu do zamierzonych celów.

Misja jest to element strategii, który ukazuje najważniejsze kierunki rozwoju Gminy. Koncentruje się ona na podstawowych wartościach, które przyświecają władzom Gminy i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Wskazuje także na czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości jako nadrzędnych. Zawiera w sobie odpowiedź na pytanie, co jest naszym priorytetem.

Uwzględniając przyjęte założenia **misja Gminy Szudziałowo** brzmi następująco:

Misją Gminy Szudziałowo jest stworzenie jej mieszkańcom dogodnych warunków do życia i rozwoju w wielokulturowym społeczeństwie, przy jednoczesnym poszanowaniu walorów przyrodniczych.

Z kolei **wizja** Gminy, czyli sprecyzowany obraz przyszłości, była kluczowym elementem, pomagającym w definiowaniu kierunku, w którym Gmina powinna zmierzać, aby zrealizować swoje aspiracje i spełnić oczekiwania społeczności lokalnej.

Innymi słowy **wizja** jest obrazem Gminy, który będzie efektem realizacji podejmowanej strategii. Wizja ukazuje Gminę Szudziałowo w perspektywie strategicznej, zmienionej poprzez realizację przyjętych działań i osiągnięcie zamierzonych przez władze celów.

Wizja Gminy:

- obrazuje stan docelowy Gminy w 2035 roku,
- ukazuje aspiracje władz i mieszkańców Gminy,
- jednoczy społeczność lokalną wokół określonej idei.

Wizja Gminy Szudziałowo brzmi następująco:

W 2035 roku Gmina Szudziałowo jest miejscem otwartym, bezpiecznym, przyjaznym i tętniącym życiem. Gmina stawia potrzeby swoich mieszkańców na pierwszym miejscu, stwarzając warunki do rozwoju, pracy i wypoczynku. Gmina rozwija się turystycznie i gospodarczo, jednocześnie dbając o środowisko przyrodnicze oraz kultywując lokalne tradycje.

2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Na podstawie analizy aktualnej sytuacji Gminy Szudziałowo, jej aspektów ekonomicznych, społecznych oraz przestrzennych, a także uwzględniając czynniki wewnętrzne i zewnętrzne, określono trzy główne cele strategiczne, które mają być osiągnięte w zgodzie z wizją rozwoju Gminy. W celu realizacji założeń strategicznych, ustalono również cele szczegółowe (inaczej operacyjne), które zawierają kierunki działań do osiągnięcia.

Wyznaczone dla Gminy cele strategiczne odpowiadają zdefiniowanym obszarom rozwojowym w sferze przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej, które są od siebie zależne i wzajemnie się przenikają. Podstawą do podejmowania działań w sferze gospodarczej i społecznej powinno być racjonalne gospodarowanie przestrzenią oraz ochrona ładu przestrzennego. Podstawą realizacji zadań w sferze gospodarczej będą stanowiły działania realizowane w zakresie infrastruktury technicznej i poprawy jakości środowiska przyrodniczego. W celu realizacji założeń strategicznych, ustalono również cele szczegółowe, nazywane celami operacyjnymi, którym przyporządkowano zaplanowane do realizacji kierunki działań.

W poniższej tabeli przedstawione zostały opracowane cele strategiczne, które odpowiadają na wyzwania rozwojowe Gminy Szudziałowo w obszarze przestrzennym, klimatyczno-środowiskowym, gospodarczym i społecznym:

Cel I	Cel II	Cel III	Cel IV
Zrównoważony rozwój przestrzenny i infrastrukturalny Gminy Szudziałowo	Adaptacja do zmian klimatu i ochrona walorów przyrodniczych Gminy Szudziałowo	Silna gospodarka, ekologiczne rolnictwo i ciekawa oferta turystyczna Gminy Szudziałowo	Wysokiej jakości usługi społeczne odpowiadające potrzebom mieszkańców Gminy Szudziałowo
I.1. Zrównoważony rozwój przestrzenny Gminy Szudziałowo oparty na funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni	II.1. Zachowanie walorów i ochrona zasobów przyrodniczych Gminy Szudziałowo	III.1. Lokalna gospodarka oparta na endogenicznych potencjałach Gminy Szudziałowo	IV.1. Usługi społeczne bez barier dla mieszkańców Gminy Szudziałowo
I.2. Rozwinięta, dostępna i nowoczesna infrastruktura techniczna na terenie Gminy Szudziałowo	II.2. Adaptacja do zmian klimatu na terenie Gminy Szudziałowo	III.2. Nowoczesne i ekologiczne rolnictwo w Gminie Szudziałowo	IV.2. Wysokiej jakości edukacja i system opieki nad dziećmi w Gminie Szudziałowo
		III.3. Rozwój oferty turystycznej opartej na dziedzictwie lokalnym Gminy Szudziałowo	IV.3. Aktywizacja i integracja mieszkańców Gminy Szudziałowo

W tabelach na kolejnych stronach przedstawiono cele strategiczne wraz z przyporządkowanymi do nich celami operacyjnymi oraz kierunkami działań.

Cel I: Zrównoważony rozwój przestrzenny i infrastrukturalny Gminy Szudziałowo

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźnik osiągnięcia działań
I.1. Zrównoważony rozwój przestrzenny Gminy Szudziałowo oparty na funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni	<ul style="list-style-type: none"> Opracowanie Planu Ogólnego Gminy Szudziałowo stanowiącego podstawę zagospodarowania przestrzeni Gminy z poszanowaniem ładu przestrzennego i zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju: <ul style="list-style-type: none"> wyznaczenie nowych terenów mieszkaniowych, wyznaczenie terenów pod rozwój OZE, Opracowanie nowych i aktualizacja istniejących MPZP, Regulacja polityki przestrzennej z uwzględnieniem stref osiedleńczych oraz terenów rozwoju OZE w oparciu o dokumenty planistyczne i strategiczne, Poprawa dostępności architektonicznej budynków użyteczności publicznej – usunięcie barier architektonicznych (windy, podjazdy, likwidacja progów i krawężników), Podnoszenie poziomu estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych poprzez utrzymywanie i nadzorowanie porządku oraz wyposażenie w elementy małej architektury, Zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej, poprawa ich stanu i sposobu wykorzystania, Rewitalizacja terenów zdegradowanych poprzez wyprowadzenie lokalnej społeczności ze stanu kryzysowego w oparciu o Gminny Program Rewitalizacji, Współpraca ze Strażą Graniczną, Wojskiem Polskim i administracją państwową w celu efektywnej realizacji zadań związanych z ochroną granicy państwowej, 	<p>Kształtowanie przestrzeni w sposób spójny i przemyślany, z uwzględnieniem zróżnicowanych uwarunkowań funkcjonalnych, społecznych, gospodarczych, środowiskowych, kulturowych oraz estetycznych, tak aby tworzyć harmonijną i zrównoważoną strukturę przestrzenną.</p> <p>Realizacja założeń reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego w celu poprawy ładu przestrzennego na terenie Gminy Szudziałowo.</p> <p>Poprawa jakości życia mieszkańców oraz zwiększenie dostępności Gminy Szudziałowo poprzez efektywne zagospodarowanie terenu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Postępy prac nad Planem Ogólnym (forma opisowa), Powierzchnia wyznaczonych nowych terenów mieszkaniowych (ha), Powierzchnia wyznaczonych nowych terenów OZE (ha), Udział powierzchni Gminy objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (%), Udział budynków użyteczności publicznych spełniających wymogi dostępności architektonicznej (%), Liczba nowych elementów małej architektury (szt.), Liczba obiektów zabytkowych poddanych pracom konserwatorskim (szt.), Liczba zrealizowanych przedsięwzięć w ramach prowadzonych działań rewitalizacyjnych (szt.),

	<ul style="list-style-type: none"> • Wdrożenie systemów wczesnego ostrzegania i informowania mieszkańców o zagrożeniach, • Szkolenia z zakresu pierwszej pomocy, reagowania kryzysowego i obrony cywilnej dla mieszkańców i lokalnych służb, • Wspieranie działalności OSP poprzez zakup nowoczesnego sprzętu gaśniczo-ratowniczego, 		<ul style="list-style-type: none"> • Liczba przeprowadzonych szkoleń z zakresu pierwszej pomocy, reagowania kryzysowego i obrony cywilnej dla mieszkańców i lokalnych służb (szt.), • Liczba doposażonych jednostek OSP (szt.).
I.2. Rozwinięta, dostępna i nowoczesna infrastruktura techniczna na terenie Gminy Szudziałowo	<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca z zarządcami dróg wyższych kategorii w zakresie modernizacji, rozbudowy i podniesienia standardu dróg będących w ich utrzymaniu, • Poprawa gminnej infrastruktury drogowej, zwiększającej spójność komunikacyjną oraz bezpieczeństwo w ruchu drogowym, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • utwardzenie nawierzchni dróg lokalnych o nawierzchni nieutwardzonej, • budowa chodnika wzdłuż drogi powiatowej w Ostrowie Północnym, • Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa na drogach gminnych poprzez zastosowanie rozwiązań technicznych takich jak np. progi zwalniające oraz zmiany w organizacji ruchu, • Wspieranie alternatywnych środków transportu poprzez budowę spójnego systemu ścieżek pieszo-rowerowych na terenie Gminy Szudziałowo, • Współpraca z podmiotami zewnętrznymi w celu budowy ścieżki rowerowej w ciągu drogi wojewódzkiej na odcinku Supraśl – Krynki, • Rozwój autobusowego transportu zbiorowego poprzez uruchomienie nowych tras obejmujących wszystkie miejscowości gminne wraz z budową nowych wiat przystankowych, • Budowa, przebudowa i rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej wraz z urządzeniami towarzyszącymi, w tym: 	<p>Podniesienie atrakcyjności Gminy Szudziałowo jako miejsca do życia i prowadzenia działalności gospodarczej dzięki inwestycjom w nowoczesną infrastrukturę.</p> <p>Ograniczanie antropopresji na środowisko przyrodnicze poprzez inwestycje w nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne.</p> <p>Poprawa jakości życia mieszkańców Gminy Szudziałowo poprzez inwestycje w nowoczesną infrastrukturę techniczną.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Długość zmodernizowanych i rozbudowanych dróg wojewódzkich i powiatowych (km), • Długość zmodernizowanych, rozbudowanych i wybudowanych dróg gminnych (km), • Długość wybudowanych chodników (km), • Liczba zastosowanych rozwiązań technicznych na rzecz poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym (szt.), • Długość wybudowanych ścieżek pieszo-rowerowych (szt.), • Liczba miejscowości objętych systemem autobusowego transportu zbiorowego (szt.), • Liczba utworzonych wiat przystankowych (szt.),

	<ul style="list-style-type: none"> modernizacja hydroforni w miejscowościach Babiki, Horczaki i Szudziałowo, Rozbudowa gminnej oczyszczalni ścieków w Szudziałowie oraz wsparcie mieszkańców w budowie przydomowych oczyszczalni ścieków, Budowa nowych, utrzymanie i modernizacja istniejących stacji uzdatniania wody, Tworzenie warunków do rozwoju sieci Internetu szerokopasmowego na terenie Gminy Szudziałowo. 		<ul style="list-style-type: none"> Długość wybudowanej, przebudowanej i rozbudowanej sieci wodno-kanalizacyjnej (km), Liczba rozbudowanych oczyszczalni ścieków (szt.), Liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków (szt.), Liczba zmodernizowanych stacji uzdatniania wody (szt.), Liczba punktów adresowych znajdujących się w zasięgu Internetu szerokopasmowego (szt.).
--	---	--	--

Cel II: Adaptacja do zmian klimatu i ochrona walorów przyrodniczych Gminy Szudziałowo

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźnik osiągnięcia działań
II.1. Zachowanie walorów i ochrona zasobów przyrodniczych Gminy Szudziałowo	<ul style="list-style-type: none"> Ochrona Puszczy Knyszyńskiej jako kluczowego i wyjątkowego elementu środowiska naturalnego i krajobrazu dla Gminy, stanowiącego główną atrakcję turystyczną, Rekultywacja dzikich wysypisk śmieci w kierunku leśnym, Obejmowanie ochroną prawną najcenniejszych przyrodniczo obszarów, przy jednoczesnym wsparciu ich łączności ekologicznej z innymi obszarami, 	<p>Zwiększenie powierzchni biologicznie czynnych i wzrost liczby naturalnych siedlisk sprzyjających występowaniu lokalnych gatunków fauny i flory.</p> <p>Zachowanie ciągłości korytarzy ekologicznych oraz poprawa warunków bytowania gatunków chronionych i zagrożonych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań na rzecz ochrony walorów środowiska przyrodniczego (szt.), Liczba dzikich wysypisk śmieci poddanych rekultywacji (szt.), Liczba analiz stanu środowiska przeprowadzanych rocznie (szt.),

	<ul style="list-style-type: none"> • Wdrażanie systemów monitoringu środowiskowego w celu szybszego reagowania na zmiany jakości zasobów naturalnych, • Wspieranie działalności Silvarium i Ośrodka rehabilitacji dzikich zwierząt w Poczopku, • Organizowanie warsztatów i szkoleń dla mieszkańców na temat zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska oraz efektywności energetycznej, • Promowanie postaw ekologicznych w szkołach, poprzez wprowadzenie programów edukacji ekologicznej. 	<p>Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz większe zaangażowanie społeczności lokalnej w działania na rzecz ochrony środowiska.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjnych, warsztatów i szkoleń ekologicznych (szt.), • Liczba uczniów objętych programem edukacji ekologicznej (os.).
<p>II.2. Adaptacja do zmian klimatu na terenie Gminy Szudziałowo</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej np. poprzez: termomodernizację, wymianę źródeł ciepła na ekologiczne, montaż instalacji OZE, • Wdrażanie rozwiązań na rzecz rozwoju w Gminie Szudziałowo gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ), • Zastosowanie energooszczędnych opraw oświetleniowych w oświetleniu ulicznym, oświetleniu miejsc użyteczności publicznej, • Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza spowodowanych głównie przez tzw. niską emisję (zwłaszcza w sezonie jesienno-zimowym) pochodzącą z sektora komunalno-bytowego oraz transportu, m.in. poprzez: wsparcie mieszkańców w wymianie źródeł ciepła na energooszczędne poprzez lokalne programy, • Rozwój zielonej i błękitnej infrastruktury wspierającej adaptację do zmian klimatu (retencjonowanie i wykorzystanie wód opadowych), • Współpraca z PGW Wody Polskie w celu właściwego zagospodarowania i utrzymania terenów objętych ryzykiem powodziowym oraz poprawy retencji wody, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • budowa zbiornika Harkawicze, • budowa zbiornika Nowinka-Boratyrńszczyzna. • Modernizacja i rozwój sieci melioracyjnych. 	<p>Wzrost udziału odnawialnych źródeł energii (OZE) w bilansie energetycznym Gminy.</p> <p>Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej oraz zmniejszenie emisji CO₂.</p> <p>Adaptacja do zmian klimatu i zwiększenie odporności na klęski żywiołowe oraz przeciwdziałanie negatywnym skutkom powodzi i suszy.</p> <p>Zwiększona retencja wód i ograniczenie ryzyka podtopień dzięki modernizacji sieci melioracyjnych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji (szt.), • Liczba przedsięwzięć podjętych na rzecz wspierania rozwoju GOZ (szt.), • Liczba wymienionych punktów świetlnych na energooszczędne (szt.), • Liczba wymienionych źródeł ciepła w gospodarstwach prywatnych (szt.), • Liczba mieszkańców objętych wsparciem w budowie zielono-błękitnej infrastruktury (os.), • Liczba działań podjętych na rzecz poprawy retencji wody na terenie Gminy (szt.),

			<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wybudowanych zbiorników retencyjnych (szt.), • Długość zmodernizowanych rowów melioracyjnych (km).
--	--	--	--

Cel III: Silna gospodarka, ekologiczne rolnictwo i ciekawa oferta turystyczna Gminy Szudziałowo

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźnik osiągnięcia działań
III.1. Lokalna gospodarka oparta na endogenicznych potencjałach Gminy Szudziałowo	<ul style="list-style-type: none"> Podjęcie działań w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców oraz utworzenia nowych miejsc pracy na terenie Gminy Szudziałowo, Uzbrojenie terenów inwestycyjnych, tworzenie stref przemysłowych oraz atrakcyjnej oferty dla inwestorów z poszanowaniem środowiska i walorów krajobrazowych, Podjęcie działań promocyjnych w celu wykreowania wizerunku Gminy Szudziałowo jako miejsca atrakcyjnego do założenia działalności gospodarczej, Aktywne działania na rzecz przyciągnięcia inwestorów na teren Gminy Szudziałowo, Współpraca międzysektorowa samorządu, przedsiębiorców i NGO – utworzenie platformy wymiany doświadczeń i współpracy, Zapewnienie doradztwa i szkoleń dla przedsiębiorców z zakresu funduszy zewnętrznych, cyfryzacji, zielonej transformacji i innowacji, Stworzenie i realizacja programów edukacyjnych stymulujących postawy przedsiębiorcze w szkołach. 	<p>Wzrost poziomu przedsiębiorczości na terenie Gminy Szudziałowo.</p> <p>Zwiększenie liczby inwestycji i aktywności gospodarczej w Gminie Szudziałowo.</p> <p>Poprawa infrastruktury inwestycyjnej i warunków dla przedsiębiorców.</p> <p>Lepsza współpraca pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i społecznym, sprzyjająca wymianie wiedzy, sieciowaniu oraz rozwiązywaniu problemów lokalnej gospodarki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na terenie Gminy Szudziałowo (szt.), Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym (%), Powierzchnia wyznaczonych i uzbrojonych terenów inwestycyjnych (ha), Liczba podjętych działań promocyjnych na rzecz przyciągnięcia nowych inwestorów (szt.), Liczba uczestników szkoleń i doradztwa dla przedsiębiorców (szt.), Liczba programów edukacyjnych realizowanych w szkołach. (szt.).
III.2. Nowoczesne i ekologiczne rolnictwo w Gminie Szudziałowo	<ul style="list-style-type: none"> Współpraca z lokalnymi rolnikami w celu zaopatrzenia w niezbędne surowce i ułatwienie im dostępu do lokalnych rynków zbytu, Wsparcie działań środowiskowych w gospodarstwach rolnych m.in. w zakresie usuwania azbestu i odpadów z działalności rolniczej (np. folie), Wspieranie działań z zakresu sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych, tzw. sprzedaż „u źródła”, 	<p>Wykorzystanie endogenicznych potencjałów Gminy dla rozwoju sektora rolniczego i przetwórstwa spożywczego.</p> <p>Stworzenie przewag konkurencyjnych dla rozwoju ekologicznego i nowoczesnego rolnictwa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań na rzecz współpracy z rolnikami (szt.), Ilość odebranych odpadów pochodzących z działalności rolniczej (Mg),

	<ul style="list-style-type: none"> • Stwarzanie warunków umożliwiających organizację szkoleń dla rolników z zakresu nowoczesnego rolnictwa, aplikacji o fundusze strukturalne UE oraz inne zewnętrzne źródła finansowania, • Promocja lokalnych produktów rolnych w regionie poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju wydarzeniach odbywających się na terenie powiatu sokólskiego i województwa podlaskiego. 	Promocja produktów lokalnych Gminy w regionie.	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba działań podjętych na rzecz promocji sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych (szt.), • Liczba uczestników szkoleń i doradztwa dla rolników (szt.), • Liczba wydarzeń promujących lokalne produkty (szt.).
III.3. Rozwój oferty turystycznej opartej na dziedzictwie lokalnym Gminy Szudziałowo	<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca w ramach LGD „Szlak Tatarski” w celu realizacji wspólnych projektów rozwijających funkcję turystyczną Gminy Szudziałowo, • Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w szczególności przyrodniczej; wyznaczanie tras rowerowych, leśnych szlaków pieszych, konnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (stojaki, punkty serwisowe, miejsca odpoczynku) oraz przygotowanie materiałów promocyjnych, • Tworzenie tematycznych ścieżek edukacyjnych i turystycznych promujących walory Gminy Szudziałowo, • Stworzenie systemu oznakowania atrakcji turystycznych (tablice, kierunkowskazy, aplikacje) • Prowadzenie kampanii promocyjnych w oparciu o opracowane i wydane materiały (drukowane i cyfrowe) promujące lokalne atrakcje przyrodnicze, kulturowe i historyczne, • Organizacja wydarzeń promujących Gminę (np. dni Gminy, festiwale lokalne, Bieg Niepodległości), które zwiększają rozpoznawalność Gminy i aktywizują mieszkańców oraz turystów, • Rozwój zaplecza turystycznego poprzez wzmocnienie infrastruktury wypoczynkowej oraz sektora gastronomicznego, • Rozwój turystyki i rekreacji w oparciu o promocję istniejącej infrastruktury turystycznej. 	<p>Rozwój oferty kulturalnej, turystyczno-rekreacyjnej na terenie Gminy, w oparciu o nowoczesną infrastrukturę rekreacyjną, sportową i wypoczynkową, spełniającą oczekiwania odwiedzających Gminę i mieszkańców oraz sprzyjającej nawiązywaniu i pogłębianiu relacji i kontaktów społecznych.</p> <p>Wzmocnienie potencjału turystycznego Gminy Szudziałowo poprzez wykorzystanie jej walorów przyrodniczych i kulturowych.</p> <p>Zwiększenie rozpoznawalności oraz wzmocnienie roli Gminy Szudziałowo jako atrakcyjnego celu turystycznego i zachęcenie turystów do odwiedzenia regionu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba zrealizowanych projektów we współpracy z LGD „Szlak Tatarski” (szt.), • Długość wyznaczonych tras rowerowych, pieszych i konnych (km), • Liczba tematycznych ścieżek edukacyjnych i turystycznych (szt.), • Liczba zainstalowanych tablic, kierunkowskazów turystycznych (szt.), • Liczba kampanii promocyjnych i wydanych materiałów promocyjnych (szt.), • Liczba zorganizowanych wydarzeń promujących Gminę (szt.), • Liczba nowych miejsc noclegowych i gastronomicznych (szt.).

Cel IV: Wysokiej jakości usługi społeczne odpowiadające potrzebom mieszkańców Gminy Szudziałowo

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźnik osiągnięcia działań
IV.1. Usługi społeczne bez barier dla mieszkańców Gminy Szudziałowo	<ul style="list-style-type: none"> • Utworzenie Domu Opieki Senioralnej na terenie Gminy Szudziałowo, • Wsparcie działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Szudziałowie oraz organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej, w tym przez zapewnienie stabilnego finansowania, rozwoju kadry oraz infrastruktury, • Rozszerzenie zakresu usług opiekuńczych i asystenckich dla mieszkańców poprzez m.in., uruchomienie asystentów osoby niepełnosprawnej czy wydłużenie godzin i zakresu usług świadczonych przez opiekunów środowiskowych, • Rozwój usług wspierających codzienne funkcjonowanie seniorów, w tym usług typu „taksówka dla seniora” czy „złota rączka dla seniora”, • Wdrożenie systemu opasek bezpieczeństwa i przycisków alarmowych dla seniorów, • Organizacja cyklicznych wizyt opiekuńczo-konsultacyjnych dla seniorów w miejscowościach oddalonych od centrum Gminy Szudziałowo, • Rozwój systemu świadczenia usług prewencyjnych i interwencyjnych, ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych (ubóstwo, bezdomność, przemoc domowa, uzależnienia), • Podnoszenie kwalifikacji pracowników społecznych – szkolenia dla osób pracujących z osobami ze szczególnymi potrzebami (w tym seniorami, osobami z niepełnosprawnościami, rodzinami w kryzysie), • Uruchomienie gminnego programu profilaktycznego (badania profilaktyczne dla mieszkańców) w zakresie walki z uzależnieniami, 	<p>Poprawa jakości życia mieszkańców.</p> <p>Wyższe kompetencje kadry socjalnej i opiekuńczej, skuteczniejsze wsparcie dla osób w potrzebie.</p> <p>Sprawniejszy system reagowania na sytuacje kryzysowe i zjawiska społeczne, jak przemoc czy uzależnienia.</p> <p>Zwiększenie świadomości mieszkańców na temat dostępnej oferty społecznej.</p> <p>Lepszy dostęp do usług medycznych, w tym dla mieszkańców wykluczonych transportowo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba utworzonych placówek wspierających rozwój społeczny (szt.), • Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych (os.), • Liczba wdrożonych nowych usług społecznych (szt.), • Liczba programów prewencyjnych i interwencyjnych (szt.), • Liczba seniorów objętych wsparciem instytucjonalnym (os.), • Liczba przeszkolonych pracowników socjalnych (os.), • Liczba zrealizowanych programów profilaktyczno-zdrowotnych (szt.), • Liczba przeprowadzonych badań przesiewowych, szczepień lub kampanii edukacyjnych (szt.), • Liczba osób korzystających z transportu do placówek

	<ul style="list-style-type: none"> • Ułatwienie dostępu do usług zdrowotnych i profilaktyki dla seniorów poprzez organizację mobilnych punktów we współpracy z lokalnymi placówkami medycznymi, • Wspieranie programów profilaktyki zdrowotnej, szczepień i badań przesiewowych, we współpracy z lokalnymi placówkami medycznymi, • Zwiększenie dostępności usług medycznych i transportu do placówek zdrowotnych, szczególnie dla osób starszych i wymagających opieki specjalistycznej, • Działania na rzecz integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz aktywizacja społeczności na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, • Rozwój wolontariatu i samopomocy sąsiedzkiej. 		<p>specjalistycznej opieki medycznej (os.),</p> <ul style="list-style-type: none"> • Liczba przeprowadzonych akcji na rzecz integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem (szt.), • Liczba działań podjętych na rzecz rozwoju wolontariatu i samopomocy sąsiedzkiej (szt.).
IV.2. Wysokiej jakości edukacja i system opieki nad dziećmi w Gminie Szudziałowo	<ul style="list-style-type: none"> • Przedszkola jako pierwszy etap edukacji i socjalizacji dzieci w wieku 3-5 lat. Dążenie do podniesienia poziomu upowszechnienia edukacji przedszkolnej poprzez dostosowanie oferty gminnych przedszkoli do potrzeb i oczekiwań rodziców (w zakresie np. godzin otwarcia, diety, oferty wsparcia rozwoju dzieci i innych), • Modernizacja placówek szkolnych i przedszkolnych oraz doposażenie w nowoczesne pomoce dydaktyczne, • Wydłużenie godzin pracy świetlic w szkołach podstawowych, • Wspieranie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży poprzez edukację, profilaktykę i tworzenie przyjaznego klimatu szkolnego, • Wsparcie rozwoju kompetencji nauczycieli, • Organizacja zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania i pasje dzieci i młodzieży (sportowe, artystyczne, naukowe) wraz z możliwością dojazdu na zajęcia autobusem, 	<p>Zapewnienie szerokiej oferty zajęć pozalekcyjnych dostosowanej do zainteresowań dzieci i młodzieży, umożliwiającej dodatkowy rozwój.</p> <p>Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia dzieci i młodzieży dzięki wyposażeniu placówek oświatowych w nowoczesną i bezpieczną bazę dydaktyczną.</p> <p>Wzrost kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (%), • Ilość środków przeznaczonych na zakup pomocy naukowych (zł), • Liczba dzieci i młodzieży korzystających ze świetlic w szkołach (os.), • Liczba zrealizowanych programów profilaktycznych na rzecz zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży (szt.), • Liczba dzieci objętych wsparciem psychologicznym (os.), • Liczba zorganizowanych zajęć podnoszących kompetencje nauczycieli (szt.),

	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie wsparcia dla uczniów z trudnościami w nauce, w tym poprzez indywidualizację nauczania i dodatkowe zajęcia wyrównawcze, • Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury sportowej przy placówkach oświatowych – hale sportowe, boiska, place zabaw i siłownie zewnętrzne, • Wzmacnianie współpracy szkoły z rodzicami i lokalnym środowiskiem w celu wspólnego wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. 		<ul style="list-style-type: none"> • Liczba uczniów z trudnościami w nauce objętych wsparciem (os.), • Liczba zmodernizowanych obiektów sportowych (szt.), • Liczba działań podjętych w celu wzmacniania roli szkoły w społeczności lokalnej (szt.).
IV.3. Aktywizacja i integracja mieszkańców Gminy Szudziałowo	<ul style="list-style-type: none"> • Utworzenie miejsca spotkań dla młodzieży – budowa skatepark'u w Szudziałowie, • Podjęcie współpracy z Wojskiem Polskim w celu integracji stacjonujących na terenie Gminy Szudziałowo żołnierzy z lokalną społecznością, • Modernizacja i rozwój bezpiecznej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, • Tworzenie i wspieranie dostępnych miejsc integracji społecznej, w tym przestrzeni dedykowanych młodzieży, seniorom oraz rodzinom, sprzyjających budowaniu więzi sąsiedzkich i aktywizacji społecznej, • Wspieranie lokalnej tożsamości i dziedzictwa kulturowego poprzez działania edukacyjne, konkursy, wystawy oraz dokumentowanie historii i tradycji regionu, • Kontynuacja współpracy z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami, Kołami Gospodyń Wiejskich i OSP w zakresie wspólnej organizacji wydarzeń i inicjatyw społecznych oraz wspieranie ich aktywności jako ważnego elementu rozwoju lokalnej społeczności i realizacji inicjatyw odpowiadających realnym potrzebom mieszkańców, • Tworzenie warunków do współpracy z młodzieżą – powołanie Młodzieżowej Rady Gminy Szudziałowo, • Rozwój lokalnych form aktywności społecznej seniorów, 	<p>Zachęcenie mieszkańców do aktywnego uczestnictwa w wydarzeniach oraz promowanie lokalnej kultury i gospodarki.</p> <p>Zapewnienie mieszkańcom możliwości aktywności fizycznej, zdrowego stylu życia i rozwoju sportu.</p> <p>Wzmocnienie tożsamości lokalnej oraz budowanie spójnej, zintegrowanej i rozwijającej się społeczności.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba utworzonych miejsc spotkań dla młodzieży (szt.), • Liczba utworzonych miejsc rekreacji (szt.), • Liczba wspólnie zorganizowanych wydarzeń z Wojskiem Polskim (szt.), • Liczba wybudowanych i zmodernizowanych obiektów sportowo-rekreacyjnych (szt.), • Liczba utworzonych miejsc integracji społecznej (szt.), • Liczba wydarzeń zorganizowanych we współpracy z organizacjami pozarządowymi (szt.), • Liczba zorganizowanych wydarzeń kulturalno-sportowych (szt.),

	<ul style="list-style-type: none"> • Rozszerzenie oferty kulturalnej i sportowej dostosowanej do różnych grup wiekowych, z uwzględnieniem potrzeb młodzieży oraz seniorów – m.in. warsztaty, zajęcia tematyczne, wydarzenia integracyjne, • Organizacja wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych o charakterze lokalnym i międzypokoleniowym, w tym kino plenerowe, festyny, koncerty i warsztaty. 		<ul style="list-style-type: none"> • Liczba uczestników zajęć z różnych grup wiekowych (os.), • Liczba projektów zrealizowanych we współpracy z Młodzieżową Radą Gminy (szt.).
--	---	--	--

3. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szudziałowo oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie Szudziałowo

Gmina Szudziałowo jest gminą wiejską położoną we wschodniej części województwa podlaskiego, w powiecie sokólskim. Gmina przylega do granicy państwowej z Białorusią, a tym samym do zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Gmina podzielona jest na 34 sołectwa, na które składają się 42 miejscowości. Głównym ośrodkiem wielofunkcyjnym badanej jednostki jest Szudziałowo, które położone jest w jej centralnej części.

Zgodnie z Klasyfikacją funkcjonalną gmin Polski na potrzeby Monitoringu planowania przestrzennego Śleszyńskiego i Komornickiego, Gmina Szudziałowo zaliczona została do grupy gmin ekstensywnie zagospodarowanych (funkcje leśne, ochrony przyrody).

Całkowita powierzchnia Gminy Szudziałowo wynosi 301,64 km². Największy udział w strukturze użytkowania gruntów zajmują lasy i grunty leśne – 50,48%, natomiast użytki rolne – 44,45%. Tym samym tereny przeznaczone na cele pozarolnicze (mieszkaniowe, usługowe, przemysłowe) stanowią ok. 5% powierzchni Gminy. Pod względem zabudowy w Gminie dominuje rozproszona zabudowa jednorodzinna.

Planowanie przestrzenne odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu ładu przestrzennego, ochronie środowiska oraz zapewnianiu zrównoważonego rozwoju gmin. Jednym z najważniejszych narzędzi tego procesu jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Na terenie Gminy Szudziałowo obowiązują 7 MPZP, które pokrywają łącznie 0,24% jej powierzchni.

Na terenie Gminy Szudziałowo znajdują się następujące złoża kopalin:

- Złoże Boratyńszczyzna (piaski i żwiry) – złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo,
- Złoże Kamionka Stara (piaski i żwiry) – złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo,
- Złoże Kozłowy Ług (piaski i żwiry) – złożo, z którego wydobyć zostało zaniechane,
- Złoże Nowinka (piaski i żwiry) – złożo, z którego wydobyć zostało zaniechane,
- Złoże Słójka (piaski i żwiry) – złożo, z którego wydobyć zostało zaniechane,
- Złoże Szudziałowo (piaski i żwiry) – złożo, z którego wydobyć zostało zaniechane,
- Złoże Talkowszczyzna (piaski i żwiry) – złożo, z którego wydobyć zostało zaniechane,
- Złoże Wierzchlesie (piaski i żwiry) – złożo, z którego wydobyć zostało zaniechane,
- Złoże Wierzchlesie II (piaski i żwiry) – złożo zagospodarowane, eksploatowane okresowo.

Złoża kopalin na terenie Gminy Szudziałowo zlokalizowane są głównie w jej centralnej części, na zachód od miejscowości Szudziałowo. Największym pod względem zasobów jest złożo Słójka (21 024 tys. t), z kolei najmniejszym – złożo Talkowszczyzna (28 tys. t). Należy jednak zaznaczyć, że jedynie jedno z nich – złożo Wierzchlesie II, jest wciąż okresowo eksploatowane.

Na terenie Gminy Szudziałowo występują obszary i obiekty prawnie chronione, w tym:

- Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. profesora Witolda Sławińskiego,
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Ostoja Knyszyńska (SOO),
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Puszcza Knyszyńska (OSO),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Wzgórza Sokólskie,
- Użytek ekologiczny Uroczysko Skrabacinka,
- 6 rezerwatów przyrody,

- 11 pomników przyrody.

Zajmują one łącznie około 75% powierzchni Gminy Szudziałowo, co podkreśla ich znaczenie dla ochrony ekosystemów, krajobrazu i bioróżnorodności

Z uwagi na to, że znaczna część Gminy Szudziałowo objęta została formami ochrony przyrody wskazuje się, że Strategia uwzględnia zakazy, jakie obowiązują w stosunku do poszczególnych form ochrony przyrody, wynikające z ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 ze zm.) oraz aktów ustanawiających te obszary, w związku z tym nie planuje się działań, które mogłyby naruszać cele ochrony określone dla tych terenów.

Podstawowymi jednostkami umożliwiającymi gospodarowanie wodami powierzchniowymi są jednolite części wód powierzchniowych (JCWP). Na terenie Gminy znajduje się 13 JCWP:

- RW20001626169 – Supraśl od Dzierniakówki do ujścia,
- RW200015261616 – Radulinka,
- RW80001062691 – Nietupa do granicy państwa,
- RW2000152616184 – Derazina,
- RW2000152616272 – Kowszówka,
- RW2000162616189 – Słoja od Starzynki do ujścia,
- RW200016261629 – Sokołda od Jałówki do ujścia,
- RW2000102616289 – Woronicza,
- RW80001063271 – Łosośna do granicy państwa,
- RW20001026161819 – Słoja do Starzynki,
- RW2000102616249 – Kamionka,
- RW80001062743 – Usnarka do granicy państwa,
- RW2000152616254 – Korzenicha.

W granicach Gminy Szudziałowo znajdują się również 2 jednolite części wód podziemnych: JCWPd nr 52 (GW200052) oraz JCWPd nr 53 (GW800053).

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej Gminy należy uwzględnić występujące na obszarze Gminy obszary zagrożenia powodzią, w tym obszary szczególnego zagrożenia powodzią, które mają wpływ na możliwości zagospodarowania przestrzennego, lokalizację inwestycji oraz konieczność uwzględnienia ograniczeń wynikających z przepisów prawa wodnego i planów zarządzania ryzykiem powodziowym. Gmina Szudziałowo (na podstawie map zagrożenia powodziowego udostępnionych przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie) znajduje się:

- a) częściowo na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34) lit. a) Prawa wodnego, tj. obszarem, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- b) częściowo na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34) lit. b) Prawa wodnego, tj. obszarem, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- c) częściowo na obszarze, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2%,
- d) poza obszarem szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34) lit. c) Prawa wodnego, tj. obszarem między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano trasę wału,

- e) poza obszarem narażonym na zalanie w przypadku całkowitego zniszczenia wału przeciwpowodziowego.

Tereny znajdujące się w ramach obszarów szczególnego zagrożenia powodzią podlegają określonemu zagospodarowaniu, gdzie zgodnie z art. 166 pkt. 10 ustawy Prawo wodne planowane zagospodarowanie nie może m.in. naruszać ustaleń planu zarządzania ryzykiem powodziowym czy stanowić zagrożenia dla ochrony zdrowia ludzi czy środowiska oraz utrudnienia zarządzanie ryzykiem powodziowym.

Ponadto, na terenie Gminy Szudziałowo obowiązują zapisy zawarte w następujących dokumentach:

- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły, zawierający wytyczne dotyczące regionu wodnego Środkowej Wisły,
- Plan przeciwdziałania skutkom suszy.

Przeciwdziałanie skutkom suszy, zgodnie z art. 183 oraz 185 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne, prowadzi się zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy, który uwzględnia podział kraju na obszary dorzeczy. Plan przeciwdziałania skutkom suszy zawiera analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych, propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych, propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji, jak również katalog działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Według analizy przeprowadzonej na potrzeby Planu przeciwdziałania skutkom suszy Gmina Szudziałowo położona jest:

- w całości na terenie silnie zagrożonym występowaniem suszy atmosferycznej,
- w całości na terenie umiarkowanie zagrożonym występowaniem suszy hydrologicznej,
- częściowo na terenie ekstremalnie zagrożonym i silnie zagrożonym występowaniem suszy rolniczej,
- w całości na terenie umiarkowanie zagrożonym występowaniem suszy hydrogeologicznej.

W łącznym zestawieniu Gmina Szudziałowo klasyfikuje się jako obszar silnie zagrożony suszą. Wszelkie działania inwestycyjne należy realizować z uwzględnieniem zapisów m. in. planu zarządzania ryzykiem powodziowym i planu przeciwdziałania skutkom suszy.

0 1,5 3 4,5 km

Legenda

▬ Granice administracyjne Gminy Szudziałowo

▬ granica Państwa Polskiego

■ wody powierzchniowe

Hierarchia jednostek osadniczych:

● ośrodek lokalny

System powiązań przyrodniczych:

▨ korytarze ekologiczne

Formy ochrony przyrody:

■ pomniki przyrody

■ użytki ekologiczne

■ rezerваты przyrody

■ Park Krajobrazowy Puszcza Knyszyńska
im. profesora Witolda Sławińskiego

■ obszary chronionego krajobrazu

▨ obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000

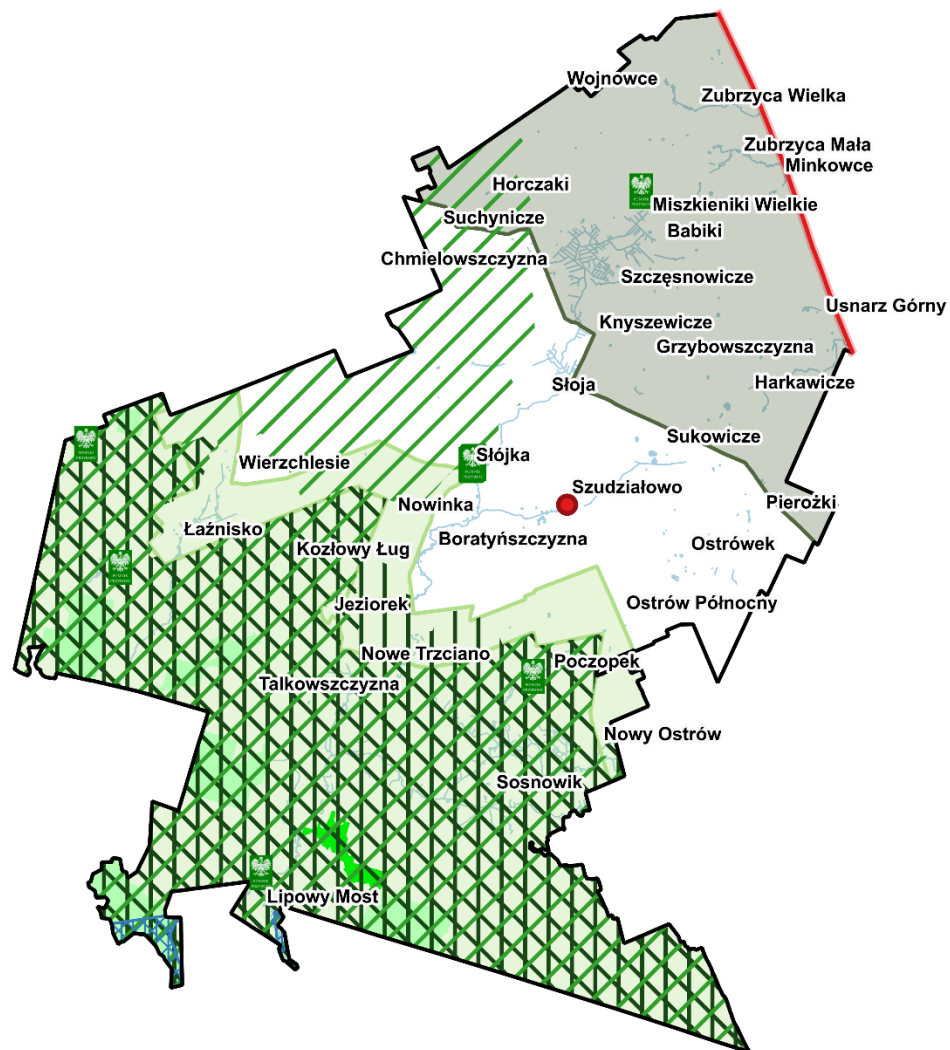
▨ specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000

Obszary zagrożenia powodzią:

▨ obszary, na których ryzyko wystąpienia
powodzi jest wysokie i wynosi 10%

▨ obszary, na których ryzyko wystąpienia
powodzi jest średnie i wynosi 1%

▨ obszary, na których ryzyko wystąpienia
powodzi jest niskie i wynosi 0,2%

Ryc. 6. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szudziałowo – system powiązań przyrodniczych
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Legenda

- Granice administracyjne Gminy Szudziałowo
- granica Państwa Polskiego
- tereny zabudowy
- wody powierzchniowe

Główne korytarze transportowe:

Rodzaje dróg:

- wojewódzka
- powiatowa
- gminna
- wewnętrzna

Główne elementy infrastruktury technicznej:

- 1 zakłady uciążliwe
- 2 hydrofornie
- 3 oczyszczalnia ścieków
- linie energetyczne średniego napięcia

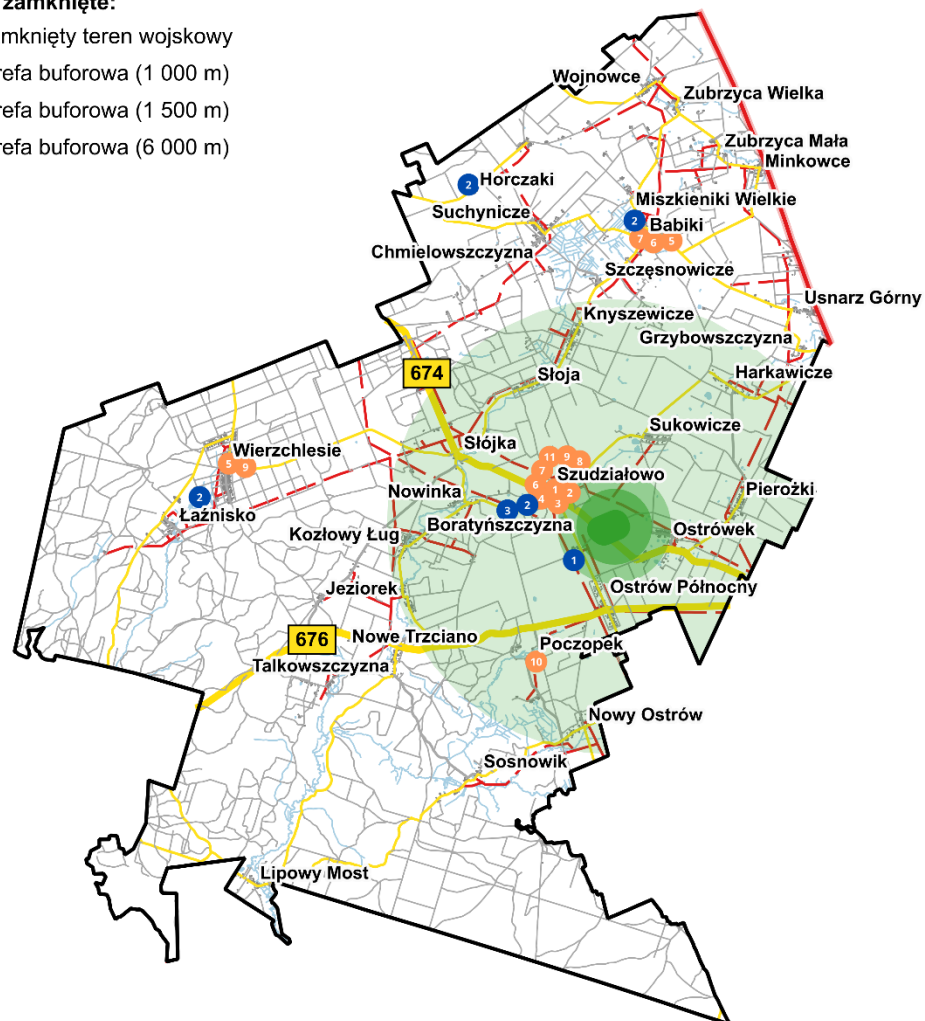
Główne elementy infrastruktury społecznej:

- 1 Urząd Gminy Szudziałowo
- 2 Gminny Ośrodek Animacji Kultury i Rekreacji
- 3 Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
- 4 Biblioteka Publiczna
- 5 filie Biblioteki Publicznej
- 6 oddziały przedszkolne
- 8 kompleks sportowy
- 7 szkoły podstawowe
- 9 świetlice wiejskie
- 10 Silvarium
- 11 placówka Straży Granicznej

Tereny zamknięte:

- zamknięty teren wojskowy
- strefa buforowa (1 000 m)
- strefa buforowa (1 500 m)
- strefa buforowa (6 000 m)

0 1,5 3 4,5 km

Ryc. 7. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szudziałowo – główne korytarze transportowe oraz główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

0 1,5 3 4,5 km

Legenda

Granice administracyjne Gminy Szudziałowo

granica Państwa Polskiego

tereny zabudowy

wody powierzchniowe

Planowane kierunki działań:

1 budowa skatepark'u

2 modernizacja hali sportowej

4 modernizacja hydroforni

3 rozbudowa oczyszczalni ścieków

budowa chodnika wraz z przejściami dla pieszych

budowa, przebudowa i rozbudowa dróg

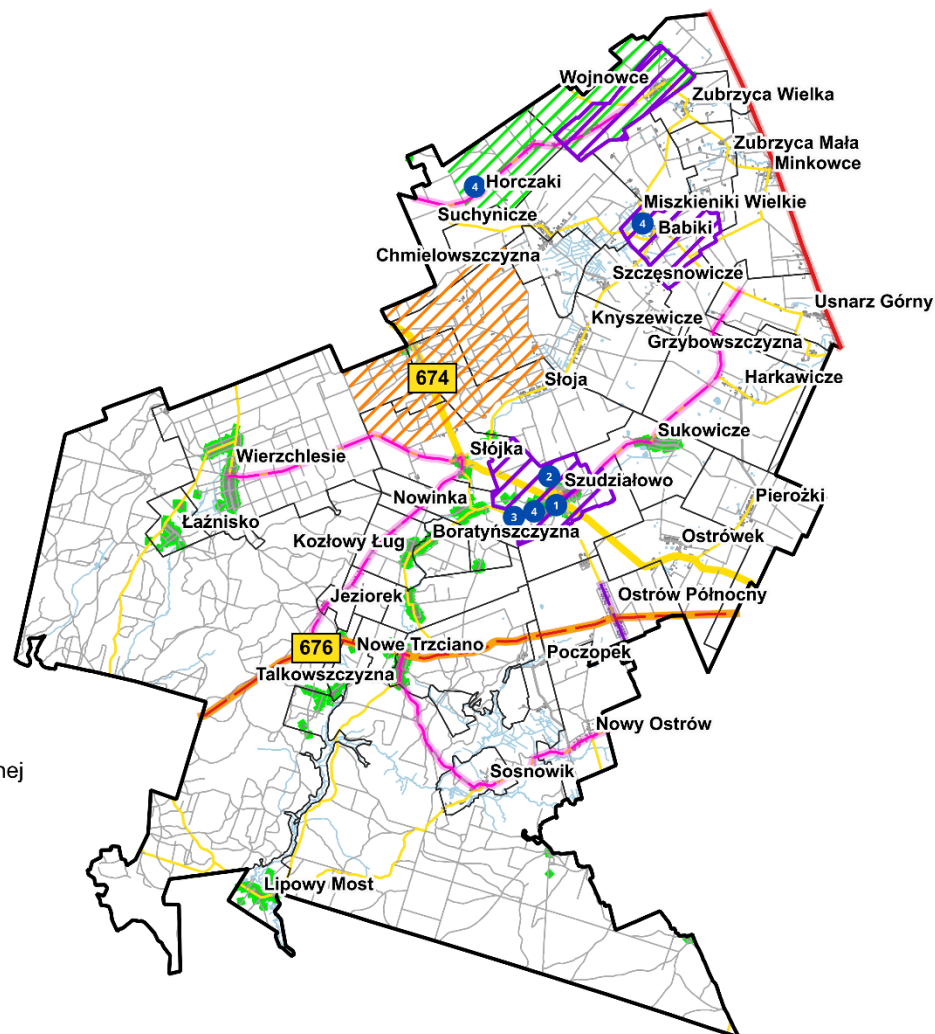
współpraca z podmiotami zewnętrznymi
w celu budowy ścieżki rowerowej

realizacja przedsięwzięć wskazanych
w Gminnym Programie Rewitalizacji

tereny, na których dopuszcza się
uzupełnienia zabudowy

tereny predysponowane do rozwoju OZE

tereny predysponowane do rozwoju sieci wodno-kanalizacyjnej

Ryc. 8. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szudziałowo – planowane przedsięwzięcia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Ustalenia Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 obowiązują na terenie całej jednostki samorządu terytorialnego. Poszczególne cele operacyjne i kierunki działań będą realizowane zgodnie z aktualnymi potrzebami i uwarunkowaniami występującymi w poszczególnych miejscowościach.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Szudziałowo jest aktem kierownictwa wewnętrznego, które określa główne cele polityki przestrzennej na jej terenie. Na obszarze Gminy Szudziałowo obowiązuje Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUiKZP) przyjęte uchwałą Nr XII.71.2011 Rady Gminy Szudziałowo z dnia 6 grudnia 2011 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w Studium, wyznaczone zostały 3 główne cele rozwoju przestrzennego Gminy Szudziałowo:

1. zapewnienie mieszkańcom pracy i dochodów pozwalających na godziwy, w odczuciu społecznym, poziom życia. W rozwoju Gminy należy dążyć do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej i zabezpieczenia powiązań społeczno-ekonomicznych terenów wiejskich z gminami sąsiednimi i województwem w sferach: społecznej, ekologicznej oraz infrastruktury technicznej;
2. wykorzystanie położenia Gminy na części obszaru Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej, istniejących walorów rolniczej przestrzeni produkcyjnej i rekreacyjnej, majątków trwałych oraz sprzyjać rozwojowi przedsiębiorczości mieszkańców;
3. poprawa szeroko rozumianych warunków życia mieszkańców.

Przedstawione cele główne rozwoju przestrzennego stanowiły podstawę do wyznaczenia celów rozwoju w poszczególnych obszarach:

- **Cele ekologiczne rozwoju:**
 - a) Ochrona funkcjonowania i zachowania ciągłości przestrzennej systemu środowiska przyrodniczego,
 - b) Wzbogacanie i racjonalne wykorzystanie walorów systemu przyrodniczego dla rekreacji i rolnictwa,
 - c) Utrzymanie i racjonalne wykorzystanie dla potrzeb turystyczno-krajoznawczych, rekreacyjnych i usługowych obiektów środowiska kulturowego,
 - d) Niedopuszczenie do przekroczenia normatywnych warunków sanitarnych zamieszkiwania ludności w zakresie: jakości powietrza atmosferycznego, poziomu hałasu i wibracji oraz elektromagnetycznego promieniowania niejonizującego.
- **Cele społeczne w zagospodarowaniu przestrzennym:**
 - a) Należy tworzyć warunki do wzrostu ilości miejsc pracy na terenie gminy, szczególnie w urządzeniach obsługi wsi i turystyki,
 - b) Ważnym zagadnieniem jest likwidacja barier komunikacyjnych, przestrzennych i technicznych dla osób niepełnosprawnych,
 - c) Należy mieć na uwadze walkę z patologią społeczną (pijaństwo, narkomania, nikotynizm),
 - d) W polityce rozwoju mieszkalnictwa należy dążyć do stworzenia warunków do podniesienia standardu zamieszkiwania tj. wzrostu jakości budowanych mieszkań, ich wyposażenia oraz remontu mieszkań zaniedbanych,
 - e) Należy sprzyjać podnoszeniu poziomu wykształcenia ludności, rozwojowi kultury, sportu, ochrony zdrowia i opieki społecznej.

- **Cele rozwoju gospodarczego:**
 - a) Efektywne wykorzystanie niezagospodarowanego majątku produkcyjnego, surowców lokalnych, zasobów pracy i tradycji produkcyjnych,
 - b) Rozwój funkcji produkcyjnych na wyznaczonych do tego celu terenach w planie zagospodarowania przestrzennego,
 - c) Poprawa struktury obszarowej gospodarstw rolnych z uwzględnieniem gruntów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa,
 - d) Rozwój urządzeń obsługi rolnictwa i wsi,
 - e) Właściwe wykorzystanie możliwości produkcyjnych rolnictwa zgodnie z uwarunkowaniami wynikającymi z jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
 - f) Należy dążyć do rozwoju przetwórstwa rolno - spożywczego na terenie gminy.
- **Cele rozwoju komunikacji:**
 - a) Należy dążyć do stworzenia właściwych warunków do zaspokojenia potrzeb społecznych w zakresie przemieszczania się ludzi i towarów na terenie gminy, jak też przemieszczeń zewnętrznych, w tym tranzytu ludzi i towarów przez tereny gminy,
 - b) Zapewnienie funkcjonowania w odpowiednim standardzie prędkości swobody ruchu tranzytowego na drogach krajowych i wojewódzkich,
 - c) Minimalizacja kolizji między ruchami komunikacyjnymi a zabudową i środowiskiem przyrodniczym oraz między różnymi rodzajami komunikacji,
 - d) Utrzymanie w należyтым stanie dróg gminnych,
 - e) Podnoszenie standardu wyposażenia dróg w urządzenia obsługi komunikacji i turystyki motorowej, zwłaszcza przy drogach krajowych i wojewódzkich.
- **Cele rozwoju infrastruktury technicznej:**
 - a) W zakresie gospodarki wodno-ściekowej należy dążyć do rozwoju systemów wodociągowo-kanalizacyjnych w celu zaspokojenia, w odpowiednich standardach, potrzeb wodnych mieszkańców, podmiotów gospodarczych i społecznych, a także do bezpiecznej utylizacji odpadów,
 - b) W zakresie energetyki należy dążyć do podniesienia niezawodności funkcjonowania elektroenergetyki, rozwoju gazyfikacji i telefonizacji gminy w celu zaspokojenia zapotrzebowania podmiotów gospodarczych, społecznych i mieszkańców na dostawę odpowiedniej ilości energii i telefonów,
 - c) Ochrona wody, powietrza, gleby i środowiska przyrodniczego, a także miejsc zamieszkiwania ludności przed zanieczyszczeniami ściekami sanitarnymi, odpadami stałymi i zanieczyszczeniami energetycznymi,
 - d) Zmniejszenie uciążliwości kolizji między sieciami i urządzeniami infrastruktury technicznej a siecią osadniczą i elementami systemu przyrodniczego gminy,
 - e) Sprawne i niezawodne funkcjonowanie wszystkich systemów infrastruktury technicznej, zapewniające zaspokojenie potrzeb w sposób ciągły i efektywny ekonomicznie.

Należy jednak zaznaczyć, że w wyniku reformy systemu planowania przestrzennego gminy na terenie całego kraju, w tym Gmina Szudziałowo, zobowiązane są do opracowania nowego narzędzia planistycznego – Planu Ogólnego, który zastąpi dotychczasowe Studium.

Kształtowanie polityki przestrzennej w Gminie opiera się jednocześnie na uwarunkowaniach lokalnych oraz na rekomendacjach zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (PZPWP). Zgodnie z jego zapisami Gmina Szudziałowo została uwzględniona w dwóch obszarach interwencji: **obszar przygraniczny** oraz obszar zewnętrzny **Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego Białegostoku** (MOFWOB). W związku z powyższym, na terenie Gminy Szudziałowo obowiązują kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego opracowane dla wskazanych obszarów interwencji.

Analiza powyższych dokumentów, a także Diagnoza sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej oraz cele i kierunki działań przedstawione w niniejszej Strategii, pozwoliły na określenie ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie Szudziałowo, które przedstawiono poniżej.

Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu

- zachowanie terenów o dużych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych;
- ochrona terenów objętych ochroną prawną oraz innych obszarów cennych przyrodniczo, w tym terenów otwartych;
- zachowanie i przywracanie układu lokalnych korytarzy ekologicznych oraz ochrona przed ich defragmentacją;
- wbudowanie terenów rolnych i leśnych w obrębie korytarzy ekologicznych w ogólnodostępny system terenów otwartych i zieleni publicznej, powiązanie ich zielonymi ciągami pieszymi i rowerowymi łączącymi poszczególne miejscowości Gminy;
- utrzymanie różnorodności biologicznej;
- przeciwdziałanie rozlewaniu się zabudowy;
- wsparcie rozwoju błękitno-zielonej infrastruktury, w szczególności poprzez ustalanie racjonalnych wskaźników w zakresie powierzchni biologicznie czynnej w dokumentach planistycznych, zapewnienie i egzekwowanie odpowiedniej retencji oraz wykorzystanie istniejącej przestrzeni i obiektów do jej rozwoju;
- dążenie do realizacji zieleni izolacyjnej wzdłuż ciągów komunikacyjnych oraz istniejących i projektowanych zespołów zabudowy;
- ochrona cieków wodnych, m.in. poprzez zakaz lub ograniczenie zabudowy w pobliżu zbiorników i cieków wodnych z uwzględnieniem przepisów dotyczących zagospodarowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią;
- ochrona wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniami pochodzenia komunikacyjnego, bytowego oraz rolniczego poprzez kontrole stanu technicznego instalacji kanalizacji sanitarnej i burzowej, konserwację urządzeń do separacji substancji ropopochodnych i osadników piaskowych, itp.;
- wykorzystanie obszarów zielonych do celów turystycznych i rekreacyjnych poprzez budowę ścieżek rowerowych i nowych szlaków turystycznych, budowę i utrzymanie infrastruktury rekreacyjnej;
- ochrona terenów rekreacyjnych i wypoczynku, lasów i terenów zielonych przed zabudową związaną z uciążliwą działalnością gospodarczą (zakłady przemysłowe, magazynowe i usługowe);
- nadanie funkcji edukacyjnej nowym i istniejącym obszarom zielonym oraz elementom zielono-błękitnej infrastruktury;
- ochrona powietrza i zapobieganie przekraczaniu poziomów dopuszczalnych stężeń substancji szkodliwych w powietrzu poprzez działania termomodernizacyjne, wprowadzanie do celów grzewczych urządzeń o wysokiej sprawności energetycznej, rozwój zielonej energii i ograniczanie niskiej emisji wynikającej z ruchu samochodowego;
- rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

- kształtowanie struktury przestrzennej uwypuklające i wzmacniające znaczenie istniejących obiektów o ważnych funkcjach lokalnych i ponadlokalnych;
- ochrona elementów dziedzictwa kulturowego, w szczególności wartościowych układów urbanistycznych i ruralistycznych, zadrzewień przydrożnych i śródpolnych oraz obiektów zabytkowych;
- ochrona różnorodności i wielokulturowości dziedzictwa kulturowego regionu i dóbr kultury współczesnej;
- przystosowanie zachowanych założeń i obiektów, które utraciły swoje pierwotne funkcje, do nowych, współczesnych potrzeb, z uwzględnieniem wymogów w zakresie ich dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami oraz – w miarę możliwości – wykorzystujących rozwiązania w zakresie efektywności energetycznej oraz rozwiązania w zakresie adaptacji do zmian klimatu (zatrzymanie wód opadowych, przepuszczalność terenu, ogrody deszczowe i inne);
- restauracja i modernizacja techniczna obiektów zabytkowych zgodnie z wytycznymi konserwatora zabytków z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów, służącej jednocześnie rozwojowi gospodarczemu i włączeniu społecznemu;
- podnoszenie walorów użytkowych oraz komercjalizacja funkcji turystycznej, z wykorzystaniem zasobu historycznego jako istotnego komponentu;
- ochrona gminnych tradycji związanych z jej rolniczą funkcją.

Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenia szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

- utrzymanie i kontynuacja istniejącej struktury przestrzennej i form zabudowy, z możliwością jej uzupełnienia;
- kształtowanie czytelnej, zwartej struktury przestrzennej i dopełnianie układów urbanistycznych;
- utrzymanie dominującej formy zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej realizowanej indywidualnie i w zorganizowanych zespołach mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem kontroli nad charakterem zabudowy, jej intensywnością oraz rozdrobnieniem podziałów ewidencyjnych;
- wyznaczanie zróżnicowanych standardów zabudowy dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w dostosowaniu do charakteru miejsca – z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia dostępności do usług społecznych (przedszkola, szkoły, place zabaw, zieleni publiczna, usługi sportu, rekreacji i turystyki),
- kształtowanie nowych obszarów zabudowy mieszkaniowej w oparciu o układ komunikacyjny o parametrach dostosowanych do intensywności zabudowy i zapewniający przepustowość w skali lokalnej i ponadlokalnej;
- zachowanie, ochrona przed zainwestowaniem i wykorzystanie zasobów w postaci gleb wysokiej przydatności rolniczej;
- utrzymanie zwartych kompleksów użytków rolnych i zielonych z zadrzewieniami śródpolnymi oraz otuliną biologiczną cieków wodnych;
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów aktywności gospodarczej na sąsiadującą zabudowę mieszkaniową, środowisko i krajobraz (np. strefowanie zabudowy, tworzenie pasów zieleni izolacyjnej i granic przestrzennych),
- uwzględnienie planowanych inwestycji ponadlokalnych (regionalnych, krajowych) w polityce przestrzennej Gminy;
- przeciwdziałanie konfliktom przestrzennym poprzez zachowanie równowagi pomiędzy dostępnością usług, lokalizacji terenów działalności gospodarczej i terenów produkcyjnych a uciążliwością ich oddziaływania na tereny sąsiednie;
- nawiązanie gabarytami, powierzchnią zabudowy i stylem architektonicznym nowych i przebudowywanych obiektów do istniejącej zabudowy występującej na danym obszarze;
- podnoszenie dostępności terenów i obiektów usługowych dla osób ze szczególnymi potrzebami;
- wsparcie dla rozwoju odnawialnych źródeł energii;
- przyjęcie rozwiązań wynikających z przepisów prawa wodnego oraz ograniczenie rozwoju nowej zabudowy na terenach zagrożonych ryzykiem powodziowym,

Zgodnie z § 3, ust. 10 Rozporządzenia Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie projektu planu ogólnego gminy, dokumentowania prac planistycznych w zakresie tego planu oraz wydania z niego wypisów i wyrysów, na terenie Gminy Szudziałowo dopuszcza się określenie wyższego zapotrzebowania na nową zabudowę mieszkaniową, niż wynika to ze wzoru z ust. 2, jeżeli jest to uzasadnione szczególnymi potrzebami w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej.

Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, pod pojęciem handlu wielkopowierzchniowego rozumie się handel realizowany w obiekcie handlowym o powierzchni sprzedaży powyżej 2 000 m². Jego lokalizacja jest regulowana w planie ogólnym poprzez wskazanie strefy handlu wielkopowierzchniowego oraz konieczność sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w przypadku potrzeby realizacji tego obiektu. Plan miejscowy sporządza się wtedy dla terenu położonego na obszarze obejmującym co najmniej obszar, na którym powinny nastąpić zmiany w strukturze funkcjonalno-przestrzennej w wyniku realizacji tego obiektu.

Na obszarze Gminy Szudziałowo nie planuje się lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Z tego względu nie ustala się zasad i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w zakresie ich lokalizacji.

Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego

Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, pod pojęciem inwestycji celu publicznego należy rozumieć działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim), a także krajowym (obejmującym również inwestycje międzynarodowe i ponadregionalne), oraz metropolitalnym (obejmującym obszar metropolitalny) bez względu na status podmiotu podejmującego te działania oraz źródła ich finansowania, stanowiące realizację celów, o których mowa w art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, m.in.:

- wydzielanie gruntów pod drogi publiczne, drogi rowerowe i drogi wodne, budowa, utrzymywanie oraz wykonywanie robót budowlanych tych dróg, obiektów i urządzeń transportu publicznego, a także łączności publicznej i sygnalizacji;
- budowa i utrzymywanie publicznych urządzeń służących do zaopatrzenia ludności w wodę, gromadzenia, przesyłania, oczyszczania i odprowadzania ścieków oraz odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym ich składowania lub ich wykorzystania w instalacji odnawialnego źródła energii wytwarzającej biogaz w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii;
- budowa oraz utrzymywanie obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacja i utrzymywanie wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego;
- budowa, utrzymywanie obiektów oraz urządzeń niezbędnych na potrzeby obronności państwa, a także ustanowienie strefy ochronnej terenu zamkniętego, w tym wynikające z umów lub porozumień międzynarodowych, a także na potrzeby ochrony granicy państwowej lub zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, w tym budowa i utrzymywanie aresztów śledczych, zakładów karnych oraz zakładów dla nieletnich;
- poszukiwanie, rozpoznawanie, wydobywanie złóż kopalin objętych własnością górnictwem;
- zakładanie i utrzymywanie cmentarzy;
- ustanawianie i ochrona miejsc pamięci narodowej;
- ochrona zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt lub siedlisk przyrody;
- wydzielanie gruntów pod publicznie dostępne przestrzenie i obiekty: ciągi piesze, place, parki, a także ich urządzenie, w tym budowa lub przebudowa.

W przypadku lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego na terenie Gminy przyjmuje się w szczególności:

- ograniczenie negatywnego wpływu kluczowych inwestycji celu publicznego na zabudowę mieszkaniową, środowisko i krajobraz;
- lokalizowanie kluczowych inwestycji celu publicznego poza obszarami chronionymi, glebami wysokiej przydatności rolniczej i terenami leśnymi;
- uwzględnienie planowanych inwestycji ponadlokalnych (regionalnych, krajowych) w polityce przestrzennej Gminy;
- stosowanie rozwiązań eliminujących lub ograniczających oddziaływanie planowanych inwestycji poza granice przekształcanego lub zagospodarowywanego terenu;
- wykorzystanie istniejącej infrastruktury do realizacji inwestycji celu publicznego.

Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

W zakresie transportu i komunikacji:

- zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej poprzez rozwój układu drogowego, komunikacji zbiorowej, infrastruktury pieszo-rowerowej, węzłów komunikacyjnych;
- dążenie do ograniczenia ruchu indywidualnych pojazdów samochodowych, szczególnie na obszarach o dużych walorach przyrodniczych i dużej wrażliwości środowiska na czynniki antropopresyjne;
- wyznaczanie w dokumentach planistycznych dróg o szerokości zapewniającej możliwość wykonania wszystkich niezbędnych do prawidłowego wykorzystania drogi elementów, jak chodniki, parkingi, ciągi rowerowe;
- budowa ścieżek rowerowych poprawiających dostępność i obsługę komunikacyjną sołectw poprzez stworzenie ciągłego systemu komunikacji rowerowej.

W zakresie infrastruktury technicznej i społecznej:

- kreowanie połączeń pomiędzy zabudową mieszkaniową a infrastrukturą społeczną oraz dążenie do poprawy dostępności infrastruktury społecznej i technicznej;
- dalszy rozwój systemów infrastruktury technicznej, w tym wodno-kanalizacyjnej, będącej podstawą do lokalizacji zabudowy mieszkaniowej oraz związanej z działalnością gospodarczą;
- wyposażenie terenów w sprawny system odprowadzania i utylizacji ścieków, niezbędny przy wysokim stopniu zwodociągowania,
- utrzymywanie i poprawa jakości usług o charakterze publicznym (szkoły, przedszkola, instytucje kultury, obiekty sportowe), w tym bazy infrastrukturalnej oraz rozwój systemu opieki nad osobami ze szczególnymi potrzebami;
- kształtowanie centralnych przestrzeni publicznych w poszczególnych wsiach, umożliwiających aktywność społeczną, budowę oraz umacnianie więzi społecznych i budowanie lokalnej tożsamości;
- rozwój błękitno-zielonej infrastruktury oraz zapewnienie odpowiedniej retencji (powierzchnia biologicznie czynna, budowa zbiorników na deszczówkę z terenów utwardzonych w celu wtórnego wykorzystania);

- tworzenie warunków dla lokalizacji instalacji urządzeń wykorzystujących odnawialne źródła energii na poziomie aktów planistycznych (plan ogólny, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego).

Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

Urządzenia wytwarzające energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW powinny być lokalizowane na gruntach klasy IV, V, VI lub nieużytkach i nie powinny wpływać na poszerzenie obszaru stref ochronnych, które związane są z ograniczeniami w zabudowie, zagospodarowaniu oraz użytkowaniu terenu poza granicami wyznaczonego obszaru. W przypadku lokalizacji takich urządzeń wyznacza się następujące zasady:

- stosowanie rozwiązań eliminujących lub ograniczających oddziaływanie planowanych inwestycji poza granice przekształcanego lub zagospodarowywanego terenu;
- lokalizowanie ośrodków produkcyjnych i infrastruktury technicznej (w tym odnawialnych źródeł energii) na terenach ściśle określonych, z uwzględnieniem istniejących form ochrony przyrody oraz z zachowaniem bezpiecznej strefy ochronnej od zabudowy mieszkaniowej oraz związanej z wielogodzinym pobytem dzieci i młodzieży;
- dbałość o relacje funkcjonalno-przestrzenne z terenami sąsiednimi;
- podejmowanie działań powstrzymujących znaczne przeobrażenie krajobrazu kulturowego;
- w granicach stref ochronnych dla elektrowni fotowoltaicznych wszelkie przedsięwzięcia nie mogą przekraczać standardów jakości środowiska;
- wyłącza się obszary chronionego krajobrazu z lokalizowania elektrowni wiatrowych o mocy większej niż moc mikro instalacji w rozumieniu przepisów Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii.

Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

Do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko zalicza się te przedsięwzięcia, które zostały określone w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, w podziale na przedsięwzięcia mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko oraz te mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko.

W przypadku lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenie Gminy należy uwzględnić:

- lokalizację w miejscach, które nie naruszają funkcjonowania korytarzy ekologicznych, obszarów chronionych oraz nie przyczyniają się do niszczenia siedlisk gatunków występujących w Gminie;
- rozmieszczenie form ochrony przyrody, ograniczenia wynikające z uchwał je powołujących, planów ochrony tych obszarów oraz aktów prawa miejscowego;
- realizację działań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą możliwych negatywnych oddziaływań na środowisko;
- przeprowadzenie indywidualnej procedury badania wpływu przedsięwzięcia na środowisko w ramach oceny oddziaływania na środowisko na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

- kontynuacja rolniczego sposobu użytkowania terenów, szczególnie w obrębie zwartych kompleksów gleb o wysokiej jakości i przydatności rolniczej;
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy w celu ochrony kompleksów rolnych i leśnych;
- zachowanie korytarzy ekologicznych oraz siedlisk gatunków chronionych i zagrożonych;
- kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową;
- utrzymanie zwartych kompleksów użytków rolnych i zielonych z zadrzewieniami śródpolnymi;
- zalesianie gruntów najsłabszych, nieużytków i gruntów rolniczo nieprzydatnych;
- prowadzenie racjonalnej gospodarki rolnej, poprzez właściwy dobór upraw dostosowanych do warunków środowiskowych, wykorzystanie potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej, racjonalne stosowanie nawożenia i środków ochrony roślin;
- zwiększanie opłacalności produkcji rolnej, poprzez polepszanie struktury gospodarstw rolnych, wprowadzanie nowych technologii i innowacji, inwestycje we wzrost produktywności, rozwijanie współpracy rolników między sobą i branżą przetwórstwa, rozwój rynków lokalnych i targowisk;
- dopuszcza się przekształcenie profilu istniejących gospodarstw rolnych na agroturystyczny, zgodnie ze wskazanymi kierunkami rozwojowymi sektora turystyki w Gminie.

Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji

Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji w Gminie Szudziałowo wyznaczony został na podstawie uchwały Nr IX.74.2025 Rady Gminy Szudziałowo z dnia 6 czerwca 2025 roku w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w Gminie Szudziałowo.

Główne zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na wskazanych terenach powinny uwzględniać:

W zakresie obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji:

- określenie rozwiązań planistycznych zgodnie z założeniami gminnego programu rewitalizacji,
- utrzymanie i kontynuację istniejącej struktury przestrzennej i form zabudowy z możliwością jej uzupełnienia,
- przywrócenie estetyki i funkcjonalności obszarów zdegradowanych,
- utworzenie wielofunkcyjnych przestrzeni publicznych,
- zwiększenie dostępności do terenów zieleni oraz terenów rekreacyjnych,
- współpracę z instytucjami naukowymi i ekspertami w celu opracowania innowacyjnych rozwiązań technicznych i projektowych dla obszarów zdegradowanych.

Na terenie Gminy nie występują większe obszary wymagające przekształceń, rekultywacji, rehabilitacji lub remediacji.

4. Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań

Cele strategiczne oraz kierunki działań zawarte w niniejszej Strategii odnoszą się do zidentyfikowanych problemów, które mieszkańcy napotykają na obszarze Gminy Szudziałowo. Jednocześnie, są one zgodne i harmonijne z dokumentami strategicznymi o wyższym stopniu rangi na poziomie krajowym i wojewódzkim, takimi jak Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR) oraz Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030. Współgranie celów jakie wyznacza Strategia z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność realizacji tego dokumentu.

Cel główny KSRR zakłada „efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiąganiu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym”. Cel ten uzupełniony jest 3 celami operacyjnymi:

- Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym;
- Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych;
- Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 jest elementem systemu programowania przygotowywanego na różnych poziomach. Jej treść uwzględnia ustalenia dokumentów wyższego rzędu, w szczególności zapisy projektów dokumentów wspólnotowych dotyczących polityki spójności po 2020 roku, strategii krajowych, takich jak: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.

Misją województwa podlaskiego jest „Ambitne Podlaskie”, które odnosi się zarówno do wymiaru gospodarczego, społecznego, terytorialnego, jak i organizacyjnego. Wizją województwa na rok 2030 jest z kolei Podlaskie: przedsiębiorcze, partnerskie i perspektywiczne. W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 wyznaczono następujące cele strategiczne:

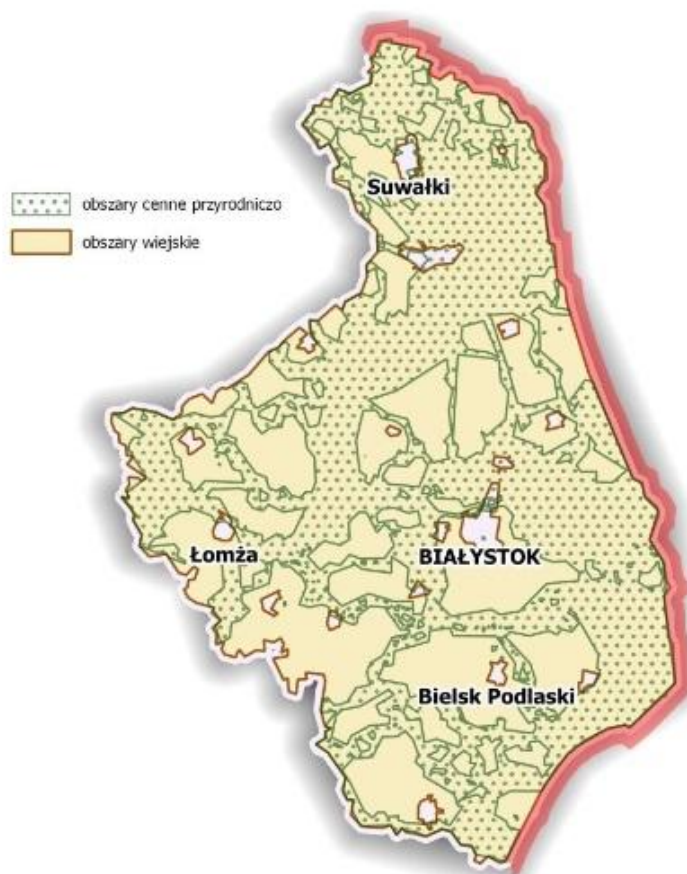
1. Dynamiczna gospodarka,
2. Zasobni mieszkańcy,
3. Partnerski region.

W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego wyznaczono następujące obszary strategicznej interwencji:

1. Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze;
2. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją;
3. Subregionalne ośrodki wzrostu;
4. Białystok i jego obszar funkcjonalny;
5. Miasta powiatowe;
6. Obszary wiejskie, w tym przyrodniczo cenne.

Gmina Szudziałowo zalicza się jedynie do obszarów wiejskich, w tym przyrodniczo cennych. Zakres interwencji na tych terenach ma obejmować różnorodne narzędzia, mające na celu

poprawę jakości życia mieszkańców. Priorytetami są rozwój edukacji od przedszkola po kształcenie ustawiczne, modernizacja infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i wodno-kanalizacyjnej oraz odbudowa społeczno-gospodarcza obszarów wiejskich. Istotne działania obejmują promowanie przedsiębiorczości i umiejętności konkurencji na rynku pracy, zwłaszcza w kontekście rolnictwa, gdzie istnieje zagrożenie związane z brakiem wody. Należy także chronić przestrzeń produkcyjną rolniczą i poprawić strukturę gospodarstw. W obszarze energetyki, konieczna jest kontynuacja wsparcia dla produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł w ramach realizacji celu operacyjnego 1.4 Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego. Polityka regionalna powinna opierać się na inicjatywach lokalnych, rozwijając kapitał społeczny, szczególnie w obszarach ochrony przyrodniczej. Działania powinny równocześnie chronić środowisko i wspierać rozwój przedsiębiorczości, zachowując walory przyrodnicze. Rolnictwo na obszarach cennych przyrodniczo powinno stawiać na produkcję wysokiej jakości żywności, ekologię i zrównoważony rozwój. Działania mają opierać się głównie na celach operacyjnych związanych z przestrzenią wysokiej jakości (cel operacyjny 2.3.), a także rozwojem przedsiębiorczości (cel operacyjny 1.3.) w powiązaniu z aktywizacją mieszkańców (cel operacyjny 2.2.), szczególnie w zakresie wspierania mieszkańców w zdobywaniu i rozwijaniu kompetencji na wszystkich etapach życia. W kontekście przedsiębiorczości istnieje perspektywa rozwoju ekologicznych oraz zrównoważonych metod produkcji rolniczej, co wiąże się z rozwijaniem wysokiej jakości przetwórstwa żywności.

Ryc. 9. Obszary wiejskie, w tym obszary cenne przyrodniczo w województwie podlaskim
Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

Poniższa tabela przedstawia spójność celów strategicznych i operacyjnych zawierających się w Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

Tab. 4. Spójność celów strategicznych i operacyjnych zawartych w Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030	Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035
<p>Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przemysły przyszłości; 2. Podlaski system otwartych innowacji; 3. Lokalna przedsiębiorczość; 4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego; 5. E-podlaskie. 	<p>Cel I: Zrównoważony rozwój przestrzenny i infrastrukturalny Gminy Szudziałowo I.2. Rozwinięta, dostępna i nowoczesna infrastruktura techniczna na terenie Gminy Szudziałowo Cel II: Adaptacja do zmian klimatu i ochrona walorów przyrodniczych Gminy Szudziałowo II.1. Zachowanie walorów i ochrona zasobów przyrodniczych Gminy Szudziałowo II.2. Adaptacja do zmian klimatu na terenie Gminy Szudziałowo Cel III: Silna gospodarka, ekologiczne rolnictwo i ciekawa oferta turystyczna Gminy Szudziałowo III.1. Lokalna gospodarka oparta na endogenicznych potencjałach Gminy Szudziałowo III.2. Nowoczesne i ekologiczne rolnictwo w Gminie Szudziałowo III.3. Rozwój oferty turystycznej opartej na dziedzictwie lokalnym Gminy Szudziałowo</p>
<p>Cel strategiczny 2: Zasobni mieszkańcy</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kompetentni mieszkańcy; 2. Aktywni mieszkańcy; 3. Przestrzeń wysokiej jakości. 	<p>Cel I: Zrównoważony rozwój przestrzenny i infrastrukturalny Gminy Szudziałowo I.1. Zrównoważony rozwój przestrzenny Gminy Szudziałowo oparty na funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni I.2. Rozwinięta, dostępna i nowoczesna infrastruktura techniczna na terenie Gminy Szudziałowo Cel IV: Wysokiej jakości usługi społeczne odpowiadające potrzebom mieszkańców Gminy Szudziałowo IV.1. Usługi społeczne bez barier dla mieszkańców Gminy Szudziałowo IV.2. Wysokiej jakości edukacja i system opieki nad dziećmi w Gminie Szudziałowo IV.3. Aktywizacja i integracja mieszkańców Gminy Szudziałowo</p>
<p>Cel strategiczny 3: Partnerski region</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dobre zarządzanie; 2. Kapitał społeczny; 3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne; 4. Gościnny region. 	<p>Cel I: Zrównoważony rozwój przestrzenny i infrastrukturalny Gminy Szudziałowo I.2. Rozwinięta, dostępna i nowoczesna infrastruktura techniczna na terenie Gminy Szudziałowo Cel III: Silna gospodarka, ekologiczne rolnictwo i ciekawa oferta turystyczna Gminy Szudziałowo III.1. Lokalna gospodarka oparta na endogenicznych potencjałach Gminy Szudziałowo III.3. Rozwój oferty turystycznej opartej na dziedzictwie lokalnym Gminy Szudziałowo Cel IV: Wysokiej jakości usługi społeczne odpowiadające potrzebom mieszkańców Gminy Szudziałowo IV.1. Usługi społeczne bez barier dla mieszkańców Gminy Szudziałowo IV.2. Wysokiej jakości edukacja i system opieki nad dziećmi w Gminie Szudziałowo IV.3. Aktywizacja i integracja mieszkańców Gminy Szudziałowo</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

5. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

Prawidłowy przebieg realizacji Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 będzie kontrolowany poprzez odpowiednie jej wdrażanie, a następnie monitoring, ewaluację i w razie konieczności – aktualizację.

Wdrażanie Strategii

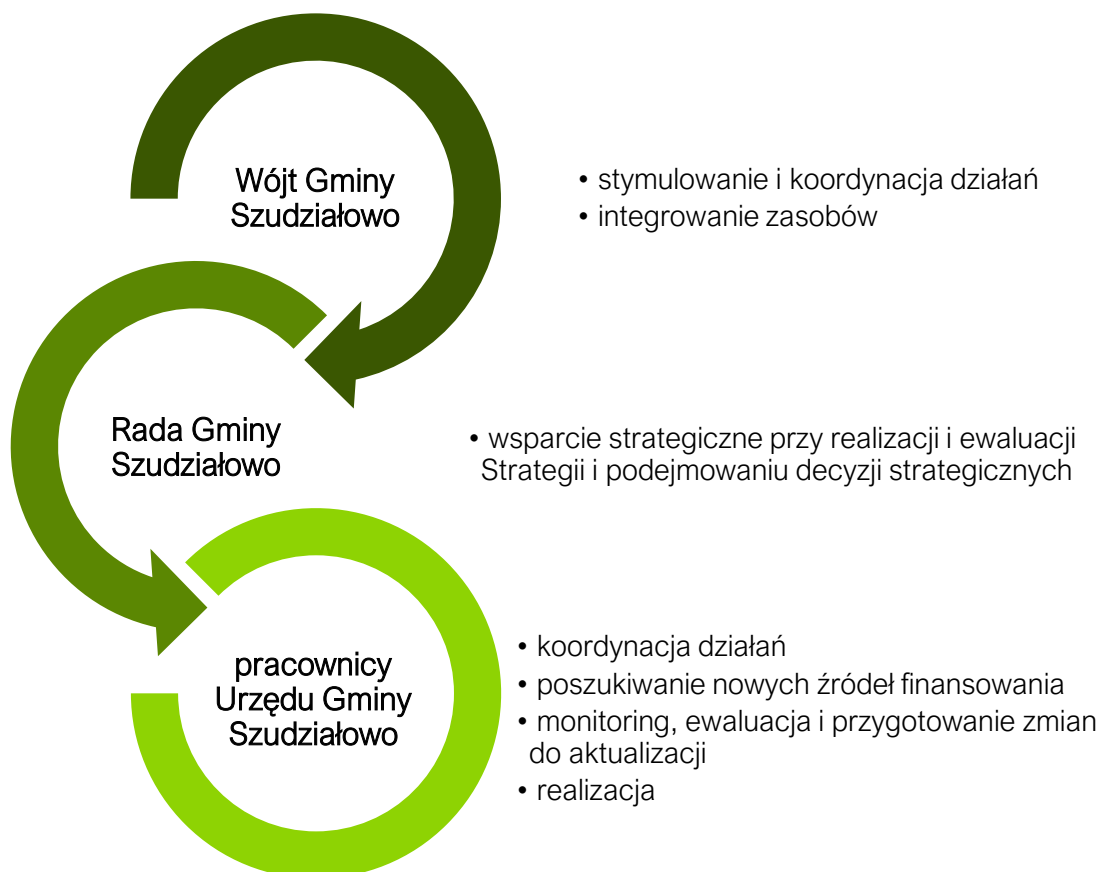
Strategia realizowana będzie w latach na jakie przyjęty został dokument, a więc w latach 2026-2035. Jednym z elementów wdrażania niniejszej Strategii jest obowiązek pracowników Urzędu oraz jednostek organizacyjnych do zapoznania się z dokumentem oraz wyznaczenie obszarów, za które każda jednostka lub pracownik będą odpowiedzialni. Podmiotami zaangażowanymi w proces realizacji Strategii będzie sektor publiczny (władze samorządowe, jednostki organizacyjne Gminy, inne jednostki samorządu terytorialnego), sektor prywatny (partnerzy prywatni i biznesowi, przedsiębiorcy, inwestorzy, organizacje otoczenia biznesu, zrzeszenia gospodarcze) oraz sektor społeczny (mieszkańcy, organizacje pozarządowe, liderzy społeczni, osoby publiczne). Z kolei za etap wdrażania, monitorowania, ewaluacji i aktualizacji Strategii odpowiedzialny będzie Wójt Gminy Szudziałowo, Rada Gminy Szudziałowo oraz pracownicy Urzędu, jednostki organizacyjne i partnerzy Gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 jest dokumentem określającym kierunki rozwoju w poszczególnych obszarach funkcjonowania samorządu.

W celu zachowania nadrzędności oraz spójności Strategii wobec innych planów, programów i dokumentów o charakterze strategicznym, opracowywanych w Gminie na potrzeby realizacji zadań, rekomenduje się ich aktualizację zgodnie z celami strategicznymi. Zagwarantowanie spójnego podejścia do polityki rozwoju wymagać zatem będzie uwzględnienia zapisów Strategii w zakresie konkretnych obszarów zarówno w dokumentach wieloletnich, jak i programach przyjmowanych corocznie. Pozwoli to wzmocnić efekt podejmowanych działań i jednocześnie uszczegółowić zapisy Strategii.

Wdrażając Strategię, Gmina Szudziałowo będzie dbała o dobrą współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, ale również z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz administracją rządową. Dodatkowo Gmina będzie aktywnie uczestniczyć w konsultacjach innych Strategii przyjmowanych przez okoliczne podmioty z jej otoczenia (w szczególności z terenu powiatu sokólskiego).

W celu zaangażowania organizacji pozarządowych we wspólne działania na rzecz rozwoju Gminy, projekty będą realizowane w partnerstwie z NGO. Dzięki temu przy realizacji przedsięwzięć uda się dotrzeć do coraz większej liczby odbiorców ze względu na aktywność stowarzyszeń i fundacji w poszczególnych sołectwach.

Monitoring i ewaluacja Strategii

W celu sprawdzenia efektywności prowadzonych działań zakłada się przeprowadzenie analizy stopnia realizacji zakładanych celów. Prowadzenie monitoringu pozwala na weryfikację i reakcję w przypadku występowania negatywnych zjawisk, a także wprowadzenie aktualizacji dokumentu, o ile zajdzie taka potrzeba.

System monitorowania pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć. Efekty Strategii będą monitorowane i opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym. Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Monitoring będzie odbywał się również przy pomocy tabeli ewaluacyjnej, stanowiącej załącznik nr 3 do niniejszego dokumentu. Odpowiednie uzupełnienie tabeli pozwoli na sprawdzenie tego czy i w jakim stopniu zaplanowane działanie zostało zrealizowane. W ten sposób można będzie ocenić, w jakiej części wykonano założony cel operacyjny, a dalej strategiczny. Monitoring przeprowadzany będzie co 2 lata od roku przyjęcia Strategii i tym samym rozpoczęcia wdrażania jej założeń.

Po wdrożeniu Strategii zostanie przeprowadzona ewaluacja ex-post. Punktem bazowym, do oparcia wyników, będzie przeprowadzona w 2025 roku ewaluacja ex-ante (Diagnoza sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Szudziałowo).

Celem ewaluacji ex-post będzie określenie długotrwałych efektów wdrażania Strategii, w tym wielkości zaangażowanych środków oraz skuteczności i efektywności podjętych działań. Wynikiem oceny końcowej powinny być wskazania odnośnie do dalszej polityki rozwoju Gminy Szudziałowo oraz zdefiniowane czynniki, przyczyniające się do sukcesu lub niepowodzenia wdrażania Strategii.

Aktualizacja Strategii

Bieżące monitorowanie i ocena skuteczności działań Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 będzie przesłanką do zareagowania, a tym samym wprowadzenia zmian w dokumencie w przypadkach uzasadnionych.

W momencie, gdy Wójt zidentyfikuje konieczność modyfikacji Strategii Rozwoju Gminy, występuje do Rady Gminy Szudziałowo z wnioskiem o jej zmianę.

Ewentualna aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo będzie następować w trybie przewidzianym w art. 10f ust. 5 ustawy o samorządzie gminnym, który stanowi, iż strategia rozwoju gminy podlega aktualizacji, jeżeli wymaga tego sytuacja społeczna, gospodarcza lub przestrzenna gminy albo gdy jest to konieczne dla zachowania jej spójności ze strategią rozwoju ponadlokalnego lub strategią rozwoju województwa. Do aktualizacji strategii rozwoju gminy stosuje się wtedy zapisy z art. 10f ust. 1–4 ustawy o samorządzie gminnym.

6. Ramy finansowe i źródła finansowania

Gmina Szudziałowo na bieżąco analizuje możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania działalności, w tym kierunków działań przewidzianych w Strategii, zarówno stanowiących wydatki bieżące i majątkowe. Analizy te obejmują:

- fundusze unijne, m.in. **Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027** oraz ogólnopolskich programów operacyjnych;
- programy rządowe, w tym m.in. Fundusz Rozwoju Dróg Samorządowych, Aktywny Maluch, Senior+, Dostępność Plus, Fundusz Inwestycji Lokalnych, Polski Ład oraz inne programy w obszarze ochrony środowiska, sportu, kultury, edukacji i innych;
- programy jednostek samorządu terytorialnego wyższych szczebli, w tym zwłaszcza programy finansowane ze środków Samorządu Województwa Podlaskiego;
- inne, nieunijne fundusze międzynarodowe;
- inne zwrotne i bezzwrotne źródła finansowania, dystrybuowane przed podmioty publiczne i prywatne.

Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027 będzie głównym dokumentem określającym kierunki wsparcia finansowanego ze środków Unii Europejskiej w województwie podlaskim w okresie budżetowym 2021-2027.

W ramach nowej perspektywy finansowej 2021-2027 samorząd będzie miał możliwość korzystania z nowej puli dofinansowań. Polityka spójności na lata 2021-2027 docelowo obejmie fundusze takie jak:

- **EFRR** – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- **FS** – Fundusz Spójności,

- **EFS+** – Europejski Fundusz Społeczny+.

Do programów krajowych w nowej perspektywie finansowej 2021-2027 należą m.in.:

- **FENIKS** – Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko,
- **FENG** – Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki,
- **FERS** – Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027,
- **FERC** – Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy,
- **PTFE** – Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich,
- **FEPŻ** – Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa,
- programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Powyższe instrumenty finansowe, jak i środki własne Gminy wskazują na potencjalne źródła finansowe, z których mogą być pozyskane środki na realizację Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035. Głównymi źródłami finansowania celów rozwojowych będą dochody własne Gminy, takie jak podatki i opłaty lokalne, udział w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz pozostałe środki publiczne. Jednocześnie wiele zadań przewidzianych w strategii realizowanych będzie w ramach bieżącej działalności poszczególnych referatów Urzędu Gminy Szudziałowo oraz jednostek organizacyjnych Gminy Szudziałowo.

Realizacja części zadań przewidzianych w Strategii wymaga i zakłada współpracę z gminami sąsiednimi, powiatem sokólskim oraz województwem podlaskim i ich jednostkami organizacyjnymi. Współpraca ta może obejmować również wymiar finansowy, w tym przekazanie dotacji na realizację zadania.

Podstawę do określenia ram finansowych działań strategicznych stanowić będzie budżet Gminy oraz wieloletnia prognoza finansowa. Gmina będzie utrzymywać nadwyżkę operacyjną w sposób niezagrażający dyscyplinie finansów publicznych i umożliwiający spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań. Pozostałe środki, a także dochody majątkowe przeznaczone będą na realizację zaplanowanych inwestycji. Długookresowe cele strategiczne określone będą w wieloletniej prognozie finansowej. W celu oddania realności prognozy oraz rzetelności finansowego przedstawienia planowanych działań, wieloletnia prognoza finansowa oddawać będzie wszystkie wydarzenia, które mają lub mogą mieć wpływ na gospodarkę finansową Gminy, a przede wszystkim uzależnione będą od czynników makroekonomicznych, takich jak: PKB, inflacja, tempo wzrostu wynagrodzeń, czy planowane zmiany systemowe np. w ustawie o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Na tej podstawie wyznaczane będą możliwe do przeznaczenia limity wydatków w poszczególnych latach na wyznaczone przedsięwzięcia. W przypadku zaciągania zwrotnych źródeł finansowania, kształt wskaźnika obsługi zadłużenia określonego w art. 243 ustawy o finansach publicznych w każdym roku prognozy powinien uwzględniać obsługę dodatkowych zobowiązań Gminy.

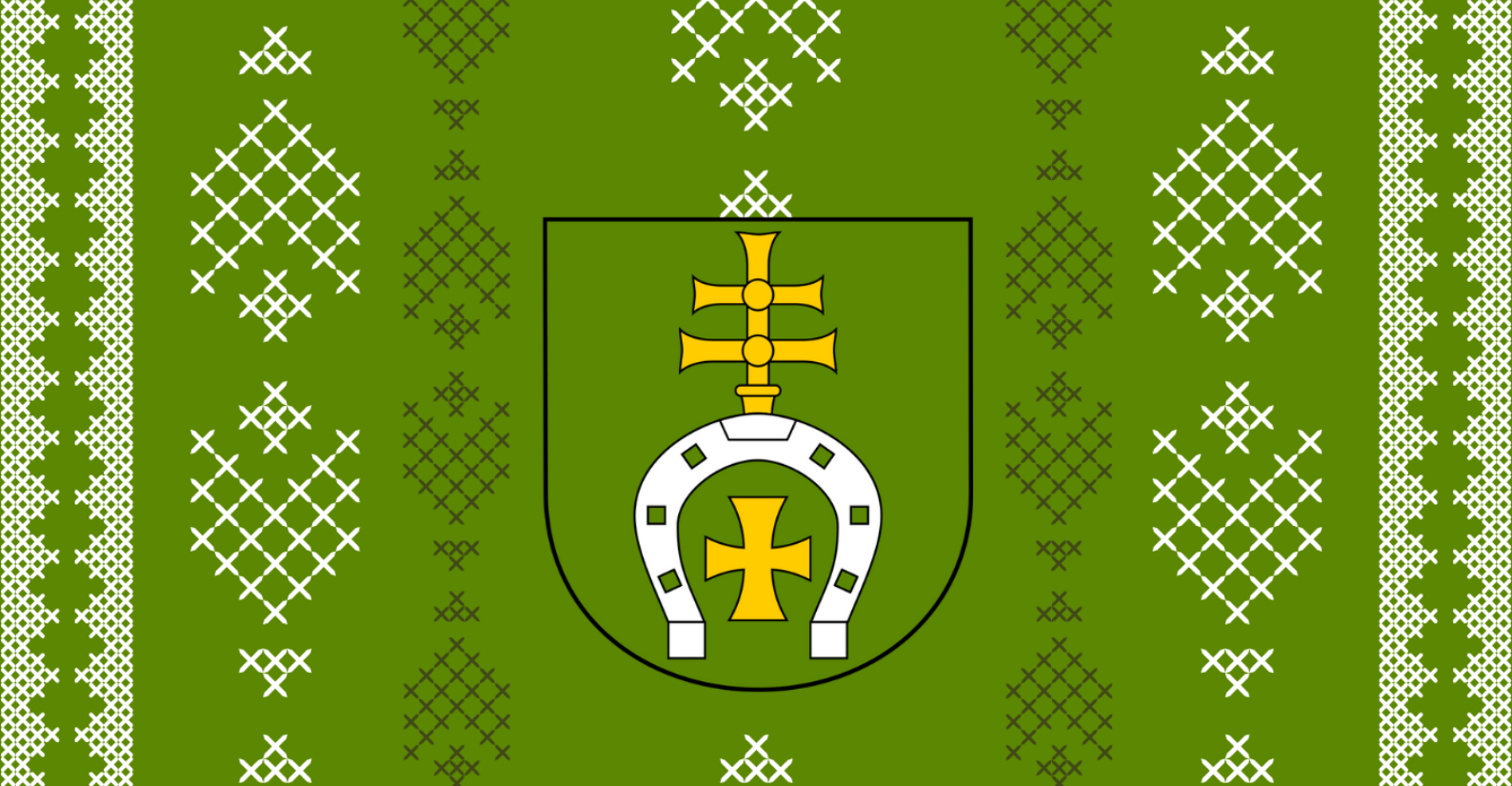
Tabela na kolejnej stronie przedstawia prognozę wysokości głównych kategorii budżetowych w Gminie Szudziałowo w latach 2025-2035 na podstawie uchwały Nr VI.38.2024 z dnia 30 grudnia 2024 r. w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Szudziałowo na lata 2025-2038. W analizowanych latach łączne dochody Gminy Szudziałowo wyniosą ponad 232,8 mln zł, z czego dochody z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych PIT kształtować będą się na poziomie ponad 21,2 mln zł, a podatku od nieruchomości – ponad 4,5 mln zł. Łączne wydatki wyniosą natomiast ponad 228,5 mln zł.

Tab. 5. Prognozowane środki budżetowe Gminy Szudziałowo na lata 2025-2035

Lata	Dochody ogółem	w tym:		Wydatki ogółem
		PIT	podatek od nieruchomości	
2025	36 951 181,00 zł	5 250 901,56 zł	1 100 000,00 zł	36 841 181,00 zł
2026	21 274 832,00 zł	5 309 660,00 zł	1 150 000,00 zł	21 164 832,00 zł
2027	21 130 800,00 zł	5 328 000,00 zł	1 150 000,00 zł	21 040 800,00 zł
2028	21 338 000,00 zł	5 348 000,00 zł	1 170 000,00 zł	20 798 000,00 zł
2029	18 950 000,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	18 469 000,00 zł
2030	18 950 000,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	18 669 000,00 zł
2031	18 950 000,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	18 669 000,00 zł
2032	18 850 000,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	18 526 000,00 zł
2033	18 860 000,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	18 150 000,00 zł
2034	18 800 000,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	18 090 000,00 zł
2035	18 800 000,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	18 090 000,00 zł
SUMA:	232 854 813,00 zł	21 236 561,56 zł	4 570 000,00 zł	228 507 813,00 zł

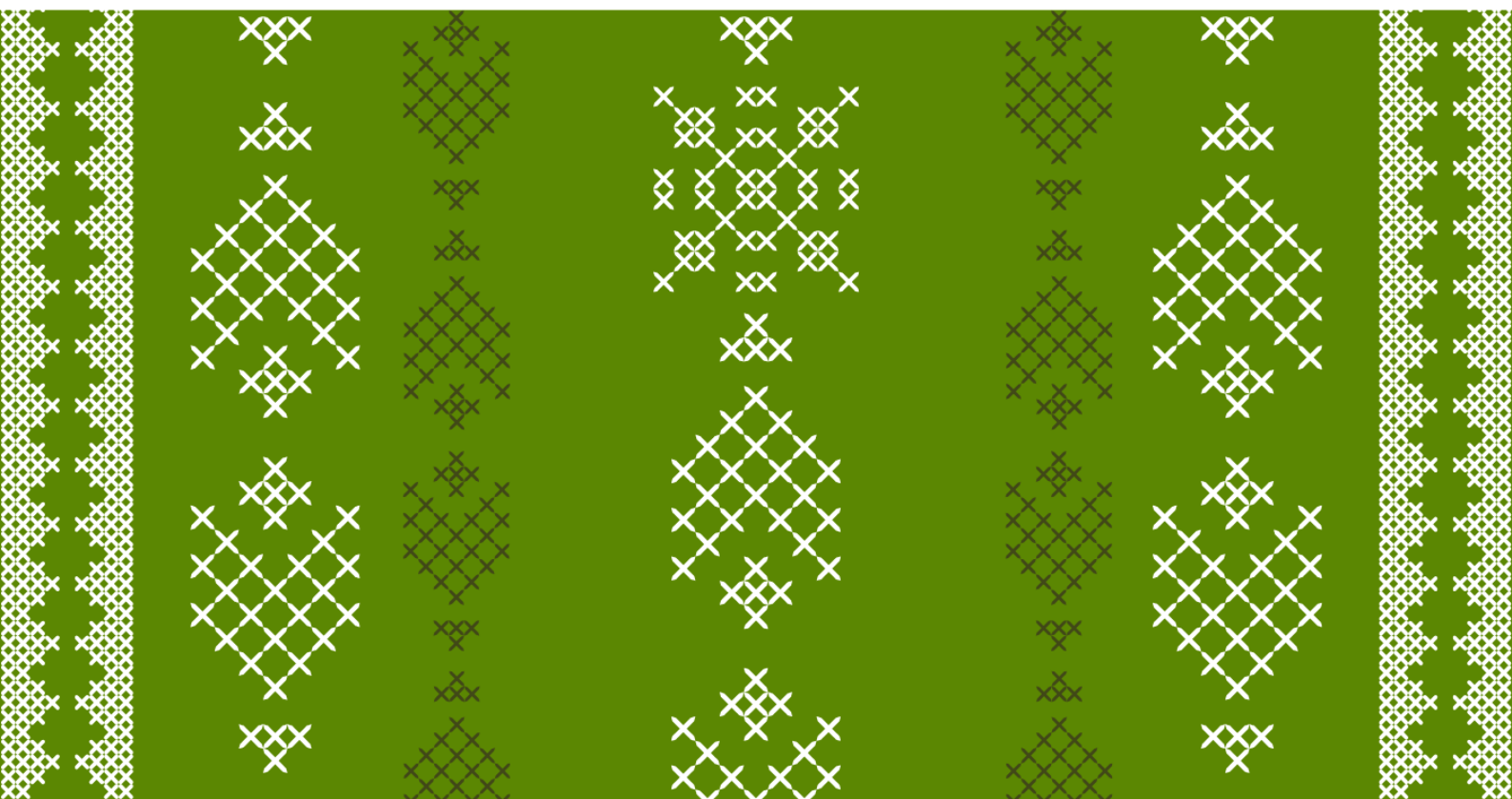
Źródło: opracowanie własne na podstawie uchwały Nr VI.38.2024 z dnia 30 grudnia 2024 r. w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Szudziałowo na lata 2025-2038.

Natomiast potencjał inwestycyjny Gminy Szudziałowo, rozumiany jako suma środków finansowych pozostałych do dyspozycji, po pokryciu wszystkich bieżących kosztów funkcjonowania (wydatków bieżących) oraz spłacie obecnie zaplanowanych rat kapitałowych (rozchodów), w latach 2025-2035 wyniesie ponad 28 mln zł.

Załącznik nr 1:

Diagnoza sytuacji przestrzennej,
klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej
i społecznej Gminy Szudziałowo

SPIS TREŚCI

METODOLOGIA BADAŃ	64
CZĘŚĆ 1: SYTUACJA PRZESTRZENNA.....	64
1.1. Informacje ogólne	64
1.2. Transport i łączność	67
1.3. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne	70
1.4. Walory historyczno-turystyczne	74
CZĘŚĆ 2: SYTUACJA KLIMATYCZNO-ŚRODOWISKOWA.....	77
2.1. Walory przyrodnicze	77
2.2. Odnawialne źródła energii.....	84
2.3. Infrastruktura techniczna	87
2.3.1. Urządzenia sieciowe i energia cieplna	88
2.3.2. Gospodarka odpadami.....	89
2.4. Pozostała działalność w zakresie ochrony środowiska.....	90
CZĘŚĆ 3: SYTUACJA GOSPODARCZA.....	92
3.1. Gospodarka lokalna	92
3.1.1. Przedsiębiorczość.....	92
3.1.2. Rynek pracy.....	95
3.1.3. Rolnictwo	97
3.2. Stan finansów samorządowych	100
3.2.1. Wykonanie budżetu.....	100
3.2.2. Struktura dochodów i wydatków	102
3.2.3. Finansowanie ze źródeł zewnętrznych.....	104
3.2.4. Potencjał inwestycyjny	107
CZĘŚĆ 4: SYTUACJA SPOŁECZNA.....	109
4.1. Demografia.....	109
4.2. Kapitał społeczny	112
4.2.1. Żłobki i przedszkola.....	112
4.2.2. Szkoły	114
4.2.3. Kultura i sport.....	119
4.2.4. Bezpieczeństwo publiczne	120
4.2.5. Otoczenie zewnętrzne i wewnętrzne Gminy Szudziałowo	121
4.3. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna.....	122

METODOLOGIA BADAŃ

Punktem wyjścia do opracowania Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035 jest niniejsza Diagnoza sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej jednostki. Dokument strategiczny wskazuje główne wyzwania społeczno-gospodarcze i przestrzenno-środowiskowe stojące przed Gminą, które powinny zostać podjęte w procesie realizacji Strategii. W tym celu przeprowadzona została ocena stanu istniejącego jednostki w ujęciu systemowym oraz dynamicznym. Ujęcie systemowe oznacza koncentrację na związkach pomiędzy środowiskiem przyrodniczym, społecznym i gospodarczym Gminy oraz na jego relacji z otoczeniem zewnętrznym, które to czynniki mają podstawowe znaczenie dla efektywnego funkcjonowania systemu jako całości. Ujęcie dynamiczne oznacza z kolei porównanie sytuacji jednostki w danym przedziale czasowym oraz obserwację zmiany. Na potrzeby niniejszego opracowania analizie poddano sytuację Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023 (o ile nie zaznaczono inaczej).

Dokument powstał w oparciu o dane Urzędu Gminy Szudziałowo, gminne plany, programy oraz dokumenty strategiczne, a także dane Głównego Urzędu Statystycznego. Ponadto przeanalizowane zostały dokumenty wyższego szczebla pod względem ujęcia w nich Gminy. Dane demograficzne pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS mogą różnić się od informacji udostępnianych przez Urząd Gminy Szudziałowo, ponieważ w procesie ich pozyskiwania wykorzystano różne metody badawcze. W celu oceny stanu istniejącego Gminy zastosowano metodę analizy wskaźnikowej, w której wykorzystane zostały średnie wartości dla gmin powiatu sokólskiego oraz województwa podlaskiego.

Do przygotowania Diagnozy wykorzystane zostały najaktualniejsze dla Gminy dane, dostępne w momencie opracowywania Dokumentu. Przedstawione zatem informacje prezentują stan na rok 2023, chyba, że zaznaczono inaczej.

CZĘŚĆ 1: SYTUACJA PRZESTRZENNA

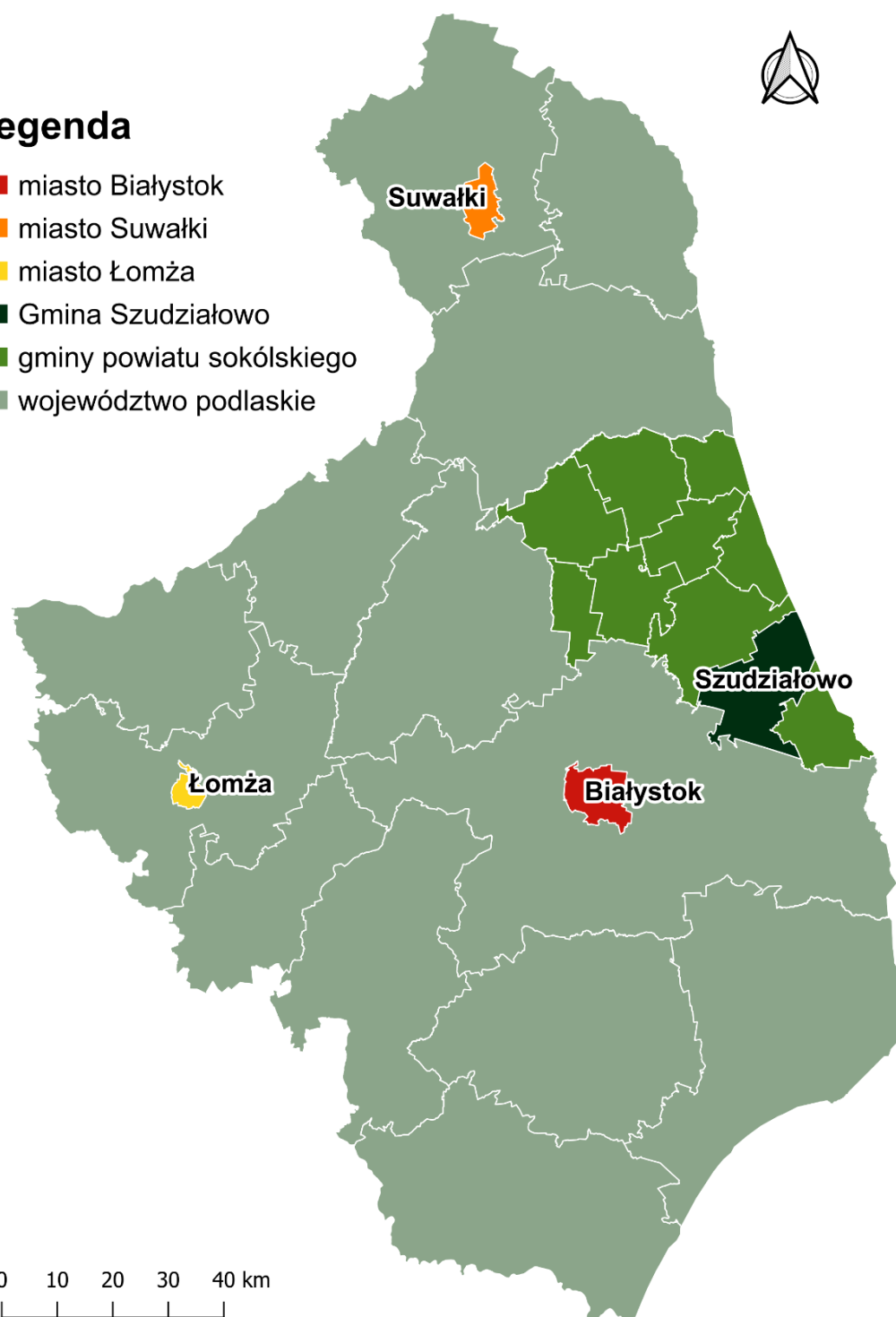
1.1. Informacje ogólne

Gmina Szudziałowo to gmina wiejska zlokalizowana we wschodniej części województwa podlaskiego i przylegająca do granicy państwa z Białorusią, a tym samym do zewnętrznej granicy UE. Siedziba władz zlokalizowana jest w miejscowości Szudziałowo, która stanowi główny ośrodek wielofunkcyjny badanej jednostki. Powierzchnia Gminy wynosi 30 164 ha, co stanowi około 14,7% powierzchni powiatu sokólskiego i 1,5% powierzchni województwa podlaskiego.

Gmina Szudziałowo podzielona jest na 34 sołectwa, na które składają się 42 miejscowości: Babiki, Biały Ług, Boratyńszczyzna, Brzozowy Hrud, Chmielowszczyzna, Grzybowszczyzna, Harkawice, Horczaki, Jeziorek, Klin, Knyszewicze, Kozłowy Ług, Lipowy Most, Łaźnisko, Markowy Wygon, Minkowice, Miszkieniki Wielkie, Nowe Trzciano, Nowinka, Nowy Ostrów, Ostrówek, Ostrów Północny, Pierożki, Poczopek, Podłaźnisko, Rowek, Słoja, Słójka, Słójka Borowszczyzna, Sosnowik, Stare Trzciano, Suchy Hrud, Suchynicze, Sukowicze, Szczęsnowicze, Szudziałowo, Talkowszczyzna, Usnarz Górny, Wierzchlesie, Wojnowce, Zubrzyca Mała oraz Zubrzyca Wielka.

Legenda

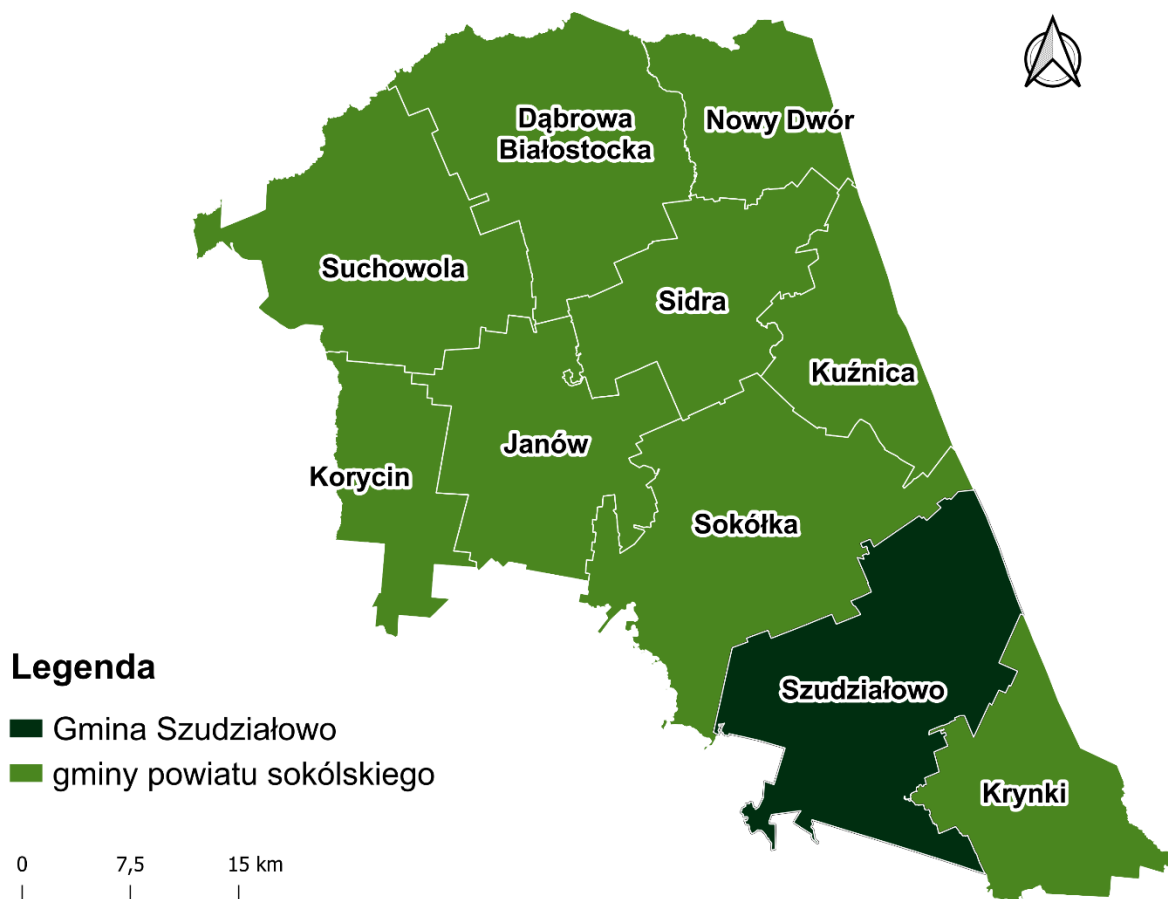
- miasto Białystok
- miasto Suwałki
- miasto Łomża
- Gmina Szudziałowo
- gminy powiatu sokólskiego
- województwo podlaskie

Ryc. 1. Położenie Gminy Szudziałowo na tle województwa podlaskiego i powiatu sokólskiego
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Gmina Szudziałowo graniczy:

- od północy z gminą Sokółka (pow. sokólski),
- od południa z gminami Supraśl (pow. białostocki) oraz Krynki (pow. sokólski),
- od zachodu z gminą Gródek (pow. białostocki),
- od wschodu z Białorusią.

Ryc. 2. Położenie Gminy Szudziałowo na tle gmin powiatu sokólskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Zgodnie z Klasyfikacją funkcjonalną gmin Polski na potrzeby Monitoringu planowania przestrzennego Śleszyńskiego i Komornickiego, Gmina Szudziałowo zaliczona została do grupy gmin ekstensywnie zagospodarowanych (funkcje leśne, ochrony przyrody).

Bliskość granicy kształtuje zarówno potencjał rozwojowy, jak i wyzwania przed którymi stoi gmina. Sąsiedztwo to ma wpływ na wiele aspektów jej funkcjonowania – od bezpieczeństwa i administracji, przez gospodarkę i infrastrukturę, aż po kwestie społeczne i kulturowe. Lokalizacja Gminy Szudziałowo sprawia, że pełni ona istotną rolę w systemie ochrony granic Unii Europejskiej, co wiąże się z obecnością służb mundurowych i koniecznością dostosowania infrastruktury do specyfiki obszaru przygranicznego. W Gminie Szudziałowo znajduje się stacja Placówka Straży Granicznej (SG), zlokalizowana przy ul. Szkolnej 6A w Szudziałowie. Placówka ta została utworzona 3 października 2003 roku i odpowiada za ochronę odcinka granicy państwowej z Republiką Białorusi o długości 15,34 km. Od północy sąsiaduje z Placówką SG w Kuźnicy, a od południa z Placówką SG w Krynkach. Obecność tej placówki ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i porządku publicznego w regionie.

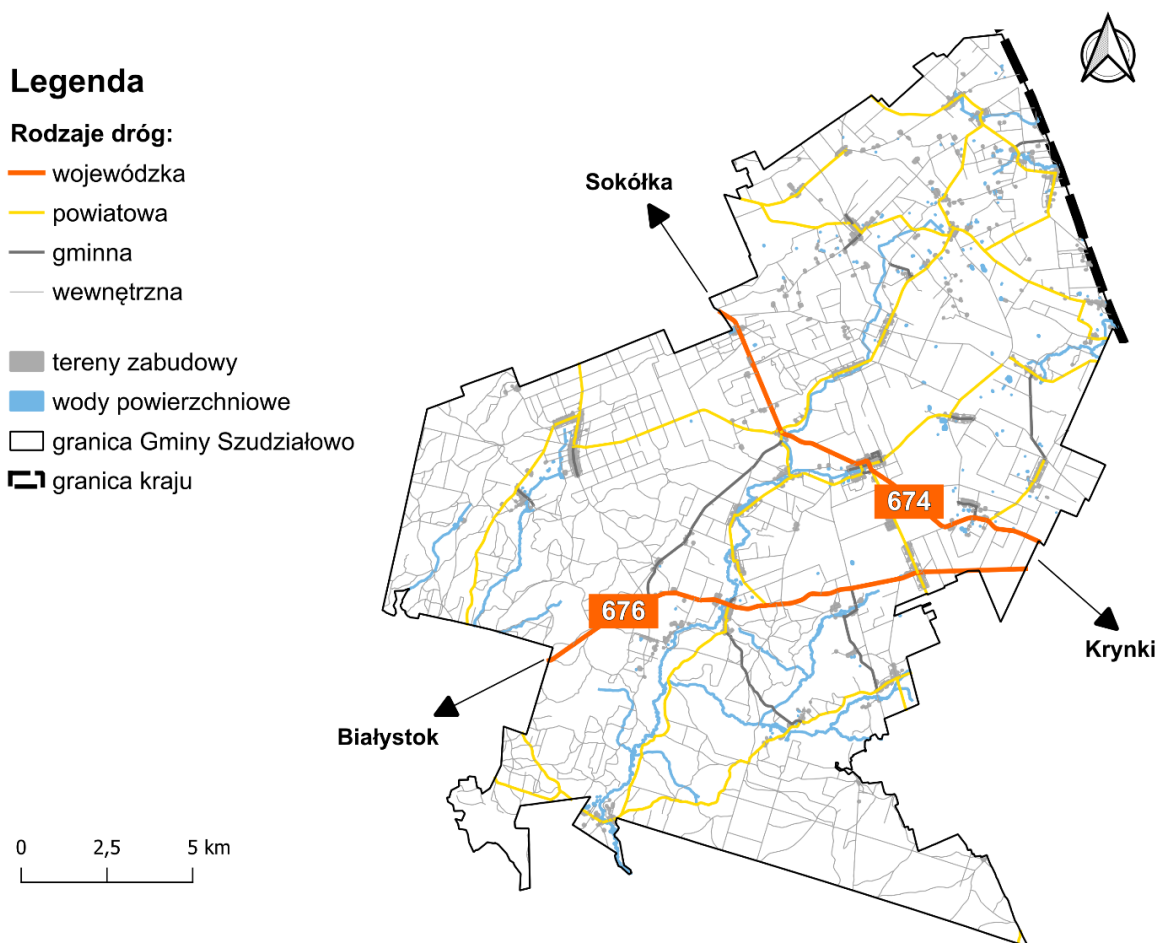
Gmina Szudziałowo, mimo swojej przygranicznej lokalizacji, nigdy nie posiadała przejść granicznych z Białorusią. Wynika to zarówno z uwarunkowań historycznych, jak i geograficznych – teren ten był zawsze słabo zaludniony, a rozbudowana sieć przejść granicznych koncentrowała się w innych częściach województwa podlaskiego. Brak oficjalnych punktów przekraczania granicy oznaczał, że ruch transgraniczny na tym obszarze był minimalny, a lokalna społeczność nie miała bezpośrednich korzyści gospodarczych związanych z handlem czy turystyką przygraniczną. Jednocześnie, w ostatnich latach, obszar ten stał się częścią szerszej debaty

o bezpieczeństwie granicznym, szczególnie w kontekście kryzysu migracyjnego i budowy zapory. Zapora, o której mowa, to bariera o długości 186 km i wysokości 5,5 m, wyposażona w nowoczesne systemy monitoringu. Celem jej budowy było zwiększenie bezpieczeństwa i ograniczenie nielegalnych przekroczeń granicy, które nasiliły się od 2021 roku.

Przygraniczna lokalizacja Gminy Szudziałowo to czynnik, który wymaga szczególnej uwagi w planowaniu strategii rozwoju, uwzględniającej zarówno potrzeby mieszkańców, jak i wyzwania związane z dynamiczną sytuacją geopolityczną w regionie.

1.2. Transport i łączność

Nowoczesna i bezpieczna infrastruktura komunikacyjna stanowi jeden z podstawowych czynników przekładających się na atrakcyjność inwestycyjną oraz osiedleńczą gminy. Rozwinięta sieć drogowa ma również istotne znaczenie dla jakości życia mieszkańców i stymulacji lokalnego potencjału społeczno-gospodarczego. Jako jeden z podstawowych czynników wpływających na optymalną lokalizację działalności gospodarczej wskazuje się koszty związane z transportem dóbr i surowców, a zatem na dostępność transportową. Gmina Szudziałowo charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią drogową – przez jej teren przebiegają dwie drogi wojewódzkie: droga wojewódzka nr 676, łącząca drogę krajową nr 8 z granicą państwa w Krynkach, a także droga wojewódzka nr 674, łącząca Sokółkę z Krynkami. Sieć drogową uzupełniają drogi powiatowe (o łącznej długości około 150,7 km), drogi gminne (o łącznej długości około 29,0 km), a także drogi wewnętrzne.

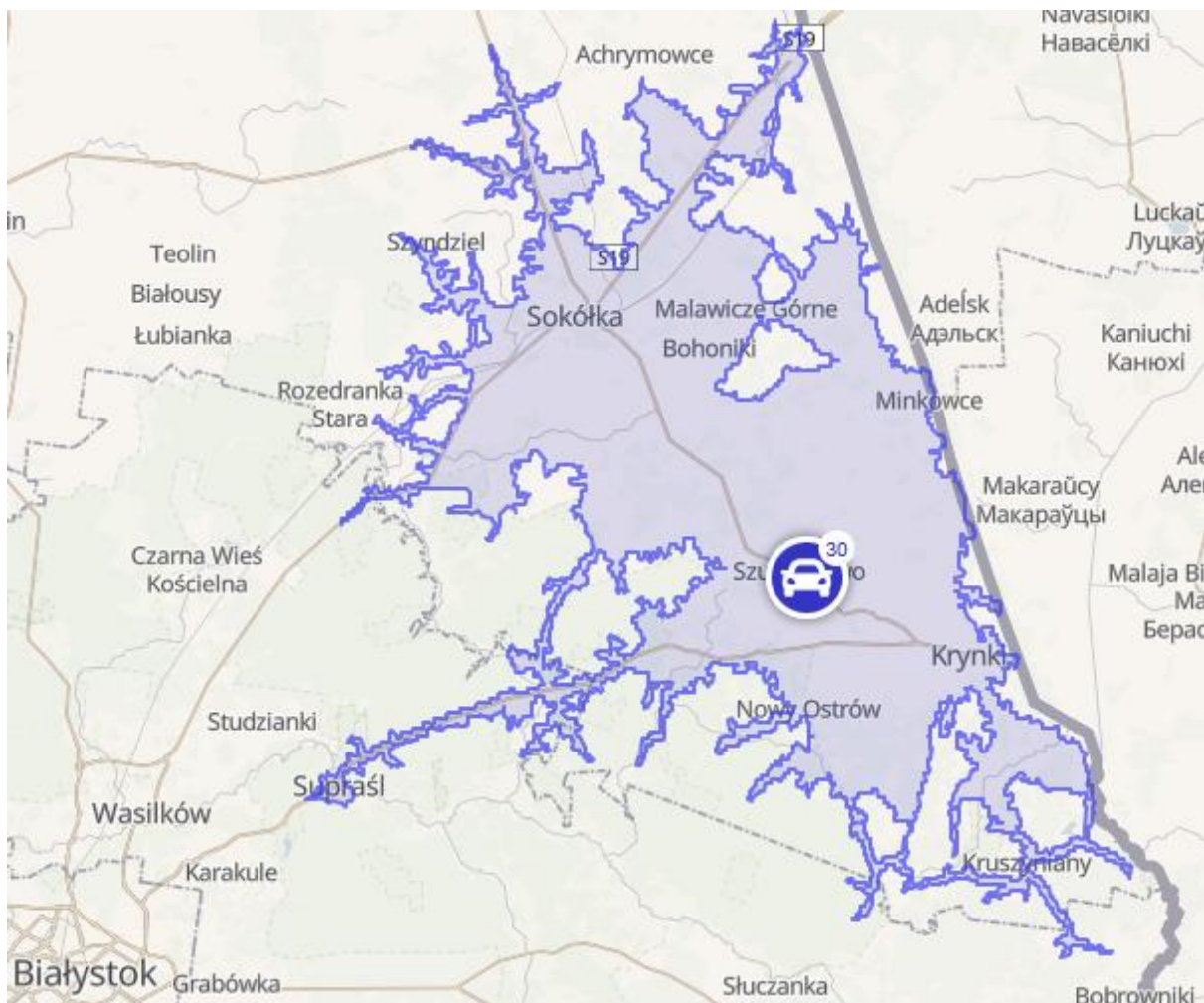
Ryc. 3. Sieć drogowa na terenie Gminy Szudziałowo

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Przegląd stanu dróg gminnych prowadzony jest przez podmiot zewnętrzny na zlecenie pracowników Urzędu Gminy. Przeglądy prowadzone są w ujęciu rocznym oraz pięcioletnim, co pozwala na efektywne planowanie i nadzorowanie działań mających na celu zwiększenie komfortu podróżowania oraz poprawę poziomu bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Ostatni przegląd zrealizowano w dniu 25.04.2024 roku.

Zauważalnym problemem w zakresie funkcjonowania infrastruktury drogowej na terenie Gminy Szudziałowo jest zły stan nawierzchni części dróg, a także fragmentaryczne występowanie dróg o nawierzchni nieutwardzonej (ich łączna długość na terenie Gminy wynosi około 15 km). Wśród najważniejszych inwestycji drogowych planowanych do realizacji na terenie Gminy Szudziałowo znajdują się budowa chodnika wzdłuż drogi powiatowej oraz budowa przejścia dla pieszych na drodze wojewódzkiej w miejscowości Ostrów Północny. W momencie opracowywania niniejszej Diagnozy, planowano również utwardzenie dróg gminnych o nawierzchni nieutwardzonej, a także remont dróg powiatowych przebiegających przez teren Gminy Szudziałowo, a w szczególności: odcinka Słójka – Wierzchlesie, odcinka Szudziałowo – Harkawicze przez Sukowicze, odcinka Jeziorek – droga wojewódzka oraz odcinka Słójka – Nowinka.

Gmina Szudziałowo charakteryzuje się korzystną dostępnością transportową względem ośrodka subregionalnego, jakim jest miasto Białystok. Czas dojazdu samochodem osobowym z centrum badanej jednostki do wskazanej stolicy województwa podlaskiego zajmuje ok. 42 min (odległość ok. 44 km). Z kolei średni czas podróży z Urzędu Gminy Szudziałowo do Sokółki, która stanowi stolicę powiatu sokólskiego, zajmuje ok. 17 min (odległość ok. 17 km). Na poniższej rycinie przedstawiono orientacyjne odległości pokonywane samochodem osobowym z Urzędu Gminy Szudziałowo w ciągu 30 min. Z przedstawionych danych wynika, że we wskazanym zakresie czasowym mieszkańcy mogą dojechać również do takich miejscowości jak m.in. Supraśl, Kruszyniany, Sokolany oraz Kuźnica.

Ryc. 4. Odległości od centrum Szudziałowa pokonywane samochodem osobowym w ciągu 30 minut (dane orientacyjne)

Źródło: <https://commutetimemap.com/> (dostęp: 18.03.2025r.).

Przez obszar Gminy Szudziałowo nie przebiega żadna linia kolejowa. Najbliższa stacja kolejowa, z której mogą korzystać mieszkańcy Gminy znajduje się w Sokółce przy ul. Kolejowej 25. Zapewnia połączenia z m.in. z Białymstokiem oraz Suwałkami.

Gmina Szudziałowo aktywnie angażuje się we współpracę z sąsiednimi gminami w zakresie organizacji lokalnego transportu zbiorowego. Na mocy porozumienia z gminą Sokółka, zawartego 23 sierpnia 2021 roku, zapewniała funkcjonowanie linii autobusowych, ustalała rozkłady jazdy, dbała o finansowanie oraz nadzorowała realizację przewozów. Z kolei na mocy porozumienia z dnia 18 grudnia 2024 roku, pomiędzy gminami Krynki, Szudziałowo, Supraśl i Wasilków, ustalono, iż zadanie z zakresu organizacji publicznego transportu zbiorowego na linii komunikacyjnej Szudziałowo-Krynki-Supraśl-Nowodwórce realizować będzie gmina Krynki. Tytułem partycypacji w kosztach wynikających z funkcjonowania linii komunikacyjnej Gmina Szudziałowo zobowiązała się do przekazania na rzecz gminy Krynki dotacji celowej w wysokości 25 000 zł. Zauważa się jednak konieczność poprawy współpracy w tym zakresie.

Dodatkowo obszar Gminy obsługują prywatni przewoźnicy, wśród których znajduje się MPJ Transport Paweł Ragieli, Józef Bałakier Sp. J. Na terenie Gminy dostrzega się potrzebę rozwoju transportu zbiorowego z uwagi na jego ograniczoną dostępność, która wynika z braku połączeń na terenach następujących miejscowości: Biały Ług, Brzozowy Hrud, Grzybowski Zdrój, Lipowy Most, Markowy Wygon, Rowek, Sosnowik, Stare Trzciano, Suchy Hrud oraz Usnierz Górny.

Wydatki w dziale transport i łączność obejmują szeroki zakres inwestycji oraz bieżącego finansowania infrastruktury transportowej i systemów komunikacyjnych. Środki przeznaczone są m.in. na rozwój, modernizację i utrzymanie dróg, transportu publicznego, a także na rozwój telekomunikacji i cyfryzacji. Wartość wydatków z budżetu Gminy Szudziałowo na ten cel ulegała wahaniom na przestrzeni lat 2018-2023. Najwyższą wartość odnotowano w 2022 roku i wyniosła ona wówczas 4 482,7 tys. zł. Podobne tendencje zaobserwowano w zakresie wydatków majątkowych na transport i łączność, które osiągnęły najwyższy poziom w 2022 roku (3 853,3 tys. zł). Na przestrzeni analizowanych lat stanowiły one średnio 41% wszystkich wydatków w tym dziale.

Tab. 6. Wydatki w dziale transport i łączność w latach 2018-2023 w Gminie Szudziałowo (tys. zł)

DZIAŁ		2018	2019	2020	2021	2022	2023	średnia	udział
600	Transport i łączność, w tym:	1 027,4	1 739,8	597,3	1 280,3	4 482,7	1 680,5	1 801,3	10%
	Wydatki majątkowe	885,7	1 642,1	559,8	1 089,5	3 853,3	1 323,7	1 559,0	41%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Kluczowym elementem dla rozwoju jednostek samorządu terytorialnego jest również dostęp do szerokopasmowego Internetu. W dobie pracy zdalnej i e-usług w bezpośredni sposób przekłada się na jakość codziennego życia mieszkańców Gminy, warunki prowadzenia działalności gospodarczej oraz pracy i nauki, wpływa na wiele aspektów życia, takich jak komunikacja, praca, edukacja czy rozrywka. Jedną z technologii umożliwiających szerokopasmowy dostęp do Internetu jest sieć światłowodowa. Według danych z raportu „Polska w zasięgu stacjonarnego dostępu do Internetu” na koniec 2024 roku w zasięgu stacjonarnego dostępu do usług szerokopasmowych na terenie Gminy odnotowano 1 582 punkty adresowe, a bez zasięgu pozostało 250 punktów. Głównymi operatorami sieci byli IDEALAN sp. z o. o. i SERVIRE Adam Kozłowski.

1.3. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne

Planowanie przestrzenne stanowi instrument w rękach jednostek samorządu terytorialnego umożliwiający przeciwdziałanie konfliktom przestrzennym oraz optymalne wykorzystanie dostępnych terenów, w oparciu o dokumenty planistyczne i decyzje jednostek wyższego rzędu. Kluczową funkcją planowania przestrzennego jest również zmierzanie w kierunku rozwoju zrównoważonego, czyli stanu, w którym rozwój każdej ze sfer (społecznej, gospodarczej i środowiskowej) odbywa się bez pogorszenia stanu pozostałych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (PZPWP) jest nadrzędnym dokumentem planistycznym, który reguluje zasady planowania przestrzennego w regionie. Zgodnie z jego zapisami Gmina Szudziałowo została uwzględniona w obszarze interwencji pn. **obszar przygraniczny** – cały powiat sokólski został zakwalifikowany do tej grupy, wraz z 7 innymi powiatami oraz miastem Białystok i Suwałki. Charakteryzuje się znaczną zależnością sytuacji społeczno-gospodarczej od sytuacji politycznej, zwłaszcza między Polską a Białorusią, niewielkimi powiązaniem gospodarczymi i społecznymi z obszarami po drugiej stronie granicy, niekorzystną sytuacją społeczno-gospodarczą, w tym najniższym w kraju poziomem PKB, zaburzoną strukturą demograficzną, niskim poziomem urbanizacji, a także słabą dostępnością do regionalnych ośrodków rozwoju.

W PZPWP Gmina Szudziałowo została zaliczona również do obszaru zewnętrznego **Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego Białegostoku** (MOFOWB). Oznacza to, że jej

Całkowita powierzchnia Gminy Szudziałowo wynosi 301,64 km². Największy udział w strukturze użytkowania gruntów zajmują lasy i grunty leśne – 50,48%, natomiast użytki rolne – 44,45%. Tym samym tereny przeznaczone na cele pozarolnicze (mieszkaniowe, usługowe, przemysłowe) stanowią ok. 5% powierzchni Gminy. Pod względem zabudowy w Gminie dominuje rozproszona zabudowa jednorodzinna. Centrum administracyjno-usługowe Gminy zlokalizowane jest w miejscowości Szudziałowo, pełniącej kluczową rolę w obsłudze mieszkańców.

Rozległe tereny leśne, będące istotnym zasobem przyrodniczym, stanowiącym potencjalny atut rozwojowy Gminy, są również znaczącą barierą przestrzenną, ograniczającą możliwość rozwoju infrastrukturalnego i osadniczego. Gęsto zalesione obszary niejednokrotnie wymuszają budowę dróg o nieregularnym przebiegu i często zwiększają koszty inwestycji. Istotnym aspektem jest również swoisty podział Gminy na części oddzielone rozległymi połączami lasów, powodujące fragmentaryzację przestrzeni, co może wpływać na ograniczony dostęp do usług publicznych czy wydłużony czas dojazdu do głównych ośrodków administracyjnych i gospodarczych. W kontekście planowania przestrzennego wymaga to szczególnego uwzględnienia, aby znaleźć równowagę między ochroną przyrody a potrzebami mieszkańców.

Na obszarze Gminy Szudziałowo obowiązuje Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUIkZP) przyjęte uchwałą Nr XII.71.2011 Rady Gminy Szudziałowo z dnia 6 grudnia 2011 roku. Określa ono kierunki polityki przestrzennej dla rozwoju danej jednostki administracyjnej zgodnie z obecnymi uwarunkowaniami, trendami rozwojowymi oraz ustaleniami wynikającymi z ponadlokalnych celów polityki przestrzennej. Należy jednak zaznaczyć, że w wyniku reformy systemu planowania przestrzennego w Polsce, Gmina

Szudziałowo zobowiązana jest do opracowania Planu Ogólnego – dokumentu, który zastąpi jej dotychczasowe Studium i stanie się nowym, nadrzędnym dokumentem planistycznym.

Planowanie przestrzenne odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu ładu przestrzennego, ochronie środowiska oraz zapewnianiu zrównoważonego rozwoju gmin. Jednym z najważniejszych narzędzi tego procesu jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Na terenie Gminy Szudziałowo obowiązuje 7 MPZP, które pokrywają łącznie 0,24% jej powierzchni. Dwa spośród nich zostały uchwalone przed 2003 rokiem. Wykaz obowiązujących MPZP prezentuje poniższa tabela.

Tab. 7. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w Gminie Szudziałowo

Lp.	Nazwa Uchwały	Pow. (ha)	Data Uchwały	Nr Uchwały
1.	Uchwała w sprawie zmiany miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego wsi Szudziałowo dotyczącej lokalizacji strażnicy Straży Granicznej we wsi Szudziałowo	0,7	10.11.1998	I/3/98
2.	Uchwała w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części gminy Szudziałowo obejmującej działkę 27/2 położoną we wsi Ostrów Północny	0,7	22.11.2002	I/7/02
3.	Uchwała w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części gminy Szudziałowo obejmującego działkę 66 położoną we wsi Boratyńszczyzna	0,9	18.09.2006	XXX/178/06
4.	Uchwała w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działek Nr ew. 183, 184, 185, 188/2, 188/4, 188/5, 189/2, 189/3, 189/4, 190/8 i 315 o łącznej powierzchni 8,1ha, położonych na gruntach wsi Lipowy Most w Gminie Szudziałowo w woj. podlaskim, przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (zagrodową agroturystyczną, pensjonatową i letniskową) – z dopuszczeniem jednorodzinnej, na zasadach wymienności oraz usług zdrowia i opieki społecznej	8,1	10.09.2009	XXV/134/09
5.	Uchwała w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działek Nr ew. 1/2, 19/2, 36/6, 9, 10, 30 i 34, położonych na gruntach wsi Słójka w Gminie Szudziałowo w woj. Podlaskim, przeznaczonych pod powierzchnię eksploatację kruszywa naturalnego	57,4	25.11.2009	XXVII/143/09
6.	Uchwała w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działek Nr ew. 117/1, 117/2, 117/3, 117/6, 117/8, 117/10, 314/1, 314/2 i 314/3, o łącznej powierzchni 2,054 ha, położonych na gruntach wsi Lipowy Most w Gminie Szudziałowo w woj. Podlaskim, przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną – z dopuszczeniem letniskowej i pensjonatowej, na zasadach wymienności oraz usług nieuciążliwych dla otoczenia, w tym handlowych	2,1	05.03.2010	XXIX/155/10
7.	Uchwała w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części gminy Szudziałowo (wieś Stare Trzciano, obręb geodezyjny Trzciano Stare – dz. nr 75)	2,8	29.06.2010	XXXII/173/10

Źródło: rejestr urbanistyczny Gminy Szudziałowo.

Na terenach nieobjętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego polityka przestrzenna Gminy prowadzona jest za pośrednictwem decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (tzw. WZ) bądź decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. W latach 2019-2022 w Gminie Szudziałowo systematycznie zwiększała się liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy – odnotowano wzrost na poziomie 75,0%. Ostatecznie w 2023 roku przyjęła ona wartość 48. W tym samym czasie liczba wydanych WZ na obszarze całego powiatu sokólskiego ulegała wyraźnym wahaniom. W analizowanym okresie liczba

wydzanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców przyjmowała wyŹsze wartořci w przypadku Gminy Szudziałowo – kaŹdorazowo kilkukrotnie przewyŹszała wartořć wskaźnika odnotowanego w przypadku řredniej dla całego powiatu.

Ogół działań związanych z realizacja inwestycji budowlanych na danym obszarze w okreřonym czasie nazywany jest ruchem budowlanym. Obejmuje on zarówno nowe inwestycje, jak i przebudowy, modernizacje, rozbiórki oraz remonty istniejących budynków. PoniŹsza tabela przedstawia liczbę wydanych dla obszaru Gminy pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy z projektem budowlanym. Na terenie Gminy Szudziałowo w analizowanych latach wydano łącznie 98 pozwoleń na budowę. Przeliczając podane wartořci na 1 tys. mieszkańców zaobserwowano, Źe w analizowanej jednostce wydawano większą liczbę pozwoleń na budowę niŹ w przypadku řredniej dla pozostałych gmin w powiecie sokólskim. W latach 2020-2023 řrednio 50% decyzji dotyczyło nowych budynków mieszkalnych. Wyjątek stanowił rok 2019, kiedy na terenie Gminy Szudziałowo zdecydowana większość wydanych pozwoleń (82,14%) dotyczyła budynków zbiorowego zamieszkania oraz niemieszkalnych i obiektów inŹynierii ładowej i wodnej. Największy ruch budowlany na terenie Gminy Szudziałowo obserwuje się w miejscowościach Wierzchlesie, Talkowszczyzna oraz Lipowy Most. W kontekście jednostek samorządu terytorialnego monitorowanie ruchu budowlanego jest istotne dla planowania infrastruktury, usług publicznych oraz rozwoju gospodarczego.

Tab. 8. Ruch budowlany w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2023 na tle řredniej gmin powiatu sokólskiego

		2019	2020	2021	2022	2023
Decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu						
ogółem	Szudziałowo	36	38	58	63	48
	powiat	370	341	416	332	379
na 1 tys. mieszkańców	Szudziałowo	12,68	13,46	20,78	22,75	17,60
	powiat	5,55	5,35	6,63	5,35	6,19
Pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym						
ogółem	Szudziałowo	28	9	21	23	17
	powiat	279	282	272	254	167
na 1 tys. mieszkańców	Szudziałowo	9,86	3,19	7,52	8,31	6,23
	powiat	4,18	4,42	4,33	4,09	2,73
w tym nowe budynki mieszkalne (%)	Szudziałowo	17,86	44,44	42,86	56,52	52,94
	powiat	29,75	39,01	43,38	36,22	43,11
w tym nowe budynki zbiorowego zamieszkania oraz niemieszkalne i obiekty inŹynierii ładowej i wodnej (%)	Szudziałowo	82,14	55,56	57,14	43,48	47,06
	powiat	70,25	60,99	56,62	63,78	56,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gmina Szudziałowo w ramach przynaleŹności do Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Szlak Tatarski, jest objęta Lokalną Strategią Rozwoju (LSR) na lata 2023-2027. LGD obejmuje swym zasięgiem pięć gmin powiatu sokólskiego: Krynki, Kuźnica, Sidra, Sokółka oraz Szudziałowo. W ramach strategii LGD realizowane będą 3 kluczowe cele:

- Wsparcie przedsiębiorczości, edukacji i aktywności mieszkańców obszaru LSR,
- Zintegrowane podejřcie do rozwoju turystyki, sportu i rekreacji na bazie walorów przyrodniczych, historycznych i kulturowych,
- Transformacja infrastruktury: innowacyjne podejřcie do poprawy jakořci Źycia i ochrony řrodowiska.

Głównym ośrodkiem konkurencyjnym dla badanej jednostki jest miasto Sokółka, które z uwagi na rozwinięty rynek pracy oraz dostępność do placówek oświatowych, przyciąga mieszkańców z okolicznych gmin. Z kolei gminy Supraśl i Krynki, stają się konkurencyjne pod względem atrakcyjności turystycznej, oferując przyjezdnym unikalne walory przyrodnicze i kulturowe.

Na terenie Gminy Szudziałowo nie występują obszary zdegradowane, jednak w jej niektórych częściach można znaleźć budynki pochodzące z XX wieku, które wykazują oznaki zużycia i wymagają modernizacji.

1.4. Walory historyczno-turystyczne

Gmina Szudziałowo ma długą historię – pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z XVI wieku, kiedy była częścią dóbr szlacheckich. Istnienie osady potwierdzono również w 1592 roku w akcie erekcyjnym kościoła rzymskokatolickiego w Sokółce. Już na początku XVII wieku, w 1601 roku, ufundowano tam pierwszy kościół. W Szudziałowie znajdowała się również cerkiew św. Jerzego Zwycięzcy, wzniesiona na początku XX wieku dla miejscowej ludności prawosławnej. Została jednak zburzona w 1936 roku, a w jej miejscu w 2010 roku ustawiono pamiątkowy krzyż prawosławny.

Administracyjnie, w latach 1975-1998 gmina należała do województwa białostockiego. Obecnie obejmuje 42 miejscowości skupione w 34 sołectwach. Gmina Szudziałowo leży w pobliżu polsko-białoruskiej granicy, a jej tereny są częścią Puszczy Knyszyńskiej, co determinuje walory przyrodnicze i turystyczne obszaru. Ponadto region, w którym znajduje się Gmina, historycznie zamieszkiwany był przez społeczności różnych narodowości i wyznań – Polaków, Białorusinów i Tatarów, co czyni ją miejscem o unikalnej tożsamości kulturowej.

Na terenie Gminy znajduje się wiele zabytków, które są świadectwem jej bogatej historii. W 2023 roku w gminnej ewidencji zabytków ujęto 31 obiektów, z których 5 zostało wpisanych do Rejestru zabytków nieruchomych województwa podlaskiego. Wśród zabytków, które uwzględniono w rejestrze znalazły się:

- **Kościół pw. św. Wincentego Ferreriusza i Bartłomieja Apostoła w Szudziałowie** – pierwszy kościół w Szudziałowie został ufundowany w 1601 roku. Obecna świątynia, wzniesiona w 1937 roku, pełni funkcję kościoła parafialnego.
- **Cerkiew prawosławna par. pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Samogródzie, cmentarz i ogrodzenie z bramą** – cerkiew jest zabytkowym obiektem sakralnym, który stanowi przykład tradycyjnej architektury prawosławnej w regionie Podlasia. Była miejscem modlitw dla lokalnej społeczności przez wiele lat. Choć obecnie nie pełni już funkcji sakralnej, jej zachowana architektura stanowi cenne świadectwo tradycji budowlanej i religijnej w tym regionie. Została wpisana do rejestru wraz z cmentarzem oraz ogrodzeniem. Cmentarz ten jest świadectwem wielowiekowej obecności wyznania prawosławnego na tych terenach. Posiada wiele starych nagrobków, które są cennym źródłem wiedzy o dawnych mieszkańcach wsi, ich rodzinach oraz historii regionu.
- **Drewniany wiatrak paltrak w Minkowicach** – w miejscowości Minkowice znajduje się drewniany wiatrak paltrak z 1900 roku. Jest to jeden z nielicznych zachowanych obiektów tego typu w regionie, świadczący o dawnych tradycjach młynarskich na tych terenach.

Tab. 9. Wykaz obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa podlaskiego na terenie Gminy Szudziałowo (stan na 31 grudnia 2024 roku)

Miejscowość	Zabytek	Rok powstania/wiek
Minkowice	wiatrak paltrak-koźlak	1900
Suchynicze-Samogród	cerkiew prawosławna par. pw. św. Apostołów Piotra i Pawła	1867
	cmentarz przy cerkwi	2 poł. XIX w.
	ogrodzenie z bramą	XIX w.
Szudziałowo	kościół par. pw. św. Wincentego Ferreriusza i Bartłomieja Apostoła	1935-37

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wykazu zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa podlaskiego prowadzonego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Na szczególną uwagę zasługuje również pomnik ku czci Bohaterów Walk Powstańczych roku 1830 i 1863 w Szudziałowie, który został odsłonięty w 2000 roku. Stanowi hołd dla bohaterów, którzy walczyli o niepodległość Polski, a także symbolizuje szacunek dla historii i tradycji tej ziemi. Jest on również ważnym elementem lokalnej tożsamości, będąc miejscem spotkań rocznicowych i uroczystości patriotycznych.

W Poczopku znajduje się Silvarium, które nie jest zabytkiem w klasycznym znaczeniu, warto jednak o nim wspomnieć jako o wyjątkowym miejscu na mapie Gminy. Jest to leśny ogród edukacyjny, który łączy piękno przyrody Puszczy Knyszyńskiej z elementami dydaktyki, przyciągając turystów i miłośników przyrody.

W Poczopku, na terenie Nadleśnictwa Krynki, znajduje się również Ośrodek rehabilitacji dzikich zwierząt, które zostały ranne lub znalazły się w trudnych warunkach, np. w wyniku kolizji drogowych, zatrucia czy zniszczenia ich naturalnych siedlisk. Po zakończeniu leczenia i rehabilitacji, zwierzęta są wypuszczane do naturalnego środowiska, kiedy tylko są w stanie funkcjonować samodzielnie. W przypadku zwierząt, które nie mogą wrócić do naturalnego środowiska, Ośrodek zapewnia im odpowiednie warunki do dalszego życia w kontrolowanym środowisku.

Gmina Szudziałowo oferuje dogodne warunki do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. Dzięki posiadanym walorom przyrodniczym, do których zaliczają się rozległe kompleksy leśne Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej i bliskość Białowieskiego Parku Narodowego, obszar ten przyciąga miłośników aktywnego wypoczynku. Dostępna sieć szlaków pieszych i rowerowych pełni nie tylko funkcje rekreacyjną, ale ponieważ także edukacyjną, umożliwiając poznanie lokalnej historii, kultury oraz przyrody. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują m.in.:

- **Szlak pieszy „Tatarski Duży”** – jego całkowita długość wynosi 57 km, wiedzie północno-wschodnim skrajem Puszczy Knyszyńskiej przez wsie, które w 1679 roku Jan III Sobieski nadał Tatarom. Łączy dwa najstarsze ośrodki muzułmańskie w Polsce, tj. Kruszyniany i Bohoniki.
- **Szlak „Plenerów Filmowych”** – jego całkowita długość wynosi 165 km, prowadzi filmowym tropem przez powiat sokólski i białostocki. Nawiązuje do cyklu filmów Jacka Bromskiego pt. „U Pana Boga za piecem”, „U Pana Boga w ogródku” oraz „U Pana Boga za miedzą”.

Tab. 10. Charakterystyka szlaków turystycznych zlokalizowanych na terenie Gminy Szudziałowo

Nazwa	Długość (km)	Przebieg (główne miejscowości w Gminie)	Walory
Szlak rowerowy „Szlak Żubra”	13,5	Grzybowski, Babiki, Miskieniki Wielkie, Wojnowce	wiatraki, gospodarstwa turystyczne, łąki, lasy, pomniki przyrody
Szlak rowerowy „Szlak Żubra”	12	Ostrówek, Szudziałowo, Słójka	gospodarstwa agroturystyczne, jazda konna, kościół, pomniki

			przyrody, lasy, łąki, spichlerz murowany
Szlak pieszy rekreacyjno-przyrodniczy „Słojańskie Hory”	4	Słoja	łąki, lasy
Szlak pieszy „Tatarski Duży”	13	Sosnowik, Talkowszczyzna, Jeziorek, Wierzchlesie	łąki, lasy, agroturystyka, pomniki przyrody, kościół, cerkiew
Szlak rowerowy „Kresowe Wędrówki”	16	Ostrów Nowy, Ostrów Północny, Szudziałowo, Talkowszczyzna	łąki, lasy, kościół, wiatraki, zabudowa wiejska
Szlak rowerowy „Wzgórza Sokólskie”	8	Suchynicze, Babiki, Usnarz Górny	las, łąki, cerkiew, wiatraki
Szlak „Plenerów Filmowych”	4	Wierzchlesie, Łaźnisko	las, łąki, agroturystyka, cerkiew

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

CZĘŚĆ 2: SYTUACJA KLIMATYCZNO-ŚRODOWISKOWA

2.1. Walory przyrodnicze

Walory przyrodnicze wpływają w sposób znaczący na potencjał rozwojowy jednostki samorządu terytorialnego. Warunki atmosferyczne, ukształtowanie terenu, budowa geologiczna czy zbiorniki wodne stanowią czynniki mogące determinować atrakcyjność turystyczną, warunki do uprawy rolniczej czy eksploatację surowców mineralnych, a zatem definiować stan gospodarki lokalnej oraz wyznaczać kierunki jej rozwoju.

Ukształtowanie powierzchni i rzeźba terenu

Zgodnie z Regionalizacją fizyczno-geograficzną Polski wg J. Kondrackiego, Gmina Szudziałowo położona jest w makroregionie Nizina Północnopodlaska, w obrębie dwóch mezoregionów: Wzgórza Sokólskie i Wysoczyzna Białostocka.

Makroregion Nizina Północnopodlaska zajmuje centralną i południową część województwa podlaskiego. Od północy sąsiaduje z Pojezierzem Mazurskim i Litewskim, od zachodu z Niziną Północnomazowiecką, a od południa z Niziną Południowopodlaską. Stanowi obszar wysoczyzny utworzony w okresie zlodowaceń środkowopolskich, częściowo zdenudowanych wskutek działania późniejszych procesów peryglacjalnych, obniżających rzeźbę i przekształcających powierzchnię warstwę ziemi. Przeważnie falista powierzchnia opada w kierunku zachodnim. Nizina Północnopodlaska jest silnie zalesiona – jednym z największych kompleksów leśnych na tym obszarze jest Puszcza Knyszyńska.

Wzgórza Sokólskie zajmujące północno-wschodnią część Gminy, charakteryzują się występowaniem wysokich wałów morenowych i kemowych, które pokryte są lasami. Cechą charakterystyczną południowej części Wzgórz Sokólskich jest występowanie niewielkich zarastających jezior. W południowej części Gminy dominuje wysoczyzna morenowa falista i pagórkowata, składająca się na Wysoczyznę Białostocką. Obszar ten porasta zwarty kompleks leśny Puszczy Knyszyńskiej. Rzeźba terenu Gminy Szudziałowo mieści się w przedziale wysokościowym od 150 do 190 m n.p.m., z kulminacją w Górach Wojnowskich (238,5 m n. p. m.).

Budowa geologiczna

Gmina Szudziałowo charakteryzuje się złożoną budową geologiczną, będącą wynikiem procesów geologicznych zachodzących na przestrzeni milionów lat. Podłoże geologiczne tego obszaru stanowi część platformy wschodnioeuropejskiej, konkretnie w obrębie Wyniesienia Mazursko-Suwalskiego. Skały powierzchniowe to przede wszystkim osady czwartorzędowe, w tym gliny, piaski i żwiry, stanowiące pozostałości po działalności lodowca oraz wodach fluwioglacjalnych. Te osady tworzą podłoże dla obecnych gleb, wpływając na ich właściwości i przydatność rolniczą.

Na terenie Gminy Szudziałowo występują gleby pseudobielicowe zlokalizowane przede wszystkim w jej środkowej i wschodniej części, gleby piaskowe różnych typów genetycznych oraz gleby brunatne wylugowane, które skupiają się przede wszystkim w zachodniej części Gminy. Ponadto znajdują się tam również dobre jakościowo gleby, w tym czarne ziemie, gleby murszowo-mineralne, a także gleby torfowe i murszowo-torfowe, które rozproszone są po całym obszarze Gminy.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego uwzględniono konieczność ochrony powierzchni ziemi na obszarze Gminy Szudziałowo. Działania podejmowane w tym zakresie powinny skupiać się na ograniczaniu procesów erozyjnych gleb, m.in. poprzez utrzymanie istniejących lub wprowadzanie nowych zadrzewień i zakrzewień oraz odpowiednie zabiegi agrotechniczne na wymagających tego obszarach, w tym na Wzgórzach Sokólskich.

Złoża kopalin

Na terenie Gminy Szudziałowo występują udokumentowane złoża piasków i żwirów. Są to kruszywa, których rozmieszczenie na terenie kraju jest na ogół równomierne. Województwo podlaskie posiada 871 udokumentowanych złóż, co stanowi 7,8% wszystkich złóż piasku i żwiru znajdujących się w granicach państwa. Złoża kopalin na terenie Gminy Szudziałowo zlokalizowane są głównie w jej centralnej części, na zachód od miejscowości Szudziałowo. Największym pod względem zasobów jest złożo Słójka (21 024 tys. t), z kolei najmniejszym – złożo Talkowszczyzna (28 tys. t). Należy jednak zaznaczyć, że jedynie jedno z nich – złożo Wierzchlesie II, jest wciąż okresowo eksploatowane.

Tab. 11. Złoża kopalin na terenie Gminy Szudziałowo (tys. t)

Nazwa	Kopalina	Stan zagospodarowania złoża	Zasoby (geologiczne bilansowe)
Boratyńszczyzna	piaski i żwiry	złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo	214
Kamionka Stara	piaski i żwiry	złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo	234
Kozłowy Ług	piaski i żwiry	złożo, z którego wydobywanie zostało zaniechane	213
Nowinka	piaski i żwiry	złożo, z którego wydobywanie zostało zaniechane	104
Słójka	piaski i żwiry	złożo, z którego wydobywanie zostało zaniechane	21 024
Szudziałowo	piaski i żwiry	złożo, z którego wydobywanie zostało zaniechane	176
Talkowszczyzna	piaski i żwiry	złożo, z którego wydobywanie zostało zaniechane	28
Wierzchlesie	piaski i żwiry	złożo, z którego wydobywanie zostało zaniechane	98
Wierzchlesie II	piaski i żwiry	złożo zagospodarowane, eksploatowane okresowo	474

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2023 r.

Wody powierzchniowe i podziemne

Gmina Szudziałowo znajduje się w obszarze dwóch dorzeczy: Wisły i Niemna, jako że przez jej teren przechodzi główny dział wodny. Zachodnia część Gminy należy do zlewni Bugu, który jest prawobrzeżnym dopływem Wisły. Wschodnia część natomiast leży w zlewni Niemna, a konkretnie w systemie rzeki Szumna i jej dopływów. Rzeki na obszarze Gminy charakteryzują się stosunkowo naturalnym charakterem, z dobrze zachowanymi korytami i otaczającymi je ekosystemami, co sprzyja bogatej bioróżnorodności.

Sieć hydrologiczna Gminy jest dobrze rozwinięta, obejmuje nie tylko główne ciek wodne, takie jak Słoja, ale również szereg mniejszych strumieni płynących, obszary podmokłe i niewielkie zbiorniki wodne.

Podstawowymi jednostkami umożliwiającymi gospodarowanie wodami powierzchniowymi są jednolite części wód powierzchniowych (JCWP). Na terenie Gminy znajduje się 13 JCWP:

- RW20001626169 – Supraśl od Dzierniakówki do ujścia,
- RW200015261616 – Radulinka,
- RW80001062691 – Nietupa do granicy państwa,

- RW2000152616184 – Derazina,
- RW2000152616272 – Kowszówka,
- RW2000162616189 – Słoja od Starzynki do ujścia,
- RW200016261629 – Sokołda od Jałówki do ujścia,
- RW2000102616289 – Woronicza,
- RW80001063271 – Łosośna do granicy państwa,
- RW20001026161819 – Słoja do Starzynki,
- RW2000102616249 – Kamionka,
- RW80001062743 – Usnarka do granicy państwa,
- RW2000152616254 – Korzenicha.

Ponadto w granicach Gminy Szudziałowo znajdują się również 2 jednolite części wód podziemnych: JCWPd nr 52 (GW200052) oraz JCWPd nr 53 (GW800053).

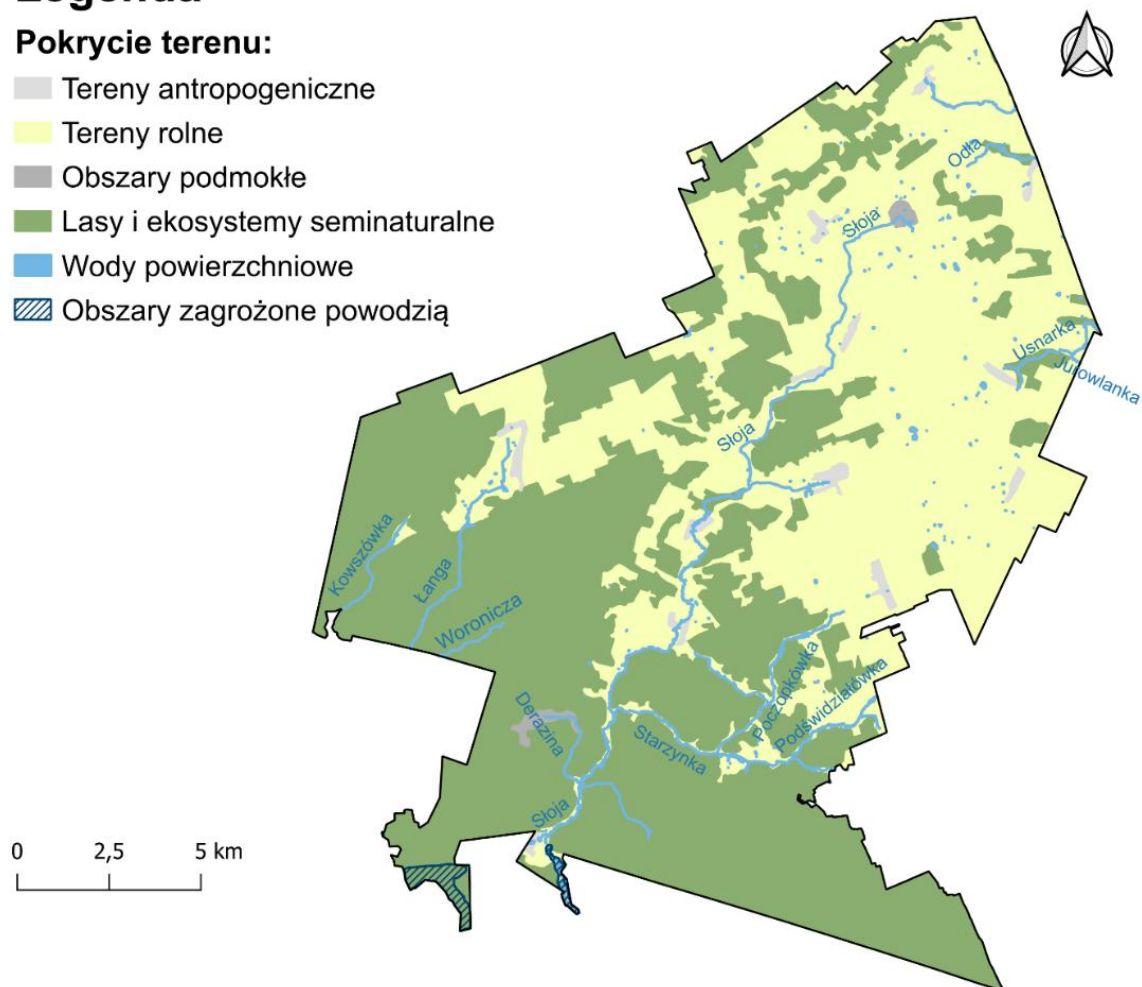
Zgodnie z art. 171 ust. 5 ustawy Prawo wodne (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1087 z późn. zm.) na terenie Gminy Szudziałowo występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią o prawdopodobieństwie przewyższenia 0,2%, 1% i 10%. Zlokalizowane są one w południowej części Gminy. Obszary te podlegają określonym zasadom zagospodarowania, zgodnie z art. 166 ust. 10 ustawy jw. planowane zagospodarowanie nie może m.in. naruszać ustaleń planu zarządzania ryzykiem powodziowym czy stanowić zagrożenie dla ochrony zdrowia ludzi czy środowiska oraz utrudniać zarządzanie ryzykiem powodziowym.

Jednym z głównych celów Planu zarządzania ryzykiem powodziowym jest zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego, w tym poprzez unikanie lub eliminowanie zwiększonego zagospodarowania na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią jako cel szczegółowy. Natomiast ograniczanie wrażliwości obiektów i społeczności na zagrożenie powodziowe stanowi cel szczegółowy w ramach głównego celu, jakim jest obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego.

Legenda

Pokrycie terenu:

- Tereny antropogeniczne
- Tereny rolne
- Obszary podmokłe
- Lasy i ekosystemy seminaturalne
- Wody powierzchniowe
- Obszary zagrożone powodzią

Ryc. 6. Sieć hydrologiczna i obszary zagrożenia powodzią na terenie Gminy Szudziałowo

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISOK.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (PZPWP) uwzględniono konieczność zwiększenia retencji wody poprzez budowę małych zbiorników w Gminie Szudziałowo, w tym zbiornika Markowice o powierzchni 2,5 ha i pojemności 25 000 m³, a także zbiornika Nowinka-Boratyńszczyzna o powierzchni 5,0 ha i pojemności 75 000 m³.

Flora i fauna

Gmina Szudziałowo w dużym stopniu pokryta jest wielkoobszarowymi formami ochrony przyrody co sprawia, że miejscowa flora i fauna są wyjątkowo bogate i dobrze zachowane. Obszar ten charakteryzuje się dużą różnorodnością ekosystemów leśnych, torfowiskowych i łąkowych, które stanowią ostoję dla wielu rzadkich gatunków zwierząt i roślin.

Gmina zlokalizowana jest m.in. w granicach Puszczy Knyszyńskiej, której lasy składają się głównie z borów sosnowych oraz grądów zdominowanych przez dęby, buki i graby. Występują tu także bagienne lasy olszowe i torfowiska porośnięte przez mchy torfowe, wełniankę oraz rosiczkę. W podszyciu lasów można spotkać borówkę, wrzosa i konwalie majową. Bogata szata roślinna obejmuje również liczne chronione gatunki, takie jak storczyki i lilia złotogłów.

Obszary leśne i doliny rzeczne stanowią siedlisko dla dużych ssaków, takich jak łosie, jelenie, dziki i rysie. W ostatnich latach na tych terenach coraz częściej pojawiają się wilki. Gmina jest także miejscem bytowania żubrów, które migrują z pobliskiego rezerwatu w Puszczy Białowieskiej.

Pod względem ornitologicznym obszar ten jest bardzo cenny – można to spotkać bociana czarnego, orlika krzykliwego oraz puchacza. W rzekach i strumieniach występują bobry oraz wydry, które odgrywają istotną rolę w ekosystemie wodnym. Na terenie Puszczy Knyszyńskiej występuje ponadto około 2 000 gatunków chrząszczy.

Dzięki rozległym, w niewielkim stopniu przekształconym przez człowieka terenom, Gmina Szudziałowo pozostaje jednym z ważniejszych obszarów przyrodniczych w województwie podlaskim.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego uwzględniono kierunki gospodarowania lasami, które obejmują m.in. sukcesywne zalesianie gruntów marginalnych dla potrzeb produkcji rolniczej w gminach objętych Krajowym Programem Zwiększania Lesistości, wśród których znajduje się również Gmina Szudziałowo.

Warunki klimatyczne

Zgodnie z podziałem Polski na regiony klimatyczne wg. Wosia, Gmina Szudziałowo znajduje się w Mazursko-Podlaskim regionie klimatycznym, który charakteryzuje się występowaniem klimatu umiarkowanego, ciepłego, przejściowego, który kształtowany jest przez silne wpływy kontynentalnych mas powietrza. Na terenie Gminy występuje dość ciepłe, lecz krótkie lato oraz długa i mroźna zima. Średnia roczna temperatura wynosi około 7,5°C. Najzimniejszym miesiącem jest styczeń (-2,5°C) a najcieplejszym lipiec (18,5°C). Opady atmosferyczne przeważają w okresie od kwietnia do września. Średnia roczna suma opadów wynosi około 500-600 mm. Dominują wiatry z kierunku zachodniego, słabe i umiarkowane o prędkościach <5 m/s. Obszar Gminy Szudziałowo cechuje się krótkim okresem wegetacyjnym wynoszącym około 210-220 dni. Pokrywa śniegowa zalega przez około 100 dni w roku.

Jakość powietrza

Jakość powietrza ma kluczowe znaczenie dla zdrowia ludzi, ekosystemów oraz ogólnego stanu środowiska. Niestety, w wyniku działalności człowieka do atmosfery trafiają różnorodne zanieczyszczenia, które negatywnie wpływają na jakość powietrza. W związku z tym monitorowanie jakości powietrza oraz podejmowanie działań na rzecz jego ochrony jest istotnym elementem polityki ekologicznej na poziomie lokalnym, krajowym i globalnym.

Gminę Szudziałowo zaliczono do strefy podlaskiej, która obejmuje obszar całego województwa podlaskiego z wyjątkiem aglomeracji białostockiej. Ocena jakości powietrza w tej strefie jest prowadzona zgodnie z krajowymi i unijnymi normami, a wyniki tych badań mają kluczowe znaczenie dla podejmowania działań na rzecz ochrony środowiska i zdrowia mieszkańców. W 2023 roku na terenie województwa funkcjonowało 9 stacji pomiarowych, z czego jedna znajdowała się na terenie gminy Krynki – w bezpośrednim sąsiedztwie Gminy Szudziałowo.

Zgodnie z Roczną oceną jakości powietrza w województwie podlaskim – raport wojewódzki za rok 2023, przeprowadzoną przez Generalny Inspektorat Ochrony Środowiska, odnotowano znaczną poprawę jakości powietrza w regionie w porównaniu z latami poprzednimi. Stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ i PM_{2,5} utrzymywały się poniżej dopuszczalnych poziomów, a poziom docelowy benzo(a)pirenu nie został przekroczony.

Tab. 12. Klasyfikacja strefy podlaskiej pod względem zanieczyszczenia substancjami szkodliwymi dla zdrowia człowieka w latach 2019-2023

Zanieczyszczenia	Klasa strefy ¹				
	2019	2020	2021	2022	2023
Dwutlenek siarki SO ₂	A	A	A	A	A
Dwutlenek azotu NO ₂	A	A	A	A	A
Tlenek węgla CO	A	A	A	A	A
Benzen C ₆ H ₆	A	A	A	A	A
Ozon O ₃	A/D2	A/D2	A/D2	A/D2	A/D2
Pył PM ₁₀	A	C	C	A	A
Pył PM _{2,5}	A/C1	A/C1	A/C1	A/A1	A/A1
Benzo(a)piren	A	C	C	C	A

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznej oceny jakości powietrza w województwie podlaskim za lata 2019-2023.

Ze względu na kryteria ochrony roślin strefę podlaską zaliczono do klasy A, z powodu braku przekroczeń wartości dopuszczalnych dla tlenków azotu oraz dwutlenku siarki. Niemniej jednak wciąż występują wyzwania związane z przekroczeniem poziomu celu długoterminowego ozonu, zarówno pod kątem ochrony zdrowia ludzi, jak i roślin.

Tab. 13. Klasyfikacja strefy podlaskiej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony roślin w latach 2019-2023

Zanieczyszczenia	Klasa strefy				
	2019	2020	2021	2022	2023
Dwutlenek siarki SO ₂	A	A	A	A	A
Tlenek azotu NO _x	A	A	A	A	A
Ozon O ₃	A/D2	A/D2	A/D2	A/D2	A/D2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznej oceny jakości powietrza w województwie podlaskim za lata 2019-2023.

Główne źródła emisji na obszarze województwa podlaskiego to spalanie paliw kopalnych w sektorze komunalno-bytowym, transport drogowy, przemysł oraz rolnictwo.

Poprawa jakości powietrza w 2023 roku jest wynikiem zarówno działań na rzecz ochrony środowiska, jak i korzystnych warunków meteorologicznych. Wśród działań podejmowanych na rzecz poprawy jakości powietrza w Gminie Szudziałowo wymienia się m.in. realizację programu „Czyste Powietrze”. Program ten ma na celu zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych poprzez wymianę źródeł ciepła i poprawę efektywności energetycznej budynków mieszkalnych.

Ochrona przyrody

Ochrona przyrody na terenie Gminy Szudziałowo realizowana jest na podstawie zapisów ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Zgodnie z przytoczoną ustawą za ochronę przyrody uznaje się zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów przyrody i jej składów, co odbywa się w oparciu o formy ochrony przyrody.

Na terenie Gminy występują obszary i obiekty prawnie chronione, w tym 6 rezerwatów przyrody, park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, 2 obszary w ramach sieci Natura 2000, użytek ekologiczny, a także 11 pomników przyrody. Zajmują one łącznie około 75% powierzchni Gminy Szudziałowo, co podkreśla ich znaczenie dla ochrony ekosystemów, krajobrazu i bioróżnorodności. Poniżej znajduje się ich krótka charakterystyka:

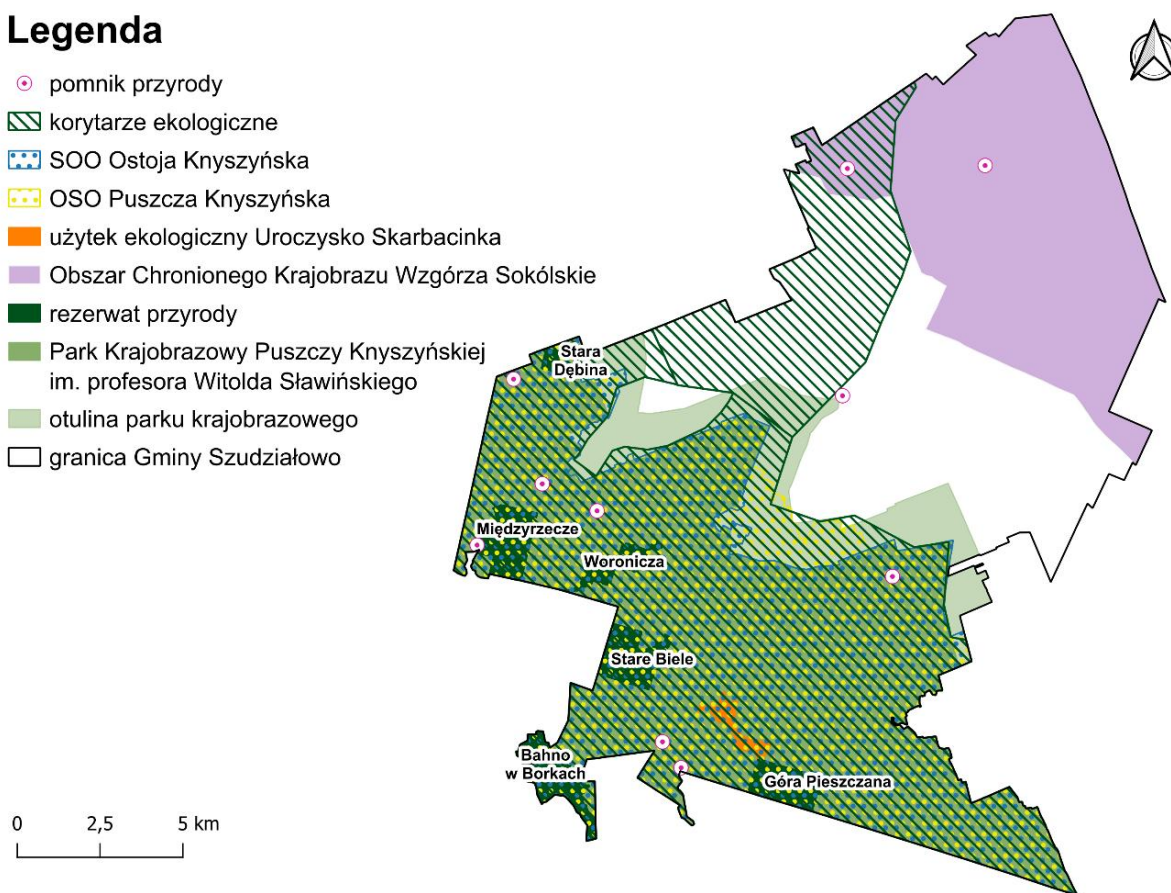
¹ A/A1 – nieprzekraczający poziomu dopuszczalnego, C/C1 – powyżej poziomu docelowego, D2 – powyżej poziomu celu długoterminowego

- **Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. profesora Witolda Sławińskiego** – obejmuje obszar trzech powiatów: białostockiego, monieckiego oraz sokólskiego. Jego łączna powierzchnia wynosi 72 860,17 ha, z czego 17,5% znajduje się na obszarze Gminy Szudziałowo (12 765,36 ha). Do szczególnych celów ochrony Parku należy troska o zasoby Puszczy Knyszyńskiej obejmująca ekosystemy leśne, bagienne, dolin rzecznych oraz inne cenne obszary, zachowanie chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt, ochrona wartości historyczno-kulturowych Parku, ochrona krajobrazu, rozwijanie turystyki i rekreacji, a także tworzenie warunków do prowadzenia działalności naukowej i dydaktycznej. Park graniczy z innymi obszarami chronionymi, w tym z Obszarem Natura 2000, co zapewnia spójność ekologicznych korytarzy przyrodniczych.
- **Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Ostoja Knyszyńska (SOO)** – zajmuje około 136 084,43 ha. Elementem zasługującym na szczególną uwagę są obecne na tym obszarze źródła. Istnieje tu ponad 450 wypływów wód podziemnych w postaci źródeł, młak i wysięków. Obszar jest uznawany za jeden z najbardziej zabagnionych regionów w Polsce. Dominują tutaj drzewostany iglaste, w tym bory brzoszczynowe, sosnowo-świerkowe bory mieszane świeże i trzcinnikowo-sosnowe bory mieszane świeże.
- **Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Puszcza Knyszyńska (OSO)** – jego całkowita powierzchnia zajmuje 139 590,23 ha. Zlokalizowany jest w południowej części Gminy. Stanowi dużą ostoję leśną z dominującymi drzewostanami borowymi. Występuje tu 14 gatunków ptaków z Polskiej Czerwonej Księgi, w tym orlik krzykliwy, cietrzew, dubelt, dzięcioł białostrzykły, dzięcioł trójpalczasty, puchacz, włochatka i kraska.
- **Obszar Chronionego Krajobrazu Wzgórza Sokólskie** – obejmuje powierzchnię 38 209,8 ha i rozciąga się na terenie 5 gmin w województwie podlaskim, są to gminy: Gródek, Krynki, Kuźnica, Sokółka oraz Szudziałowo. Pokrywa 7 033,45 ha na terenie Gminy Szudziałowo, co stanowi 18,4% jego całkowitej powierzchni. Został ustanowiony w celu zachowania różnorodności biologicznej terenów rozciągających się na wschód od Puszczy Knyszyńskiej, wyróżniających się rzeźbą terenu, jak i również wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi.
- **rezerваты przyrody** – odgrywają kluczową rolę w zachowaniu bioróżnorodności regionie oraz ochronie unikatowych siedlisk przyrodniczych charakterystycznych dla Puszczy Knyszyńskiej. Wśród rezerwatów przyrody zlokalizowanych w Gminie Szudziałowo znajdują się: Bahno w Borkach, Góra Pieszczańska, Międzyrzecze, Woronicza, Stara Dębina i Stare Biele. Ich łączna powierzchnia wynosi 1 189,52 ha – największy jest rezerwat przyrody torfowiskowy Bahno w Borkach (289,87 ha), a najmniejszy to rezerwat leśny Stara Dębina (33,54 ha).
- **użytek ekologiczny Uroczysko Skarbacinka** – obejmuje obszar o powierzchni 99,19 ha. Celem ochrony tego użytku jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej oraz osobliwości przyrodniczych, takich jak rzadkie zespoły torfowiskowe.
- **pomniki przyrody** – na terenie Gminy Szudziałowo znajduje się 11 pomników przyrody, wśród których dominują pojedyncze drzewa, ze szczególnym uwzględnieniem sosny zwyczajnej. Pomniki przyrody pełnią ważną funkcję ekologiczną i krajobrazową, stanowiąc istotny element dziedzictwa przyrodniczego Gminy. Ich ochrona przyczynia się do zachowania unikalnych okazów drzew i różnorodności biologicznej tego obszaru.
- **korytarze ekologiczne** – to obszary umożliwiające migrację zwierząt, roślin i grzybów, zapewniając łączność pomiędzy różnymi siedliskami i wspierając zachowanie różnorodności biologicznej. Korytarze ekologiczne zlokalizowane na obszarze Gminy Szudziałowo odgrywają istotną rolę w regionalnej sieci, zwłaszcza w kontekście powiązań Puszczy Knyszyńskiej z pozostałymi obszarami leśnymi na tym terenie. Północno-

wschodnia część Gminy obejmuje korytarz ekologiczny uzupełniający Dolina Biebrzy-Puszcza Knyszyńska Wschodni, natomiast przez południową część Gminy przebiega korytarz ekologiczny Puszcza Knyszyńska.

Legenda

- pomnik przyrody
- korytarze ekologiczne
- SOO Ostoja Knyszyńska
- OSO Puszcza Knyszyńska
- użytek ekologiczny Uroczysko Skarbacinka
- Obszar Chronionego Krajobrazu Wzgórza Sokólskie
- rezerwat przyrody
- Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. profesora Witolda Sławińskiego
- otulina parku krajobrazowego
- granica Gminy Szudziałowo

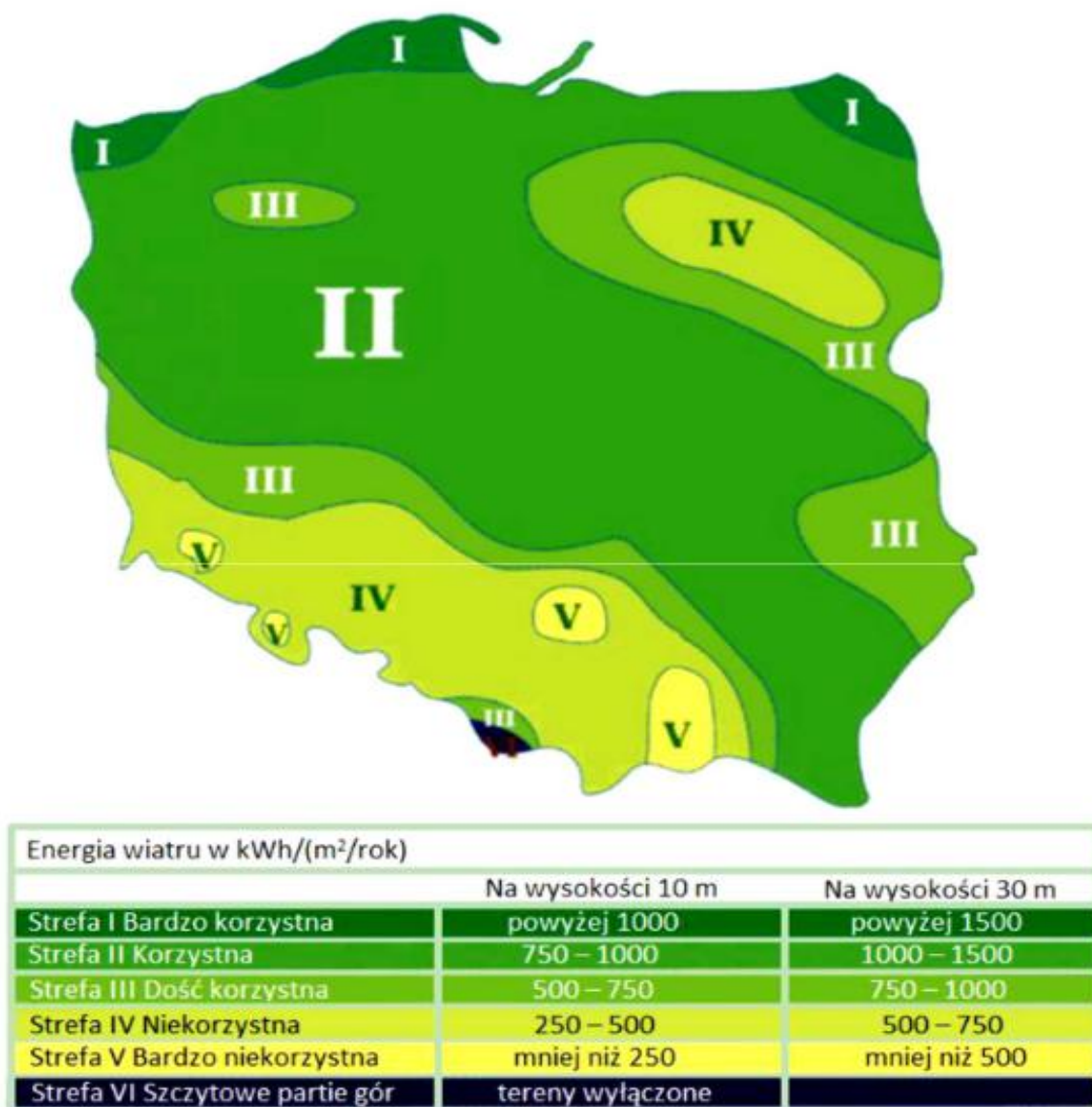
Ryc. 7. Formy ochrony przyrody na terenie Gminy Szudziałowo

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody.

2.2. Odnawialne źródła energii

Idea prowadzenia rozwoju w sposób zrównoważony oraz ekologicznej transformacji energetycznej stała się istotnym elementem debaty publicznej. Coraz większy nacisk jest zatem kładziony na sposób oraz termin w jakim gospodarka osiągnąć ma neutralność klimatyczną. Prowadzi to do wzrostu znaczenia odnawialnych źródeł energii (OZE), będących technologiami umożliwiającymi generowanie prądu elektrycznego bez trwałego zużycia zasobów oraz emitowania zanieczyszczeń do atmosfery. W związku z uwarunkowaniami geograficznymi Polski, najszybciej rozwijającymi się technologiami OZE są instalacje wykorzystujące energię wiatrową, słoneczną oraz geotermalną.

Poniższa rycina prezentuje potencjał energii wiatrowej w Polsce na wysokości 10 i 30 metrów w podziale na 6 stref. Gmina Szudziałowo zlokalizowana jest na obszarze strefy II, która charakteryzuje się korzystnymi warunkami wietrznymi – potencjał energetyczny wskazanego obszaru mieści się w zakresie 750-1000 kWh (m²/rok) na wysokości 10 metrów oraz 1000-1500 kWh (m²/rok) na wysokości 30 metrów. Oznacza to, że Gmina Szudziałowo charakteryzuje się dobrymi warunkami do lokalizowania na jej terenie siłowni wiatrowych.

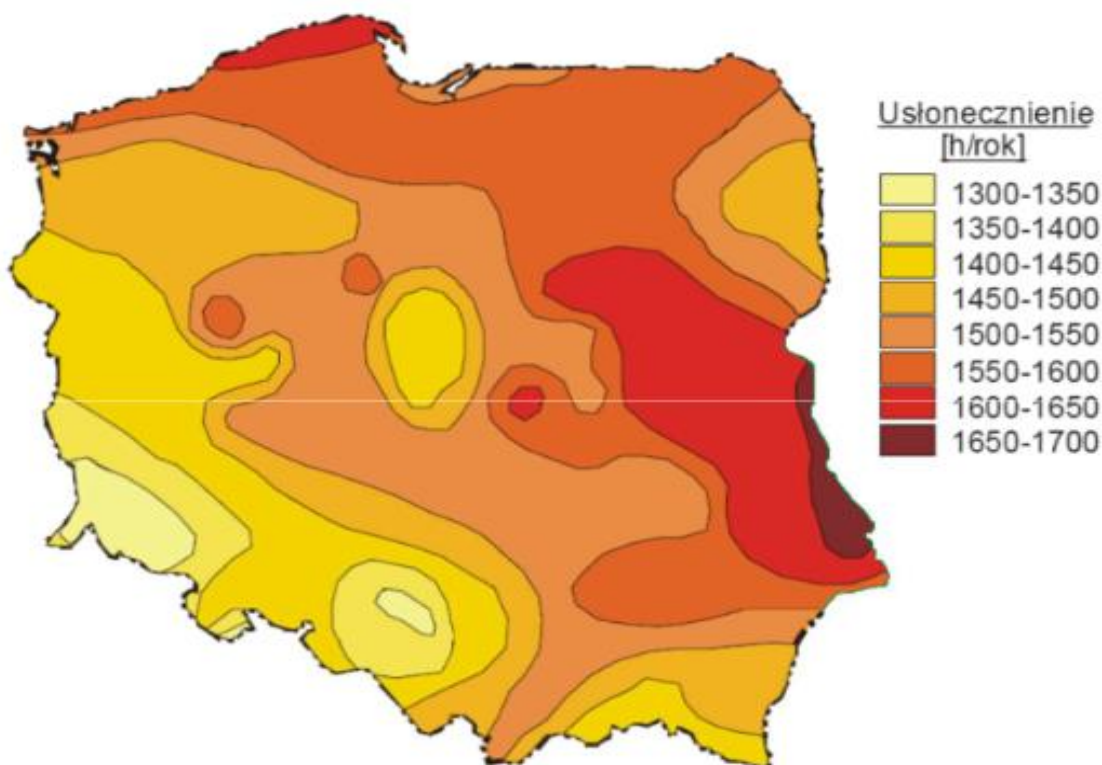

Ryc. 8. Energia wiatru w Polsce w kWh/(m²/rok) na wysokości 10 i 30 metrów

Źródło: „Energia & Przemysł” – marzec 2007, na podstawie danych prof. Haliny Lorenc, IMiGW.

Jednym z najstarszych i najbardziej efektywnych odnawialnych źródeł energii jest energia wodna. Dzięki dużej wydajności odgrywa kluczową rolę w globalnym miksie energetycznym. Niemniej jednak Gmina Szudziałowo, pomimo stosunkowo dobrze rozwiniętej sieci hydrologicznej, nie posiada potencjału w zakresie rozwoju energetyki wodnej, z uwagi na niewielkie spadki terenu i umiarkowane przepływy rzek.

Kolejna rycina przedstawia średnie roczne sumy nasłonecznienia w Polsce, które odzwierciedlają potencjał do rozwoju energetyki słonecznej w poszczególnych regionach kraju. Gmina Szudziałowo położona jest na obszarze wschodnim, dla którego średnie sumy usłonecznienia w ciągu roku wahają się w przedziale 1400-1450 h/rok. Oznacza to, że warunki do rozwoju energetyki słonecznej na terenie Gminy charakteryzują się umiarkowanym potencjałem.

Ryc. 9. Średnie roczne sumy usłonecznienia w Polsce

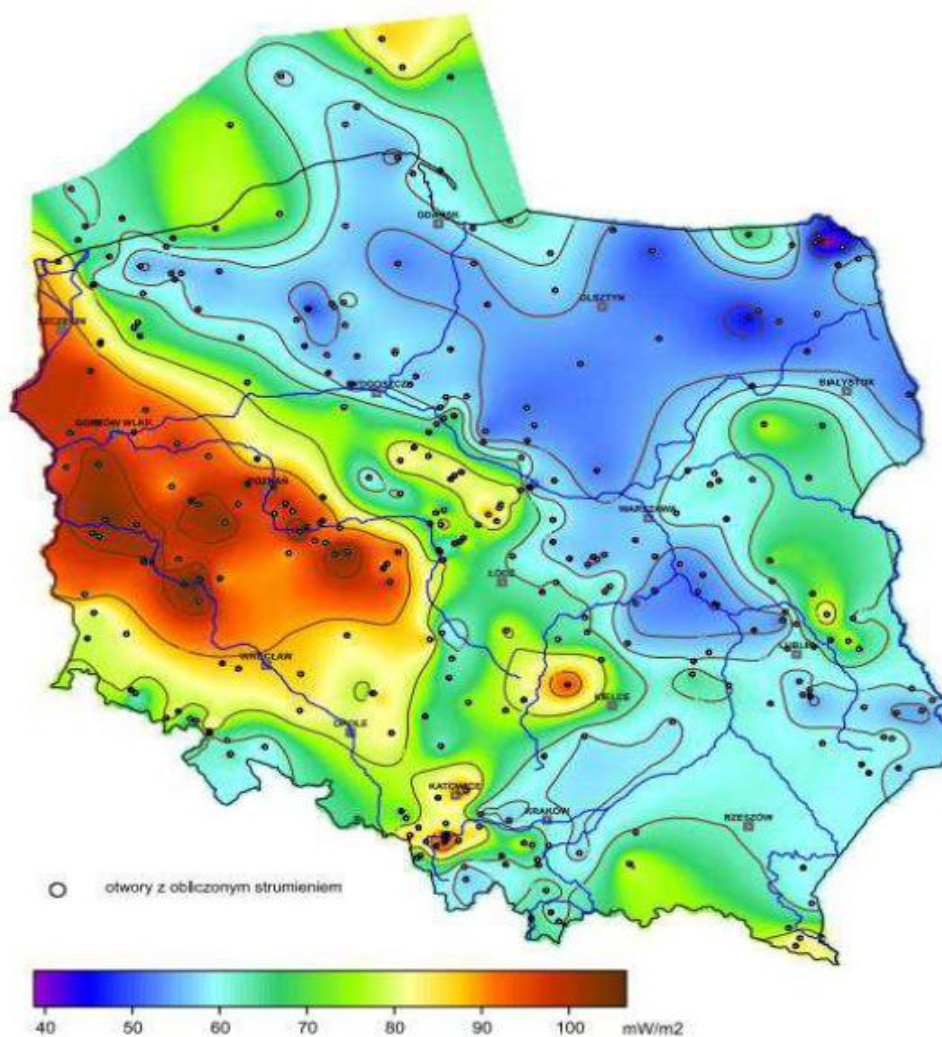
Źródło: „Energia & Przemysł” – marzec 2007, na podstawie danych prof. Haliny Lorenc, IMiGW.

Energia z biomasy opiera się na wykorzystaniu organicznych materiałów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego do produkcji energii. Biomasa jako jedno z najstarszych źródeł energii używanych przez człowieka, stanowi dziś ważną alternatywę dla paliw kopalnych, przyczyniając się do redukcji emisji gazów cieplarnianych oraz zwiększania bezpieczeństwa energetycznego. Gmina Szudziałowo położona jest w województwie podlaskim, które ma typowo rolniczy charakter, co sprawia, że posiada dogodne warunki do rozwoju energetyki opartej na biomase. Znaczny udział użytków rolnych, pastwisk i lasów sprzyja produkcji różnorodnych surowców biomasy, takich jak słoma, odpady rolnicze, rośliny energetyczne czy drewno.

Energię geotermalną rozumieć należy jako energię ciepłą wnętrza Ziemi. Energię tą dzieli się w zależności od głębokości, z której jest eksploatowana na dwa typy:

- geotermię płytką (energia pobierana jest z głębokości do 100 m za pomocą pomp ciepła),
- geotermię głęboką (energia pobierana jest z wnętrza Ziemi, na głębokości kilku kilometrów).

Gmina Szudziałowo położona jest na obszarze Polski wschodniej, będącej miejscem, które nie posiada korzystnych uwarunkowań do rozbudowy sieci instalacji wykorzystujących energię geotermalną.

Ryc. 10. Mapa rozkładu gęstości ziemskiego strumienia ciepłego na obszarze Polski

Źródło: <https://www.mos.gov.pl/> (Szewczyk & Gientka, 2009).

Przeprowadzona analiza pozwala zakładać, że Gmina Szudziałowo charakteryzuje się korzystnymi warunkami do rozwoju OZE, ze szczególnym uwzględnieniem elektrowni wiatrowych i energii z biomasy, pochodzącej z rolnictwa.

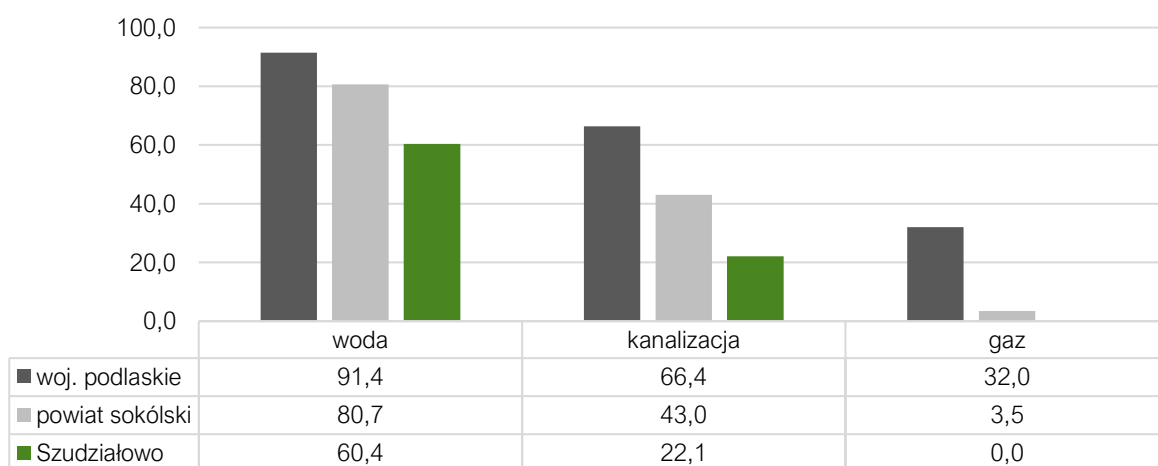
W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUiKZP) Gminy Szudziałowo wskazano tereny przeznaczone pod budowę elektrowni wiatrowych. Realizacja tych inwestycji napotyka jednak na pewne ograniczenia, jako że na obszarze tym znajduje się obiekt wojskowy, którego obecność może kolidować z budową instalacji. Mimo istniejących ograniczeń temat budowy elektrowni wiatrowych pozostaje otwarty, będąc przedmiotem analiz i negocjacji.

2.3. Infrastruktura techniczna

Stan techniczny oraz poziom rozbudowania infrastruktury sieciowej jest czynnikiem mogącym w sposób znaczący oddziaływać na środowisko naturalne oraz komfort życia mieszkańców jednostki. Zły stan techniczny infrastruktury technicznej skutkować może przedostaniem się do środowiska zanieczyszczeń, a co za tym idzie doprowadzić do jego degradacji. Jej niska dostępność w połączeniu z niską świadomością ekologiczną motywować natomiast może część społeczności do utylizowania problematycznych nieczystości ciekłych i stałych z pominięciem obowiązujących regulacji prawnych, w sposób prowadzący do degradacji środowiska.

2.3.1. Urządzenia sieciowe i energia ciepła

Dostępność infrastruktury sieciowej stanowi jeden z czynników wpływających na atrakcyjność osiedleńczą i potencjał inwestycyjny gminy oraz poziom życia mieszkańców. Zgodnie z danymi GUS w 2023 roku udział korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Szudziałowo kształtował się na poziomie 60,4%. Był to wynik zdecydowanie niższy od średniej dla gmin województwa podlaskiego (91,4%) oraz powiatu sokólskiego (80,7%). W tym samym roku odsetek mieszkańców posiadających przyłącze do sieci kanalizacyjnej na terenie badanej jednostki wyniósł 22,1%. Ścieki bytowo-gospodarcze w pozostałych miejscowościach odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych lub bezpośrednio do gruntów. Jest to sytuacja niekorzystna, która może skutkować degradacją środowiska naturalnego w wyniku m.in. zakwaszenia gleb oraz zanieczyszczenia wód gruntowych oraz powierzchniowych. Należy również podkreślić, że odnotowany w Gminie Szudziałowo wynik był znacznie niższy od średniej dla gmin województwa podlaskiego (66,4%) oraz powiatu sokólskiego (43,0%). W 2023 roku mieszkańcy Gminy Szudziałowo nie posiadali dostępu do sieci gazowej. Tym samym należy wnioskować, że zdecydowana większość mieszkańców Gminy wykorzystuje paliwa konwencjonalne w celu produkcji ciepła, tj. węgla, drewna lub biomasy. Jest to sytuacja niekorzystna, ponieważ w wyniku spalania wskazanych rodzajów paliw wydzielane są do atmosfery znaczne ilości dwutlenku węgla oraz dwutlenku siarki, które przyczyniają się do pogorszenia jakości powietrza. W przypadku całego powiatu dostęp do sieci gazowej w 2023 roku miało 3,5% ludności, natomiast w skali województwa 32,0%.

Ryc. 11. Udział korzystających z instalacji sieciowych w Gminie Szudziałowo w 2023 roku na tle powiatu i województwa
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za dostarczanie wody na terenie badanej jednostki jest Gmina Szudziałowo. Do najistotniejszych problemów w zakresie dostępu do sieci wodociągowej zalicza się brak instalacji na obszarze niektórych wsi oraz awarie sieci wodociągowej. Do najważniejszych inwestycji planowanych na najbliższe lata na terenie badanej jednostki w zakresie poprawy funkcjonowania sieci wodociągowej jest jej przebudowa w miejscowościach: Wierzchlesie oraz Chmielowszczyzna, a także rozbudowa w Markowym Wygonie, Klinie i Poczopku.

Głównym podmiotem zarządzającym siecią kanalizacyjną i odpowiedzialnym za odprowadzenie ścieków komunalnych na terenie badanej jednostki jest Gmina Szudziałowo. Podmiotem, który odbiera nieczystości ciekłe od odbiorców prywatnych niepodłączonych do kanalizacji gminnej jest w największej mierze podmiot prywatny – firma Iter H.S. Stanisław Chociej - Sokolany. Zebrane nieczystości płynne trafiają do oczyszczalni ścieków w Szudziałowie, której przepustowość wynosi

70m³/dobę oraz do stacji zlewnej w Sokółce (firma Eskimos S.A.) Mimo, że oczyszczalnia skutecznie obsługuje ścieki z systemu kanalizacyjnego, jej przepustowość w zakresie ścieków dowożonych jest zbyt mała (obecnie jest to 10 m³/dobę a potrzeba 25 m³/dobę), co może powodować trudności w odbiorze i oczyszczaniu większej ilości ścieków z przydomowych szamb i innych źródeł. Mieszkańcy nie posiadający dostępu do sieci kanalizacyjnej odprowadzają ścieki bytowo-gospodarcze do zbiorników bezodpływowych lub przydomowych oczyszczalni ścieków. Gmina Szudziałowo prowadzi cykliczne kontrole zbiorników bezodpływowych w ujęciu dwuletnim, a ostatnia kontrola odbyła się w grudniu 2023 roku. Do najważniejszych inwestycji w zakresie sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Szudziałowo zalicza się budowę przydomowych oczyszczalni ścieków, kontenerowych oczyszczalni ścieków, modernizację oczyszczalni ścieków w Szudziałowie oraz zakup wozu asenizacyjnego.

Gmina Szudziałowo charakteryzuje się rozproszoną zabudową, co sprawia, że indywidualne źródła ciepła odgrywają kluczową rolę w systemie ogrzewania budynków. Największy udział w strukturze indywidualnych źródeł ciepła na terenie Gminy ma energia pozyskiwana z biomasy (45,2%), głównie w postaci drewna opałowego. Wynika to z rolniczego charakteru Gminy oraz łatwej dostępności surowca. Na drugim miejscu pod względem udziału znajduje się energia elektryczna (28,1%), z kolei w dalszej kolejności uplasował się węgiel kamienny (18,7%). Mimo że popularność tego ostatniego stopniowo maleje m.in. ze względu na prowadzone działania proekologiczne, wciąż pozostaje istotnym źródłem ciepła w regionie. Najmniejszy udział w strukturze indywidualnych źródeł ciepła na terenie Gminy Szudziałowo ma ciepło sieciowe (0,7%) oraz olej opałowy (0,9%).

Tab. 14. Struktura indywidualnych źródeł ciepła na terenie Gminy Szudziałowo w 2023 roku

Nośnik energii	Liczba źródeł	Udział (%)
węgiel kamienny	238	18,7
gaz ziemny	44	3,5
olej opałowy	11	0,9
biomasa, w tym drewno	575	45,2
ciepło sieciowe (lokalne kotłownie, elektrociepłownie, biogazownie, spalarnie odpadów)	9	0,7
energia elektryczna	358	28,1
energia słoneczna (kolektory słoneczne)	17	1,3
energia geotermalna (pompy ciepła)	21	1,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków.

2.3.2. Gospodarka odpadami

Podmiotem odpowiedzialnym za odbiór, wywóz i utylizację odpadów komunalnych z nieruchomości znajdujących się na terenie Gminy Szudziałowo jest MPO Białystok Sp. z o. o. Gospodarka komunalna dla nieruchomości niezamieszkałych prowadzona jest w ramach odrębnych umów. Odbiór odpadów podzielony jest na 5 frakcji: odpady zmieszane, tworzywa sztuczne i metale, szkło, papier oraz odpady biodegradowalne. Na terenie Gminy Szudziałowo znajduje się Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, który zlokalizowany jest w miejscowości przy ul. Kościelnej 34 w Szudziałowie.

Kolejna tabela przedstawia stan gospodarki odpadami w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2023. W analizowanym okresie liczba mieszkańców objętych systemem gospodarowania ulegała wahaniom, a w 2023 roku wyniosła 2 180 osób, co oznacza spadek na poziomie 7,4% względem roku 2019. W tym samym czasie wzrosła jednak ilość zebranych odpadów

komunalnych, która w 2019 roku kształtowała się na poziomie 535 015 Mg, a w 2023 roku wynosiła już 653 920 Mg. Należy jednak zaznaczyć, że w analizowanym okresie nieznacznie wzrósł udział odpadów segregowanych w łącznej ilości odpadów, co może wynikać m.in. ze wzrostu świadomości ekologicznej mieszkańców Gminy. Udział ten w 2019 roku kształtował się na poziomie 35%, a w 2023 – 38%. Poziom przygotowania Gminy do recyklingu oraz przetwarzania odpadów komunalnych stanowi zestaw wskaźników, które umożliwiają ocenę stanu gminnego systemu gospodarki odpadami. W analizowanym okresie nie były zbierane kompleksowe dane, które umożliwiłyby przeprowadzenie wskazanej oceny.

Tab. 15. Stan gospodarki odpadami w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2023

		2019	2020	2021	2022	2023
Liczba mieszkańców objętych systemem gospodarowania odpadami komunalnymi (os.)		2 353	2 156	2 155	2 202	2 180
Łączna ilość zebranych odpadów komunalnych (Mg), w tym:		535 015	522 570	649 750	809 580	653 920
<i>zmieszane</i>		347 244	353 760	434 100	564 260	403 780
<i>segregowane</i>		187 771	168 810	215 650	245 320	250 140
Udział odpadów segregowanych w łącznej ilości odpadów (%)		35	32	33	30	38
Ilość zebranych odpadów na mieszkańca		227,38	242,38	301,51	367,66	299,96
Poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła (%)	gmina	40,27	46,89	x	x	X
	wymagany	40	50	x	x	x
Poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami odpadów budowlanych i rozbiórkowych (%)	gmina	100	100	100	x	x
	wymagany	60	70	70	x	x
Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania (%)	gmina	4,04	0,82	1,1	x	x
	wymagany	<40	<35	<35	x	x
Poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych (%)	gmina	x	x	24,07	26,60	38,41
	wymagany	x	x	>20	>25	>35

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

2.4. Pozostała działalność w zakresie ochrony środowiska

Ochrona środowiska w Gminie Szudziałowo jest realizowana nie tylko poprzez duże inwestycje infrastrukturalne, ale także dzięki różnorodnym działaniom wspierającym zrównoważony rozwój i poprawę jakości życia mieszkańców, do których zalicza się m.in. inicjatywy dotyczące edukacji ekologicznej, jak i również realizację przedsięwzięć związanych z termomodernizacją.

Kluczową rolę w kształtowaniu postaw ekologicznych i odpowiedzialności za środowisko naturalne odgrywa edukacja ekologiczna. Jej głównym celem jest zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat ochrony przyrody, zrównoważonego rozwoju oraz wpływu działalności człowieka na ekosystemy. W ramach tych inicjatyw na terenie Gminy Szudziałowo organizowane były akcje informacyjne, funkcjonował punkt konsultacyjny „Czyste Powietrze”, jak i również prowadzono dystrybucję materiałów edukacyjnych, takich jak ulotki i broszury dotyczące ochrony środowiska.

Gmina Szudziałowo planuje realizację inwestycji związanych z termomodernizacją budynków użyteczności publicznej, mających na celu poprawę efektywności energetycznej, redukcję kosztów ogrzewania oraz ograniczenie emisji gazów cieplarnianych. W ramach termomodernizacji przewidziane są prace w następujących obiektach:

- budynek świetlicy wiejskiej wraz z remizą OSP Wierzchlesie – filia biblioteczna, świetlica wiejska wykorzystywana przez mieszkańców, remiza OSP z garażem i wozem OSP,
- budynek Gminnego Ośrodka Animacji Kultury i Rekreacji w Szudziałowie wraz z siedzibą OSP Szudziałowo, garażem i wozem OSP (siedziba biblioteki gminnej, miejsce spotkań mieszkańców),
- budynek Klubu Młodzieżowego w Szudziałowie – siłownia, sala na spotkania mieszkańców,
- budynek Urzędu Gminy Szudziałowo,
- budynek Szkoły Podstawowej w Szudziałowie,
- budynek świetlicy wiejskiej w Wojnowcach,
- budynek świetlicy wiejskiej w Harkawiczach,
- budynek Remizy OSP Usnarz Górny,
- budynek Szkoły Filialnej w Babikach.

Wśród przedsięwzięć planowanych do realizacji na obszarze Gminy, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko naturalne, znajdują się m.in. budowa kurnika o obsadzie 220 DJP w miejscowości Horczaki oraz budowa 3 kurników o obsadzie 258,9 DJP w Ostrowie Północnym. Intensywna hodowla drobiu wiąże się z emisją zanieczyszczeń do powietrza, wpływem na jakość wód i gleb, a także zmianami w krajobrazie. Ponadto, tego rodzaju obiekty mogą generować hałas oraz uciążliwy zapach. Ze względu na skalę potencjalnych skutków, lokalizacja i sposób funkcjonowania ferm drobiu powinny uwzględniać rozwiązania minimalizujące ich wpływ na otoczenie zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska.

CZĘŚĆ 3: SYTUACJA GOSPODARCZA

3.1. Gospodarka lokalna

3.1.1. Przedsiębiorczość

Jednym z podstawowych uwarunkowań rozwojowych każdej gminy jest jej lokalny rynek pracy oraz sytuacja gospodarcza. Dobrze rozwinięta sfera gospodarcza warunkuje m.in. powstawanie na danym obszarze nowych miejsc pracy, napływ inwestycji zagranicznych, a także umożliwia zwiększenie wpływów budżetowych z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych CIT. Jednym z elementów charakteryzujących lokalną gospodarkę jest liczba podmiotów gospodarczych działających na obszarze danej gminy, ponieważ stanowi ona istotny wskaźnik poziomu przedsiębiorczości w jej granicach. W kolejnej tabeli przedstawiono kształtowanie się liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na obszarze powiatu sokólskiego w latach 2019-2023. Analizując przedstawione dane zaobserwowano, że w 2019 roku najwięcej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych było w gminie Sokółka (1 982) oraz Dąbrowa Białostocka (635). W 2023 roku wskazane jednostki również charakteryzowały się najwyższą liczbą zarejestrowanych na ich terenie przedsiębiorstw. Należy zaznaczyć, że w tym samym roku w Sokółce i Dąbrowie Białostockiej zarejestrowanych było łącznie 63,0% wszystkich podmiotów gospodarczych z całego powiatu sokólskiego. Oznacza to, że wskazane jednostki stanowią lokalne ośrodki aktywności gospodarczej. W 2019 roku w Gminie Szudziałowo zarejestrowanych było 149 przedsiębiorstw (3,6% wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie powiatu). Na przestrzeni analizowanych lat liczba ta zwiększyła się o 22 podmioty i ostatecznie w 2023 roku wyniosła 171 przedsiębiorstw. Należy jednak zauważyć, że badana jednostka charakteryzowała się niską, na tle innych gmin powiatu, liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Dynamika zmian w latach 2019-2023 obrazuje, która Gmina rozwijała się najszybciej pod względem przyrostu liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Dynamika zmian dla całego powiatu sokólskiego wyniosła 110,7%. Najszybszy przyrost nowych podmiotów gospodarczych odnotowano w gminie Janów (124,9%) oraz gminie Korycin (121,3%). Z kolei najwolniej zmiany postępowały w Gminie Nowy Dwór, dla której dynamika analizowanego zjawiska wyniosła 101,3%.

Dynamika zmian w Gminie Szudziałowo wyniosła 114,8%, co oznacza, że przyrost ten był większy niż w przypadku średniej dla całego powiatu. Przedstawione dane mogą wskazywać, że warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w Gminie się poprawiają, co może pozytywnie wpływać na jej sytuację rozwojową.

Tab. 16. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w gminach powiatu sokólskiego w latach 2019-2023

JST	2019		2023		zmiana liczby zarejestrowanych podmiotów w okresie 2019-2023
	liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	odsetek w powiecie	liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	odsetek w powiecie	
powiat sokólski	4 093	100,0%	4 529	100,0%	436
Dąbrowa Białostocka	635	15,5%	735	16,2%	100
Janów	189	4,6%	236	5,2%	47
Korycin	164	4,0%	199	4,4%	35
Krynki	199	4,9%	220	4,9%	21

Kuźnica	220	5,4%	251	5,5%	31
Nowy Dwór	78	1,9%	79	1,7%	1
Sidra	135	3,3%	145	3,2%	10
Sokółka	1 982	48,4%	2 119	46,8%	137
Suchowola	342	8,4%	374	8,3%	32
Szudziałowo	149	3,6%	171	3,8%	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według danych na koniec 2023 roku wśród podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie Gminy Szudziałowo, na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007), najwięcej z nich działało w Sekcji A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (15,8%), Sekcji S i T Pozostała działalność usługowa (13,5%) oraz w Sekcji G Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (12,9%). Znaczny odsetek przedsiębiorstw odnotowano również w Sekcji F Budownictwo (9,4%), Sekcji M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (8,2%) oraz Sekcji C Przetwórstwo przemysłowe (8,2%). W pozostałych sekcjach odsetek zarejestrowanych podmiotów kształtował się na poziomie poniżej 8% wszystkich podmiotów. Przedstawiona struktura zarejestrowanych przedsiębiorstw na terenie Gminy Szudziałowo wskazuje na umiarkowaną dywersyfikację lokalnego rynku pracy.

Tab. 17. Podmioty działające na terenie Gminy Szudziałowo na koniec 2023 r. według sekcji PKD

SEKCJE PKD 2007	Liczba podmiotów	Udział
SEKCJA A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	27	15,8%
SEKCJA S i T Pozostała działalność usługowa	23	13,5%
SEKCJA G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	22	12,9%
SEKCJA F Budownictwo	16	9,4%
SEKCJA M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	14	8,2%
SEKCJA C Przetwórstwo przemysłowe	14	8,2%
SEKCJA H Transport i gospodarka magazynowa	13	7,6%
SEKCJA L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	10	5,8%
SEKCJA J Informacja i komunikacja	8	4,7%
SEKCJA O Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	7	4,1%
SEKCJA R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	5	2,9%
SEKCJA Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	4	2,3%
SEKCJA P Edukacja	3	1,8%
SEKCJA K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	3	1,8%
SEKCJA I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2	1,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W poniższej tabeli przedstawione zostało zestawienie największych przedsiębiorstw działających na terenie Gminy Szudziałowo w 2023 wraz z informacją dotyczącą zakresu ich działalności.

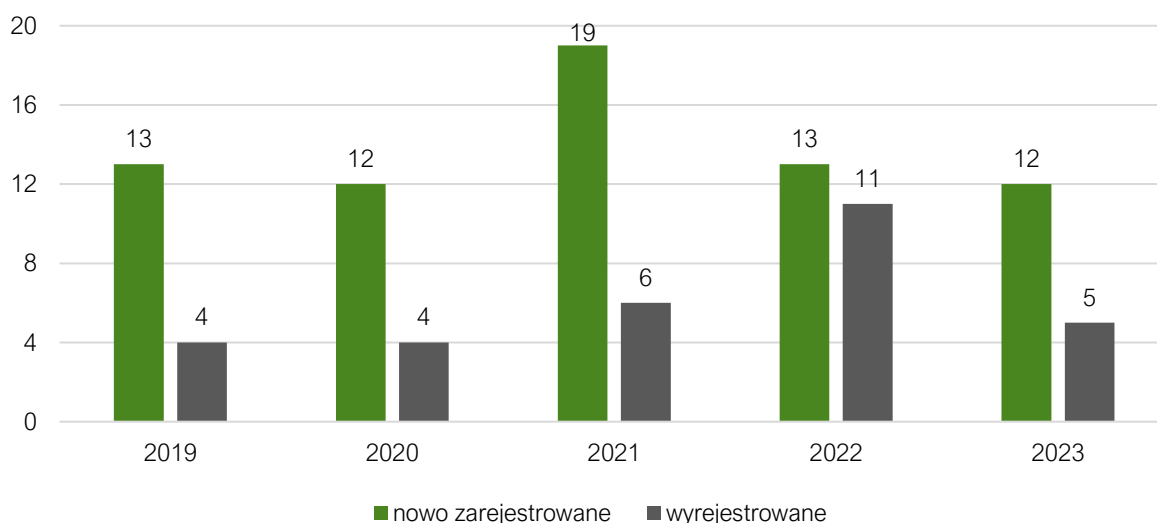
Tab. 18. Największe przedsiębiorstwa działające na terenie Gminy Szudziałowo na koniec 2023 r.

Nazwa przedsiębiorstwa	Przybliżona liczba pracowników	Zakres działalności/branża
Placówka Straży Granicznej w Szudziałowie	40	instytucja państwowa
Gospodarstwo Ogrodnicze Stanisław Trzonkowski w Ostrowie Północnym	30	działalność rolnicza (plantacje czarnej porzeczki, rokitnika)

Gospodarstwo Ogrodnicze Wilczewscy w Słoi	20 (200) ²	działalność rolnicza (plantacja borówki amerykańskiej)
Ostrowia Sp. j. M. Trwoga, M. Trwoga w Ostrowie Północnym	20	produkcja wyrobów z drewna (np. place zabaw, architektura ogrodowa)
„AGROPOL” Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe	20	działalność rolnicza
Nadleśnictwo Krynki z siedzibą w Poczopku	20	instytucja państwowa
Nadleśnictwo Supraśl	20	instytucja państwowa
Stanica Kresowa Edyta Szubska	10	agroturystyka, hotelarstwo, gastronomia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Szudziałowo.

Kolejna rycina przedstawia liczbę podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON w latach 2019-2023 na terenie Gminy Szudziałowo. Z analizy przedstawionych danych wynika, że w każdym roku liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych przewyższała liczbę podmiotów wyrejestrowanych. Największą różnicę odnotowano w 2021 roku, kiedy to kształtowała się ona na poziomie 13 przedsiębiorstw, wtedy też zostało zarejestrowanych najwięcej nowych podmiotów gospodarczych na przestrzeni lat 2019-2023. Z kolei najmniejsza różnica pomiędzy podmiotami nowo zarejestrowanymi a wyrejestrowanymi wystąpiła w 2022 roku (2 podmioty).

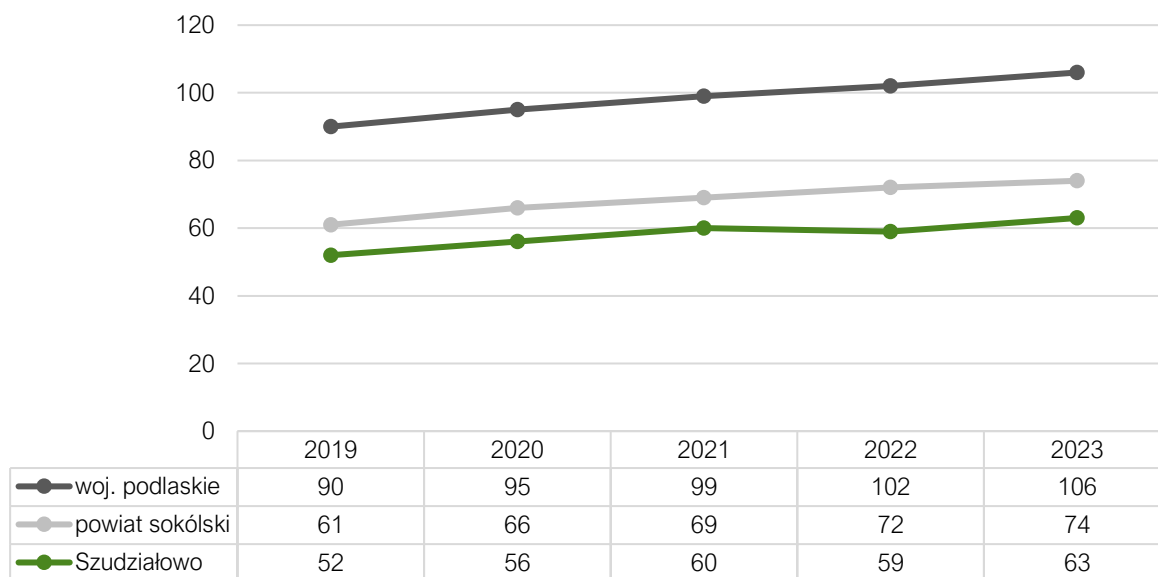
Ryc. 12. Porównanie liczby podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON w latach 2019-2023 działających na terenie Gminy Szudziałowo

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W celu porównania poziomu rozwoju przedsiębiorczości w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego zastosowano wskaźnik liczby przedsiębiorstw przypadających na 1 tys. mieszkańców. Wyniki dla Gminy Szudziałowo zestawiono ze średnią dla gmin w powiecie sokólskim oraz województwie podlaskim. W latach 2019-2023 odnotowano wzrost liczby przedsiębiorstw na terenie badanej jednostki oraz średniej dla gmin powiatu i województwa. W analizowanym okresie średnia liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców była najwyższa dla gmin województwa podlaskiego. Wartości analizowanego wskaźnika w przypadku Gminy Szudziałowo oraz powiatu sokólskiego kształtowały się na zbliżonym poziomie, niemniej jednak dla Gminy Szudziałowo przyjmowały

² 20 osób zatrudnionych na stałe, 200 osób pracujących sezonowo

każdorazowo nieco niższe wartości, co może świadczyć o niekorzystnych warunkach do prowadzenia działalności gospodarczej na jej terenie.

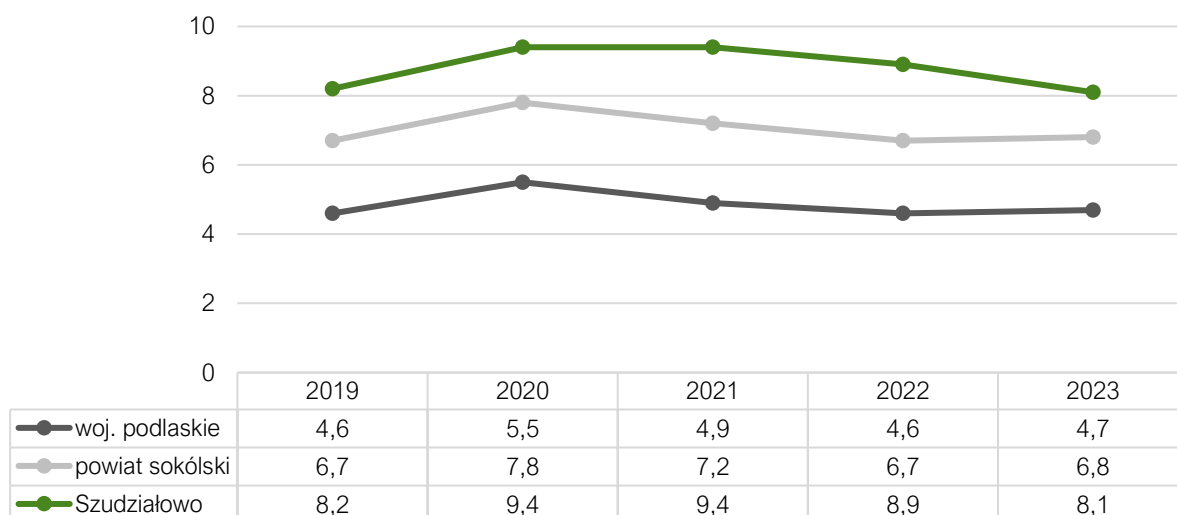

Ryc. 13. Liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w Gminie Szudziałowo na tle średniej dla gmin powiatu i województwa w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

3.1.2. Rynek pracy

Zjawiskiem ściśle związanym z dynamiką oraz kierunkiem rozwoju gospodarczego jednostki samorządowej jest sytuacja na rynku pracy. Dostępność stabilnego zatrudnienia w połączeniu z satysfakcją z wykonywanej pracy ma bezpośredni wpływ na ocenę jakości życia mieszkańców oraz atrakcyjność osiedleńczą jednostki. Wyrazem złej sytuacji na lokalnym rynku pracy jest wzrost bezrobocia. Osobę bezrobotną rozumieć należy jako osobę, która ukończyła 18 rok życia i nie osiągnęła jeszcze wieku emerytalnego, która pozostaje niezatrudniona i nie podejmuje działalności zarobkowej, ale może podjąć pracę i jest zarejestrowana w odpowiednim dla miejsca stałego bądź czasowego zameldowania powiatowym urzędzie pracy oraz poszukuje miejsca zatrudnienia lub pracy zarobkowej. Wysokie bądź długotrwałe bezrobocie wpływać może także na nasilenie się innych problemów społecznych, takich jak: ubóstwo, alkoholizm czy przestępczość. Poniższa rycina przedstawia zmiany udziału osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Szudziałowo na tle średniej dla gmin powiatu sokólskiego oraz województwa podlaskiego w latach 2019-2023. W analizowanym okresie średnia wartość wskaźnika na terenie badanej jednostki kształtowała się na poziomie 8,1%, co stanowiło wynik wyższy od średniej dla gmin powiatu sokólskiego (6,8%) oraz województwa podlaskiego (4,7%). Należy jednak podkreślić, że od 2020 roku udział osób bezrobotnych na terenie Gminy Szudziałowo sukcesywnie się zmniejszał – w tym okresie odnotowano spadek o 1,3 pp.

Ryc. 14. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Szudziałowo na tle średniej gmin powiatu i województwa w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kolejna tabela przedstawia strukturę osób bezrobotnych w powiecie sokólskim pod koniec 2024 roku (stan na 31 grudnia). Liczba bezrobotnych zarejestrowanych ogółem wyniosła wówczas 2 313 osób, z czego 38,8% stanowiły kobiety. Pod względem czasu pozostawania bez pracy w miesiącach, największą grupę w powiecie tworzyły osoby nie pracujące powyżej 24 miesięcy (łącznie 973 osoby, w tym 364 kobiety), tj. osoby długotrwale bezrobotne. Analizując strukturę wieku bezrobotnych zaobserwowano, że najwyższy odsetek osób pozostawających bez pracy stanowili bezrobotni w grupie wiekowej 35-44 lata (łącznie 587 osób, w tym 232 kobiety), w grupie wiekowej 25-34 lata (łącznie 523 osoby, w tym 260 kobiet) oraz w grupie wiekowej 45-54 (łącznie 512 osób, w tym 196 kobiet). Pod względem poziomu wykształcenia najwyższy odsetek bezrobotnych zaobserwowano wśród osób posiadających wykształcenie gimnazjalne/podstawowe i niższe (łącznie 679 osób, w tym 210 kobiet) oraz wśród osób, które uzyskały wykształcenie policealne i średnie bądź branżowe/zawodowe (łącznie 572 osoby, w tym 262 kobiety). Podsumowując, pod koniec 2024 roku w powiecie sokólskim największą grupę bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy, w grupie wiekowej 35-44, które uzyskały wykształcenie gimnazjalne/podstawowe i niższe. Oznacza to, że w Gminie Szudziałowo przeważa bezrobocie długookresowe, jednak najtrudniej ze znalezieniem pracy mają osoby w wieku produkcyjnym, posiadające wykształcenie gimnazjalne/podstawowe i niższe, a w szczególności mężczyźni.

Tab. 19. Struktura bezrobotnych w powiecie sokólskim w 2024 roku (stan na 31 grudnia 2024 r.)

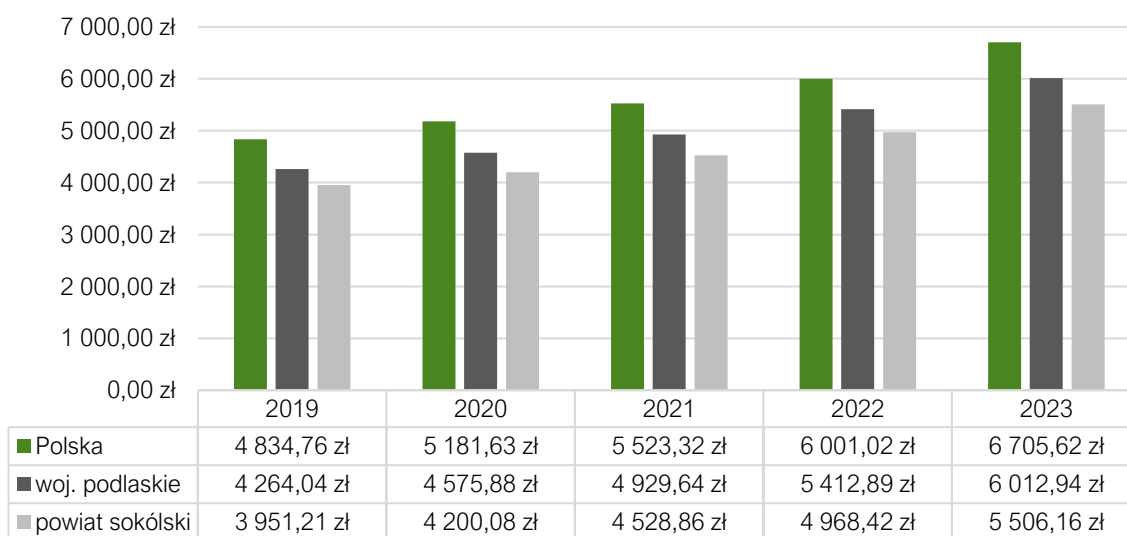
		Ogółem	w tym kobiety
Bezrobotni zarejestrowani ogółem		2 313	897
Czas pozostawania bez pracy w m-c	do 1	163	73
	1-3	274	104
	3-6	247	104
	6-12	316	120
	12-24	340	132
	Powyżej 24	973	364
Wiek	18-24	313	133
	25-34	523	260
	35-44	587	232
	45-54	512	196
	55-59	219	76

	60 lat i więcej	159	0
Wykształcenie	wyższe	144	76
	policealne i średnie, zawodowe/branżowe	572	262
	średnie ogólnokształcące	358	186
	zasad. zawodowe/branżowe	560	163
	gimnazjalne/ podstawowe i poniżej	679	210

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z rynku pracy MRiPS-01 Powiatowego Urzędu Pracy w Sokółce.

Według danych zawartych w Barometrze Zawodów w 2023 roku w powiecie sokólskim występował deficyt osób poszukujących pracy w 38 grupach zawodowych. We wskazanych grupach wyróżnia się m.in. blacharzy i lakierników samochodowych, mechaników pojazdów samochodowych, brukarzy, cukierników, kucharzy, lekarzy, nauczycieli, pedagogów, piekarzy, pracowników socjalnych, psychologów i psychoterapeutów, ratowników medycznych oraz spawaczy.

W 2023 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie sokólskim kształtowało się na poziomie 5 506,16 zł, co stanowiło ok. 91,6% średniej dla województwa podlaskiego. W tym samym roku średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie stanowiło ok. 82,1% średniego wynagrodzenia w skali kraju. Dane te przedstawione zostały na kolejnej rycinie.

Ryc. 15. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie sokólskim i województwie podlaskim na tle kraju w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

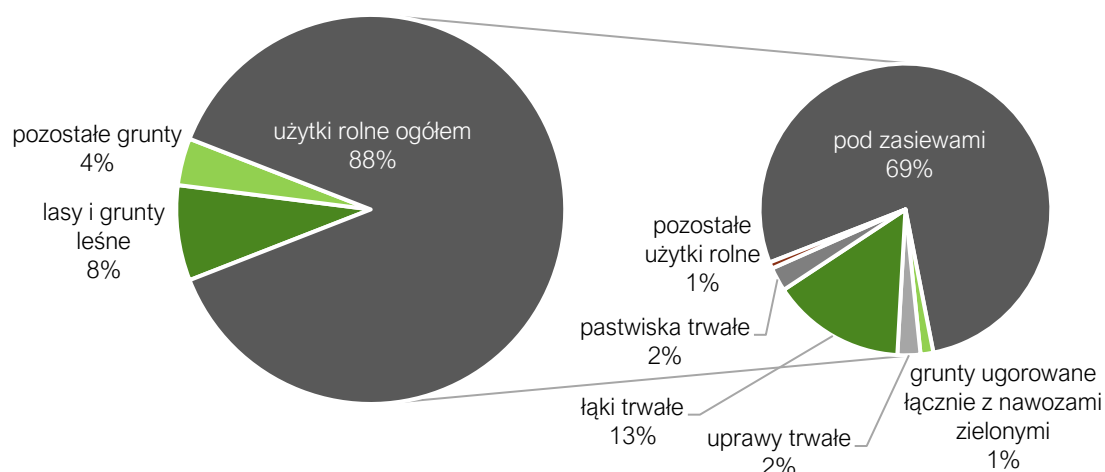
3.1.3. Rolnictwo

Gmina Szudziałowo cechuje się funkcją rolniczą o ekstensywnym charakterze. 44,45% jej całkowitej powierzchni stanowią użytki rolne, dlatego analizując jej gospodarkę lokalną uwzględnić należy specyfikę związaną ze znajdującymi się na jej terenie gospodarstwami rolnymi. Najbardziej rzetelnym źródłem informacji odzwierciedlającym realny stan rolnictwa są przeprowadzone raz na 10 lat Powszechne Spisy Rolne. Obowiązek przeprowadzenia spisów wynika z rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady, a uszczegółowionego na poziomie krajowym w drodze ustawy z dnia 31 lipca 2019 r. o Powszechnym Spisie Rolnym w 2020 r. Udział w spisie rolnym jest obowiązkowy, a odmowa przystąpienia skutkować może nałożeniem grzywny. Dzięki przyjętym

rozwiązaniom w ostatnim Powszechnym Spisie Rolnym przeprowadzonym w 2020 r. według danych GUS wzięło udział 98% polskich gospodarstw rolnych. Tym samym, analiza stanu rolnictwa na terenie Gminy Szudziałowo przeprowadzona została głównie w oparciu o dane pozyskane na drodze PSR 2020.

Znajdujące się na terenie Gminy Szudziałowo gleby zaliczają się przede wszystkim do gleb IV i V klasy bonitacyjnej – stanowią one ok. 82,1% wszystkich gruntów ornych na badanym obszarze. Znaczny udział w strukturze jakości gleb stanowią również gleby VI klasy bonitacyjnej (ok. 11,0%). Fragmentarycznie występują gleby III klasy bonitacyjnej, jednak ich udział w strukturze jest niewielki i stanowi ok. 6,8%. Tym samym należy zaznaczyć, że na terenie Gminy Szudziałowo nie występują gleby klasy I oraz klasy II, a ogólna wartość bonitacyjna użytków rolnych jest niska.

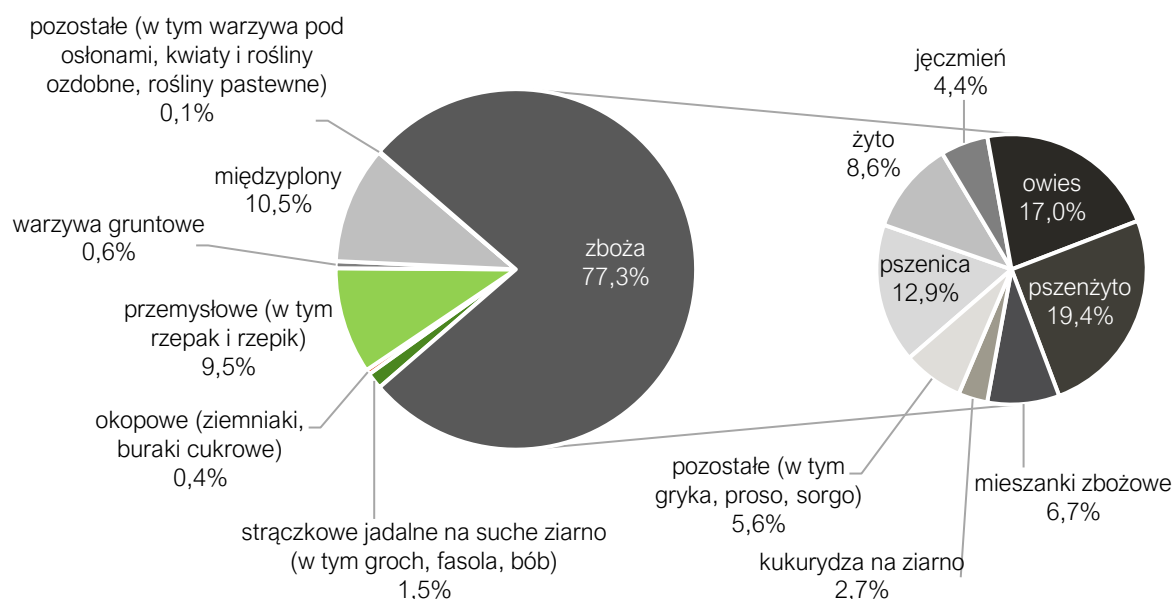
W 2020 roku grunty ogółem na terenie Gminy Szudziałowo zajmowały 11 697,62 ha. W ich strukturze użytkowania dominują użytki rolne ogółem, zajmujące 88% wszystkich gruntów ogółem. Z kolei lasy i grunty leśne stanowiły średnio ok. 8% ich powierzchni, a pozostałe grunty – ok. 4%. Należy jednak zaznaczyć, że użytki rolne nie stanowią w całości pól uprawnych, a dzielą się na dalsze podgrupy użytkowe. Tym samym, pod zasiewami znajdowało się 69% gruntów gospodarstw rolnych w Gminie, a ok. 13% zajmowały łąki trwałe. Strukturę użytkowania gruntów rolnych zaprezentowano na kolejnej rycinie.

Ryc. 16. Użytkowanie gospodarstw rolnych oraz użytków rolnych na terenie Gminy Szudziałowo w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PSR 2020.

Jedną z najbardziej powszechnych upraw w Gminie Szudziałowo są zboża, które stanowią 77,3% wszystkich upraw. Według danych z 2020 roku, dominującą rolę w tej grupie odgrywały pszenżyto (19,4%), owies (17,0%) oraz pszenica (12,9%). Istotne znaczenie miały również międzyplony (10,5%), a także uprawy przemysłowe, do których zalicza się rzepak i rzepik (9,5%).

Ryc. 17. Powierzchnia zasiewów wybranych upraw (ha) na terenie Gminy Szudziałowo w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PSR 2020.

W 2020 r. w Gminie Szudziałowo łącznie zarejestrowanych było 586 gospodarstw rolnych, co stanowiło 7,4% wszystkich gospodarstw rolnych znajdujących się w powiecie sokólskim. Analizując powierzchnię poszczególnych gospodarstw na terenie badanej jednostki zaobserwowano, że blisko co trzecie z nich zawierało się w przedziale 1-5 ha (31,6% wszystkich gospodarstw). Dodatkowo, 26,8% wszystkich gospodarstw rolnych w Gminie stanowiły gospodarstwa o powierzchni 15-10 ha, natomiast 26,1 ha o powierzchni 15 ha i więcej. W tym samym roku średnia wielkość gospodarstwa na terenie badanej jednostki wyniosła ok. 17,6 ha, podczas gdy w całym powiecie średnia kształtowała się na poziomie 15,2 ha. Z przedstawionych danych wynika, że w Gminie dominują średnie gospodarstwa rolne, które ukształtowały się na skutek historycznych procesów agrarnych.

Tab. 20. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych w Gminie Szudziałowo na tle powiatu sokólskiego

Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych	Szudziałowo		powiat sokólski	
	Liczba podmiotów	Udział (%)	Liczba podmiotów	Udział (%)
ogółem	586	100,0	7 967	100,0
do 1 ha włącznie	7	1,2	38	0,5
1 - 5 ha	185	31,6	1 699	21,3
5 - 10 ha	157	26,8	2 098	26,3
10 - 15 ha	84	14,3	1 587	19,9
15 ha i więcej	153	26,1	2 545	31,9
Średnia wielkość gospodarstwa rolnego dla użytków rolnych (ha)	17,6		15,2	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PSR 2020.

W Gminie Szudziałowo rolnictwo opiera się nie tylko na tradycyjnych uprawach roślinnych i hodowli zwierząt, ale także na dynamicznie rozwijających się plantacjach borówki amerykańskiej oraz czarnej porzeczką, które na stałe wpisały się w lokalny krajobraz. Dzięki sprzyjającym warunkom glebowym i klimatycznym, uprawy te stają się ważnym źródłem dochodu dla rolników w Gminie, wnosząc swój wkład w rozwój lokalnej gospodarki. Rośliną zyskującą na popularności

na terenie Gminy jest również rokitnik, który stanowi przykład lokalnej inicjatywy rolniczej, mogącej przyczynić się do zróżnicowania produkcji rolnej i wykorzystania potencjału ekologicznego regionu.

3.2. Stan finansów samorządowych

Stan finansów samorządowych determinuje zdolność jednostki samorządu terytorialnego do zaspokajania bieżących potrzeb i oczekiwań mieszkańców oraz podejmowania działań inwestycyjnych, przez co w znaczący sposób wpływa na dynamikę i kierunek rozwoju lokalnego.

3.2.1. Wykonanie budżetu

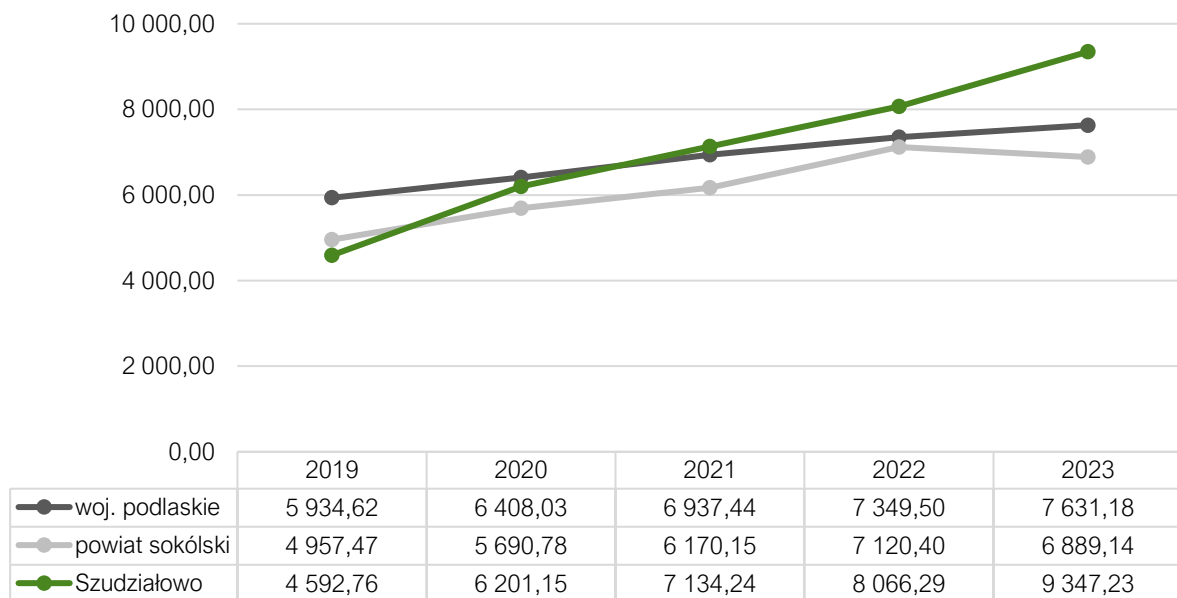
Poniższa tabela przedstawia zestawienie głównych kategorii dochodów i wydatków Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023. W analizowanych latach dochody ogółem Gminy wzrosły niemal dwukrotnie z ponad 13,2 mln zł w 2019 roku do ponad 25,7 mln zł w 2023 roku (wzrost o ponad 12,5 mln zł). Jednocześnie dochody bieżące stanowiły średnio 84,8% dochodów ogółem. W 2019 roku odnotowano najwyższy udział dochodów bieżących, które kształtowały się na poziomie 97,5% dochodów ogółem. Z kolei w 2023 roku dochody bieżące stanowiły 71,5% dochodów ogółem – zaobserwowany spadek wynikał ze wzrostu wartości dochodów majątkowych, które w tym samym roku osiągnęły swoją najwyższą wartość i wyniosły ponad 7 mln zł. W latach 2019-2023 wydatki ogółem Gminy Szudziałowo również charakteryzowały się tendencją wzrostową. Na przestrzeni lat wzrosły z ponad 15,4 mln zł w 2019 roku do ponad 25,8 mln zł w 2023 roku (wzrost o ponad 10,3 mln zł). Jednocześnie wydatki bieżące stanowiły średnio 79,7% wydatków ogółem. W 2021 roku odnotowano najwyższy udział wydatków bieżących, które kształtowały się na poziomie 87,1% wydatków ogółem. Z kolei w 2023 roku wydatki bieżące stanowiły 64,9% wydatków ogółem.

Tab. 21. Zestawienie głównych kategorii dochodów i wydatków Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023 (zł)

	2019	2020	2021	2022	2023
Dochody ogółem, w tym:	13 227 145,70	17 574 071,34	20 040 085,72	22 577 555,84	25 751 608,27
<i>dochody bieżące</i>	12 902 002,03	15 146 348,09	15 938 399,93	20 136 973,36	18 414 622,59
<i>dochody majątkowe</i>	325 143,67	2 427 723,25	4 101 685,79	2 440 582,48	7 336 985,68
Wydatki ogółem, w tym:	15 494 370,94	17 291 387,30	18 131 614,87	22 872 164,02	25 829 610,84
<i>wydatki bieżące</i>	13 248 046,44	14 294 281,30	15 797 286,00	17 875 907,00	16 751 924,33
<i>wydatki majątkowe</i>	2 246 324,50	2 997 106,00	2 334 328,87	4 996 257,02	9 077 686,51
Wynik budżetu	-2 267 225,24	282 684,04	1 908 470,85	-294 608,18	-78 002,57

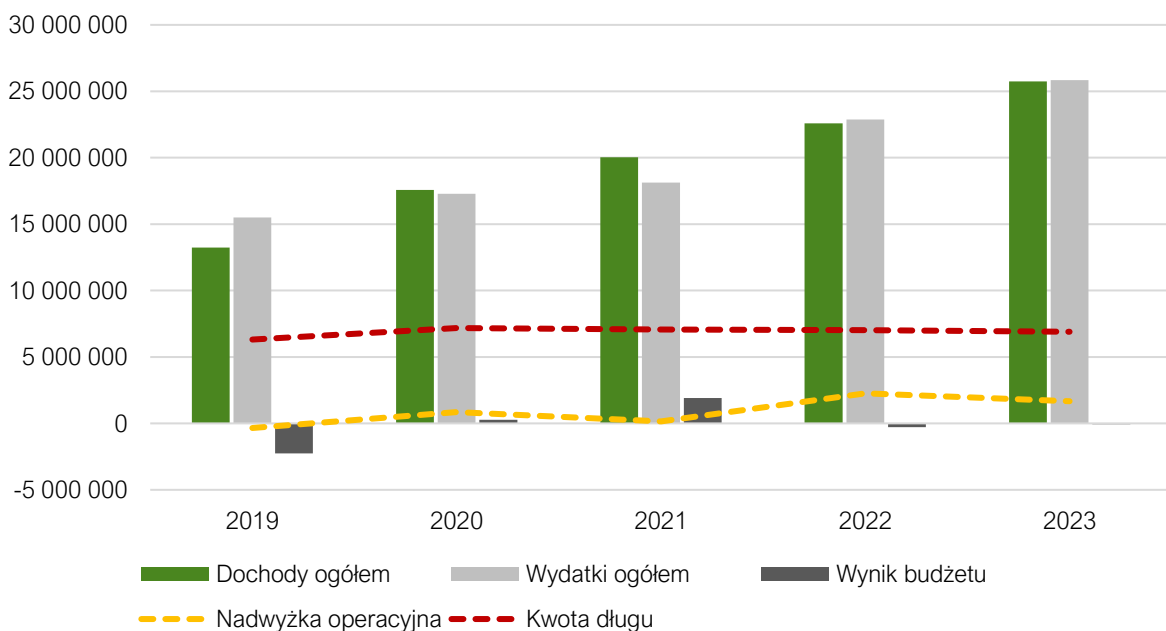
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Przeliczając dochody ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Szudziałowo, w latach 2019-2023 wynosiły one średnio 7 068,33 zł. W 2019 roku kształtowały się one poniżej średniej dla gmin powiatu sokólskiego i województwa podlaskiego. Należy jednak zaznaczyć, że od 2020 roku dochody ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Szudziałowo wykazywały tendencję wzrostową, a w 2023 roku wyniosły 9 347,23 zł i były wyższe zarówno od średniej dla gmin powiatu sokólskiego, jak i województwa podlaskiego. Sposób, w jaki kształtowały się dochody ogółem na terenie badanej jednostki, może świadczyć o jej poprawiającej się sytuacji finansowej.

Ryc. 18. Dochody ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Szudziałowo na tle powiatu i województwa w latach 2019-2023
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na kolejnej rycinie przedstawiono wykonanie budżetu Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023. Analizując przedstawione dane zaobserwowano, że w 2019, 2022 i 2023 roku wydatki ogółem Gminy przewyższały jej dochody ogółem, powodując deficyt budżetowy. Najwyższy ujemny wynik budżetu wystąpił w 2019 roku, kształtując się na poziomie -2,2 mln zł. W tym samym roku najniższy wynik osiągnęła również nadwyżka operacyjna (różnica między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi) osiągając -346 044,41 zł. Ponadto kwota długu w analizowanym okresie wyniosła średnio 6,9 mln zł, stanowiąc około 34,8% dochodów ogółem.

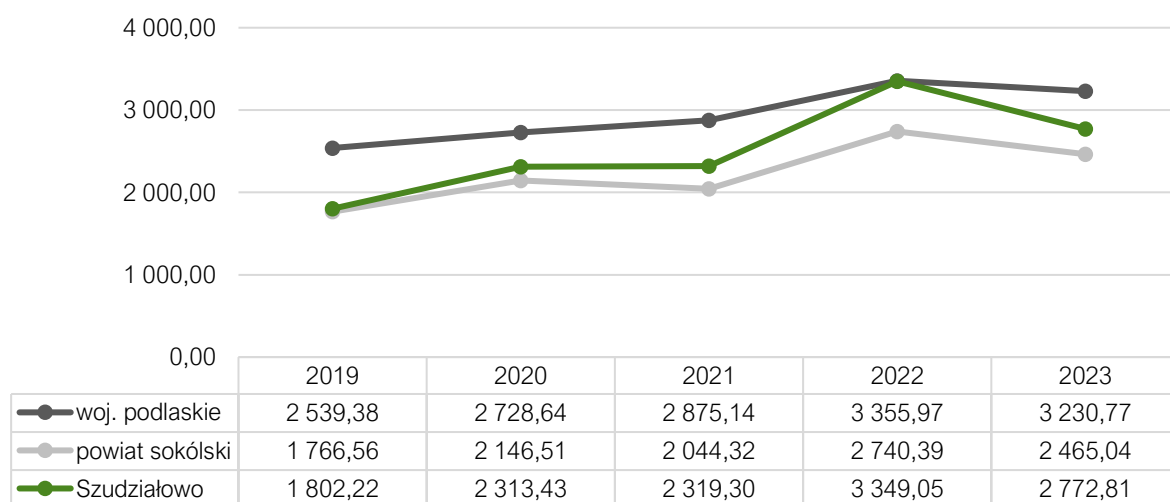

Ryc. 19. Wykonanie budżetu Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023
 Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

3.2.2. Struktura dochodów i wydatków

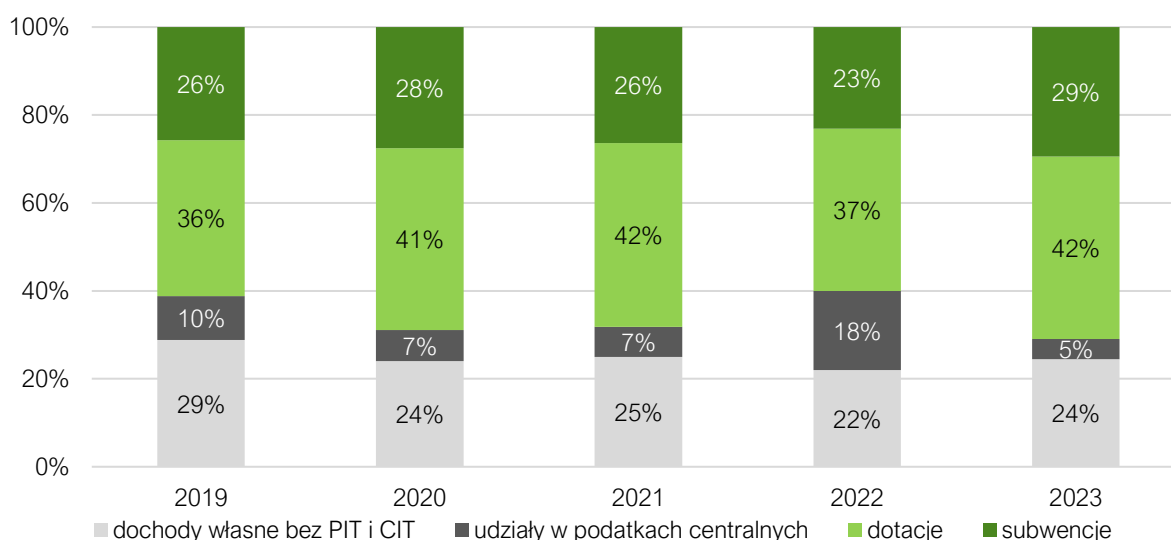
Wśród dochodów budżetowych najistotniejszą rolę odgrywają dochody własne, które są czynnikiem decydującym o samodzielności finansowej jednostki. Zaliczane są do nich przede wszystkim podatki o odpłaty lokalne. Jest to szczególnie ważne, ponieważ w tej kategorii dochodów gmina posiada prerogatywy do kształtowania ich poziomu poprzez wydawanie uchwał, dzięki którym może decydować o stawkach podatkowych, wprowadzaniu ulg i zwolnień, umarzaniu należności, a także do przejmowania z nich wpływów. Dzięki znacznemu zakresowi swobody w kształtowaniu tych dochodów, jednostka może również oddziaływać na podmioty gospodarcze, które funkcjonują na danym terenie, a przez to stymulować rozwój lokalny.

Na poniższej rycinie przedstawiono dochody własne na 1 mieszkańca w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2023 na tle średnie dla gmin powiatu sokólskiego oraz województwa podlaskiego. W przyjętym okresie wartość analizowanego wskaźnika była najniższa dla powiatu sokólskiego. Dochody własne Gminy Szudziałowo były każdorazowo wyższe od tych odnotowanych w przypadku średniej dla gmin powiatu, a jednocześnie niższe niż w całym województwie podlaskim. W 2022 roku dochody własne w badanej jednostce gwałtownie wzrosły i kształtowały się na poziomie 3 349,05 zł. Należy jednak zaznaczyć, że w kolejnym roku odnotowano ich spadek. Jednoroczny wzrost dochodów własnych mógł zostać spowodowany m.in. zmianą polityki fiskalnej państwa.

Ryc. 20. Dochody własne na 1 mieszkańca w Gminie Szudziałowo na tle powiatu i województwa w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując strukturę dochodów budżetowych Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023 można zaobserwować, że najwyższy udział w tych dochodach miały dotacje. W analizowanym okresie stanowiły one średnio 39% wszystkich dochodów budżetowych Gminy. W 2022 roku, ze względu na całkowite przeniesienie wypłat z Programu Rodzina 500+/800+ do ZUS ich udział spadł do 37%. W analizowanym okresie najmniejszą część dochodów budżetowych Gminy Szudziałowo stanowił przysługujący jej udział w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz od osób prawnych, który średnio odpowiadał 9% wszystkich wpływów budżetowych. Średni udział dochodów własnych po wyłączeniu podatków centralnych kształtował się natomiast na poziomie 25%. Budżet Gminy Szudziałowo był zatem średnio w 34% złożony ze środków, na których wysokość bezpośrednio lub pośrednio Gmina miała wpływ. Pozostałe 66% stanowiły dotacje i subwencje, które przekazywane były Gminie przez organy zewnętrzne i nie były zależne od Gminy.

Ryc. 21. Struktura dochodów Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

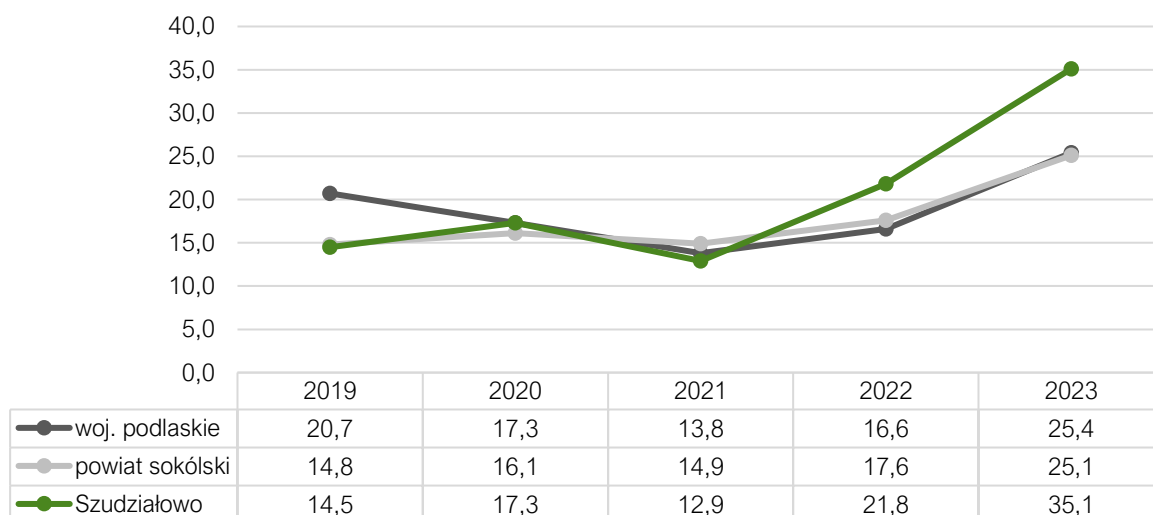
Kolejna tabela przedstawia strukturę bazy podatkowej w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2023. W analizowanych latach najważniejszą rolę odgrywały udziały Gminy w podatku dochodowym od osób fizycznych PIT, podatek rolny oraz podatek od nieruchomości. Wpływy budżetowe z tytułu udziału w podatku PIT kształtowały się średnio na poziomie 1,2 mln zł, z wyjątkiem 2022 roku, kiedy to udział w podatku PIT wyniósł ponad 4,0 mln zł. Jednoroczny wzrost spowodowany był zmianą polityki fiskalnej na poziomie Państwa. Z kolei podatek rolny oraz podatek od nieruchomości w latach 2019-2023 ulegały wahaniom, aby ostatecznie w 2023 roku przyjąć wartość powyżej 1,0 mln zł. W analizowanym okresie Gmina Szudziałowo osiągnęła także znaczne wpływy budżetowe z tytułu podatku leśnego oraz podatku od czynności cywilnoprawnych.

Tab. 22. Dochody podatkowe Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
PIT	1 294 451,00	1 242 202,00	1 365 690,00	4 052 921,57	1 156 046,00
CIT	17 315,12	5 916,37	10 249,02	15 064,17	18 986,00
podatek rolny	807 377,18	851 103,07	841 682,73	858 645,47	1 059 622,36
podatek od nieruchomości	1 019 981,25	863 614,81	766 100,46	834 168,38	1 004 627,52
podatek leśny	479 526,84	486 305,89	490 327,39	534 171,33	808 931,57
podatek od środków transportowych	19 491,30	21 908,00	23 100,00	29 133,00	28 760,00
podatek od czynności cywilnoprawnych	88 392,69	170 116,92	164 412,66	135 890,86	107 322,00
wpływy z opłaty skarbowej	17 072,50	16 145,00	16 747,50	14 581,00	15 417,09
wpływy z opłaty eksploatacyjnej	0,00	0,00	0,00	0,00	1 035,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Według danych GUS udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023 na tle średniej dla gmin województwa podlaskiego i powiatu sokólskiego, każdego roku ulegał zmianom. W 2019 roku kształtował się on na poziomie 14,5%, w 2020 roku odnotowano wzrost udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem do poziomu 17,3%, natomiast w kolejnym roku udział ten uległ spadkowi i wyniósł 12,9%. W latach 2022-2023 ponownie odnotował wzrost, aby ostatecznie osiągnąć wartość 35,1%, co przewyższało średnią dla gmin województwa podlaskiego oraz gmin powiatu sokólskiego.

Ryc. 22. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Szudziałowo na tle powiatu i województwa
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

3.2.3. Finansowanie ze źródeł zewnętrznych

Poniższa tabela przedstawia wykaz projektów, które uzyskały dofinansowanie z Funduszy Europejskich w ramach działań prowadzonych na terenie Gminy Szudziałowo. Zgodnie z serwisem www.mapadotacji.gov.pl, łączna wartość dofinansowania projektów wyniosła ponad 3,0 mln zł. Trzy projekty stanowiły działania realizowane na poziomie powiatu, poświęcone rewitalizacji społecznej i kształtowaniu kapitału społecznego, a w 5 beneficjentem była Gmina Szudziałowo.

Tab. 23. Projekty dofinansowane z Funduszy Europejskich w latach 2014-2020 w Gminie Szudziałowo

Lp.	Tytuł projektu	Program	Beneficjent	Wartość dofinansowania (zł)	Wartość projektu (zł)
1.	Budowa instalacji fotowoltaicznych na potrzeby Gminy Szudziałowo	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	GMINA SZUDZIAŁOWO	509 731,44	657 435,00
2.	Przygotowanie audytów energetycznych dla budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Szudziałowo	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	GMINA SZUDZIAŁOWO	7 527,60	8 856,00
3.	Wiejski Ośrodek Aktywności Lokalnej w Zubrzycy Wielkiej	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	GMINA SZUDZIAŁOWO	299 980,92	413 423,13
4.	Równe szanse	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	GMINA SZUDZIAŁOWO	164 982,46	184 032,40
5.	Kompetencje szansą na sukces	Regionalny Program Operacyjny Województwa	GMINA SZUDZIAŁOWO	86 872,82	103 911,16

Lp.	Tytuł projektu	Program	Beneficjent	Wartość dofinansowania (zł)	Wartość projektu (zł)
		Podlaskiego na lata 2014-2020			
6.	Niepełnosprawne osoby z Powiatu Sokólskiego – pełnoprawni członkowie społeczności lokalnej	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	POWIAT SOKÓLSKI	328 026,00	372 750,00
7.	Powiat sokólski wspiera aktywną integrację	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	POWIAT SOKÓLSKI	253 551,00	272 855,00
8.	Zakup nowoczesnych środków trwałych szansą na rozwój działalności oraz wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwie „OSTROVIA” M. TRWOGA I M. TRWOGA SPÓŁKA JAWNA	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	"OSTROVIA" M. TRWOGA I M. TRWOGA SPÓŁKA JAWNA	225 979,92	557 083,04
9.	Unowocześnienie i rozwój przedsiębiorstwa OSTROVIA poprzez zakup linii sortującej drewno	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	"OSTROVIA" M. TRWOGA I M. TRWOGA SPÓŁKA JAWNA	225 000,00	632 220,00
10.	„Razem dla rodziny”	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	POWIAT SOKÓLSKI	195 036,50	250 556,50
11.	Remont ogrodzenia z bramą główną przy Cerkwi parafialnej pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Samogrodzie	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	PARAFIA PRAWOSŁAWNA POD WEZWANIEM ŚW. APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA	164 682,00	210 000,00
12.	Z nową energią w lepszą przyszłość w LGD Szlak Tatarski	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	KATARZYNA MALEC I KRZYSZTOF LUTY PROWADZĄCY WSPÓLNIE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ W FORMIE SPÓŁKI CYWILNEJ POD FIRMĄ COGNITIO - CENTRUM PRZEDSIĘBIOR	148 646,75	186 996,75

Lp.	Tytuł projektu	Program	Beneficjent	Wartość dofinansowania (zł)	Wartość projektu (zł)
			CZOŚCI I SZKOLEŃ S.C.		
13.	Remont ścian zewnętrznych zabytkowej cerkwi p.w. Zaśnięcia N.M.P. położonej na gruntach wsi Ostrów Południowy	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	PARAFIA PRAWOSŁAWN A P.W. ZAŚNIĘCIA N.M.P. W OSTROWIU PÓŁNOCNYM	129 570,00	154 250,00
14	Roboty remontowo-konserwatorskie ścian zewnętrznych - podwalin i elewacji z renowacją szalówki zewnętrznej zabytkowej cerkwi p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Samogrodzie	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	PARAFIA PRAWOSŁAWN A POD WEZWANIEM ŚW. APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA	129 102,23	176 190,00
15.	Program aktywizacji zawodowej na obszarze LGD Szlak Tatarski	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	KATARZYNA MALEC I KRZYSZTOF LUTY PROWADZĄCY WSPÓLNIE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ W FORMIE SPÓŁKI CYWILNEJ POD FIRMĄ COGNITIO - CENTRUM PRZEDSIĘBIOR CZOŚCI I SZKOLEŃ S.C.	117 287,82	141 007,82
16.	E-platforma na obszarze LSR Szlak Tatarski	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020	STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA SZLAK TATARSKI	99 999,74	126 269,90

Źródło: www.mapadotacji.gov.pl.

Rządowy Fundusz Polski Ład to Program Inwestycji Strategicznych, który ma na celu zwiększenie skali inwestycji publicznych przez bezzwrotne dofinansowanie inwestycji realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Program realizowany jest poprzez promesy inwestycyjne udzielane przez Bank Gospodarstwa Krajowego. W latach 2021-2023 Gmina Szudziałowo pozyskała środki w łącznej kwocie ponad 23,7 mln zł. Środki te przeznaczone były m.in. na inwestycje infrastrukturalne, w tym na przebudowę infrastruktury drogowej.

Tab. 24. Inwestycje w Gminie Szudziałowo zrealizowane przy dofinansowaniu z Rządowego Funduszu Polski Ład

Lp.	Inwestycja	Kwota przyznanego dofinansowania (zł)	Data ogłoszenia wyników
1.	Budowa wodociągu w czterech miejscowościach gminy Szudziałowo	4 180 000	25.10.2021
2.	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Łaźnisko	1 021 250	25.10.2021
3.	Modernizacja kotłowni z siecią ciepłowniczą w Szkole Podstawowej w Szudziałowie	585 000	25.10.2021

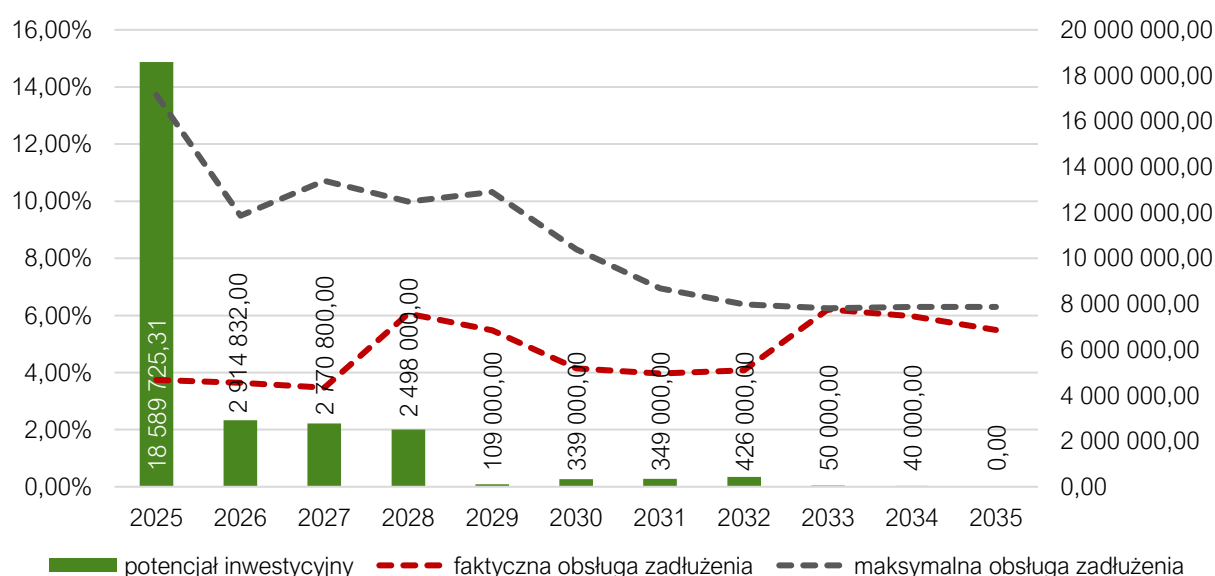
Lp.	Inwestycja	Kwota przyznanego dofinansowania (zł)	Data ogłoszenia wyników
4.	Przebudowa dróg w miejscowości Szudziałowo i Szczęsłowice	2 298 620	30.05.2022
5.	Przebudowa dróg gminnych na terenie gminy Szudziałowo	4 963 560	30.05.2022
6.	Dostosowanie budynków infrastruktury społecznej do potrzeb mieszkańców gminy Szudziałowo	1 764 000	14.07.2022
7.	Remont zabytkowej cerkwi parafialnej Św. App. Piotra i Pawła w Samogródzie	498 500	14.07.2022
8.	Remont zabytkowego kościoła pw. św. Wincentego Ferreriusza i św. Bartłomieja Apostoła w Szudziałowie	498 988	14.07.2022
9.	Przebudowa infrastruktury drogowej na terenie gminy Szudziałowo	5 985 000	7.10.2023
10.	Dostosowanie budynków użyteczności publicznej	1 995 000	7.10.2023

Źródło: opracowanie własne.

3.2.4. Potencjał inwestycyjny

Kolejny wykres przedstawia kształtowanie się wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Szudziałowo na lata 2025-2035 zgodnie z uchwałą Nr VI.38.2024 z dnia 30 grudnia 2024 r. w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Szudziałowo na lata 2025-2038. Pozwala on na ocenę możliwości inwestycyjno-kredytowych Gminy w przyszłości.

Zgodnie z art. 243 ustawy dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2024 poz. 1530 z późn. zm.), dopuszczalna wysokość spłaty zobowiązań JST w danym roku (faktyczna obsługa zadłużenia) nie może przekroczyć indywidualnie liczonego, maksymalnego wskaźnika obsługi zadłużenia. Jak wynika z wykresu, obecny kształt wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Szudziałowo pozwala na obsługę dodatkowych zobowiązań, należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że w niektórych latach (zwłaszcza w latach 2033-2034) faktyczna obsługa zadłużenia jest bliska maksymalnej dopuszczalnej wartości. Oznacza to, że jeśli prognozowana sytuacja się utrzyma Gmina nie będzie miała dużego marginesu bezpieczeństwa, a to w efekcie doprowadzi do braku możliwości swobodnego zaciągania nowych zobowiązań – szczególnie jeśli mogłyby one podnieść wskaźnik ponad limit.

Ryc. 23. Kształtowanie się wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Szudziałowo na lata 2025-2035

Źródło: opracowanie własne na podstawie treści uchwały nr XLIV/342/2024 Rady Gminy Szudziałowo w sprawie zmiany Wieloletniej Prognozy Finansowej.

Dodatkowo na wykresie przedstawiono potencjał inwestycyjny Gminy rozumiany jako suma środków finansowych pozostałych do dyspozycji, po pokryciu wszystkich bieżących kosztów funkcjonowania (wydatków bieżących) oraz spłacie obecnie zaplanowanych rat kapitałowych (rozchodów). Wynika z niego, że potencjał inwestycyjny na lata 2025-2035 wyniesie ponad 28,0 mln zł, z czego ponad 18,5 mln zł w 2025 roku.

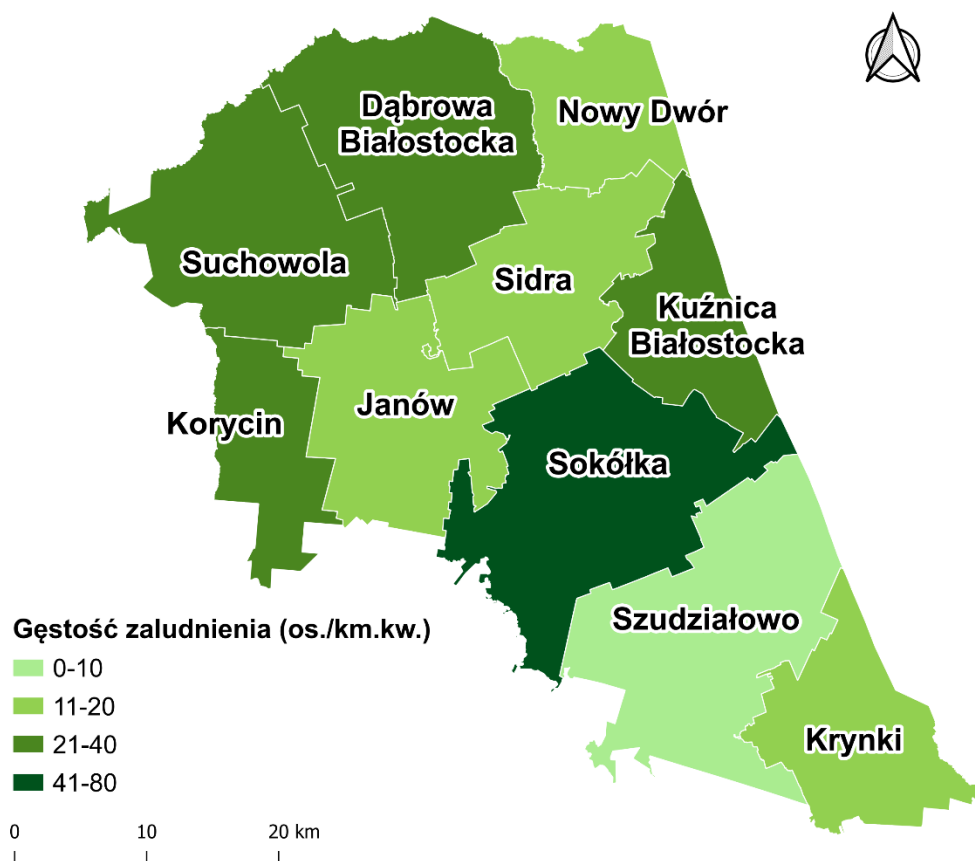
Należy mieć na względzie, że dane zawarte w WPF najbardziej precyzyjnie odnoszą się do roku bieżącego i przyszłego. Prognoza na kolejne lata wyznaczana jest na podstawie trendów makroekonomicznych, które w obecnej sytuacji gospodarczej często ulegają zmianie, dlatego potencjał inwestycyjny Gminy przedstawia również szacunkowe wartości.

CZĘŚĆ 4: SYTUACJA SPOŁECZNA

4.1. Demografia

Sytuacja demograficzna stanowi podstawowy czynnik kształtujący dynamikę oraz kierunek rozwoju społeczno-gospodarczego. Wzrost demograficzny wpływa zarówno na zasobność kapitału ludzkiego, a co za tym idzie na potencjał danego rynku pracy, jak i na ilość relacji międzyludzkich, które są szczególnie istotnym elementem pozwalającym budować silny kapitał społeczny. Sytuacja demograficzna oraz prognozy demograficzne stanowią podstawę do programowania działań przez lokalne samorządy w wieloletnich perspektywach. Są zatem kluczowym czynnikiem w kontekście rozwoju lokalnego oraz planowania strategicznego.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2023 roku Gminę Szudziałowo zamieszkiwało 2 727 osób, co stanowiło około 4% wszystkich mieszkańców powiatu sokólskiego. W tym samym roku gęstość zaludnienia na terenie badanej jednostki wyniosła 9 os./km² – był to wówczas najniższy wynik w powiecie. Najwyższą gęstość zaludnienia odnotowano natomiast w gminie Sokółka, gdzie kształtowała się ona na poziomie 76 os./km².

Ryc. 24. Gęstość zaludnienia w powiecie sokólskim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii

Liczba ludności powiatu sokólskiego na przestrzeni analizowanych lat przyjmowała tendencje spadkowe, o czym świadczy średnia dynamika tego zjawiska kształtująca się na poziomie 97,9%. Według danych GUS w latach 2019-2023 najszybszy spadek liczby ludności odnotowano w gminie Nowy Dwór, gminie Krynki oraz w mieście Dąbrowa Białostocka. W 2019 roku liczba ludności na terenie Gminy Szudziałowo wyniosła 2 840 osób, natomiast w ostatnim roku

poddanym analizie kształtowała się na poziomie 2 727 osób, co oznacza, iż w latach 2019-2023 liczba mieszkańców obszaru zmniejszyła się o 113, a dynamika tego zjawiska wyniosła 99,0%. Szczegółowe dane dotyczące dynamiki zmian liczby mieszkańców przedstawia poniższa tabela.

Tab. 25. Zmiany liczby ludności w gminach powiatu sokólskiego w latach 2019-2023

JST	2019	2020	2021	2022	2023	udział w 2023 r.	średnia dynamika
powiat sokólski	66 686	63 744	62 775	62 063	61 246	100%	97,9%
Dąbrowa Białostocka	11 336	10 639	10 398	10 226	10 072	16%	97,1%
Janów	4 098	3 850	3 822	3 772	3 719	6%	97,6%
Korycin	3 202	3 108	3 054	3 069	3 046	5%	98,8%
Krynki	3 037	2 827	2 805	2 765	2 688	4%	97,0%
Kuźnica	3 927	3 788	3 726	3 693	3 634	6%	98,1%
Nowy Dwór	2 618	2 325	2 258	2 221	2 175	4%	95,6%
Sidra	3 407	3 171	3 104	3 079	3 036	5%	97,2%
Sokółka	25 352	24 650	24 353	24 078	23 866	39%	98,5%
Suchowola	6 869	6 562	6 464	6 391	6 283	10%	97,8%
Szudziałowo	2 840	2 824	2 791	2 769	2 727	4%	99,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na liczbę ludności w jednostkach samorządu terytorialnego wpływ mają dwa czynniki: przyrost naturalny i saldo migracji. Przyrost naturalny stanowi różnicę pomiędzy urodzeniami żywymi a zgonami. Saldo migracji natomiast jest różnicą pomiędzy liczbą osób, które w danym okresie zameldowały się na danym obszarze, a liczbą osób wymeldowanych.

W celu osiągnięcia porównywalności pomiędzy różnymi jednostkami samorządu terytorialnego zdecydowano się na ujęcie przyrostu naturalnego i salda migracji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Analizując zamieszczone w poniższej tabeli dane można zauważyć, iż w 2023 roku wszystkie gminy w powiecie sokólskim charakteryzowały się ujemnym przyrostem naturalnym na 1 tys. mieszkańców. Najniższą wartość analizowanego wskaźnika zaobserwowano w gminach: Krynki (-15,35), Nowy Dwór (-13,15) oraz Sidra (-10,50), z kolei najwyższą w gminach Korycin (-4,92) i Sokółka (-5,54). W przypadku Gminy Szudziałowo przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców w 2023 roku kształtował się na poziomie -6,17. Należy jednak zaznaczyć, że w badanej jednostce średnia zmiana wskaźnika od 2019 roku wyniosła 3,41, co może świadczyć o nieznacznym wzroście liczby urodzeń na jej terenie.

W kolejnej kolumnie zaprezentowano również dane dotyczące wartości salda migracji na 1 000 mieszkańców. Najniższą wartość tego wskaźnika w 2023 roku odnotowano w gminie Nowy Dwór (-9,07) oraz w mieście Dąbrowa Białostocka (-8,88), z kolei najwyższą w przypadku gmin Sokółka (-3,17), Janów (-3,74), a także Korycin (-3,94). W tym samym roku w Gminie Szudziałowo wartość salda migracji na 1 000 mieszkańców wyniosła -5,44, co stanowi wartość zbliżoną do tej odnotowanej w całym powiecie sokólskim (-5,24). Należy jednak zaznaczyć, że obecna sytuacja demograficzna badanej jednostki jest niekorzystna, jako że obserwuje się sukcesywny odpływ ludności ze względu na migracje oraz niski poziom dzietności.

Tab. 26. Przyrost naturalny i saldo migracji na 1 tys. mieszkańców w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2023 na tle powiatu sokólskiego i województwa podlaskiego

JST	przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców		saldo migracji na 1 000 mieszkańców	
	2023 r.	średnia zmiana wskaźnika od 2019 r.	2023 r.	średnia zmiana wskaźnika od 2019 r.
woj. podlaskie	-3,31	-0,58	-1,20	0,13
powiat sokólski	-7,96	-0,39	-5,24	-0,23
Dąbrowa Białostocka	-9,28	-1,07	-8,88	-0,60
Janów	-9,08	-0,26	-3,74	-0,75
Korycin	-4,92	-0,46	-3,94	0,87
Krynki	-15,35	-1,97	-5,48	0,50
Kuźnica	-8,75	0,33	-6,29	-0,12
Nowy Dwór	-13,15	-0,15	-9,07	-0,75
Sidra	-10,50	0,45	-5,58	1,02
Sokółka	-5,54	-0,23	-3,17	0,01
Suchowola	-9,91	-1,90	-6,45	-1,11
Szudziałowo	-6,17	3,41	-5,44	-1,45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Grupą istotnie wpływającą na rozwój demograficzny oraz gospodarczy danego obszaru są osoby w wieku kreatywnym (25-34 lat). Grupa ta jest szczególnie istotna ze względu na wysokie prawdopodobieństwo założenia rodziny przez jej przedstawicieli w relatywnie niedługim czasie oraz wyboru „miejsca do życia”, rozumianego jako kwestię zakupu mieszkania oraz podjęcie stałej pracy. W latach 2019-2023 udział ludności w wieku kreatywnym w Gminie Szudziałowo odnotował tendencje spadkowe – zaobserwowana dynamika tego zjawiska wynosiła 79%, co oznacza znaczący spadek udziału mieszkańców w tej grupie wiekowej w ogólnej liczbie ludności Gminy. Ostatecznie w 2023 roku wartość wskaźnika w Gminie Szudziałowo przyjęła wartość równą 9,75%. Wynik ten był znacznie niższy od średniej dla gmin powiatu sokólskiego oraz województwa podlaskiego. Jest to zmiana niekorzystna, świadcząca o odpływie ludzi młodych z terenu Gminy, co może wskazywać na niską atrakcyjność osiedleńczą obszaru dla mieszkańców wchodzących w dorosłość.

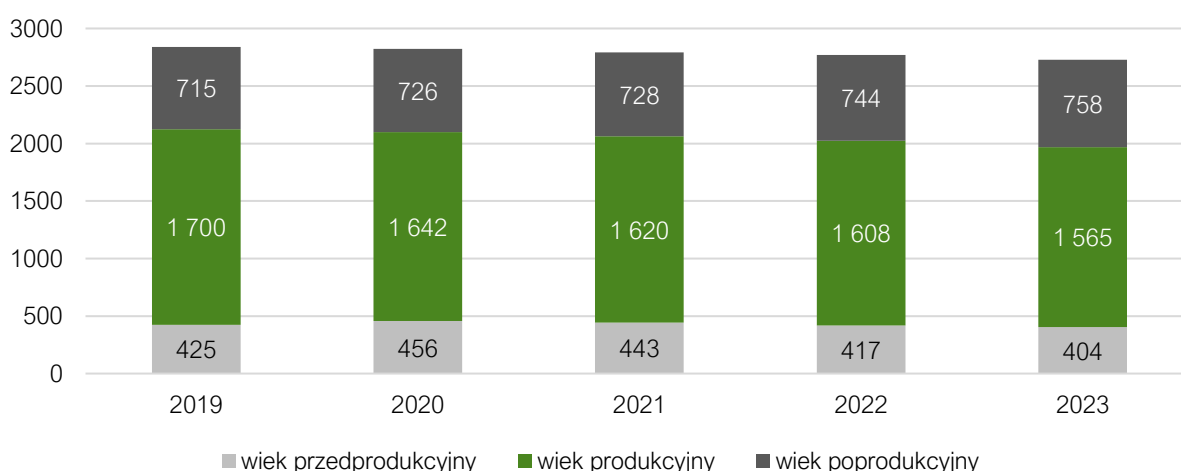
Obok osób w wieku kreatywnym równie istotną grupą, wpływającą na sytuację demograficzną i gospodarczą danego obszaru, są osoby w wieku poprodukcyjnym. Wysoki udział seniorów w danej społeczności wiąże się z koniecznością zwiększenia wydatków w takich obszarach jak zdrowie czy usługi społeczne oraz koniecznością dostosowania infrastruktury i sektora usług społecznych do ich potrzeb. W 2019 roku odsetek seniorów na terenie Gminy Szudziałowo kształtował się na poziomie 34,3%. Wynik ten był wówczas wyższy od średniej dla całego powiatu sokólskiego (28,3%) oraz województwa podlaskiego (26,3%). W 2023 roku wartość tego wskaźnika na terenie badanej jednostki wzrosła do poziomu 37,9%, a dynamika zmian wyniosła 110%. Oznacza to, że na terenie Gminy Szudziałowo następuje postępujący spadek udziału młodych osób w społeczeństwie, natomiast rośnie senioralne obciążenie demograficzne. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że dynamika tego zjawiska w Gminie Szudziałowo jest niższa niż w przypadku średniej dla gmin powiatu sokólskiego oraz całego województwa podlaskiego.

Tab. 27. Wskaźniki demograficzne dla Gminy Szudziałowo w 2019 i 2023 roku na tle powiatu i województwa

JST	mieszkańcy w wieku 25-34 lat w stosunku do ludności ogółem (%)			ludność w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym (%)		
	2019	2023	dynamika	2019	2023	dynamika
woj. podlaskie	14,78	12,36	84%	26,30	30,60	116%
powiat sokólski	14,35	11,45	80%	28,30	33,20	117%
Szudziałowo	12,29	9,75	79%	34,30	37,90	110%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak wskazują dane GUS w latach 2019-2023 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym na terenie Gminy Szudziałowo zmniejszyła się o 21 osób (95,1%). Podobne tendencje zaobserwowano w przypadku liczby osób w wieku produkcyjnym, gdzie odnotowano spadek o 135 mieszkańców (92,1%). Jednocześnie znacząco wzrosła liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, gdyż w 2019 roku kształtowała się ona na poziomie 715 osób, natomiast w ostatnim roku poddany analizie wynosiła już 758 osób – odnotowano więc wzrost o 43 osoby (106,0%). Warto zwrócić uwagę na fakt, że liczba seniorów w 2023 roku niemal dwukrotnie przewyższała liczbę najmłodszych członków społeczeństwa Gminy. Jeżeli obecny trend demograficzny będzie się utrzymywał to w najbliższych latach różnica ta będzie sukcesywnie wzrastać.

Ryc. 25. Struktura ludności w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

4.2. Kapitał społeczny

Kapitał społeczny stanowi termin z pogranicza ekonomii i socjologii. Rozumieć go należy jako element procesu produkcji i życia w zorganizowanym społeczeństwie, którego wartość opiera się na wzajemnych relacjach i zaufaniu jednostek. Dzięki kapitałowi społecznemu, ludzie mogą osiągać większe korzyści ekonomiczne. Uważa się, że występuje silna korelacja pomiędzy poziomem kapitału społecznego, a produktywnością gospodarki.

4.2.1. Żłobki i przedszkola

Rola żłobków oraz przedszkoli w lokalnej społeczności polega na umożliwieniu rodzicom szybszego powrotu na rynek pracy, w związku ze zwolnieniem ich z konieczności sprawowania opieki nad dziećmi, a także na ich wzajemnej integracji, co korzystnie wpływa na budowanie

kapitału społecznego. Ponadto w 2024 roku na terenie Gminy Szudziałowo funkcjonowały 2 oddziały przedszkolne, gdzie opieką objętych było łącznie 56 wychowanków. Średnia wielkość grupy w oddziale przedszkolnym w Szkole Podstawowej im. Bohaterów Powstań Narodowych w Szudziałowie wynosiła 22 osoby, z kolei w filii zlokalizowanej w Babikach było to 12 osób. W każdej ze szkół oddziały te czynne były w godzinach 8:00-13:00. Obecnie na terenie Gminy Szudziałowo nie funkcjonują miejsca opieki nad dziećmi do lat 3. Trwają jednak prace nad utworzeniem klubu dziecięcego, który w przyszłości zapewni opiekę najmłodszym mieszkańcom Gminy.

Tab. 28. Przedszkola na terenie Gminy Szudziałowo w 2024 roku

Nazwa przedszkola	Liczba dzieci	Liczba grup	Średnia wielkość grupy	Godziny otwarcia
Oddział przedszkolny w Szkole Podstawowej im. Bohaterów Powstań Narodowych w Szudziałowie	44	2	22	8:00-13:00
Oddział przedszkolny w Szkole Filialnej w Babikach	12	1	12	8:00-13:00

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

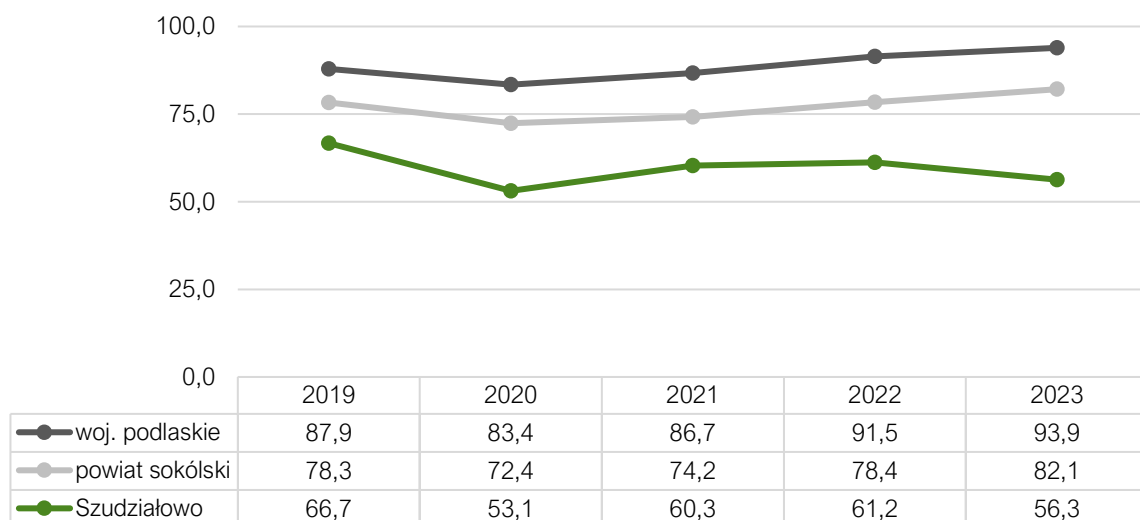
W latach 2019-2024 zwiększyła się liczba dzieci z terenu Gminy objętych opieką przedszkolną na terenie innych gmin, jednocześnie w tym samym czasie spadła liczba dzieci zamieszkujących gminy sąsiednie, które uczęszczały do przedszkoli zlokalizowanych na terenie Gminy Szudziałowo. W roku szkolnym 2023/2024 miesięczny koszt utrzymania jednego dziecka w przedszkolu publicznym w Gminie Szudziałowo utrzymywał się na poziomie 698,48 zł, z kolei w roku szkolnym 2019/2020 wynosił on 1 038,52 zł, co oznacza, że w przeciągu ostatnich 5 lat miesięczny koszt utrzymania dziecka spadł o około 340 zł.

Tab. 29. Funkcjonowanie placówek przedszkolnych w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2024

		2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Liczba dzieci z terenu Gminy w przedszkolach na terenie innych gmin	os.	10	14	11	13	13
Liczba dzieci z terenu innych gmin w przedszkolach na terenie Gminy	os.	2	2	2	1	1
Miesięczny koszt utrzymania 1 dziecka w przedszkolu gminnym	zł	1 038,52	1 301,07	633,04	628,18	698,48

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

W latach 2019-2023 udział dzieci w wieku od 3 do 5 lat objętych opieką przedszkolną w Gminie Szudziałowo ulegał wahaniom – w 2019 roku kształtował się na poziomie 66,7%, natomiast w ostatnim roku poddanym analizie wyniósł 56,3%. W przypadku średniej dla gmin powiatu sokólskiego oraz całego województwa podlaskiego od 2020 roku obserwuje się natomiast systematyczny wzrost wartości wskaźnika.

Ryc. 26. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogóle dzieci w wieku 3-5 lat w Gminie Szudziałowo na tle powiatu i województwa w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

4.2.2. Szkoły

Dostęp do dobrej edukacji stanowi jeden z głównych filarów rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki. Jest to również czynnik szczególnie istotny dla rozwoju dzieci, a co za tym idzie – lokalnej społeczności. Szkoły, oprócz funkcji edukacyjnej, odpowiedzialne są również za kształtowanie postaw moralnych podopiecznych poprzez monitorowanie ich zachowań, angażowanie do pracy w grupach oraz tworzenie warunków do wzajemnej integracji i socjalizacji.

W roku szkolnym 2023/2024 na terenie Gminy funkcjonowała Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Powstań Narodowych w Szudziałowie wraz z filią w Babikach (do 31.08.2023 r. filia ta funkcjonowała jako odrębna placówka pn. Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Babikach). Łącznie do szkół podstawowych uczęszczało wówczas 125 uczniów. Średnia wielkość oddziału w Szudziałowie wynosiła 10 podopiecznych, natomiast w Babikach skupiały one po ok. 7 wychowanków. Na 1 nauczyciela w Szkole Podstawowej w Szudziałowie, jak i w filii w Babikach przypadało średnio po 5 wychowanków. W roku szkolnym 2023/2024 szkoły podstawowe z terenu Gminy nie prowadziły zmianowego systemu pracy.

Tab. 30. Szkoły podstawowe na terenie Gminy Szudziałowo w roku szkolnym 2023/2024

Nazwa szkoły	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia wielkość oddziału	Liczba etatów nauczycieli
Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Powstań Narodowych w Szudziałowie	105	8	13	23,09
Szkoła Filialna w Babikach	20	3	7	4,32

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

Czynnikiem istotnie wpływającym na stan i jakość bazy dydaktycznej jest m.in. możliwość korzystania z obiektów sportowych w postaci hali sportowej lub sali gimnastycznej – każda ze szkół na terenie Gminy zapewnia uczniom dostęp do tego typu obiektów. Istotne znaczenie ma również zapewnienie uczniom dostępu do nowoczesnego sprzętu, który ułatwia naukę, rozwija kompetencje cyfrowe i czyni zajęcia bardziej interaktywnymi. W roku szkolnym 2023/2024 w Szkole Podstawowej w Szudziałowie na 1 komputer przypadało 4 uczniów, z kolei w filii zlokalizowanej w Babikach były to średnio 2 komputery w przeliczeniu na 1 ucznia. Ponadto szkoły zapewniają wychowankom dostęp do projektorów multimedialnych i tablic interaktywnych.

W przypadku projektorów w Szkole Podstawowej w Szudziałowie na każdy przypada średnio 52 uczniów, z kolei w filii w Babikach jest to 20 osób. Obydwie szkoły zapewniały uczniom dostęp do szafek oraz świetlic, funkcjonujących w godzinach 7:00-16:00, a także do wsparcia oferowanego przez psychologa. Rodzicom i nauczycielom zapewniono dostęp do miejsc parkingowych. Każda z placówek posiadała pracownię językowe. Jednocześnie żadna z nich nie prowadziła klas dwujęzycznych, sportowych lub integracyjnych, jak i również nie zapewniała dostępu do pierwszej pomocy ze strony pielęgniarki lub stomatologa. Nie posiadały one również na swoim terenie monitoringu.

Tab. 31. Stan bazy dydaktycznej w szkołach na terenie Gminy Szudziałowo w 2024 roku

Nazwa szkoły:	Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Powstań Narodowych w Szudziałowie	Szkoła Filialna w Babikach
Liczba sal lekcyjnych (szt.)	14	8
Rodzaj i stan obiektów sportowych / sal gimnastycznych	Hala sportowa (stan dobry)	Sala gimnastyczna (stan dobry)
Pracownie językowe	Tak	Tak
Klasy dwujęzyczne / sportowe / integracyjne	Nie	Nie
Komputery do użytku uczniów (szt.)	26	46
Projektory multimedialne (szt.)	2	1
Tablice interaktywne (szt.)	13	6
Kamery - monitoring szkolny	Nie	Nie
Szafki dla każdego ucznia	Tak	Tak
Świetlice (godziny otwarcia)	Tak (7:00-16:00)	Tak (7:00-16:00)
Parkingi dla kadry / rodziców	Tak	Tak
Gabinet pielęgniarki / stomatologiczny	Nie	Nie
Wsparcie psychologa	Tak (Etat 11 godz. z 22 godz.)	Tak (Etat 11 godz. z 22 godz.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

W latach 2019-2024 liczba uczniów szkół podstawowych wraz z klasami „0” wahała się – najwyższą wartość odnotowano w roku szkolnym 2023/2024 (144), natomiast najniższą w roku poprzednim (116). Liczba uczniów z terenu Gminy, uczęszczających do szkół na terenie innych jednostek w latach 2019-2023 utrzymywała się na stosunkowo równym poziomie, podczas gdy w ostatnim roku poddanym analizie wzrosła ponad dwukrotnie. Zwiększenie się liczby uczniów w roku szkolnym 2023/2024 było efektem przyłączenia Szkoły Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Babikach (w postaci filii) do Szkoły Podstawowej w Szudziałowie.

Tab. 32. Liczba uczniów zamieszkujących Gminę Szudziałowo uczęszczająca do szkół na terenie Gminy w latach 2019-2024³

	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Łączna liczba uczniów uczęszczających do szkół na terenie gminy wraz z klasami "0"	124	128	119	116	144
Liczba uczniów z terenu gminy, uczęszczających do szkół na terenie innych gmin	14	13	brak danych	15	38

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

³ Dane dla lat 2019-2023 przedstawiają liczbę uczniów Szkoły Podstawowej w Szudziałowie, podczas gdy w przypadku roku szkolnego 2023/2024 uwzględniono również liczbę wychowanków filii w Babikach

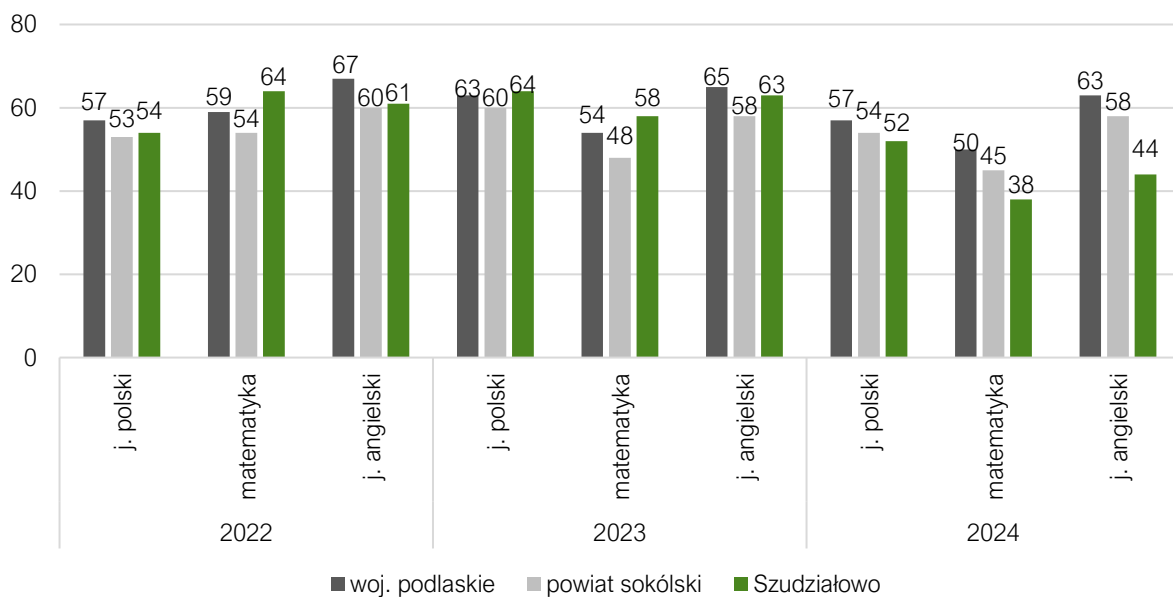
Jedną z form wsparcia oferowanych uczniom są stypendia za wyjątkowe osiągnięcia w nauce oraz sporcie. W latach 2019-2023 liczba uczniów otrzymujących stypendia systematycznie wzrastała, natomiast w ostatnim roku poddanym analizie zaobserwowano nieznaczny spadek. W roku szkolnym 2019/2020 było ich 17, natomiast w latach 2022/2023 ich liczba wynosiła już 59. W przypadku kwoty przeznaczanej na ten cel odnotowano podobne tendencje – najwyższą wartość zaobserwowano w roku szkolnym 2022/2023 (11 432,00 zł), oznacza to, że kwota stypendium przypadająca na 1 ucznia wynosiła wówczas około 193,76 zł. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tab. 33. Liczba uczniów otrzymujących stypendia oraz kwota przeznaczana na ten cel w Gminie Szudziałowo w latach 2019-2024

	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Liczba uczniów (os.)	17	28	28	59	45
Łączna kwota przyznanego stypendium (zł)	4 464	6 800	6 704	11 432	9 246

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

Podstawowym celem rozwoju edukacji oraz bazy edukacyjnej w danej jednostce jest zwiększenie jej skuteczności, rozumianej jako rozwój wiedzy i kompetencji uczniów. Najczęściej stosowaną formą weryfikacji ich postępów edukacyjnych są testy, egzaminy i sprawdziany wewnętrzne oraz zewnętrzne. Podstawowy test jakiemu poddawani są uczniowie szkół podstawowych w całej Polsce jest test ósmoklasisty, przeprowadzany pod koniec edukacji podstawowej. W celu zdiagnozowania efektów nauczania w szkołach podstawowych w Gminie Szudziałowo zdecydowano się na porównanie średnich wyników z egzaminu ósmoklasisty w Gminie, powiecie sokólskim oraz województwie podlaskim. Analizując zebrane dane zaobserwowano, że wyniki osiągane przez absolwentów szkół znajdujących się na terenie badanej jednostki były bardzo zbliżone do średnich wyników uczniów ze wszystkich gmin województwa podlaskiego oraz powiatu sokólskiego. W 2022 roku uczniowie z terenu Gminy najkorzystniej zaprezentowali się na egzaminie z matematyki (64%), gdzie średnia dla całego powiatu (54%) i województwa (59%) plasowała się na niższym poziomie. W 2023 roku znacząco poprawili swoje osiągnięcia z części poświęconej na język polski (64%), nieco mniej korzystnie wypadli w zakresie matematyki (58%), z kolei język angielski utrzymywał się na podobnym poziomie (63%), względem roku poprzedniego (61% w 2022 roku). Na przełomie analizowanych lat wyniki uczniów z terenu Gminy w poszczególnych częściach egzaminów ulegały wahaniom – najniższe wartości odnotowano w 2024 roku.

Ryc. 27. Średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty w Gminie Szudziałowo w latach 2022-2024 na tle powiatu i województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE w Łomży.

Istotnym czynnikiem wpływającym na edukację uczniów są wszelkie projekty edukacyjne, konkursy oraz oferowane wsparcie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami. W ostatnich latach w szkołach znajdujących się na terenie Gminy Szudziałowo realizowano/organizowano m.in. następujące:

- **rządowe projekty edukacyjne:** Podróże z Klasą, Poznaję Polskę oraz Laboratoria Przyszłości,
- **konkursy:** Ogólnopolski Konkurs historyczny im. Marka Gajewskiego „Losy żołnierza i dzieje oręża polskiego” (etap rejonowy i wojewódzki), Wojewódzki konkurs matematyczny (etap rejonowy), Wojewódzki konkurs historyczny (etap rejonowy i wojewódzki), Wojewódzki konkurs geograficzny (etap rejonowy), Ogólnopolski konkurs „Młodzież zapobiega pożarom” (etap powiatowy i wojewódzki), Wojewódzki konkurs fotograficzny pt. „Zabytki Podlasia” (etap powiatowy i wojewódzki), Ogólnopolski konkurs matematyczny „Matematyka i pieniądze 2021” organizowany przez młodzież z Akademii Młodzieżowej, działającej w ramach fundacji Szczęśliwe Dzieciństwo, konkurs na pracę stylistyczną pt. „Pszczółka bliżej nas” w kategorii klasy VII-VIII zorganizowany przez Podlaską Izbę Rolniczą, Wojewódzki konkurs plastyczny „Piękne są nasze barwy ojczyście” organizowany przez Świetlicę przy Szkole Podstawowej nr 49 z Oddziałami Integracyjnymi w Białymstoku, Wojewódzki konkurs plastyczny „112 Ratuje życie” ogłoszony przez Wojewodę Podlaskiego, Ogólnopolski Konkurs fotograficzny z okazji Dnia Krajobrazu organizowany przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska pod hasłem „Uzdrawiający krajobraz”, Ogólnopolski konkurs plastyczny „Święty Mikołaj świadek wiary i opiekun rodziny”,
- **formy wsparcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami:** zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia rewalidacyjne, zajęcia z pedagogiem (konsultacje dla uczniów i rodziców), zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, zajęcia logopedyczne, dostosowanie wymagań do możliwości psychofizycznych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, dostosowanie Indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego do potrzeb uczniów, wsparcie dla

uczniów polegające na pomocy nauczyciela do współorganizowania kształcenia specjalnego (tzw. nauczyciel wspomagający), zajęcia integracji sensorycznej, zajęcia z psychologiem (konsultacje dla uczniów i rodziców), zajęcia logopedyczne.

Dodatkowo, uczniowie szkół podstawowych zlokalizowanych w Gminie Szudziałowo uczestniczyli w następujących zawodach i turniejach sportowych:

- **wewnętrzne zawody sportowe/turnieje:** Mistrzostwa szkoły w piłce ręcznej, tenisie stołowym, piłce nożnej, szachach, olimpijka klas I-III oraz Mistrzostwa szkoły w czwórboju lekkoatletycznym,
- **zewnętrzne zawody sportowe/turnieje:** Mistrzostwa powiatu/Grupy Północnej/Województwa w Indywidualnych Biegach przełajowych w kategorii Igrzyska Dzieci klas IV-VI, Igrzyska Młodzieży Szkolnej klas VII-VIII (chłopcy i dziewczęta), Mistrzostwa powiatu/Grupy Północnej/Województwa w piłce ręcznej w kategorii Igrzyska Dzieci klas IV-VI, Igrzyska Młodzieży Szkolnej klas VII-VIII (chłopcy i dziewczęta), Mistrzostwa powiatu/Grupy Północnej/Województwa w tenisie stołowym w kategorii Igrzyska Dzieci klas IV-VI, Igrzyska Młodzieży Szkolnej klas VII-VIII (chłopcy i dziewczęta), Mistrzostwa powiatu/Grupy Północnej/Województwa w szachach w kategorii Igrzyska Dzieci klas IV-VI, Igrzyska Młodzieży Szkolnej klas VII-VIII (chłopcy i dziewczęta), Mistrzostwa powiatu sokólskiego w piłce nożnej w kategorii klas IV-VI (chłopcy), Mistrzostwa powiatu/Grupy Północnej/Województwa w Sztafetowych Biegach Przełajowych w kategorii Igrzyska Dzieci (dziewczęta klas IV-VI).

Kolejna tabela przedstawia wydatkowanie środków w dziale 801 – oświata i wychowanie w latach 2018-2023. Wydatki ponoszone przez Gminę Szudziałowo systematycznie rosły osiągając ostatecznie wartość 6 592 474,75 zł (2023 rok), co oznacza, że na przestrzeni analizowanych lat zwiększyły się o ponad 3 mln zł. W latach 2018-2023 wydatki na edukację i wychowanie składały się w głównej mierze z wydatków bieżących, wśród których najwięcej przeznaczano na wynagrodzenia. Stały wzrost wydatków bieżących był spowodowany m.in. wzrostem wynagrodzeń. W 2018 roku wydatki z tytułu wynagrodzeń wyniosły 2,6 mln złotych, natomiast 5 lat później było to już 3,9 mln zł. Pozostałe wydatki bieżące, w których zawierają się inne koszty związane z funkcjonowaniem placówek, wzrosły z poziomu 0,8 mln zł w 2018 roku do 1,5 mln zł w 2023 roku. Wydatki majątkowe na oświatę w latach 2018-2023 ulegały wahaniom, osiągając najwyższy poziom w ostatnim roku poddanym analizie (1 124 762,46 zł), z kolei w latach 2018 i 2020 nie przeznaczono na ten cel żadnych środków. Subwencja oświatowa, będąca wsparciem finansowym dla samorządów z budżetu centralnego na organizację edukacji w gminie wzrosła między 2018 a 2023 rokiem z poziomu 2,2 mln zł do 3,1 mln zł. Stopień pokrycia wydatków oświatowych subwencją oświatową przyjmował tendencję spadkową – w 2018 roku wynosił 63%, natomiast w 2023 roku 48%. Wynika z tego, że pomimo wzrostu wartości subwencji oświatowej w analizowanym okresie, wydatki na oświatę i wychowanie z budżetu Gminy stale rosną, powodując konieczność większego pokrywania wydatków na oświatę ze środków własnych Gminy.

Tab. 34. Wydatki w dziale oświata i wychowanie w Gminie Szudziałowo w latach 2018-2023

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
WYDATKI OGÓŁEM	3507602,30	4101864,05	4295648,22	5012092,16	5286467,24	6592474,75
Wydatki bieżące	3507602,30	4080864,05	4295648,22	4882092,16	5281467,24	5467712,29
Wydatki majątkowe	0,00	21000,00	0,00	130000,00	5000,00	1124762,46

SUBWENCJA OŚWIATOWA	2216297,00	2470035,00	2584761,00	2710262,00	2811882,00	3141627,00
Różnica między subwencją oświatową a wydatkami w dziale 801	1291305,30	1631829,05	1710887,22	2301830,16	2474585,24	3450847,75
Stopień pokrycia	63%	60%	60%	54%	53%	48%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

4.2.3. Kultura i sport

Kultura w lokalnej społeczności pełni m.in. funkcje: integracyjną, edukacyjną, komunikacyjną, tożsamościową, rozrywkową, twórczą, ekonomiczną czy społeczną. Szczególnie istotne z punktu widzenia jednostki samorządu terytorialnego są funkcje społeczne, związane z regulacją norm, obyczajów i kodów kulturowych, a zatem wpływające na kształtowanie kapitału społecznego oraz funkcje integracyjne, przez które rozumieć należy zdolność kultury do tworzenia poczucia wspólnoty poprzez tworzenie wspólnych przeżyć i doświadczeń. Dodatkowo, kultura pełni ważną rolę poprzez dostarczanie lokalnym społecznościom możliwości spędzania wolnego czasu, wzbogaconego o elementy twórcze, innowacyjne lub edukacyjne.

Zadania z zakresu organizowania czasu wolnego i prowadzenia działalności kulturalnej na terenie Gminy realizuje Gminny Ośrodek Animacji Kultury i Rekreacji w Szudziałowie. Do jego podstawowych zadań należą m.in.: prowadzenie wielokierunkowej działalności w zakresie edukacji kulturalnej i wychowania przez sztukę, praca dydaktyczno-wychowawcza zapewniająca podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej, prowadzenie spraw dotyczących bibliotek gminnych i szkolnych, a także prowadzenie spraw z zakresu sportu, rekreacji i wypoczynku.

Wśród innych obiektów kulturalno-sportowych zlokalizowanych na terenie Gminy Szudziałowo na szczególną uwagę zasługują przede wszystkim Biblioteka Publiczna w Szudziałowie wraz z filiami, szerzące czytelnictwo i odpowiadające za zapewnianie powszechnego dostępu do wiedzy i kultury, a także wskazane w poniższej tabeli obiekty sportowe, które oferują szeroki wachlarz zajęć. Należy zauważyć, że stan wszystkich z wymienionych poniżej obiektów oceniono jako dobry lub bardzo dobry, co świadczy o braku konieczności prowadzenia ewentualnych remontów w najbliższych latach.

Tab. 35. Stan infrastruktury kulturalnej i sportowej na terenie Gminy

Nazwa obiektu i lokalizacja	Stan obiektu	Zajęcia organizowane dla mieszkańców/ dostępna infrastruktura
Gminny Ośrodek Animacji Kultury i Rekreacji w Szudziałowie	brak danych	organizacja czasu wolnego mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży m.in. poprzez prowadzenie zajęć, pogadanek, warsztatów i lekcji wychowawczych, w także organizowanie konkursów o różnorodnej tematyce
Biblioteka Publiczna w Szudziałowie	bardzo dobry	wypożyczanie książek i czasopism, spotkania autorskie
Filia Biblioteki Publicznej w Babikach	dobry	wypożyczanie książek i czasopism
Filia Biblioteki Publicznej w Wierzchlesiu	dobry	wypożyczanie książek i czasopism
Hala sportowa przy Szkole Podstawowej w Szudziałowie	dobry	zajęcia sportowe, rozgrywki tenisa stołowego, piłki ręcznej, piłki siatkowej i piłki halowej
Klub Młodzieżowy w Szudziałowie	dobry	siłownia, sala do spotkań mieszkańców
Kompleks boisk ORLIK w Szudziałowie	dobry	zajęcia sportowe, boisko ze sztuczną nawierzchnią do piłki nożnej, boisko z naturalną

Nazwa obiektu i lokalizacja	Stan obiektu	Zajęcia organizowane dla mieszkańców/ dostępna infrastruktura
		nawierzchnią, boisko z bezpieczną nawierzchnią do tenisa ziemnego, koszykówki i siatkówki
Siłownia zewnętrzna w Szudziałowie	bardzo dobry	-
Świetlica w Szudziałowie	bardzo dobry	zajęcia sportowe: joga, taekwondo, taniec towarzyski, zajęcia taneczne dla dzieci, spacery kondycyjne, zajęcia plastyczne, imprezy integracyjne (np. Dzień Kobiet, Dzień Seniora)
Świetlica w Wierzchlesiu	dobry	zajęcia integracyjne dla dzieci i młodzieży

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

Na terenie Gminy organizowane są liczne wydarzenia kulturalno-sportowe, które integrują mieszkańców, promują lokalne tradycje i tworzą przestrzeń dla różnorodnych form artystycznej ekspresji. Wśród najważniejszych wymienia się:

- Dni miejscowości Szudziałowo,
- Gminny Przegląd Kolęd,
- Święto Wiejskiego Chleba w Wierzchlesiu,
- Ziemniaczysko w Zubrzycy Wielkiej.

4.2.4. Bezpieczeństwo publiczne

Bezpieczeństwo stanowi fundament stabilności i rozwoju. Zapewnia mieszkańcom poczucie ochrony, wpływa na ich zdrowie i dobrostan, sprzyja współpracy, angażowaniu się w życie wspólnoty oraz pozytywnie wpływa na rozwój gospodarczy i społeczny JST.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 14 ustawy o samorządzie gminnym, utrzymanie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa należy do zadań własnych Gminy.

Za bezpieczeństwo mieszkańców odpowiadają funkcjonariusze Komendy Powiatowej Policji w Sokółce oraz Straży Granicznej w Szudziałowie.

Ponadto na terenie Gminy Szudziałowo funkcjonują 3 jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP), spośród których dwie (OSP w Szudziałowie i OSP w Zubrzycy) ujęte zostały w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. Oznacza to, że mogą zostać wezwane do udziału w akcjach pożarniczo-ratowniczych na terenie całego powiatu sokólskiego. Poza podstawową działalnością, jednostki OSP współorganizują odbywające się na terenie Gminy Szudziałowo uroczystości, w tym uczestniczą w obchodach religijnych, a także organizują pokazy umiejętności ratowniczych podczas pikników.

Tab. 36. Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej na terenie Gminy Szudziałowo

Nazwa jednostki	Lokalizacja	Ujęcie w KSRG
Ochotnicza Straż Pożarna w Szudziałowie	16-113 Szudziałowo, ul. Szkolna 2	Tak
Ochotnicza Straż Pożarna w Wierzchlesiu	16-113 Szudziałowo, Wierzchlesie 94	Nie
Ochotnicza Straż Pożarna w Zubrzycy	16-113 Szudziałowo, Zubrzyca Wielka 14A	Tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo i danych Krajowego Rejestru Sądowego.

Wśród najważniejszych zagrożeń występujących na terenie Gminy wymienia się: spożywanie alkoholu w miejscach publicznych, prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu, przekroczenia prędkości, nielegalne przekraczanie granicy oraz powstawanie dzikich wysypisk śmieci.

Na terenie Gminy nie funkcjonuje system monitoringu, niemniej mógłby on stanowić skuteczną pomoc w poprawie bezpieczeństwa oraz ułatwić egzekwowanie przepisów.

4.2.5. Otoczenie zewnętrzne i wewnętrzne Gminy Szudziałowo

Jednym z elementów otoczenia wewnętrznego gminy są organizacje pozarządowe działające na jej obszarze. Ich liczba odzwierciedlać może także stopień zaangażowania społecznego w sprawy publiczne. W 2024 roku Gmina Szudziałowo współpracowała z 5 organizacjami pozarządowymi w celu rozwijania oferty spędzania czasu wolnego oraz podejmowaniu działań mających na celu szerokorozumianą integrację mieszkańców. Współpraca była realizowana na podstawie uchwały nr XLI.303.2023 Rady Gminy Szudziałowo z dnia 29 listopada 2023 r. w sprawie przyjęcia programu współpracy Gminy Szudziałowo z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2024 rok. W kolejnej tabeli przedstawione zostały organizacje pozarządowe zarejestrowane na terenie Gminy Szudziałowo wraz z informacją na temat charakteru ich współpracy z samorządem.

Szczególną rolę w życiu społeczności lokalnych odgrywają koła gospodyń wiejskich (KGW). Jak wskazuje ustawa o kołach gospodyń wiejskich stanowią one dobrowolne, niezależne od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, samorządną społeczną organizację mieszkańców wsi, wspierającą rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywnie działającą na rzecz środowisk wiejskich. Odgrywają one również kluczową rolę w propagowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów. Według danych Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich w Gminie Szudziałowo zlokalizowane są 2 KGW.

Tab. 37. Organizacje pozarządowe na terenie Gminy Szudziałowo

Nazwa	Adres siedziby	Charakter współpracy z gminą
Uczniowski Klub Sportowy „Sudovia”	ul. Szkolna 1, 16-113 Szudziałowo	współpraca w zakresie organizacji czasu wolnego mieszkańców gminy
Koło Gospodyń Wiejskich w Szudziałowie	ul. Szkolna 4, 16-113 Szudziałowo	współpraca w zakresie integracji mieszkańców oraz promocji gminy
Koło Gospodyń Wiejskich WOJOWNICZKI w Wojnowicach	Wojnowice 37, 16-113 Szudziałowo	współpraca w zakresie integracji mieszkańców oraz promocji gminy
Stowarzyszenie Artystów i Twórców Ludowych Gminy Szudziałowo „SUDO-ART”	ul. Szkolna 4, 16-113 Szudziałowo	współpraca w zakresie integracji mieszkańców
Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Szudziałowo	ul. Bankowa 1, 16-113 Szudziałowo	współorganizacja imprez kulturalno-sportowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

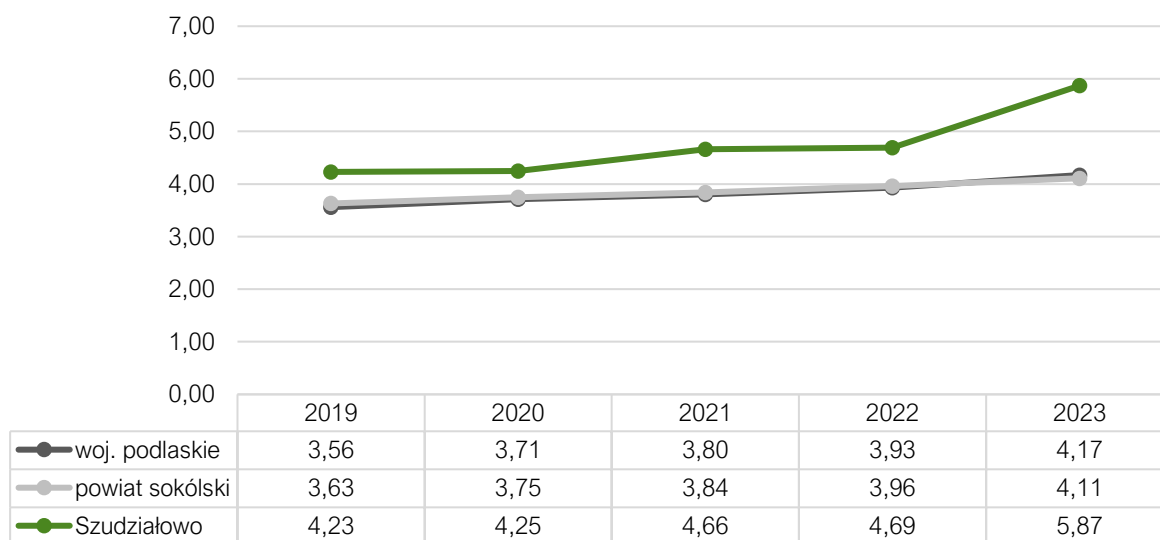
Gmina Szudziałowo należy również do takich stowarzyszeń jak:

- **Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Szlak Tatarski** – celem działalności LGD jest m.in. opracowanie i realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju, podejmowanie i wspieranie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, promocja obszaru objętego działalnością LGD, wspomaganie rozwoju wspólnot i społeczności lokalnej, wspieranie nauki, edukacji, kultury i sztuki, a także ochrona dóbr kultury, tradycji i zabytków. Siedziba stowarzyszenia zlokalizowana jest w Sokółce, natomiast w jego skład wchodzi następujące gminy: Krynki, Kuźnica, Sidra, Sokółka oraz Szudziałowo.
- **Związek Gmin Wiejskich Województwa Podlaskiego** – podstawowym zadaniem Związku jest integracja samorządów wiejskich i rozwiązywanie typowych problemów tego środowiska oraz współdziałanie z gminami w zakresie działalności nad podniesieniem dobrobytu kulturalnego i materialnego gmin wiejskich. Siedziba związku zlokalizowana jest

w Białymstoku, a w jego skład wchodzi obecnie 96 gmin (na 110 możliwych) z obszaru województwa podlaskiego.

- **Partnerstwo Augustowsko-Biebrzańskiego Parku Turystycznego** – celem jest promowanie i rozwój infrastruktury turystycznej oraz włączenie i aktywizacja społeczności lokalnych. Liderem partnerstwa jest Starosta Moniecki, a w jego skład wchodzi 25 gmin oraz 3 powiaty (augustowski, moniecki, sokólski).

W celu analizy stanu sektora NGO-sów (*ang. Non-governmental organization*) w Gminie Szudziałowo zdecydowano się na przeliczenie liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1 000 mieszkańców oraz porównanie sytuacji Gminy z obszarem powiatu sokólskiego i województwa podlaskiego. W 2023 roku wartość analizowanego wskaźnika w Gminie wynosiła 5,87, z kolei w przypadku powiatu było to 4,11, a w całym województwie podlaskim – 4,17, co świadczy o korzystnej sytuacji Gminy w tym zakresie. Na przestrzeni analizowanych lat można dostrzec systematyczny wzrost liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1 tys. mieszkańców w każdej z analizowanych jednostek.

Ryc. 28. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1 tys. mieszkańców w Gminie Szudziałowo na tle powiatu i województwa w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W Gminie Szudziałowo nie funkcjonuje Rada Seniorów, ani też Rada Młodzieży. Ponadto w jej budżecie nie wyodrębniono środków na budżet obywatelski.

4.3. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Opieka zdrowotna stanowi element istotnie wpływający na jakość życia oraz przewidywaną długość życia. Dostęp do dobrej opieki zdrowotnej wpływać może pozytywnie również na rozwój gospodarczy, poprzez ograniczenie negatywnych skutków chorób i kontuzji oraz związane z tym zwiększenie poczucia bezpieczeństwa wśród lokalnej społeczności. Mając na uwadze występujące w Polsce zjawisko starzenia się społeczeństwa służba zdrowia odgrywa też znaczną rolę w związku ze szczególnym popytem na jej usługi wśród seniorów.

Najbliższym szpitalem, pod który podlega Gmina Szudziałowo jest Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej zlokalizowany przy ul. Władysława Sikorskiego 40 w Sokółce. Placówka oddalona jest od centrum Gminy Szudziałowo o ok. 18,9 km, a czas podróży samochodem wynosi

ok. 20 min. Najbliższa stacja pogotowia znajduje się natomiast przy ul. Pocztovej 1 w Sokółce, a tym samym jest oddalona od Gminy o około 17,5 km.

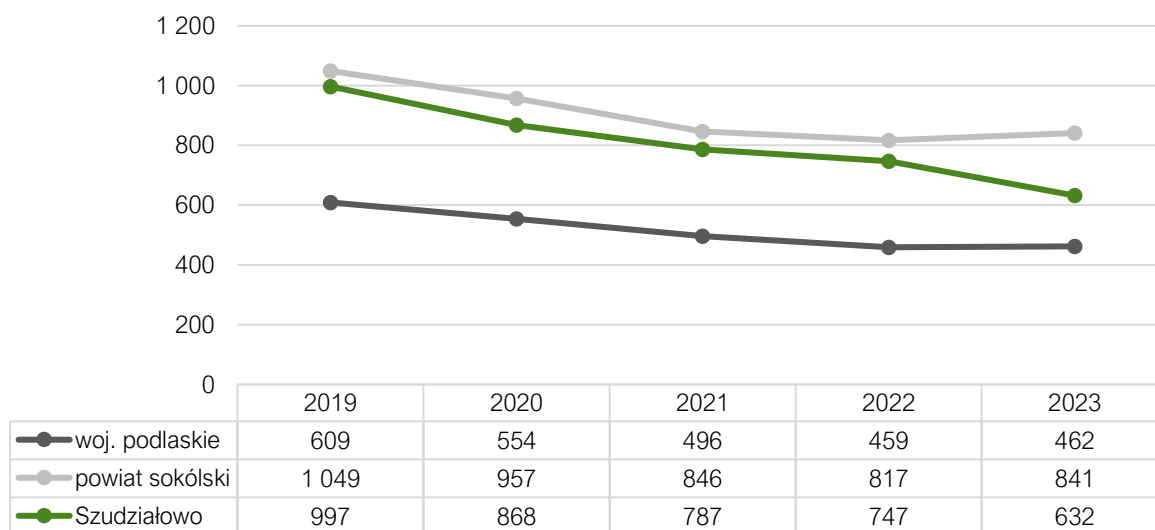
Głównym podmiotem świadczącym pomoc społeczną w Gminie Szudziałowo jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, który realizuje zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Nadrzędnym celem działalności Ośrodka jest wsparcie osób i rodzin z terenu Gminy w przewyżnianiu trudnych sytuacji życiowych. Jedną z form wsparcia oferowanych przez GOPS są usługi opiekuńcze, czyli świadczenia przeznaczone dla osób, które ze względu na wiek, stan zdrowia lub niepełnosprawność nie są w stanie samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. W latach 2019-2023 liczba osób objętych wsparciem w ramach usług opiekuńczych utrzymywała się na względnie stałym poziomie. Jednocześnie w analizowanym okresie żaden z mieszkańców Gminy nie korzystał ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Tab. 38. Usługi opiekuńcze prowadzone przez Ośrodek Pomocy Społecznej w miejscu zamieszkania

Usługi w miejscu zamieszkania	2019	2020	2021	2022	2023
Opiekuńcze	5	6	5	6	5
Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

Na rycinie poniżej zaprezentowano liczbę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w Gminie Szudziałowo na tle średniej dla powiatu sokólskiego i województwa podlaskiego. W analizowanym okresie wartość wskaźnika w Gminie przyjmowała tendencję spadkową i ostatecznie w 2023 roku wyniosła 632 os. Podobne tendencje zaobserwowano w przypadku średniej dla całego powiatu i województwa – jedyną różnicę stanowi fakt, że w ostatnim roku poddanych analizie wartości wskaźnika w przypadku tych jednostek odnotowały nieznaczny wzrost, co może wskazywać na możliwość pojawienia się nowych trudności, które spowodowały większe zapotrzebowanie na pomoc społeczną, bądź też może być wynikiem wzrostu świadomości społecznej mieszkańców w zakresie przysługującym ich świadczeń.

Ryc. 29. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w Gminie Szudziałowo na tle powiatu i województwa w latach 2019-2023

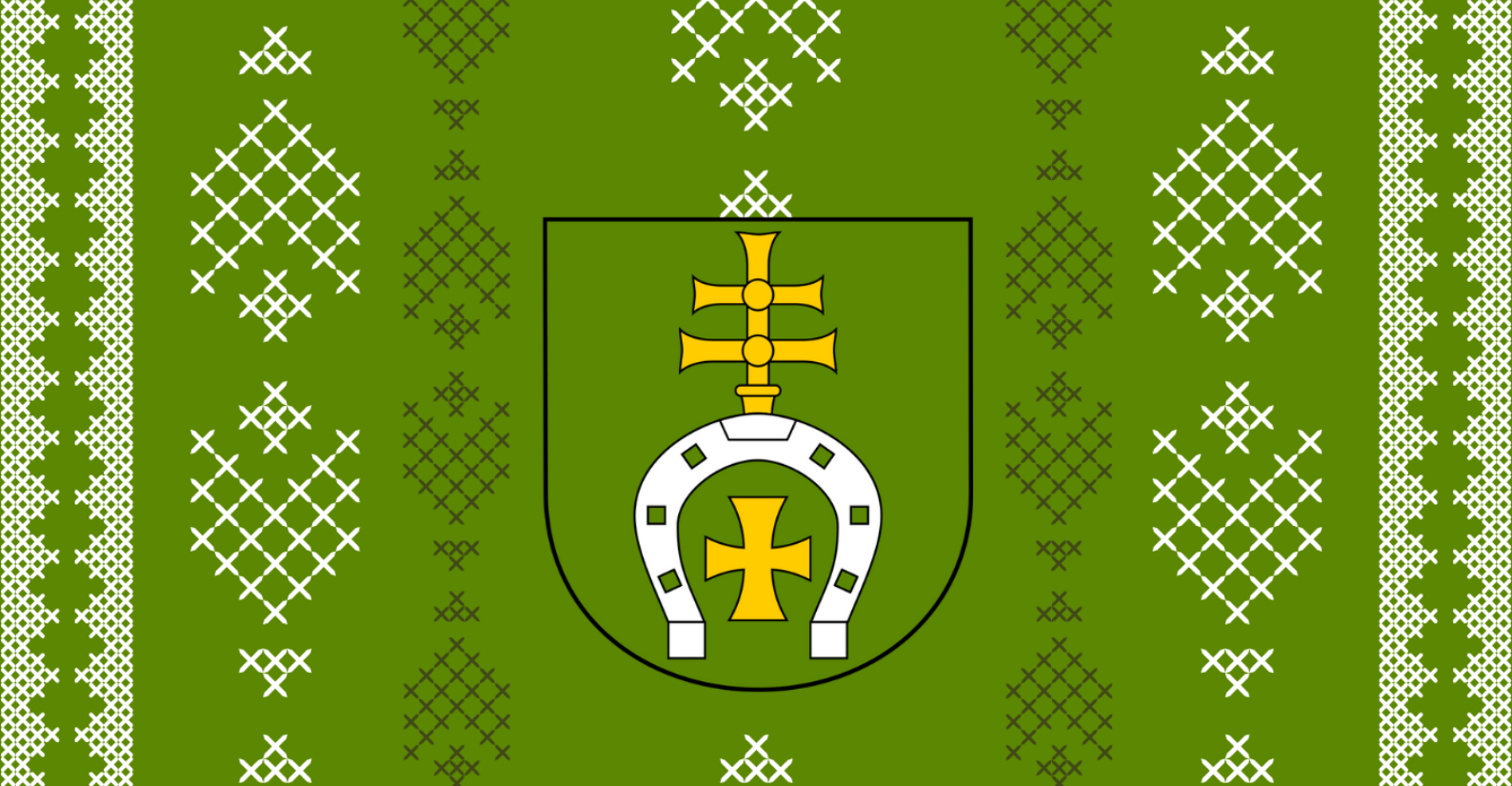
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gmina Szudziałowo posiada w swoim zasobie mieszkaniowym lokale komunalne, których liczba w analizowanym przedziale czasu utrzymywała się na stałym poziomie. Mieszkania te przyznawane są osobom potrzebującym według kolejności zgłoszeń. W analizowanym okresie Gmina nie dysponowała żadnym mieszkaniem socjalnym, wspomagany lub chroniony.

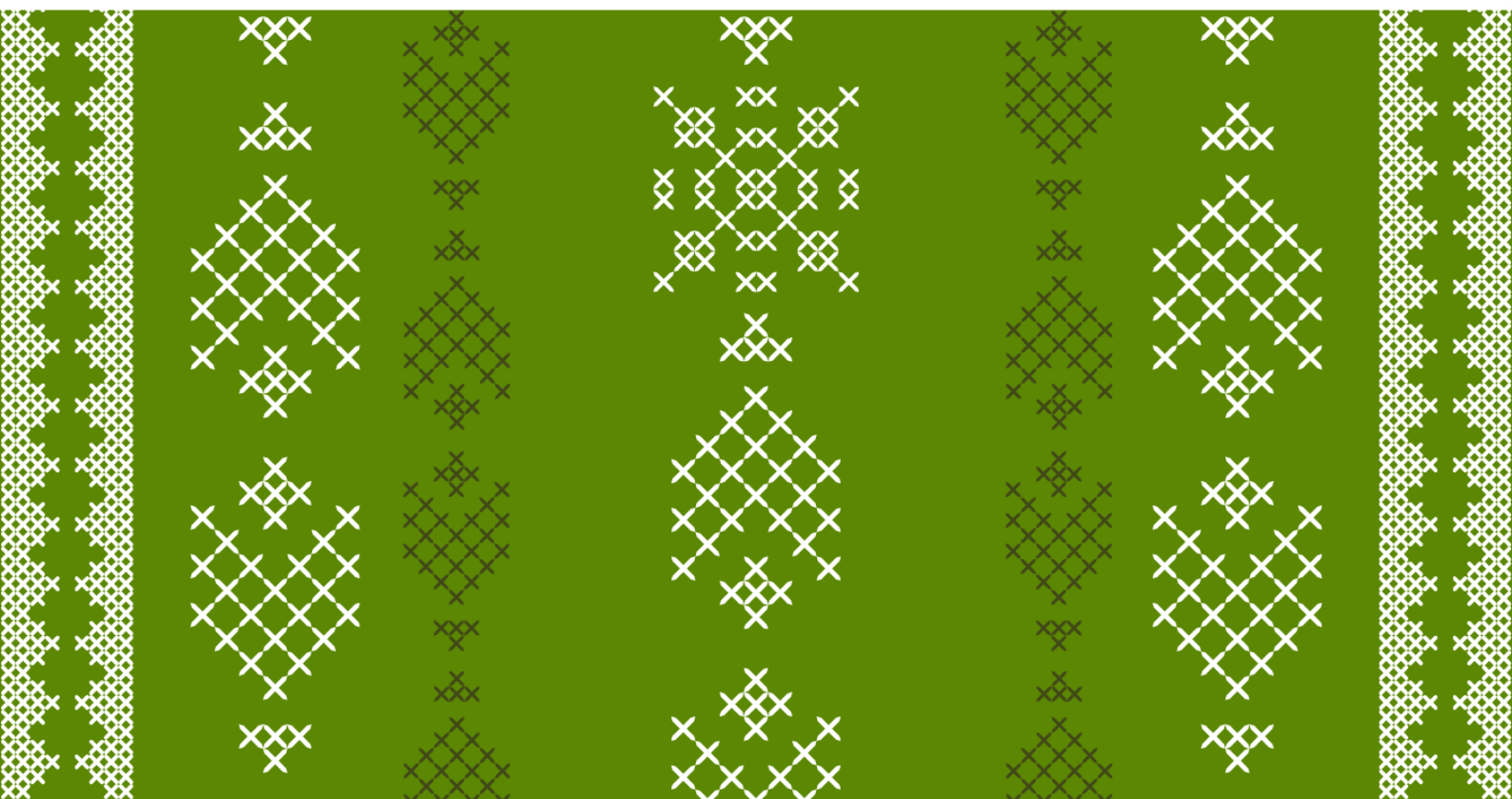
Tab. 39. Liczba mieszkań komunalnych w zasobie Gminy Szudziałowo w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba mieszkań komunalnych	3	3	3	3	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Szudziałowo.

Załącznik nr 2: Wzór ankiety

ANKIETA

Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035

Szanowni Państwo,

W związku z podjęciem prac nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Gminy Szudziałowo na lata 2026-2035, zwracamy się z prośbą o wypełnienie ankiety. Ankieta jest anonimowa.

Dziękujemy Państwu za udział w zbieraniu danych, Państwa opinia i uwagi pomogą zaplanować działania, niezbędne do rozwoju naszej Gminy!

Część I:

Proszę o wpisanie znaku X w odpowiednie pola poniższej tabeli. W przyjętej skali 1 oznacza ocenę najniższą, natomiast 5 ocenę najwyższą, *nie dotyczy/nie mam zdania* nie jest zaliczane do średniej.

OBSZAR: SPOŁECZEŃSTWO						
Jak oceniasz:	Nie dotyczy/ nie mam zdania	1	2	3	4	5
aktywność mieszkańców na rzecz Gminy (np. wolontariat, partycypacja, inicjatywy oddolne)?						
skuteczność działania pomocy społecznej?						
dostęp do podstawowej opieki medycznej?						
dostęp do specjalistycznej opieki medycznej?						
możliwości zapewnienia dojazdu do specjalistycznej opieki medycznej poza teren Gminy?						
wsparcie osób starszych (np. DPS, Kluby Seniora)?						
wsparcie osób niesamodzielnych (m.in. opieka wytchnieniowa, usługi opiekuńcze, asystent rodziny)?						
zadowolenie z usług świadczonych przez Urząd Gminy?						
bezpieczeństwo publiczne?						
dostępność budynków administracji publicznej?						
OBSZAR: GOSPODARKA						
Jak oceniasz:	Nie dotyczy/ nie mam zdania	1	2	3	4	5
atrakcyjność inwestycyjną?						
możliwość uzyskania zatrudnienia?						
możliwości zawodowe dla osób z wyższym wykształceniem?						
warunki prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej?						

funkcjonowanie transportu zbiorowego?						
połączenia komunikacyjne z innymi gminami i miastami?						
dostępność usług (np. poczta, bank, fryzjer, sklepy spożywcze)?						
perspektywy rozwojowe działalności rolniczej?						
konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym?						

OBSZAR: ŚRODOWISKO I PRZESTRZEŃ

Jak oceniasz:	Nie dotyczy / nie mam zdania	1	2	3	4	5
estetykę (czystość na obszarach publicznych)?						
jakość powietrza?						
ofertę w działaniach wspierających ochronę środowiska np. dofinansowania do wymiany źródeł ciepła?						
czystość wód powierzchniowych i terenów przylegających?						
infrastrukturę melioracji szczegółowej (rowy, sieć drenarska, przepusty, itp.)?						
dostępność terenów zieleni (parków skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów)?						
czystość terenów zieleni (parków skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów)?						
świadomość ekologiczną mieszkańców?						
system odbioru odpadów?						
efektywność zagospodarowania przestrzeni (czy tereny są wykorzystywane optymalnie)?						
walory środowiska przyrodniczego?						
rozwój odnawialnych źródeł energii?						

OBSZAR: INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Jak oceniasz:	Nie dotyczy / nie mam zdania	1	2	3	4	5
stan dróg?						
małą infrastrukturę drogową (chodniki, oświetlenie, przystanki, itp.)?						
bezpieczeństwo przy głównych drogach w związku z ruchem aut osobowych i ciężarowych?						
jakość sieci wodociągowej?						
jakość sieci kanalizacyjnej?						
dostępność sieci gazowej?						
dostęp do szerokopasmowego Internetu?						

OBSZAR: TURYSTYKA I REKREACJA

Jak oceniasz:	Nie dotyczy / nie mam zdania	1	2	3	4	5
atrakcyjność turystyczną?						
poziom bazy sportowo-rekreacyjnej?						

poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (m.in. szlaki turystyczne, miejsca noclegowe)?						
poziom bazy gastronomicznej?						
wyposażenie placów zabaw i siłowni zewnętrznych?						
system ścieżek rowerowych (połączenia, ciągłość, możliwości traktowania ich jako alternatywę dla transportu samochodowego)?						
jakość istniejących dróg rowerowych?						
jakość istniejących chodników?						
ofertę spędzania wolnego czasu dla dzieci?						
ofertę spędzania wolnego czasu dla młodzieży?						
ofertę spędzania wolnego czasu dla dorosłych?						
ofertę spędzania wolnego czasu dla seniorów?						
działania promocyjne władz, mające na celu pozyskanie potencjalnych turystów?						

OBSZAR: EDUKACJA I KULTURA

Jak oceniasz:	Nie dotyczy / nie mam zdania	1	2	3	4	5
dostęp do edukacji przedszkolnej?						
jakość edukacji przedszkolnej?						
jakość infrastruktury przedszkolnej?						
dostęp do edukacji w szkołach podstawowych?						
jakość edukacji w szkołach podstawowych?						
jakość infrastruktury w szkołach podstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, inne)?						
dostęp do edukacji w szkołach ponadpodstawowych (w tym dojazd)?						
wsparcie dla uczniów zdolnych w szkołach?						
wsparcie dla uczniów z trudnościami w nauce w szkołach?						
dodatkową ofertę (kółka zainteresowań, klasy sportowe, dodatkowe zajęcia itp.) w szkołach?						
organizację dowozu dzieci do szkół?						
jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych?						
dostęp do obiektów kulturalnych? (godziny i dni otwarcia, itp.)?						
działalność Gminnego Ośrodka Animacji Kultury i Rekreacji?						
działalność świetlic wiejskich?						

Część II:

1. Proszę o zaznaczenie 5 aspektów, które są najistotniejsze do poprawy w Gminie Szudziałowo w ciągu najbliższych lat:

- ☐ poprawa infrastruktury drogowej (chodników, dróg)
- ☐ zapewnienie transportu zbiorowego
- ☐ rozbudowa dróg rowerowych
- ☐ rozbudowa ciągów pieszych
- ☐ rozbudowa oświetlenia ulicznego
- ☐ rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej
- ☐ rozwój infrastruktury kulturalnej
- ☐ rozwój terenów zieleni (parki, skwery, zieleńce, zadrzewienia uliczne)
- ☐ renowacja zabytków
- ☐ poprawa jakości obsługi mieszkańców i komunikacji z mieszkańcami
- ☐ budowa i modernizacja sieci wodociągowej
- ☐ budowa sieci kanalizacji sanitarnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków
- ☐ rozwój sieci gazowej
- ☐ budowa i modernizacja świetlic wiejskich
- ☐ rozwój przedsiębiorczości - ułatwienie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej (w tym: ulgi)
- ☐ rozwój rolnictwa, w tym nowoczesnych gospodarstw rolnych i przemysłu przetwórczego
- ☐ poprawa poziomu czystości wód powierzchniowych i podziemnych
- ☐ poprawa funkcjonowania gospodarki odpadami
- ☐ zwiększenie dostępu do Internetu
- ☐ wsparcie dla budowy instalacji pozyskujących energię odnawialną ze słońca, wiatru, biomasy
- ☐ stworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3
- ☐ stworzenie miejsc opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi
- ☐ poprawa dostępu do usług medycznych
- ☐ zmniejszenie bezrobocia
- ☐ zwiększenie działań promocyjnych Gminy
- ☐ inwestycje w rozwój turystyki
- ☐ budowa obwodnicy
- ☐ podniesienie poziomu nauczania w szkołach podstawowych
- ☐ zwiększenie dostępności przedszkoli
- ☐ zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży
- ☐ poprawa bezpieczeństwa publicznego
- ☐ rozwój oferty kulturalnej i sportowej (impres, wydarzeń sportowych)
- ☐ aktywizacja osób starszych
- ☐ inne (jakie?)

Część III:

1. Proszę o podanie, co mogłoby stać się wizytówką Gminy Szudziałowo?

Metryczka

Płeć:

- ☐ kobieta
- ☐ mężczyzna
- ☐ nie chcę podawać

Wiek:

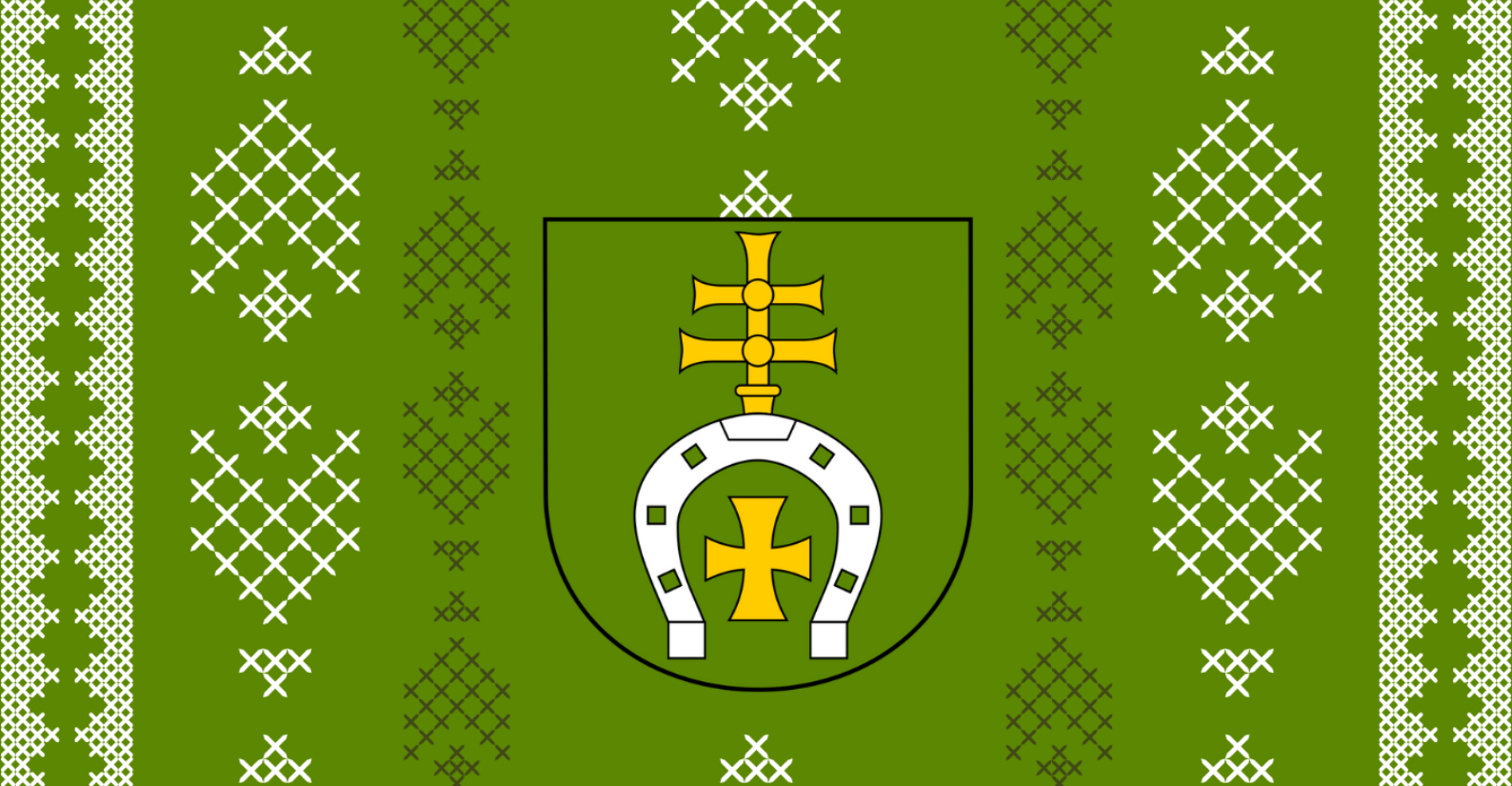
- ☐ poniżej 18 lat
- ☐ 18-25 lat
- ☐ 26-35 lat
- ☐ 36-45 lat
- ☐ 46-55 lat
- ☐ 56-65 lat
- ☐ powyżej 65 lat

Zatrudnienie:

- ☐ uczeń/student
- ☐ rolnik
- ☐ przedsiębiorca
- ☐ osoba pracująca (inna niż rolnik lub przedsiębiorca)
- ☐ bezrobotna
- ☐ emeryt / rencista
- ☐ inne (jakie?)

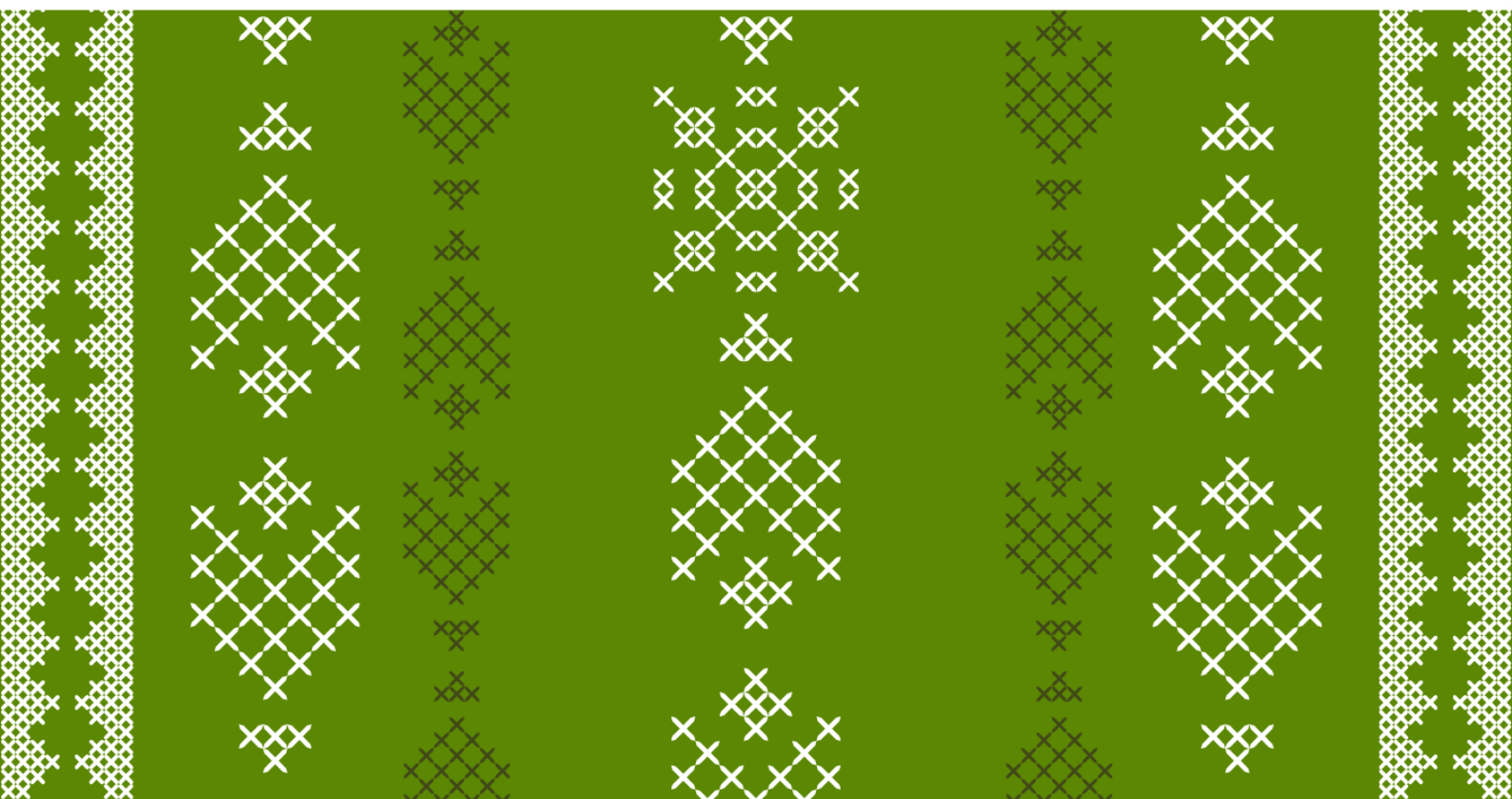
Zamieszkanie:

- ☐ jestem mieszkańcem Gminy Szudziałowo
- ☐ nie jestem mieszkańcem Gminy Szudziałowo

Załącznik nr 3:

Tabela ewaluacyjna

Cel I: Zrównoważony rozwój przestrzenny i infrastrukturalny Gminy Szudziałowo

CEL OPERACYJNY	KIERUNKI DZIAŁAŃ	Jednostka odpowiedzialna	Planowany termin wykonania	Faktyczny termin wykonania	Realizacja (TAK/NIE)
I.1. Zrównoważony rozwój przestrzenny Gminy Szudziałowo oparty na funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni	Opracowanie Planu Ogólnego Gminy Szudziałowo stanowiącego podstawę zagospodarowania przestrzeni Gminy z poszanowaniem ładu przestrzennego i zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju: <ul style="list-style-type: none"> wyznaczenie nowych terenów mieszkaniowych, wyznaczenie terenów pod rozwój OZE, 				
	Opracowanie nowych i aktualizacja istniejących MPZP				
	Regulacja polityki przestrzennej z uwzględnieniem stref osiedleńczych oraz terenów rozwoju OZE w oparciu o dokumenty planistyczne i strategiczne				
	Poprawa dostępności architektonicznej budynków użyteczności publicznej – usunięcie barier architektonicznych (windy, podjazdy, likwidacja progów i krawężników)				
	Podnoszenie poziomu estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych poprzez utrzymywanie i nadzorowanie porządku oraz wyposażenie w elementy małej architektury				
	Zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej, poprawa ich stanu i sposobu wykorzystania				
	Rewitalizacja terenów zdegradowanych poprzez wyprowadzenie lokalnej społeczności ze stanu kryzysowego w oparciu o Gminny Program Rewitalizacji				
	Współpraca ze Strażą Graniczną, Wojskiem Polskim i administracją państwową w celu efektywnej realizacji zadań związanych z ochroną granicy państwowej				
	Wdrożenie systemów wczesnego ostrzegania i informowania mieszkańców o zagrożeniach				
	Szkolenia z zakresu pierwszej pomocy, reagowania kryzysowego i obrony cywilnej dla mieszkańców i lokalnych służb				
	Wspieranie działalności OSP poprzez zakup nowoczesnego sprzętu gaśniczo-ratowniczego				

I.2. Rozwinięta, dostępna i nowoczesna infrastruktura techniczna na terenie Gminy Szudziałowo	Współpraca z zarządcami dróg wyższych kategorii w zakresie modernizacji, rozbudowy i podniesienia standardu dróg będących w ich utrzymaniu				
	Poprawa gminnej infrastruktury drogowej, zwiększającej spójność komunikacyjną oraz bezpieczeństwo w ruchu drogowym, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • utwardzenie nawierzchni dróg lokalnych o nawierzchni nieutwardzonej, • budowa chodnika wzdłuż drogi powiatowej w Ostrowie Północnym 				
	Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa na drogach gminnych poprzez zastosowanie rozwiązań technicznych takich jak np. progi zwalniające oraz zmiany w organizacji ruchu				
	Wspieranie alternatywnych środków transportu poprzez budowę spójnego systemu ścieżek pieszo-rowerowych na terenie Gminy Szudziałowo				
	Współpraca z podmiotami zewnętrznymi w celu budowy ścieżki rowerowej w ciągu drogi wojewódzkiej na odcinku Supraśl – Krynki				
	Rozwój autobusowego transportu zbiorowego poprzez uruchomienie nowych tras obejmujących wszystkie miejscowości gminne wraz z budową nowych wiat przystankowych				
	Budowa, przebudowa i rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej wraz z urządzeniami towarzyszącymi, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • modernizacja hydroforni w miejscowościach Babiki, Horczaki i Szudziałowo, 				
	Rozbudowa gminnej oczyszczalni ścieków w Szudziałowie oraz wsparcie mieszkańców w budowie przydomowych oczyszczalni ścieków				
	Budowa nowych, utrzymanie i modernizacja istniejących stacji uzdatniania wody				
	Tworzenie warunków do rozwoju sieci Internetu szerokopasmowego na terenie Gminy Szudziałowo				

Cel II: Adaptacja do zmian klimatu i ochrona walorów przyrodniczych Gminy Szudziałowo

CEL OPERACYJNY	KIERUNKI DZIAŁAŃ	Jednostka odpowiedzialna	Planowany termin wykonania	Faktyczny termin wykonania	Realizacja (TAK/NIE)
II.1. Zachowanie walorów i ochrona zasobów przyrodniczych Gminy Szudziałowo	Ochrona Puszczy Knyszyńskiej jako kluczowego i wyjątkowego elementu środowiska naturalnego i krajobrazu dla Gminy, stanowiącego główną atrakcję turystyczną				
	Rekultywacja dzikich wysypisk śmieci w kierunku leśnym				
	Obejmowanie ochroną prawną najcenniejszych przyrodniczo obszarów, przy jednoczesnym wsparciu ich łączności ekologicznej z innymi obszarami				
	Wdrażanie systemów monitoringu środowiskowego w celu szybszego reagowania na zmiany jakości zasobów naturalnych				
	Wspieranie działalności Silvarium i Ośrodka rehabilitacji dzikich zwierząt w Poczopku				
	Organizowanie warsztatów i szkoleń dla mieszkańców na temat zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska oraz efektywności energetycznej				
	Promowanie postaw ekologicznych w szkołach, poprzez wprowadzenie programów edukacji ekologicznej				
II.2. Adaptacja do zmian klimatu na terenie Gminy Szudziałowo	Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej np. poprzez: termomodernizację, wymianę źródeł ciepła na ekologiczne, montaż instalacji OZE				
	Wdrażanie rozwiązań na rzecz rozwoju w Gminie Szudziałowo gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ)				
	Zastosowanie energooszczędnych opraw oświetleniowych w oświetleniu ulicznym, oświetleniu miejsc użyteczności publicznej				
	Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza spowodowanych głównie przez tzw. niską emisję (zwłaszcza w sezonie jesienno-zimowym) pochodzącą z sektora komunalno-bytowego oraz transportu, m.in. poprzez: wsparcie mieszkańców w wymianie źródeł ciepła na energooszczędne poprzez lokalne programy				
	Rozwój zielonej i błękitnej infrastruktury wspierającej adaptację do zmian klimatu (retencjonowanie i wykorzystanie wód opadowych)				

	Współpraca z PGW Wody Polskie w celu właściwego zagospodarowania i utrzymania terenów objętych ryzykiem powodziowym oraz poprawy retencji wody, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • budowa zbiornika Harkawicze, • budowa zbiornika Nowinka-Boratynszczyzna 				
	Modernizacja i rozwój sieci melioracyjnych				

Cel III: Silna gospodarka, ekologiczne rolnictwo i ciekawa oferta turystyczna Gminy Szudziałowo

CEL OPERACYJNY	KIERUNKI DZIAŁAŃ	Jednostka odpowiedzialna	Planowany termin wykonania	Faktyczny termin wykonania	Realizacja (TAK/NIE)
III.1. Lokalna gospodarka oparta na endogenicznych potencjałach Gminy Szudziałowo	Podjęcie działań w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców oraz utworzenia nowych miejsc pracy na terenie Gminy Szudziałowo				
	Uzbrojenie terenów inwestycyjnych, tworzenie stref przemysłowych oraz atrakcyjnej oferty dla inwestorów z poszanowaniem środowiska i walorów krajobrazowych				
	Podejmowanie działań promocyjnych w celu wykreowania wizerunku Gminy Szudziałowo jako miejsca atrakcyjnego do założenia działalności gospodarczej				
	Aktywne działania na rzecz przyciągnięcia inwestorów na teren Gminy Szudziałowo				
	Współpraca międzysektorowa samorządu, przedsiębiorców i NGO – utworzenie platformy wymiany doświadczeń i współpracy				
	Zapewnienie doradztwa i szkoleń dla przedsiębiorców z zakresu funduszy zewnętrznych, cyfryzacji, zielonej transformacji i innowacji				
	Stworzenie i realizacja programów edukacyjnych stymulujących postawy przedsiębiorcze w szkołach				
III.2. Nowoczesne i ekologiczne rolnictwo w Gminie Szudziałowo	Współpraca z lokalnymi rolnikami w celu zaopatrzenia w niezbędne surowce i ułatwienie im dostępu do lokalnych rynków zbytu				
	Wsparcie działań środowiskowych w gospodarstwach rolnych m.in. w zakresie usuwania azbestu i odpadów z działalności rolniczej (np. folie)				

	Wspieranie działań z zakresu sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych, tzw. sprzedaż „u źródła”				
	Stwarzanie warunków umożliwiających organizację szkoleń dla rolników z zakresu nowoczesnego rolnictwa, aplikacji o fundusze strukturalne UE oraz inne zewnętrzne źródła finansowania				
	Promocja lokalnych produktów rolnych w regionie poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju wydarzeniach odbywających się na terenie powiatu sokólskiego i województwa podlaskiego				
III.3. Rozwój oferty turystycznej opartej na dziedzictwie lokalnym Gminy Szudziałowo	Współpraca w ramach LGD „Szlak Tatarski” w celu realizacji wspólnych projektów rozwijających funkcję turystyczną Gminy Szudziałowo				
	Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w szczególności przyrodniczej; wyznaczanie tras rowerowych, leśnych szlaków pieszych, konnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (stojaki, punkty serwisowe, miejsca odpoczynku) oraz przygotowanie materiałów promocyjnych				
	Tworzenie tematycznych ścieżek edukacyjnych i turystycznych promujących walory Gminy Szudziałowo				
	Stworzenie systemu oznakowania atrakcji turystycznych (tablice, kierunkowskazy, aplikacje)				
	Prowadzenie kampanii promocyjnych w oparciu o opracowane i wydane materiały (drukowane i cyfrowe) promujące lokalne atrakcje przyrodnicze, kulturowe i historyczne				
	Organizacja wydarzeń promujących Gminę (np. dni Gminy, festiwale lokalne, Bieg Niepodległości), które zwiększają rozpoznawalność Gminy i aktywizują mieszkańców oraz turystów				
	Rozwój zaplecza turystycznego poprzez wzmocnienie infrastruktury wypoczynkowej oraz sektora gastronomicznego				
	Rozwój turystyki i rekreacji w oparciu o promocję istniejącej infrastruktury turystycznej				

Cel IV: Wysokiej jakości usługi społeczne odpowiadające potrzebom mieszkańców Gminy Szudziałowo

CEL OPERACYJNY	KIERUNKI DZIAŁAŃ	Jednostka odpowiedzialna	Planowany termin wykonania	Faktyczny termin wykonania	Realizacja (TAK/NIE)
IV.1. Usługi społeczne bez barier dla mieszkańców Gminy Szudziałowo	Utworzenie Domu Opieki Senioralnej na terenie Gminy Szudziałowo				
	Wsparcie działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Szudziałowie oraz organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej, w tym przez zapewnienie stabilnego finansowania, rozwoju kadry oraz infrastruktury				
	Rozszerzenie zakresu usług opiekuńczych i asystenckich dla mieszkańców poprzez m.in., uruchomienie asystentów osoby niepełnosprawnej czy wydłużenie godzin i zakresu usług świadczonych przez opiekunów środowiskowych				
	Rozwój usług wspierających codzienne funkcjonowanie seniorów, w tym usług typu „taksówka dla seniora” czy „złota rączka dla seniora”				
	Wdrożenie systemu opasek bezpieczeństwa i przycisków alarmowych dla seniorów				
	Organizacja cyklicznych wizyt opiekuńczo-konsultacyjnych dla seniorów w miejscowościach oddalonych od centrum Gminy Szudziałowo				
	Rozwój systemu świadczenia usług prewencyjnych i interwencyjnych, ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych (ubóstwo, bezdomność, przemoc domowa, uzależnienia)				
	Podnoszenie kwalifikacji pracowników społecznych – szkolenia dla osób pracujących z osobami ze szczególnymi potrzebami (w tym seniorami, osobami z niepełnosprawnościami, rodzinami w kryzysie),				
	Uruchomienie gminnego programu profilaktycznego (badania profilaktyczne dla mieszkańców) w zakresie walki z uzależnieniami				
	Ułatwienie dostępu do usług zdrowotnych i profilaktyki dla seniorów poprzez organizację mobilnych punktów we współpracy z lokalnymi placówkami medycznymi				

	Wspieranie programów profilaktyki zdrowotnej, szczepień i badań przesiewowych, we współpracy z lokalnymi placówkami medycznymi				
	Zwiększenie dostępności usług medycznych i transportu do placówek zdrowotnych, szczególnie dla osób starszych i wymagających opieki specjalistycznej				
	Działania na rzecz integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz aktywizacja społeczności na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu				
	Rozwój wolontariatu i samopomocy sąsiedzkiej				
IV.2. Wysokiej jakości edukacja i system opieki nad dziećmi w Gminie Szudziałowo	Przedszkola jako pierwszy etap edukacji i socjalizacji dzieci w wieku 3-5 lat. Dążenie do podniesienia poziomu upowszechnienia edukacji przedszkolnej poprzez dostosowanie oferty gminnych przedszkoli do potrzeb i oczekiwań rodziców (w zakresie np. godzin otwarcia, diety, oferty wsparcia rozwoju dzieci i innych)				
	Modernizacja placówek szkolnych i przedszkolnych oraz doposażenie w nowoczesne pomoce dydaktyczne				
	Wydłużenie godzin pracy świetlic w szkołach podstawowych				
	Wspieranie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży poprzez edukację, profilaktykę i tworzenie przyjaznego klimatu szkolnego				
	Wsparcie rozwoju kompetencji nauczycieli				
	Organizacja zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania i pasje dzieci i młodzieży (sportowe, artystyczne, naukowe) wraz z możliwością dojazdu na zajęcia autobusem				
	Prowadzenie wsparcia dla uczniów z trudnościami w nauce, w tym poprzez indywidualizację nauczania i dodatkowe zajęcia wyrównawcze				
	Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury sportowej przy placówkach oświatowych – hale sportowe, boiska, place zabaw i siłownie zewnętrzne				
	Wzmocnianie współpracy szkoły z rodzicami i lokalnym środowiskiem w celu wspólnego wspierania rozwoju dzieci i młodzieży				

IV.3. Aktywizacja i integracja mieszkańców Gminy Szudziałowo	Utworzenie miejsca spotkań dla młodzieży – budowa skatepark'u w Szudziałowie				
	Podjęcie współpracy z Wojskiem Polskim w celu integracji stacjonujących na terenie Gminy Szudziałowo żołnierzy z lokalną społecznością				
	Modernizacja i rozwój bezpiecznej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej				
	Tworzenie i wspieranie dostępnych miejsc integracji społecznej, w tym przestrzeni dedykowanych młodzieży, seniorom oraz rodzinom, sprzyjających budowaniu więzi sąsiedzkich i aktywizacji społecznej				
	Wspieranie lokalnej tożsamości i dziedzictwa kulturowego poprzez działania edukacyjne, konkursy, wystawy oraz dokumentowanie historii i tradycji regionu				
	Kontynuacja współpracy z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami, Kołami Gospodyń Wiejskich i OSP w zakresie wspólnej organizacji wydarzeń i inicjatyw społecznych oraz wspieranie ich aktywności jako ważnego elementu rozwoju lokalnej społeczności i realizacji inicjatyw odpowiadających realnym potrzebom mieszkańców				
	Tworzenie warunków do współpracy z młodzieżą – powołanie Młodzieżowej Rady Gminy Szudziałowo				
	Rozwój lokalnych form aktywności społecznej seniorów				
	Rozszerzenie oferty kulturalnej i sportowej dostosowanej do różnych grup wiekowych, z uwzględnieniem potrzeb młodzieży oraz seniorów – m.in. warsztaty, zajęcia tematyczne, wydarzenia integracyjne				
	Organizacja wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych o charakterze lokalnym i międzypokoleniowym, w tym kino plenerowe, festyny, koncerty i warsztaty				